KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 845

Atatürk

Prof. Dr. UTKAN KOCATÜRK

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ : 1

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 845

ATATÜRK

Prof. Dr. UTKAN KOCATÜRK

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ : 1

Kapak Düzeni : Saim ONAN

ISBN 975-17-0096-5
© Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987

Onay : 6.10.1987 tarih ve 928.1-4083 sayı
Birinci baskı, 1987
Baskı sayısı : 15.000

Sevinç Matbaası — ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz VII

I. ATATÜRK'ÜN HAYATI VE KİŞİLİĞİ 1

Atatürk'ün Hayatı 3

Atatürk'ün Üstün Kişiliği 49

II. ATATÜRKÇÜLÜK (ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ) 57

Türk İnkılâbı 59

Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sistemi) 60

Atatürk İlkeleri 62

Bağımsızlık 62

Millî Egemenlik 64

Cumhuriyetçilik 65

Milliyetçilik 65

Halkçılık 66

Devletçilik 67

Lâiklik 68

İnkılâpçılık 69

Barışçılık 70

Akılcılık, Bilimcilik, Gerçekçilik 70

Atatürk İnkılâpları 72

Siyasal İnkılâplar 73

Saltanatın Kaldırılması 73

Cumhuriyetin İlânı 74

Halifeliğin Kaldırılması 75

Toplumsal İnkılâplar 76

Kadın Hakları 76

Şapka ve Kıyafet İnkılâbı 77

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması 77

Soyadı Kanunu 78
Lâkap ve Unvanların Kaldırılması 78
Uluslararası Saat, Takvim ve Rakamların Kabulü 78
Hukuk Alanında İnkılâplar 79
Eğitim, Kültür ve Sanat Alanlarında İnkılâplar 79
Öğretimin Birleştirilmesi 80
Yeni Türk Harflerinin Kabulü 81
Dil İnkılâbı 81
Millî Tarih Anlayışı ve Türk Tarih Tezi 81
Güzel Sanatlarda Gelişmeler 82
Ekonomik İnkılâplar 82
Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaşlaşma 85
III. ATATÜRK'ÜN ÖLMEZ SÖZLERİ 95
Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Zafer 97
Bağımsızlık ve Hürriyet 105
Millî Egemenlik 109
Demokrasi, Cumhuriyet ve Cumhuriyetçilik 112
Siyaset ve Devlet İdaresi 116
Fert, Toplum, Millet Hayatı 120
Lâiklik 123
Milliyetçilik, Millî Birlik ve Beraberlik 126
Türk Milletine İnan, Güven ve Saygı 130
Halkçılık 133
Akılcılık, Bilimcilik, Gerçekçilik 136
Uygarlık ve Çağdaşlaşma 138
İnkılâp ve Türk İnkılâpları 143
Hukuk İnkılâbı 146
Şapka ve Kıyafet İnkılâbı 148
Türk Kadını ve Kadın Hakları 151
Millî Eğitim 155
Gençlik ve Türk Gençliği 159
Harf ve Dil İnkılâbı 163
Kültür ve Bilim 166

Tarih Görüşü ve Türk Tarihi 169
Güzel Sanatlar 173
Basın 175
Türk Ordusu ve Türk Askeri 177
Millî Savunma ve Askerlik Sanatı 180
Dış Siyaset 184
İnsanlık İdeali ve Barış Özlemi 187
Din ve İslâm Dini 192
Ekonomi ve Kalkınma (Ekonomi, ticaret, sanayi, ziraat, ulaştırma, bayındırlık) 195
Spor ve Sağlık 202
Hayat Görüşü ve Başarı Yolu 204
Atatürk'e Göre Atatürk 207
IV. DOĞUMUNDAN ÖLÜMÜNE KADAR ATATÜRK KRONOLOJİSİ 213

ÖNSÖZ

Atatürk, "Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek değildir, benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir!" demişti. Bu sebeple Atatürk'ü tanımak, onun fikirlerini, onun duygularını gerçekten iyi bilmek ve bunları benimsemekle mümkündür. Gençlerimiz için Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü tanımada yöntem bu olmalıdır.

Atatürk askerliği, devlet adamlığı,inkılâpçılığı yanında düşünce bakımından da bir fikir adamı hüviyeti taşımakta idi. Bu bakımdan Millî Mücadele'nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk çağdaşlaşma hareketi'nin özünü oluşturan fikir ve düşünceleri, zamanın akışı içinde her kuşağa önderlik edecektir.

Gençler unutmamalıdır ki, Atatürk'e göre kendileri, "Türk İnkılâbı'nın ilkelerini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek olan kişiler"dir. Atatürkçülükte vatanın geleceği, genç kuşakların anlayış ve enerjisine bağlanmıştır. O gençlik ki, Atatürkçü düşünce ışığında memleketin geleceğini çizecek, yarınki Türk toplumunun temellerini daha da sağlamlaştıracaktır. Bu sebeple, Türk bağımsızlığını ve Türkiye Cumhuriyetini sonsuza dek koruma görevi onlara emanet edilmiştir.

Gençlerimiz, bu kutsal emanete lâyık olabilmek için Atatürk'ü ve eserini yakından tanımalı, onun ne güçlükler içinde Türk bağımsızlığını gerçekleştirdiğini, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduğunu ve çağdaş bir toplum yaratma çabalarını bir millî ödev olarak öğrenmelidir.

Atatürk'ü, hayatı ve eseriyle toplu bir şekilde tanıtma amacıyla hazırlanan bu kitap, dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde Büyük Önder'in hayatı ve üstün kişiliği anlatılmış, ikinci bölümde onun düşünce sistemi, ilke ve inkılâpları incelenmiş, üçüncü bölümde çeşitli konularda ölmez sözlerine yer verilmiş, dördüncü bölümde ise doğumundan ölümüne kadar uzanan zaman aralığı bir kronoloji zinciri içinde sunulmuştur.

Bu eserin, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü tanımada, gençlerimize yardımcı olacağını ümit ediyorum.

Prof.Dr. Utkan KOCATÜRK

I

ATATÜRK'ÜN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

ATATÜRK'ÜN HAYATI

Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selânik'te doğdu. * Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Ali Rıza Efendi, Selânik yerlilerindendi. Uzak dedeleri Vidin'den ayrılarak Serez'de yerleşmişler, oradan da Selânik'e gelmişlerdi. Ali Rıza Efendi, hayatının ilk devirlerinde gümrük memurluğu yapmış, daha sonraları memuriyeti terkederek kereste ticareti ile meşgul olmuştu. Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım da Selânik yakınlarında Langaza adı verilen kasabada yerleşmiş eski bir Türk ailesine mensuptu. Bu aile, soy olarak Anadolu'dan Rumeli'ye geçmiş yörüklerdendi ve Varyemez oğulları olarak tanınıyorlardı. Bu ailenin Langaza'da büyük çiftlikleri vardı; tarım yanında hayvancılıkla meşgul idiler.

1871 yılında Zübeyde Hanım ile evlenen Ali Rıza Efendi'nin henüz elli yaşlarında iken 1888 yılında ölmesi üzerine, yedi-sekiz yaşlarında yetim kalan küçük Mustafa'nın büyütülmesi ve yetiştirilmesi görevi, büyük Türk kadını Zübeyde Hanım'a düştü.

Küçük Mustafa, ilk öğrenimine bir süre annesinin arzusuna uyarak Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde devam etti; fakat çok geçmeden babasının isteği ile Selânik'te çağdaş eğitim yapan Şemsi Efendi Mektebi'ne geçti ve ilkokulu burada bitirdi. Şemsi Efendi, yeni öğrencisinin yeteneklerini ve zekâsını takdir ettiğinden, küçük Mustafa'nın kendi okulunda bulunmasından son derece memnundu. Küçük Mustafa, bu okulda okur-

* Atatürk'ün doğduğu ev, Selânik'te Kocakasım Mahallesi, Islahhane Caddesinde olup bugün Türkiye Konsolosluğunun bahçe sınırları içindedir ve müze haline getirilmiştir.

ken babası öldü. Bu sıralarda isimleri Makbule ve Naciye olmak üzere kendisinden küçük iki kız kardeşi bulunuyordu. Babaları öldüğü zaman küçük Mustafa yedi, Makbule bir yaşını henüz doldurmuştu; Naciye ise kırk günlüktü. Bu en küçük kardeşleri genç kız iken Selânik'te öldü.

Ali Rıza Efendi'nin ölümü üzerine, Zübeyde Hanım üç çocuğu ile bir süre Selânik yakınlarındaki Rapla çiftliğinde subaşılık yapan kardeşi Hüseyin Efendi'nin yanına yerleşti. Çiftlik hayatı nedeniyle küçük Mustafa'nın öğrenimi ister istemez bir süre aksamıştı. Fakat çok geçmeden Selânik'e dönerek halasının yanında, bıraktığı yerden öğrenimine devam etti.

Küçük Mustafa, Şemsi Efendi İlkokulu'ndan sonra bir süre Selânik Mülkiye Rüştiyesi'ne[1] devam etti ise de Kaymak Hafız adlı Arapça öğretmeninin kendisine haksız yere sopa ile vurması üzerine bu okuldan ayrıldı ve 1893 yılında kendi kararı ile Askerî Rüştiye'ye[2] müracaat ederek öğrenimine burada devam etti. Yazları, dayısı Hüseyin Efendi'nin yanına gider, okul zamanına kadar çiftlikte kalırdı. Mustafa bu okulu gerçekten sevmişti. Arkadaşları arasında zekâsı ve üstün yetenekleri ile kısa zamanda kendisini gösterdi ve öğretmenlerinin sevgisini kazandı; öğretmenleri neredeyse kendisine bir arkadaş muamelesi yapma gereğini hissetmişlerdi.

Bu okulda matematik öğretmenliği yapan Yüzbaşı Mustafa Efendi, genç öğrencisinin yetenekleri ve zekâsı karşısında sınıftaki diğer Mustafalarla aralarındaki farkı belirtmek üzere öğrencisinin adının sonuna "Kemal" ismini ilâve etti. Artık genç öğrenci, Mustafa Kemal olmuştu.

Mustafa Kemal, Selânik Askerî Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra 1896 yılında Manastır Askerî İdadisi'ne[3] girdi. Burada Ömer Naci ile arkadaşlık etti. İlerde ünlü bir hatip olarak tanınacak olan bu kişi, Mustafa Kemal'in hitabet ve edebiyat sevgisinde etkin rol oynadı. Yakın arkadaşlarından biri olacak olan Ali Fethi (Okyar) de

1. Osmanlı Devletinde sivil ortaokul.
2. Osmanlı Devletinde askerî ortaokul.
3. Osmanlı Devletinde askeri lise

bu okulda öğrenci idi. Genç Mustafa Kemal, askerî öğreniminin yanısıra yabancı dil öğrenimini de ihmal etmiyor; yazları izinli olarak Selânik'e döndüğü zaman Fransızca dersleri alıyordu.

Genç Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisi'ni de başarı ile bitirerek 13 Mart 1899 tarihinde İstanbul'da Harp Okulu'na girdi. 3 senelik başarılı bir Harbiye öğreniminden sonra 10 Şubat 1902'de bu okulu Teğmen rütbesiyle bitirdi ve öğrenimine Harp Akademisi'nde devam etti. 1903 yılında Üsteğmen olmuştu. 11 Ocak 1905 tarihinde de Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun oldu. Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'nde de zekâsı, yetenekleri ve üstün kişiliği ile kendisini arkadaşlarına ve hocalarına tanıtmış, onların içten sevgi ve saygısını kazanmıştı. Askerlik derslerine büyük ilgisi yanında matematiğe, edebiyata ve güzel söz söylemeye karşı da merakı ve eğilimi vardı. Harbiye'de ve Harp Akademisi'nde, memleket ve millet davaları ile ilgilenmesi, düşüncelerini cesaretle ifadeden çekinmemesi sebebiyle aydın ve inkılâpçı bir subay olarak tanınmıştı. Devir istibdat idaresi idi ve bu davranışları aleyhine olabilirdi; ancak çevresince gerçekten çok sevilişi, düşüncelerinde samimi oluşu, onun herhangi bir tertibe kurban gitmesini önlemişti. Bununla beraber Harp Akademisi'nden mezuniyetini izleyen günlerde istibdat ve padişahlık rejimi aleyhindeki düşünceleri ve durumu, şüphe çekerek birkaç ay İstanbul'da tutuklu kaldı; sonra bir nevi sürgün olarak vazife ile 5 Şubat 1905 tarihinde Suriye bölgesine, Şam'a atandı.

Şam'da 5. Ordu'nun emrinde kaldığı üç yıl içinde Suriye'nin hemen her yerini görevle dolaşmış, memleket idaresindeki aksaklıkları, ordunun eğitim ve öğretimindeki eksiklikleri daha da yakından görmüştü. Mustafa Kemal, burada 1906 yılı Ekim ayı içinde güvendiği bazı arkadaşlarıyla gizli olarak "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"ni kurdu. Bu arkadaşlarıyla beraber Beyrut, Yafa ve Kudüs'te de kurdukları cemiyeti genişletti. Bir ara gizli olarak Mısır ve Yunanistan yoluyla Selânik'e geçerek burada da "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"nin bir şubesini açtı ve tekrar Şam'a döndü. Şam'dan uzaklaşışı hükûmetçe duyuldu ise de âmirleri ken-

disini koruduğundan bir ceza yoluna gidilmedi. Bir süre daha Şam'da kaldı. Bu sıralarda 20 Haziran 1907 tarihinde Kolağası (kıdemli yüzbaşı) oldu ve Şam'daki Ordunun Kurmay Başkanlığında bir göreve getirildi.

Mustafa Kemal 13 Ekim 1907'de merkezi Manastır'da bulunan 3. Ordu Karargâhına atandı. Bu Karargâhın Selânik'teki şubesinde çalışmak üzere Selânik'e geldi. Bu sıralarda Selânik'teki "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti" üyelerini de içine almış olan "İttihat ve Terakki Cemiyeti" faaliyet halinde idi. Mustafa Kemal de Selânik'e gelişini takiben bu cemiyete dahil olarak hizmet görmeye başladı. Memleketin istibdat idaresinden kurtarılması, yapılacak yenilikler onun da baş düşüncesiydi. Selânik'e gelişini takiben kısa bir süre sonra 22 Haziran 1908'de Üsküp-Selânik arasındaki demiryolu müfettişliği de 3. Ordu Karargâhındaki görevine ek olarak kendisine verildi.

Bu esnada Rumeli'de büyük faaliyet gösteren "İttihat ve Terakki Cemiyeti" Abdülhamit'i, 1876 Anayasasını yeniden yürürlüğe koymaya ve kapatılan Meclis-i Mebusan'ı tekrar toplantıya çağırmaya zorlamaktadır. "İttihat ve Terakki Cemiyeti"nin bu girişimleri adım adım II. Meşrutiyetin ilânına uzandı.

23 Temmuz 1908 tarihinde İkinci Meşrutiyet ilân edildiği zaman Mustafa Kemal, Kolağası rütbesiyle Selânik'te askerî görevini sürdürmekte, bir yandan da "İttihat ve Terakki Cemiyeti" içinde çalışarak İstanbul'daki siyasî gelişmeleri yakından izlemektedir. O, II. Meşrutiyet gibi büyük bir inkılâbı takiben yapılanları kâfi görmüyor; bu fırsattan yararlanılarak memlekette daha büyük ve daha köklü değişikliklerin gerçekleştirilmesi gereğine inanıyordu; fakat kendisinin görüşleri, "İttihat ve Terakki Cemiyeti" ileri gelenlerinin görüş ve düşüncelerine uymadı. Buna rağmen fikirleriyle zamanın söz sahibi kişilerini uyarmaktan da çekinmiyordu.

II. Meşrutiyet'in ilânı üzerinden henüz bir sene geçmemişti ki İstanbul'da 13 Nisan 1909'da bu harekete karşı, gerici çevrelerce desteklenen büyük bir isyan gelişti. Mustafa Kemal, 31 Mart Vak'ası olarak bilinen bu isyanı bastırmak üzere Rumeli'de oluş-

turulan Hareket Ordusu'nun Kurmay Başkanlığına getirildi ve bu ordu ile 19 Nisan 1909 tarihinde İstanbul'a geldi. Hareket Ordusu'nun gerek yolda gerekse İstanbul'daki sevk ve idaresinde Kurmay Başkanı olarak önemli hizmetler gördü. Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girdiği gün halka hitaben yayımlanan beyannameyi kendisi yazmıştı. Hareket Ordusu'nun duruma hakim oluşundan sonra Abdülhamit tahttan indirildi, yerine Sultan Reşat getirildi. Mustafa Kemal, bu gerici olayın bastırılmasından sonra İstanbul'da çok kalmayarak 16 Mayıs 1909'da tekrar Selânik'e döndü. Bu sıralarda Selânik ve çevresinde yapılan manevralarda, tatbikatlarda düşünce ve görüşlerini cesaretle savunuyor; bu ise bazı üstlerinin dikkatini çekerken bazılarının da tahammülsüzlüğüne sebep oluyordu. Kendisi, bir yandan da askerî eğitim konuları üzerinde telif ve tercüme eserler hazırlıyordu.

O, II. Meşrutiyet'i takiben Ordu'nun "İttihat ve Terakki Cemiyeti" ile sıkı alâkasının ve siyasete karışmasının tehlikelerini sezinlemeye başlamış, bu görüşlerini 22 Eylül 1909'da Selânik'te toplanan "İttihat ve Terakki Büyük Kongresi"nde açıkça dile getirmişti. Fakat Cemiyetin önde gelenleri onun bu görüşlerini paylaşmadılar. Mustafa Kemal de kendisini Cemiyetten uzak tutarak doğrudan doğruya askerî vazifesine verdi. "İttihat ve Terakki Cemiyeti" ile anlaşmazlığı ve aralarının açılması böyle başladı.

Mustafa Kemal, Selânik'teki görevini başarı ile yürütürken 1910 yılı Eylül ayında Pikardi manevralarını izleme amacıyla Fransa'ya gönderildi. Burada Fransız Ordusunu ve komutanlarını yakından tanıdı. Selânik'e dönüşünden kısa süre sonra 1911 Mart'ında Arnavutluk'ta bir isyan çıktı. Bu isyanı bastırmak üzere düzenlenen harekâtta Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın yanında görev aldı.

Mustafa Kemal, 15 Ocak 1911'de 3. Ordu Karargâhındaki görevinden alınarak evvelâ 5. Kolordu Karargâhında, daha sonra yine Selânik'te bulunan 38. Piyade Alayı'nda görevlendirildi. Bu atamadan amaç, kendisine kıta hizmeti gördürerek onu ba-

şarısızlığa sürüklemek; bu suretle şevk ve hevesini bir ölçüde kırmak idi. Ama O, bu görevde de büyük başarılar gösterdi; eskiden olduğu gibi yine kumandanlarının, arkadaşlarının sevgi ve saygısını kazandı. Selânik garnizonundaki subaylar gittikçe onun etrafında toplanıyorlardı. Bu durum 3. Ordu Müfettişliğinin hoşuna gitmedi. Onu Selânik'teki vazifesinden ayırarak 27 Eylül 1911 tarihinde İstanbul'da Genelkurmay Başkanlığında bir göreve tayin ettiler. Mustafa Kemal bu atama üzerine İstanbul'a gelerek bir süre Genelkurmay Başkanlığında çalıştı.

5 Ekim 1911'de İtalyanlar Trablusgarp'a hücum ederek istilâ hareketlerine başlamışlardı. Mustafa Kemal, bu bölgede görev almak üzere 15 Ekim 1911'de İstanbul'dan ayrıldı. Trablusgarp'a gelişini takiben bir süre Tobruk ve Derne Bölgelerinde gönüllü mahallî kuvvetlerin başında bulundu. 12 Mart 1912'de Derne Komutanlığına getirildi. Bu sıralarda 27 Kasım 1911 tarihinde Binbaşılığa terfi etti.

1912 yılı Ekiminde Balkan Harbi başlamıştı. Mustafa Kemal, 24 Ekim 1912'de Trablusgarp'tan hareket ederek İstanbul'a geldi. 21 Kasım 1912'de Gelibolu'da bulunan Bahr-i Sefîd (Akdeniz) Boğazı Kuvay-ı Mürettebesi Komutanlığı Harekât Şubesi Müdürlüğüne atandı. Bu atama üzerine Gelibolu'ya geldi. Olaylar süratle gelişmiş, baba memleketi Selânik düşmüş, Bulgar Ordusu ilerleyerek Çatalca'ya kadar gelmişti. Bu elim vaziyet kendisini çok üzdü. Bu cephede bir süre sonra Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanlığına getirildi. Bu görevde iken Dimetoka ve Edirne'nin düşmandan geri alınışında büyük hizmetleri görüldü.

Mustafa Kemal, Balkan Harbinden sonra, 27 Ekim 1913 tarihinde Sofya Ataşemiliterliğine atandı. 11 Ocak 1914 tarihinden itibaren Belgrat ve Çetine Ataşemiliterliklerini yürütme görevi de kendisine verildi. Sofya Ataşemiliterliğine atandığı günlerde yakın arkadaşı Ali Fethi (Okyar) de Sofya Elçiliğine atanmıştı. Mustafa Kemal Sofya Ataşemiliterliği esnasında 1 Mart 1914 tarihinde yarbaylığa terfi etti. 1915 yılı Ocak sonlarına kadar Sofya'da kaldı.

Bu sıralarda 1 Ağustos 1914'te Almanya'nın Rusya'ya harp ilânı ile I. Dünya Savaşı başlamıştı. Mustafa Kemal gelişen siyasî ve askerî olayları büyük bir dikkatle izlemekte; bir taraftan da görüş ve düşüncelerini Harbiye Nezaretine bildirmekte idi. Ona göre katılma zorunlu hale gelmedikçe Osmanlı Devleti bu büyük savaşın dışında kalmalıydı. Ancak olayların süratle gelişmesi 29 Ekim 1914'te Osmanlı Devletini de ister istemez İttifak Devletleri yanında harbe girmek mecburiyetinde bıraktı. Mustafa Kemal bu gelişmeler üzerine Başkumandanlıktan kendisine faal bir hizmet istedi ise de uzun süre bu isteği yerine getirilmedi. Nihayet ısrarı üzerine, kendisini 20 Ocak 1915 tarihinde, Tekirdağ'da teşkil edilecek 19. Tümen Komutanlığına tayin ettiler. Mustafa Kemal, bu tayin üzerine Sofya'dan ayrılarak İstanbul'a döndü; derhal yeni görev yerine hareket ederek Tümenini kurdu. Bu Tümen kısa süre sonra görülen lüzum üzerine 25 Şubat 1915'te Tekirdağ'dan Maydos (Eceabat)'a nakledildi. Mustafa Kemal burada, 19. Tümene ilâveten 9. Tümenin 2 Piyade Alayı ve bazı topçu birlikleri de emrine verilerek Maydos Mıntıkası Kumandanı olarak görev yaptı.

Gelibolu Yarımadasında önemli olaylar oluyordu. İngiliz donanması 18 Mart 1915 günü Çanakkale Boğazını geçmeye teşebbüs etti ise de kıyı topçusunun başarılı savunması karşısında, muvaffak olamayarak ağır zayiat verdi. Donanması ile Boğazı geçemeyen düşman, bu defa Gelibolu Yarımadasını çıkarma ile zorlamaya karar verdi. Olaylar bu şekilde gelişirken, Genelkurmay Başkanlığı da 23 Mart 1915 tarihinde Gelibolu'da 5. Ordu kurulmasına karar vermiş, Komutanlığına da Alman Generali Liman von Sanders'i atamıştı.

Liman von Sanders, muhtemel düşman taarruzuna karşı kuvvetlerini üç gruba ayırarak planını yapmış; Mustafa Kemal'in başında bulunduğu kuvvetleri ordu ihtiyatına almıştı. Mustafa Kemal bu plan gereğince 18 Nisan 1915 günü Tümeniyle Bigalı'ya geçti.

Düşman birlikleri 25 Nisan 1915 günü Seddülbahir ve Arıburnu bölgesinden ilk çıkarma hareketine başladı. Ancak çıkar-

ma hareketi ilk gün karşısında Mustafa Kemal'i buldu. Mustafa Kemal, çıkarmanın başladığını görür görmez, kuvvetlerini sürat-le Bigalı'dan Conkbayırı'na sevketmişti. Arıburnu'ndan Conkbayırı'na ilerleyen İngiliz kuvvetleri, o gün, Mustafa Kemal'in komuta ettiği 19. Tümen kuvvetlerinin taarruzu ile geri çekilmeye mecbur edildi.

Conkbayırı taarruzunda Türk askeri görülmemiş bir inanç ve cesaretle savaşıyor, tarihin en büyük kahramanlık sahneleri sergileniyordu. Dâhi komutan, kumandanlara verdiği emre şu cümleleri de ilâve etmişti: "Ben, size taarruz emretmiyorum; ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir!"[4]

25 Nisan 1915 günü başlayan çıkarma, kuvvetlerimiz tarafından kıyıya kadar itilmesine rağmen düşman, 26 ve 27 Nisan 1915 günleri de çıkarma harekâtına devam etti. İlerlemek isteyen İngilizlerle yer yer şiddetli çarpışmalar oldu; ancak her taarruz Türk askerinin kahramanca savunması karşısında başarısız kaldı. Mustafa Kemal, Çanakkale Cephesindeki bu üstün başarıları üzerine 1 Haziran 1915'de Albaylığa terfi ettı.

Düşman, Çanakkale'de başarı sağlayamamasına, ilerleme gösterememesine rağmen, yeni bir çıkarma yapmada kararlıydı. Düşünülen çıkarmanın gerçekleşebilmesi için, her şeyden önce ilk direnç hatlarını oluşturan Arıburnu ve Seddülbahir'deki Türk kuvvetlerinin yerlerinden sökülmesi gerekiyordu. İngilizler bu amaçla 6 ve 7 Ağustos 1915 günleri, takviyeli kuvvetlerle yeni bir taarruzu daha denediler; düşman kuvvetleriyle, kuvvetlerimiz arasında şiddetli muharebeler oldu. Ancak, Mustafa Kemal'in aldığı önlemler sayesinde düşmanın bu taarruzu da gelişme imkânı bulamadı. Arıburnu ve Seddülbahir'deki taarruz devam ederken İngilizler 6 Ağustos 1919 akşamı Çanakkale'nin güney kıyılarına da asker çıkararak ilerlemeye başladı. Bu suretle Anafartalar Bölgesi de ansızın kritikleşti. Gelişen bu buhranlı durum üzerine Liman von Sanders'in emri ile komuta değişikliği yapılarak,

4. Ruşen Eşref ÜNAYDIN, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat 1930, s.31

"Anafartalar Grubu Komutanlığı"na 8 Ağustos 1915 tarihinde Albay Mustafa Kemal getirildi. 9 Ağustos 1915 günü komutayı ele alan Mustata Kemal beklemeksizin aynı gün yaptığı taarruz ile ilerleyen İngiliz kuvvetlerini tekrar çıkarma yaptıkları kıyılara itti. Aynı günün akşamı Conkbayırı bölgesine geçerek buradaki kuvvetleri de 10 Ağustos 1915 sabahı taarruza geçirdi. Böylece düşmanın ilerlemesine imkân verilmemiş; aksine tutunduğu mevzilerden tamamen çıkarılarak Anafartalar bölgesine tam anlamıyla hâkim olunmuştu.

Mustata Kemal, 25 Nisan 1915 taarruzunda olduğu gibi 9 ve 10 Ağustos taarruzlarında da bizzat ateş hattında bulunmuş, ateş hattından emirler vermiş, bu davranışı yanındaki subay ve erler için ifadesi imkânsız cesaret kaynağı olmuştu. Conkbayırı'nda kalbini hedef alan bir kurşun, cebindeki saate çarpıp geri döndüğünden mutlak bir ölümden kurtuldu. Bu muharebeler esnasında gösterdiği kahramanlık, azim ve yüksek kumanda kudreti, kendisine memleket içinde ve dışında büyük ün sağladı. Artık o, "Anafartalar Kahramanı" olarak anılıyordu.

Aylarca süren çıkarma ve savaşlar sonucu ilerleme kaydedemeyen İngilizler, nihayet 1915 yılı Aralık sonunda müttefikleriyle beraber Çanakkale'den çekildiler. Düşmanların Çanakkale Boğazı'nı geçememesi, İstanbul'un işgalini önlemiş; İngilizlerin, Marmara ve Karadeniz üzerinden müttefikleri Rusya ile bağlantı kurma hayallerini söndürmüştü. Bütün bu olaylar, bir anlamda, I. Dünya Savaşının akışını da etkiliyor, dünya tarihinin yönünü değiştiriyordu. Bu savaşlarda İngilizler insan, araç ve gereç yönünden Türklerden şüphesiz ki çok fazla idi; ancak onların unuttukları nokta, Türk askerinin tarihsel kahramanlığı ve bu kahramanlığı yönlendiren Mustafa Kemal faktörü idi.

Mustafa Kemal, Çanakkale Muharebelerinin eski şiddetini kaybettiği 1915 yılının son aylarında, son bir taarruzla düşmanı tutunduğu kıyılardan da sökerek onu tam mağlûp duruma düşürmek görüşünde idi. Ancak bu teklifi, Ordu Komutanı Liman von Sanders tarafından, düşmanın da kıyıdan yapacağı topçu ateşinin ağır zayiat verdirebileceği endişesiyle benimsenmedi. Artık bu

cephede yapacak bir şey kalmamıştı. Mustafa Kemal, 10 Aralık 1915'te "Anafartalar Grubu Komutanlığı"nı, Fevzi (Çakmak) Paşa'ya bırakarak izinli olarak Çanakkale'den ayrıldı; İstanbul'a döndü.

Mustafa Kemal, 27 Ocak 1916'da karargâhı Edirne'de bulunan Onaltıncı Kolordu Komutanlığına atandı. Kısa süre sonra bu Kolordu'nun aynı isimle Diyarbakır'da kurulması kararı üzerine yine Kolordu Komutanı olarak 11 Mart 1916'da Diyarbakır-Bitlis-Muş Cephesine tayin edildi. Mustafa Kemal, 26 Mart 1916'da Diyarbakır'a gelerek komutayı ele aldı. 1 Nisan 1916'da Generalliğe yükseltildi. Diyarbakır'a gelişini takiben kısa bir hazırlıktan sonra 3 Ağustos 1916 sabahı emrindeki kuvvetleri Bitlis ve Muş yönünde taarruza geçirdi; Ruslarla iki tümenimiz arasında taarruz ve karşı taarruz şeklinde şiddetli çarpışmalar oldu. Nihayet 8 Ağustos 1916 sabahı Muş, aynı günün akşamı Bitlis kuvvetlerimiz tarafından düşman işgalinden kurtarıldı. Muş, ne yazık ki 25 Ağustos 1916'da tekrar Rusların eline düşmüştü. Mustafa Kemal Paşa, 2. Ordu Komutanlığı sırasında, 14 Mayıs 1917'de Muş'u ikinci defa Rus işgalinden kurtardı.

Mustafa Kemal Paşa, Aralık 1916'da -Ahmet İzzet Paşa'nın izinli olarak bir süre İstanbul'a gitmesi üzerine- vekâleten 2. Ordu Kumandanlığına tayin edildi. Karargâhı Diyarbakır'da olan bu ordunun Kurmay Başkanı Albay İsmet (İnönü) Bey'di. Büyük Kumandanın, İnönü ile yakından tanışması, emir-komuta zinciri içinde çalışması bu tarihlere rastladı.

Mustafa Kemal Paşa, 14 Şubat 1917'de Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Komutanlığına atanması üzerine Şam'a giderek Sina Cephesini teftiş etti ise de 5 Mart 1917 tarihinde Diyarbakır'da 2. Ordu'ya vekâleten komutan atandı. Tekrar Diyarbakır'a dönen Mustafa Kemal Paşa, 16 Mart 1917'de asaleten 2. Ordu Komutanlığına getirildi. Fakat bu görevde de çok kalmayarak 5 Temmuz 1917 tarihinde Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına bağlı olarak Halep'te kurulması kararlaştırılan 7. Ordu'nun başına getirildi. Bu cephenin umumî idaresi Falkenhein adlı bir Alman generaline verilmişti. Mustafa Kemal Paşa, 15 Ağustos 1917 günü Ha-

lep'e gelerek göreve başladı. Fakat bir süre sonra General Falkenhein ile aralarında askerî görüşler ve uygulanacak harekât bakımından anlaşmazlık çıktı; bu anlaşmazlık sonucu Mustafa Kemal Paşa, 1917 Ekim başlarında istifa mecburiyetinde kaldı. Kendisine tekrar Diyarbakır'daki eski görevi teklif edildi ise de kabul etmeyerek İstanbul'a geldi. 7 Kasım 1917'de Genel Karargâh'ta görevlendirildi. Ancak kısa süre sonra Veliaht Vahdettin Efendi'nin maiyetinde Alman Umumî Karargâhını ve Alman Cephelerini ziyaret etmek üzere Almanya seyahatine iştirak etti. 15 Aralık 1917 - 4 Ocak 1918 arasını kapsayan bu seyahat esnasında Mustafa Kemal, Alman askerî çevrelerinde incelemeler yaparak, Alman İmparatoru II. Wilhelm ve devrin tanınmış komutanlarıyla görüştü. Onlara -hoşlanmasalar da- I. Dünya Harbinin muhtemel sonuçları hakkındaki görüşlerini açıkça ve belirgin şekilde anlatıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, 20 gün süren Almanya seyahatinden İstanbul'a döndükten bir süre sonra böbrek rahatsızlığı nedeniyle Viyana ve Karlsbad'a giderek tedavi gördü. 13 Mayıs 1918 - 4 Ağustos 1918 arasını kapsayan bu seyahat dönüşü,General Falkenhein'in yerine Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına getirilmiş olan General Liman von Sanders'in emrindeki 7. Ordu'ya 7 Ağustos 1918'de tekrar komutan oldu ve 15 Ağustos 1918 günü Halep'e geldi. Mustafa Kemal, bu cephede İngilizlere karşı başarılı müdafaa savaşları yaptı. Takviyeli İngiliz kuvvetleri karşısında, O'nun maharet ve dirayeti sayesinde, bu bölgedeki Türk Ordusu dağılmaktan kurtarılmış, büyük bir düzen içinde Halep'e kadar çekilme başarısını göstermişti. Fakat I. Dünya Savaşı Almanya ve müttefikleri aleyhine gelişiyordu. 29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan savaştan çekilmiş, 4 Ekim 1918 tarihinde de Almanya mütareke istemişti. İstanbul'da Talât Paşa Kabinesi istifa etmiş, yeni Kabineyi Ahmet İzzet Paşa kurmuştu. Bu gelişmeler karşısında Mustafa Kemal Paşa yetkili makamlara, askerî ve siyasî önerilerine devam etti ise de yine kabul ettiremedi. Nihayet 30 Ekim 1918 tarihinde de Osmanlı Devleti, İtilâf devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak I. Dünya Savaşından çekildi.

Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi'nin imza edildiği günün ertesi, 31 Ekim 1918 tarihinde Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına getirildi ise de artık yapacak birşey kalmamıştı. 7 Kasım 1918 tarihinde bu Grup Kumandanlığı'nın
siyle kaldırılması üzerine Adana'dan hareketle 13 Kasım 1918 günü İstanbul'a geldi. Artık Türkiye, mütareke şartlarını yaşıyordu ve kendisi de Harbiye Nezareti emrine verilmiş bir Ordu Kumandanı idi.

Memleket ve milletin içinde bulunduğu şartlar ağır idi. Büyük bir savaş sonunda, mağlûp bir devlet olarak 30 Ekim 1918'de "Mondros Mütarekesi" adı verilen şartları ağır bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşma şartlarına dayanılarak memleketin birçok bölgesi galip devletlerce işgal edilmiş, ordumuz dağıtılmış, bütün silâh ve cephane galip devletlerin emrine verilmişti. Osmanlı memleketleri tamamen parçalandığı gibi, Türk'ün ana yurdu, Anadolu'da galip devletler arasında taksime uğruyordu. İtalyanlar Antalya'ya çıkmıştı. İskenderun, Adana, Mersin, Antep, Maraş, Urfa işgal altında idi. Kars'ta İngilizler idareyi ele almıştı. Trakya işgal altında idi. Düşman donanması İstanbul sularında demirlemişti. Çanakkale ve İstanbul Boğazları tutulmuştu. İstanbul ve İstanbul Hükûmeti İtilâf Devletlerinin baskı ve kontrolü altında idi. Padişah ve hükûmet, düşmanlara âlet olmuş, âciz ve şaşkın bir vaziyette sadece kendileri için emniyet ve kurtuluş yolu aramakta idiler. Anadolu'nun her şehrinde ecnebi subaylar dolaşıyor, İtilâf Devletleri temsilcisi sıfatıyla direktifler veriyorlardı. Yunanlılar da İzmir'i işgal hazırlıklarıyla meşguldu; bu yolda büyük çaba harcıyorlar, İtilâf Devletlerini iknaya çalışıyorlardı. Nihayet 15 Mayıs 1919'da bu gayelerine eriştiler.

Olayların bu şekilde gelişeceğini Mustafa Kemal, önceden sezinlemişti. Nitekim Mondros Mütarekesi'nden 5 gün sonra, 5 Kasım 1918'den itibaren Harbiye Nezaretinden -Mondros Mütarekesi gereğince- ordulara terhis emirleri gelmeğe başladı. Atatürk, aynı gün Adana'dan Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya ilk ikaz telgrafını çekti: "Ciddî olarak arzederim ki gereken tedbirleri almadıkça orduyu terhis etmeyiniz! Şayet orduları terhis edecek ve İn-

gilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak düşman ihtiraslarının önüne geçmeğe imkân kalmayacaktır."[5] Bu, Atatürk'te, her şey bitti zannedilen bir zamanda da kurtuluş ümidinin sönmediğini, pek çoklarının düştüğü yeis ve ümitsizliğe asla kendisini kaptırmadığını gösterir.

Fakat, acıdır ki Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan bütün bu haklı itirazlar etkisiz kalır ve ordunun terhisine sür'atle devam edilir. Çünkü genel kanaat, İtilâf Devletleri ile herhangi bir mücadeleye giremeyeceğimiz, böyle bir mücadelenin aleyhimize sonuçlanacağı idi. O halde İtilâf Devletlerini gücendirmeyecek, Mondros Mütarekesi şartlarını yerine getirecektik. İstanbul Hükûmetinin görüşü ve davranışı bu idi.

Padişah ve hükûmetini saran bu umutsuzluğa rağmen, milletimiz, haksız işgal ve istilâlara karşı nefsini müdafaa yolunda her çabayı gösteriyor; memleketin çeşitli yörelerinde düşmanla mahallî kuvvetler arasında çarpışmalar oluyordu. Diğer taraftan mütecaviz düşmana karşı koymak ve kurtuluş çareleri aramak üzere Anadolu'da yer yer millî teşkilâtlar oluşturuluyordu. Ancak bütün bu kuruluşlar, ayrı ayrı çalışmaları sebebiyle istenilen ölçüde etkili olamıyorlar, bütün memleketi kapsayan bir hareket ve birlik gösteremiyorlardı.

Mütareke Türkiyesi, aklın alamayacağı derecede karışık bir Türkiye'dir. Bölgesel direnme hareketlerine öncülük eden Müdafaa-i Hukuk, Muhafaza-i Hukuk, Redd-i İlhak gibi cemiyetlerin yanı sıra özellikle İstanbul'da -güya kurtuluş çareleri arayan- yüzlerce cemiyet kurulmuştu. İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Wilson Prensipleri Cemiyeti, Türk-Fransız Muhipleri Cemiyeti, Cemiyet-i Akvam Müzaheret Cemiyeti bunların başlıcalarıdır. Kurtuluş çareleri değişikti. Bir kısmı İngilizlerin, bir kısmı Fransızların himayesini istiyordu, bir kısmı Amerikan mandasını öneriyordu. Bir kısım kimseler de Mondros Mütarekesi gereğince padişah ve halife için hükümranlık hakkı tanınan küçük bir bölgede Osmanlı

5. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, Türk Tarih Kurumu yayını, s. 4, 1983.

Devleti'ni sembolik olarak devam ettirme düşüncesinde idiler. Memleketin içinde bulunduğu karışıklıktan istifade çareleri arayan bazı cemiyetler de vatan toprakları üzerinde millî birliği parçalayıcı faaliyetlere girişmişlerdi.

Bu durum karşısında ciddî ve gerçek karar ne olabilirdi? Tarih kültürü çok geniş olan ve tarihten sonuç çıkarmasını çok iyi bilen Atatürk, gerçek kararı sezmekte gecikmedi. Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da "millî egemenliğe dayanan, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!"[6] idi. Atatürk'e göre önemli olan "Türk milleti'nin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıydı. Ne kadar zengin ve refah içinde olursa olsun, istiklâlden mahrum bir millet, medenî insanlık karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye lâyık görülemezdi. Yabancı bir milletin himaye ve efendiliğini kabul etmek, insanlık vasıflarından yoksunluğu, acizlik ve miskinliği itiraftan başka birşey değildi. Halbuki Türk'ün haysiyet ve gururu çok yüksek ve büyüktü. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun daha iyiydi. Öyleyse Millî Mücadele'nin parolası 'Ya istiklâl ya ölüm'[7] olacaktı.

Artık Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele bayrağını açmak gerekiyordu. İşte bu sıralarda, Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'dan uzaklaştırmak amacıyla, kendisine Dokuzuncu Ordu Müfettişliği[8] teklif edildi. Mustafa Kemal Paşa, kendisine geniş salâhiyetler tanıyan bu vazifeyi kabul etti.

16 Mayıs 1919 günü Bandırma vapuru ile İstanbul'dan hareket eden Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun'da Anadolu topraklarına ayak bastı. Kendisinin Anadolu'ya gönderiliş gerekçesi, "Samsun ve çevresindeki asayişsizliği yerinde görüp incelemek ve tedbir almak"tan ibaretti. Hükûmete verilen İngiliz raporlarında, bu bölgede Türklerin, Rumlara karşı gerilla

6. Kemal ATATÜRK, Nutuk I, s.12

7. a.g.e., s.13

8. Bu müfettişliğin adı 15.6.1919'da Üçüncü Ordu Müfettişliği olarak değiştirilmiştir.

hareketine giriştikleri ve bölgenin asayişini bozdukları bildirilmekte ise de durum tam tersine idi. Bu bölgede, Pontus Rum Devleti kurma amacına yönelik geniş bir Rum faaliyeti vardı. Baskı gören Rumlar değil, Türklerdi. Rum Patrikhanesinden idare edilen Mavri Mira Cemiyeti bu bölgede kurduğu çeteler vasıtasıyla Türk köylerini basıyor, katliamlar yapıyor, yerli halkı yıldırmak istiyordu. Bu girişimlere karşı vatansever Türkler de mukabil çeteler oluşturmuşlar; bölge Rumları ile mücadeleye başlamışlardı. Bütün bu gerçeklere rağmen Mustafa Kemal Paşa'ya verilen talimat gereğince bölge Türklerinin direnmeleri önlenecekti. Mustafa Kemal Paşa, görevi kabul için Ordu Müfettişliği sıfatı ve geniş salâhiyetler istedi. İstanbul Hükûmeti bu istekleri de kabul etti.

Saray ve İstanbul Hükûmeti, Mustafa Kemal Paşa'nın bu görevi yapacağını zannetmişti. Oysaki Mustafa Kemal'in düşünceleri tamamen başka idi. Ama bu görev, kuşkuları çekmeksizin Anadolu'ya geçmek için değerlendirilmesi gereken bir fırsattı. Kendisine verilen yetkileri de, geri alınıncaya kadar milletin menfaatleri adına kullanmak vicdanî bir davranış idi. Esasen olayların akışı da kısa zamanda bunu ispatlayacaktı. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'dan ayrılmadan önce başta sadrazam olmak üzere kabine azalarının hemen hepsi ile ve en sonunda Padişahla görüşmüştü. Fakat bu kişilerin hiçbirinde memleketi içinde bulunduğu badireden kurtaracak bir enerji, bir ümit ışığı görmemiş, göremeyişti. İstanbul Hükûmetinin ve Padişahın davranışlarında İtilâf Devletlerini gücendirmemek görüşünün ağır ezikliğini hissetti. Oysaki onların kararlarına uymak değil, karşı koymak lâzımdı. İşte Anadolu'ya bu gaye ile gidiyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'dan ayrılırken yakın arkadaşlarına söylediği şu sözler bu bakımdan büyük önem taşımaktadır: "Düşman süngüsü altında millî birlik olamaz. Ancak hür vatan topraklarında memleketin istiklâli ve milletin hürriyeti için çalışılabilir. Bu gayeyi tahakkuk ettirmek üzere Anadolu'ya gidiyorum".[9]

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçer geçmez planını uygulamaya başladı. 21 Mayıs 1919'da Kâzım Karabekir'e çektiği

9. Hüsrev GEREDE, 20. Asır Dergisi, cilt: 3, sayı: 66, s. 28, 1953.

telgrafta bu davranışını şöyle belirtiyordu: "Umumî durumumuzun aldığı vahim şekilden pek müteessirim. Millet ve memlekete borçlu olduğum en son vicdanî vazifeyi yakından müşterek çalışma ile en iyi şekilde yerine getirmek mümkün olacağı kanaati ile bu son memuriyeti kabul ettim".[10]

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan 2 gün sonra, 21 Mayıs 1919'da Genelkurmay Başkanlığına Samsun ve çevresindeki asayişsizliğin sebeplerini açıklayan -ne İstanbul Hükûmetinin ne de İtilâf Devletleri temsilcilerinin hoşlanmadığı - şu telgrafı çekti: "Rumlar bu bölgede, Pontus Hükûmeti teşkili gibi bir safsata etrafında toplanmış ve Rum çeteleri hemen kâmilen siyasî bir şekle dönüşmüştür".[11] 22 Mayıs 1919'da Samsun'dan Sadaret'e gönderdiği raporu da şu cümle ile noktaladı: "Millet birlik olup hâkimiyet esasını, Türklük duygusunu hedef almıştır".[12] Bu anlamlı ifadede Anadolu'da beliren Millî Mücadele azmini sezmemek mümkün değildir. İşte bu raporlar İstanbul'a geldikten sonradır ki İtilâf Devletleri temsilcileri İstanbul Hükûmetinden sordu: "Tanınmış bir Türk generalinin Anadolu'da ne işi vardır?" Bunun üzerine İstanbul Hükûmeti, Anadolu'ya gönderdiği müfettişi geri çağırma girişimlerine başladı.

Artık Anadolu'da başlayan Millî Mücadele, liderini bulmuş, dağınık ve bölgesel mukavemetler bir bayrak altında toplanmaya başlamıştı. Bunun ilk örneğini 22 Haziran 1919'da Mustafa Kemal imzasıyla Amasya'dan bütün memlekete duyurulan bir tamimde görüyoruz. Bu genelgede kutsal bir ses işitiliyordu: "Vatanın bütünlüğü, milletin istiklâli tehlikededir. Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır".[13] Bu cümleler Millî Mücadele'nin örgütlü olarak fiilen başladığının onun imzası ile bütün

10. Kemal ATATÜRK, Nutuk I, s. 16; Kâzım KARABEKİR, İstiklâl Harbimiz, Türkiye Yayınevi 1969, s.32.

11. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, s. 43.

12. a.g.e., s. 44.

13. a.g.e., s. 59.

cihana ilânı idi. Bu genelge diğer bir maddesiyle beliren millî tehlike karşısında izlenecek ilk yolu da belirtiyordu: "Her vilâyetten seçilecek milletin güvenini kazanmış delegelerle, Anadolu'nun en emin yeri olan Sivas'ta derhal bir millî kongre toplanacaktır".[14]

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Tamimi adıyla ünlü bu genelgesini yaptıktan sonra Erzurum'a geçmek üzere 27 Haziran 1919'da halkın sevinç gösterileri arasında Sivas'a geldi. Şehirde kaldığı 1 günlük süre içinde, Erzurum Kongresi'ni takiben Sivas'ta yapılacak Kongre için ilgililere gerekli direktifleri vererek Erzurum'a hareket etti.

Atatürk, 3 Temmuz 1919 günü Erzurum'a geldi. Kendisi der ki "Benim Erzurum'a gelişim, bütün milletin ateşten bir çember içine alınmış olduğu bir zamana tesadüf etti. Bütün millet bu çemberin içinden nasıl çıkılacağını düşünmekte idi".[15] Ilıca önlerinde Erzurumlular tarafından coşkun bir şekilde karşılandığı zaman, Çukurova'da muhacir olarak bulunup Erzurum'a dönen ihtiyar Mevlût Ağa ile aralarında geçen konuşma, bu ateşten çember içinden mutlaka çıkılması gerektiği fikrini Atatürk'te daha da perçinledi. İhtiyar, fakat dinç Mevlût Ağa'ya Mustafa Kemal Paşa sordu:

- Çukurova gibi verimli bir memleketten niye döndün? Yoksa geçinemedin mi?

Mevlût Ağa derhal cevap verdi:

- Hayır Paşam, geçimimiz çok rahattı. Son günlerde işittim ki İstanbul'daki ırzıkırıklar, bizim Erzurum'u Ermenilere vereceklermiş. Geldim ki göreyim, bu namertler kimin malını kime veriyorlar?

Bu sözler, milletle beraber, millet için çalışmak üzere Erzurum'a gelen Mustafa Kemal Paşa'yı çok duygulandırmış, gözlerini yaşartmıştı. Etrafındakilere döndü ve : -"Bu milletle neler yapılmaz!" dedi.[16]

---

14. a.g.e., s. 59.

15. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s. 204

16. Cevat DURSUNOĞLU, Millî Mücadele'de Erzurum. 1946, s. 87-90

Atatürk, Erzurum'a gelişinden 5 gün sonra, 8/9 Temmuz 1919'da "Sine-i millette bir ferd-i mücahit olarak çalışmak üzere" çok sevdiği askerlik mesleğinden ve görevinden istifa etti. Artık bir millet ferdi olarak, milletten kuvvet, kudret ve ilham alarak tarihî vazifesine devam ediyordu.

Askerlikten istifasını takiben Erzurumluların isteği üzerine Vilâyat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum şubesinin Heyet-i Faale başkanlığına getirildi. Cemiyet, o günlerde daha evvelce alınan bir karar gereğince doğu illerini kapsayan bir kongrenin hazırlıkları içinde idi. Mustafa Kemal'in Heyet-i Faale reisi olarak bu kongreye iştiraki mümkündü; fakat o, bu kongreye özellikle Erzurum'dan üye olarak iştirak etmek istiyordu. Ne çare ki Erzurum üyeleri evvelce seçilmişti; ama buna da bir çözüm bulundu. Erzurum'un iki değerli evlâdı, Kâzım Yurdalan ve Cevat Dursunoğlu Erzurum üyeliğinden istifa etmek suretiyle yerlerini Mustafa Kemal ve Rauf Bey'e bıraktılar. Bu suretle Mustafa Kemal Paşa'nın kongreye girişi meşruluk kazandı.

Erzurum Kongresi, 23 Temmuz 1919'da tek katlı bir ilkokul salonunda 62 delegenin iştirakiyle toplanmıştı. Kongre bir kurucu meclis gibi çalışarak 14 gün devam etti ve 7 Ağustos 1919 günü bir beyanname yayımlayarak çalışmalarına son verdi. Kongreyi geçici başkan olarak Erzurum delegelerinden Hoca Raif Efendi açmış, delegelerin isim okunarak yoklaması yapıldıktan sonra başkanlık seçimine geçilmişti. Yapılan oylamada Mustafa Kemal Paşa başkan seçildi.

Millî Mücadele'ye bayrak olan bir kongrenin Erzurum'da toplanışı bir tesadüfün eseri değildi; Mondros Mütarekesi'nden sonra müdafaa şuurunun en keskin bir şekilde meydana çıktığı bölgelerden biri Erzurum idi. Zira -Mütareke hükümlerine göre- asırlarca şehit kanıyla sulanmış Erzurum topraklarını da içine almak üzere bir Ermenistan kurulması isteniyordu. Bu durum, bölgedeki millî birlik ve mukavemet şuurunu daha da bileyledi. Keza Kongre'ye Doğu Karadeniz il ve kasabalarını temsil etmek üzere 17 delege ile iştirak eden Trabzon'da da Pontus tehlikesi vardı.

Bölge Rumları, Mondros Mütarekesi'nden faydalanarak Doğu Karadeniz şehirlerini kapsayacak bir Pontus Rum Devleti kurma hayali içindeydiler. Bu bakımdan Doğu Anadolu şehirleri ile tehlike müşterekti.

Erzurum Kongresi güç şartlar altında toplanıyordu. Çünkü Kongre üyelerinin vilâyetlerce gerek seçiminde, gerekse seçilenlerin Kongre'ye gönderilmesinde büyük güçlükler çıkarılıyordu. Mülkî âmirlerin büyük kısmı, İstanbul Hükûmetinin baskısı ile delegeleri korkutuyorlar, yola çıkmalarını engelliyorlar, hatta bazı vilâyetler kesin olarak delege göndermemekte direniyorlardı. Elâzığ, Diyarbakır ve Mardin illerinden seçilen üyeler valilik baskısı sebebiyle yola çıkmaktan alıkonulmuşlar, dolayısıyla Kongre'ye iştirak edememişlerdi. Bu sebeple Kongre'nin toplanabilmesi için Müdafa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum şubesinin gayretleri yanında Mustafa Kemal Paşa tarafından da ciddî teşebbüslerde bulunmak icap etti. Vilâyetlerin herbirine açık telgraflar gönderilmekle beraber, bir taraftan da şifre telgraflarla valilere, komutanlara gerektiği şekilde tebligatta bulunuldu. Nihayet yeteri kadar temsilci getirtilip Kongre'yi toplamaya muvaffak olundu.

İşte bu şartların oluşturduğu hava içinde gerçekleştirilen Erzurum Kongresi, Vilâyat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi ile Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nin müştereken hazırladığı bir Kongre idi. O günkü mülkî taksimatta Trabzon'un kapsadığı Doğu Karadeniz il ve ilçelerinden 17, Erzurum'un kapsadığı il ve ilçelerden 25, Sivas'ın kapsadığı il ve ilçelerden 14, Bitlis'ten 4 ve Van'dan 2 delegenin iştiraki ile toplam 62 üye ile toplanmıştı. Bugünkü idarî taksimat gözönüne alındığı takdirde 30'a yakın Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz illerini ve bunların ilçelerini kapsamaktadır.

Erzurum Kongresi'nin toplanışı ve çalışmalarına başlamasıyla İstanbul'da Saray ve Hükûmet tarafından, Anadolu'da yükselen bu kurtuluş sesini boğmak için yoğun bir faaliyet başladı. Ajanslarla Mustafa Kemal'in devlete başkaldıran bir asi olduğu, Erzurum Kongresi'nin kanunsuz toplandığı ilân edildi. Mustafa Kemal

Paşayı tutuklamak için her türlü tedbire başvuruldu. İstanbul Hükûmeti, Erzurum Kongresi'nin dağılmasını, Kongre'ye katılanların yakalanarak İstanbul Divan-ı Harbine sevklerini emretti ise de millet fertlerini saran o zamanki millî hava içinde hiçbir makam bu emri yerine getirmeye teşebbüs edemedi.

İşte bu derece güç şartlar içinde gerçek bir vatan aşkıyla her türlü tehlikeyi göze alarak toplanan Erzurum Kongresi Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Türk Kurtuluş Savaşı'nın ilk temelleri bu Kongre'de atılmış, alınan tarihî kararlar Millî Mücadele'nin temel kurallarını oluşturmuştu. Erzurum Kongresi kararları şu şekilde özetlenebilir:

1- Doğu illeri ile Trabzon ve Canik sancağı hiçbir sebep ve bahane ile Osmanlı topluluğundan ayrılması mümkün olmayan bir bütündür.

Bu demekti ki ne doğu illeri Ermenistan sevdasıyla, ne Karadeniz illeri Pontus hulyasıyla anavatandan ayrılamayacaktır. Bu karar, vatanı ve milleti bölmek isteyenlere karşı ilk esaslı ihtardı.

2- Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı, millet birlik olarak kendisini müdafaa ve mukavemet edecektir.

Bu madde ile milletin, her türlü işgal ve müdahaleyi kesin olarak reddettiği, birlik halinde direneceği bildiriliyordu. Vatan topraklarına yönelik hiçbir işgal ve müdahale, karşılıksız kalmayacaktı. Millet işgal ve istilâyı birlik halinde püskürtmeye kararlıydı.

3- Vatanın ve istiklâlin muhafaza ve teminine İstanbul Hükûmeti muktedir olamadığı takdirde, gayeyi temin için Anadolu'da geçici bir hükûmet kurulacaktır.

İstanbul Hükûmetinin hali ve tutumu belliydi; güçsüz ve beceriksizdi. Memleketi Mondros Mütarekesi ile kayıtsız şartsız galip devletlere teslim etmişti. Ülkeyi uçurumun kenarından ancak ve ancak millî iradeye dayanan bir hükûmet kurtarabilirdi; bu mutlaka gerçekleştirilecekti. Esasen Erzurum Kongresi bu amaca yönelik ilk adımdı.

4- Kuva-yi Milliyeyi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak esastır.

Kuva-yi Milliyeden kasdedilen millî kuvvetler, milletin bağrından çıkacak millî bir ordu idi. Bu ordu, milletin kutsal gayesi uğrunda, milletin arzu ve eğilimleri yönünde mutlaka zafere ulaşacaktı. Millî iradeyi hâkim kılmak aynı zamanda demokratik bir esastı. Bu esasta Cumhuriyet rejiminin ilk kıvılcımlarını sezmemek mümkün değildi.

5- Hıristiyan azınlıklara siyasî hakimiyet ve sosyal dengemizi bozan imtiyazlar verilemez.

Memleketteki azınlıklar yer yer siyasî egemenlik davasına kalkışmıştı. Memleket bütünlüğünü bozucu, vatanı parçalayıcı bu gibi davranışlara imkân verilmeyecekti. Azınlıklara sosyal dengemizi bozan ekonomik, hukuksal ve kültürel -her ne çeşit olursa olsun- ayrıcalıklar ve üstünlükler tanınmayacaktı.

6- Manda ve himaye kabul olunamaz.

Türk milleti her şeyi göze alarak istiklâli için silâha sarılmıştı. Hiç kimseden lûtuf ve yardım beklemiyordu; yabancı devletlerden merhamet istemiyordu. Her ne pahasına olursa olsun istiklâl mutlaka gerçekleşecekti. Parola "Ya istiklâl ya ölüm!" idi.

7- Millî Meclis'in derhal toplanmasına ve hükûmet işlerinin meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır.

İtilâf devletlerinin baskısı ve Padişah fermanı ile kapatılmış olan Millet Meclisi derhal toplanmalı, hükûmetin millet ve memleketin mukadderatı ile ilgili vereceği her türlü karar böyle bir meclisin denetiminden geçirilmeliydi. Hükûmet kararları ancak bu şekilde meşruluk kazanacaktı.

8- Milletimiz insanî ve asrî gayeleri tebcil, fennî, sınaî ve iktisadî hal ve ihtiyacımızı takdir eder.

Bu cümle ile Türk milletinin yeniliklere açık ruhu belirtiliyordu. Denilmek isteniyordu ki Türk milleti insanî ve uygar amaçların değerini bilen ve kavrayan bir millettir. Nitekim Atatürk milletin çehresini değiştiren büyük inkılâplara başladığı zaman "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, milletimizi her

bakımdan uygar bir toplum haline getirmektir. İnkılâplarımızın temel kuralı budur".[17] diyecekti. Kararda geçen "Milletimiz fennî, sınaî ve iktisadî hal ve ihtiyacımızı takdir eder" ifadesinde de harap bir memleketi bayındır hale getirmek için gelecekte gerçekleştirilecek kalkınma hamlelerine işaret edilmekte idi.

Erzurum Kongresi, memleketin bütününü ilgilendiren bu tarihî kararlarıyla bölgesel bir kongre olmaktan çıkmış, kendisinden sonra gelişecek tüm olayları büyük ölçüde etkilemişti. Zira Sivas Kongresi kararları, Erzurum Kongresi kararlarına dayandı. Misak-ı Millî'nin esasında Erzurum Kongresi kararları yer aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanış ve açılış gerekçesi Erzurum Kongresi kararlarına oturtuldu. Mudanya ve Lozan antlaşmalarının bağımsızlığı savunan ruhu, ilhamını Erzurum Kongresi kararlarından aldı. Cumhuriyet rejiminin ruhu, irade-i milliyeyi hâkim kılmak esasında toplandı. Ve nihayet "Milletimiz insanî ve asrî gayeleri tebcil eder" cümlesiyle Atatürk inkılâplarının ilk kıvılcımları Erzurum Kongresi'nde parıldadı.

Sonuçları bakımından bu derece önem taşıyan Erzurum Kongresi için Mustafa Kemal Paşa, kapanış konuşmasında "Tarih, bu Kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir" ifadesini kullandı.

Erzurum Kongresi, 7 Ağustos 1919 günü -kendisi adına bütün yetkileri kullanacak- 9 kişilik bir Heyet-i Temsiliye seçerek çalışmalarına son verdi. Şimdi Heyet-i Temsiliye'yi ve onun başkanını büyük bir görev bekliyordu. Erzurum Kongresi'nde parlayan kıvılcımı söndürmemek, Sivas'ta onu meş'ale haline getirerek millî kurtuluşa daha emin adımlarla yürümek gerekiyordu. Bu sebepledir ki Mustafa Kemal Paşa, doğu illerinin mukadderatı için toplanan Erzurum Kongresi'ni -gayesini daha da genişleterek- bu amaca yöneltmek istedi. Bu sebepledir ki Erzurum Kongresi'ni Sivas Kongresi'ne bağlayarak Millî Mücadele'ye memleket yüzeyinde genişlik kazandırdı.

---

17. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. s. 214.

Sivas Kongresi günlerinde de memleketin içinde bulunduğu ağır mütareke şartları bütün acılığı ile devam ediyordu. Mondros Mütarekesi'nin milletimiz aleyhine haksız ve insafsız bir şekilde uygulanması, İzmir'e çıkmış olan Yunanlıların İtilâf devletlerinden aldığı cüretle Anadolu'nun içine doğru ilerlemesi, çeşitli şehirlerimizin işgali Sivas Kongresi günlerinde de birbirini izledi. İşte böyle bir hava içinde Mustafa Kemal Paşa, bir kısım Heyet-i Temsiliye üyeleriyle beraber Sivas Kongresi'ne iştirak etmek üzere 2 Eylül 1919'da Erzurum'dan Sivas'a geldi. Sivas, Millî Mücadele liderini emsalsiz sevgi gösterileri ve coşkun bir sevinçle karşıladı.

Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919 günü o zamanlar "Mekteb-i Sultanî" olarak kullanılan bir binanın salonunda, 38 delegenin iştiraki ile toplandı. Kongre 8 gün devam etti ve 11 Eylül 1919'da Heyet-i Temsiliye seçimini takiben bir beyanname yayımlayarak çalışmalarına son verdi. İlk oturumda yapılan oylamada Mustafa Kemal Paşa, başkan seçildi.

Erzurum Kongresi'ni takiben bütün memleketi temsil eden böylesine önemli bir Kongre'nin özellikle Sivas'ta toplanışı, şehrin stratejik durumu ile ilgili idi. Anadolu'nun ortasında yer alan bu şehrimiz -mütareke şartları gereğince İtilâf devletlerini temsilen bazı subaylar bulunmasına rağmen- işgal altında değildi. Ulaşım bakımından Anadolu yollarının birleştiği bir kavşak durumunda idi: o günkü imkânların elverdiği ölçüde çeşitli Anadolu şehirlerine şu veya bu şekilde bağlanabiliyordu. Her ne kadar Fransızlar Adana üzerinden, İngilizler Samsun'dan şehri işgal tehdidinde bulunuyorlarsa da Mustafa Kemal Paşa, böyle bir işgalin düşmana çok pahalıya mal olacağını hesaplıyordu. Bütün bu avantajları yanında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Sivas Şubesi, şehirde oldukça iyi teşkilâtlanmıştı.

İşte bu şartların oluşturduğu hava içinde gerçekleşen Sivas Kongresi doğrudan doğruya Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine toplanmış bir millî Kongredir. Kongre'nin 38 üyesinden 31'ini Batı ve Orta Anadolu illerinden gelen üyeler, 7'sini ise Doğu Anadolu illerini temsilen Erzurum Kongresi'nce seçilen Heyet-i Temsili-

ye oluşturmuştu. Böylece Batı ve Orta Anadolu illerinden seçilen delegelerle Doğu illerini temsilen gelen Heyet-i Temsiliye, Sivas Kongresi'ne memleket çapında bir genişlik ve bütünlük kazandırdı.

Tarihî bir gerçek olarak belirtmek gerekir ki Sivas Kongresi'nin toplanışı sırasında da -Erzurum Kongresi'nde olduğu gibi- İstanbul Hükûmeti ve idarecileri büyük engeller çıkardılar. Bu sebepledir ki Ankara ve diğer bazı şehirlerimizden valilik baskısı ile delege seçilemedi. Bazı vilâyetlerden seçilen delegeler de aynı baskı nedeniyle yola çıkmaktan alıkonuldu, dolayısıyla Kongre'ye iştirak edemedi.

Sivas Kongresi'nin toplanmaması için Sivas'ta bulunan Fransız Jandarma Müfettişi Brüno da baskı yaptı. Vali Reşit Paşa ile görüşerek böyle bir Kongre gerçekleştiği takdirde Sivas'ın işgal edileceğini ve Kongre'nin dağıtılacağını bildirdi. İngilizler de Samsun üzerinden Sivas'ı işgal edecekleri tehdidinde bulundular. Fakat Mustafa Kemal'in her güçlüğü aşan azmi önünde, bütün bu tehditler sonuçsuz kaldı.

İstanbul Hükûmeti Erzurum Kongresi'nde yaptığı gibi Sivas Kongresi sırasında da bütün gücüyle Mustafa Kemal'i tevkife yönelmişti. Anadolu'nun hemen her valisine telgraflar çekilerek Mustafa Kemal'in ne pahasına olursa olsun tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesi isteniyordu. Bunu gerçekleştirmek üzere valiliklere, mutasarrıflıklara yeni atamalar yapıldı. Fakat hiçbir idareci, şahlanan millî irade ve millî hava içinde İstanbul Hükûmetinin isteklerini yerine getirmek cesaretini gösteremedi.

Sivas Kongresi'nin diğer bir özelliği de delegelerin vatanın kurtuluşu ve milletin mutluluğundan başka hiçbir kişisel maksat izlemeyeceklerine, mevcut siyasî partilerden hiçbirinin amaçlarına hizmet etmeyeceklerine dair Kongre'de yemin etmeleri olmuştu. Bu suretle Millî Mücadele'nin hiçbir siyasî parti adına yapılmadığı, tamamen milleti ve memleketi kurtarma amacına yönelik bir hareket olduğu açıkça belirtilmiş oluyordu. Sivas Kongresi kararları şu şekilde özetlenebilir:

1- Millî sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür; birbirinden ayrılamaz.

Evvelce toplanan Erzurum Kongresi, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz vilâyetlerinin hiçbir sebep ve bahane ile anavatandan ayrılamayacağını ilân etmişti. Sivas Kongresi sahip olduğu tam yetki ile bu karara bütün memleketi kapsayan bir genişlik kazandırdı.

2- Her türlü işgal ve müdahaleye karşı, millet birlik olarak kendisini müdafaa ve mukavemet edecektir.

Erzurum Kongresi'ni toplanmaya davet eden başlıca tehlike, Doğu Karadeniz Bölgesinde kurulması düşünülen Pontus Rum devleti ile Doğu Anadolu illerini içine alacak bir Ermenistan tehlikesi idi. Sivas Kongresi, batıdan gelen Yunan tehlikesini de gözönüne alarak, vatan topraklarına yönelik hiçbir işgal ve müdahalenin karşılıksız kalmayacağını mütecaviz düşmana açıkça bildiriyordu.

3- İstanbul Hükûmeti, haricî bir baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır.

Bu madde ile İstanbul Hükûmetinin millet menfaatlerine aykırı herhangi bir karar veya davranışına milletin kayıtsız kalmayacağı, gerektiğinde millî iradeye dayanan bir hükûmetin derhal kurulacağı açıkça belirtiliyordu.

4- Kuva-yı milliyeyi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak esastır.

Erzurum Kongresi'nde belirlenen bu kural, Sivas Kongresi'nde perçinleştiriliyordu. Memleketi kurtaracak tek kuvvet, millî ordu idi. Bu ordu, milletin iradesi ve eğilimleri yönünde savaşacak, bağımsızlık mutlaka gerçekleşecekti. Millet artık egemenliğini kendi eline almıştı; kendi hâkimiyetinden başka hiçbir güç tanımıyordu. Bu esas gelecekteki Cumhuriyet rejiminin esasını oluşturuyordu

5- Manda ve himaye kabul olunamaz.

Erzurum Kongresi'nde karar altına alınan bu görüş, Sivas Kongresi'nce de onaylanarak Millî Mücadele'nin temel kuralı ha-

line getiriliyordu. Millî kurtuluş hareketinin parolası hiçbir devletin merhametine sığınmaksızın "Ya istiklâl ya ölüm!"dü.

6- Millî iradeyi temsil etmek üzere Millet Meclisi'nin derhal toplanması mecburidir.

Erzurum Kongresi kararlarında da belirtilen bu istek, artık bir mecburiyet olarak gösteriliyordu. Aksi takdirde hükûmet kararları millî iradeyi yansıtmayacaktı.

7- Aynı gaye ile millî vicdandan doğan cemiyetler "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilmiştir.

Erzurum Kongresi, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgelerindeki millî cemiyetleri "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adıyla bir merkezde toplamıştı. Sivas Kongresi, bu örgüte -bütün Anadolu ve Rumeli Cemiyetlerini de içine almak üzere- memleket çapında bütünlük kazandırdı.

8- Mukaddes maksadı ve umumî teşkilâtı idare için Kongre tarafından bir Heyet-i Temsiliye seçilmiştir.

Erzurum Kongresi, Doğu illerini temsilen 9 kişilik bir Heyet-i Temsiliye seçmişti. Sivas Kongresi'nce 6 kişi daha seçilmek suretiyle "Heyet-i Temsiliye" genişletilmiş, bu suretle Türkiye Büyük Millet Meclisi açılıncaya kadar memleket mukadderatında yegâne söz sahibi bir kurul oluşturulmuştu.

Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi kararlarını genişleterek, bu kararlara bütün memleketi kapsayan bir nitelik kazandırması bakımından İnkılâp Tarihimizde büyük öneme sahip bir Kongre'dir. Üyelerinin, bütün memlekete şamil olması sebebiyle de Millî Mücadele başlangıcında Türkiye'nin mukadderatını çizen, bütün milletin tek vücut halinde birlik olduğunu dünyaya ilân eden millî bir Kongre'dir. Bunun içindir ki tesirleri Erzurum Kongresi'nden daha geniş oldu.

Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın amacı, en kısa zamanda Anadolu'da millet temsilcilerinden oluşan bir meclis toplamak ve bu meclisin kuracağı hükûmet ile Millî Mücadele'yi bir merkezden idare etmek idi. Dâhi adam, bu büyük işi gerçekleştirmek üzere Sivas Kongresi'nden sonra da Heyet-i Tem-

siliye Reisi sıfatıyla millî teşkilâtın kuvvetlenmesi yolunda -bütün engelleri aşarak- azimle çalıştı. Bu devre esnasında Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye ile temas temini ve anlaşma zemini arayan İstanbul Hükûmeti, temsilcileri vasıtasıyla 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında Amasya'da onunla görüşmüş ve bir Millet Meclisi toplanmasına ikna olmuştu. Bu görüşme İnkılâp Tarihimizde "Amasya Mülâkatı" olarak bilinmektedir. Mustafa Kemal, Meclisin Anadolu'da toplanmasını istemesine rağmen, Meclis 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplandı. Fakat İngilizlerin ve gerekse onlara âlet durumunda olan hükûmet adamlarının baskısı sebebiyle olumlu bir faaliyet gösteremedi. Sadece Erzurum ve Sivas Kongrelerinin esaslarını "Misak-ı Millî" halinde kabul ve ilân etti.

Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919'da bir kısım arkadaşları ve Heyet-i Temsiliye üyeleri ile beraber Ankara'ya gelmişti. Artık Millî Mücadele Ankara'dan yönetiliyor, İstanbul'daki asker ve sivil birçok vatansever, Bağımsızlık Savaşında görev almak üzere Ankara'ya geliyordu. Bir süre sonra, 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul, İtilâf devletleri tarafından fiilen işgal edildi; şehir yabancılar tarafından tamamen askerî kontrol altına alınmıştı. Bu şartlar altında Meclis de faaliyet gösteremeyeceğini anlayarak dağıldı; zaten bu sıralarda milletvekillerinin bir kısmı da İngilizler tarafından tutuklanmış bulunuyordu.

Mustafa Kemal, İstanbul'un işgali üzerine valiliklere ve kolordu komutanlıklarına talimat vererek Ankara'da toplanacak fevkalâde salâhiyete sahip bir meclise yeni temsilciler seçmelerini bildirdi. Seçimler sür'atle sonuçlandı. Nihayet 23 Nisan 1920'de yurdun her bölgesinden gelen millet temsilcileriyle Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. Mustafa Kemal, millet iradesini ve egemenliğini temsil eden bu Meclise ve onun hükûmetine de başkan seçilerek artık Türk bağımsızlık mücadelesinin her bakımdan, askerî, siyasî ve sosyal lideri oldu. Ama memleketin içinde bulunduğu şartlar, kendisinin omuzlarına yüklenen görev gerçekten çok ağırdı. Tarihten silinmek istenen bir milletin ölüm kalım savaşının, istiklâl mücadelesinin liderliğini yapıyordu.

Ankara'da Millet Meclisi'nin açılması, milli bir hükûmetin kurulması üzerine Padişah ve İstanbul Hükûmeti de millî mücadeleyi daha geniş ölçüde baltalama yollarına sapmıştı. Anadolu'da binbir fedakârlıkla oluşturulan millî kuvvetlere karşı halife ve padişah orduları kuruluyor, başta Atatürk olmak üzere Millî Mücadele kahramanları, âsi sayılarak idama mahkûm edilmiş bulunuyordu. Diğer taraftan İzmir'e çıkan Yunanlılar da Anadolu içlerine doğru taarruza hazırlanıyordu. Mütareke ile örgütlü ordu resmen dağıtılmış, silâhları alınmış olduğundan, işgal altındaki yörelerde düşmana ancak mahallî kuvvetler ve gönüllü müfrezeler karşı koyuyordu. Bu düşman saldırılarının yanı sıra Anadolu'nun bazı yörelerinde Anzavur gibi, Çopur Musa gibi, Postacı Nâzım gibi aldatılmış kişilerin elebaşılık ettiği iç isyanlar devam ediyordu.

Bütün bu iç ve dış güçlüklere, zor şartlara rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, kısa zamanda duruma hakim olarak düşman kuvvetlerine karşı çeşitli cephelerde büyük başarılar kazanmaya başladı. Doğu cephesinde XV. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir komutasındaki kuvvetlerimiz büyük başarılar kazandı. Bu bölgede Oltu, Sarıkamış ve Kars'ı işgal suretiyle sınır şehirlerimize tecavüz eden Ermenilere karşı 28 Eylül 1920'de taarruza geçilerek, merkezi Erivan'da bulunan Ermeni Cumhuriyeti ordusu mağlup edildi ve 29 Eylül 1920'de Sarıkamış, 30 Ekim 1920'de Kars tekrar geri alındı. Ermenilerin barış isteği üzerine 2/3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalanarak savaşa son verildi. Gürcistan'a da Ardahan ve Artvin vilâyetlerimiz tahliye ettirildi.

Güney cephesinde de Adana, Urfa, Antep ve Maraş bölgelerinde Fransız birlikleriyle mahallî kuvvetler arasında şiddetli çatışmalar oluyordu. Sonuçta Fransızlar 12 Şubat 1920'de Maraş'tan, 11 Nisan 1920 günü de Urfa'dan çekilmek zorunda kaldılar. 21 Ekim 1921'de Fransızlarla yapılan "Ankara Antlaşması" Adana, Mersin, Gaziantep ve diğer bazı şehirlerimizin kurtuluşuna uzandı.

Yunanlılar 1920 Haziranında, Ankara'da kurulan iki aylık yeni hükûmetin içinde bulunduğu güç şartlardan yararlanarak 22 Haziran 1920 günü Batı Cephesinde umumî taarruza geçmişler, büyük kısmı ile gönüllülerden oluşan kuvay-ı milliye cephesini yararak 8 Temmuz 1920 günü Bursa'yı, 29 Ağustos 1920 günü de Uşak'ı işgal etmişlerdi. Bu olaylar seyrederken Padişah ve İstanbul Hükûmeti de 10 Ağustos 1920'de İtilâf devletleriyle Sevr Antlaşmasını imzalamak suretiyle dış düşmanlarımızla birleşmiş oluyordu.

Yunanlıların Batı cephesinde ilerleyişi, birçok bölgelerin kuvvet yetersizliği sebebiyle işgal edilmesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, cephe komutanları ile görüşmüş, artık gönüllü kuvvetler yerine düzenli bir ordu kurulması gereğini ilgililere bildirmişti. Çünkü olaylar gösteriyordu ki, millî mücadelenin başarısı, bütün kuvvetlerin tek bir otorite altında toplanmalarına bağlı idi. Bu da millî müfrezelerin, milis kuvvetlerinin, gönüllü teşkilâtların ordu içinde düzenli kıtalar haline getirilmesini gerektiriyordu. Çete halinde dağınık savaşa son verilecek, bütün millî müfrezeler ve gönüllü kuvvetler ordu içinde disiplin ve eğitime tabi tutulacaktı.

Artık, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Millî Savunma Bakanı Fevzi Çakmak Paşa ve Genelkurmay Başkanı ve aynı zamanda Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey, bütün çalışmalarını düzenli ordunun gerçekleşmesine vermişlerdir. Bu aylar, millî mücadele tarihimizin gerçekten en buhranlı, en çetin aylarıdır.

Şimdi 1920 yılının Aralık sonlarındayız. Bir çok millî müfreze, gönüllü örgüt sür'atle millî ordu içinde toplanmaktadır. Ne çare ki ellerinde bir kısım kuvvet bulunan Çerkez Ethem ve kardeşleri, Batı Cephesi kuvvetlerine bağlı kalmak istememişler, başlarına buyruk bir siyaset izleme yoluna gitmişlerdi. Bunlar, Millî Mücadele'nin güç zamanlarında başardıkları bazı işlerin verdiği şımarıklıkla bulundukları bölgelerde sivil memurları diledikleri gibi azlediyor, değiştiriyor, kendilerine göre atamalar yapıyorlardı. Batı Cephesi, tek komuta altında örgütlendikçe, düzenli kuvvetler ha-

line geldikçe, Ethem ve kardeşlerinin huzurları daha da kaçıyor, Batı Cephesi yanında Ankara Hükûmeti'ne, hatta Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne dil uzatmaktan çekinmiyorlardı. Artık tutumları, millî hükûmete karşı bir isyan halini almıştı.

Durum gerçekten nazikti. Binbir emek ve fedakârlıkla kurulan düzenli orduda emir ve komuta birliğini temin bakımından bu sorunun, kesin şekilde çözümlenmesi gerekiyordu. Zira Ethem müfrezesi ordu içinde kaldıkça hiçbir zafer kazanılamayacağı gibi, aksine bu âsi kuvvetler her başarıda orduya ayakbağı olacaktı. Bu sebeple hükûmet Çerkez Ethem kuvvetlerinin ortadan kaldırılmasına karar verdi.

29 Aralık 1920 günü Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey'le Güney Cephesi Komutanı Albay Refet Bey, Çerkez Ethem ve kuvvetlerini ortadan kaldırmak üzere ileri harekete geçtiler. Kütahya yörelerinde bulunan Çerkez Ethem kuvvetleri, Batı Cephesi kuvvetlerin Kütahya'yı işgali üzerine Gediz'e çekildi. Millî kuvvetler, âsileri takiple 5 Ocak 1921 günü Gediz'i de işgal edince Çerkez Ethem müfrezesi Simav yönüne çekilmek mecburiyetinde kaldı.

İşte şimdi Millî Mücadele'nin en dramatik anları yaşanmaktadır. Batı Cephesi kuvvetleri Çerkez Ethem isyanını bastırmak üzere, eski harp mevzilerinden çok uzaklaşmışlar, Gediz'e kadar ulaşmışlardır. Çerkez Ethem'i takip sebebiyle cephelerin boşaltıldığını, askerlerin mevzilerden uzaklaştığını haber alan Yunanlılar, içinde bulunduğumuz bu iç buhranı, Ankara Hükûmeti'nin bu çetin ve zor ânını kendileri için büyük bir fırsat bilerek 6 Ocak 1921 günü hem Bursa, hem Uşak cephelerinden sür'atle ileri yürüyüşe geçtiler. Amaçları, Türk kuvvetlerini, zayıflayan mevzilerinde âniden bastırıp mağlup etmek, bu suretle Eskişehir ve Afyon'u ele geçirerek kendilerine Ankara yolunu açmaktı. Bu plan gerçekleştirildiği takdirde, henüz sekiz aylık millî hükûmeti doğduğu yerde boğmak, kolayca ortadan kaldırmak güya mümkün olacaktı.

Düşmanın, taarruz hedefi olarak seçtiği Eskişehir de, Afyon da askerî yönden önemli kavşaklardı. Bu şehirlerimizin elden çı-

kışı, önemli demiryollarının da düşman eline geçmesi demekti. Hele, Bursa ve Uşak Cephelerinden ilerleyen düşman kolları, Kütahya önlerinde birleşme imkânı bulursa, Çerkez Ethem'e karşı geride bırakılan kuvvetlerimizi de arkadan vurabilirdi. İşte mağlubiyetimiz halinde ortaya çıkacak korkunç tablo bu idi.

Düşman taarruzu ile gelişen bu kritik durum üzerine, Batı ve Güney Cephesi komutanları vaziyeti görüşerek, ister istemez Çerkez Ethem'in takibine ara vermeyi ve Kütahya ve Gediz'e kadar gelmiş olan kuvvetlerimizin büyük kısmını vakit geçirmeksizin İnönü ve Dumlupınar mevzilerine sevketmeyi kararlaştırdılar. Ancak Batı Cephesi kuvvetlerinin şimdi bulundukları Gediz ve Kütahya yöreleri ile İnönü mevzileri arasında 3 günlük bir yol vardı. Eğer Yunanlılar, bizden daha önce İnönü mevzilerine ulaşabilirlerse mukavemetsiz, Eskişehir'e kadar yol almış olacaklardı. O halde yapılacak iş, son sür'atle İnönü mevzilerine yetişerek ilerleyen düşmanı burada durdurmak olacaktı. Bu amaçla Çerkez Ethem ve kardeşlerine karşı bir kısım kuvvet, Kütahya yöresinde bırakılarak, geri kalan kuvvetler İnönü mevzilerine hareket ettirildi. Keza üç misli düşman kuvvetine karşı İnönü mevzilerini daha da takviye etmek üzere, Ankara'da yeni kurulmakta olan 4. Tümen de Cepheye çağrıldı. Ethem'in takibine ara vererek Kütahya'dan hareket eden 11. Tümen de 9 Ocak sabahı, İnönü mevzilerine varmıştı.

Öte yandan Yunanlılar sür'atle ilerleyerek, 8 Ocak 1921 günü Çivril ve Pazarcık'ı, 9 Ocak sabahı da Bilecik ve Bozüyük'ü işgal ettiler. Fakat bütün bu işgallere, güç şartlara, iki ayrı düşmanla savaş mecburiyetine rağmen sonucun zaferle biteceği hususunda başta Atatürk olmak üzere Millî Mücadele liderlerinin inançları asla sarsılmamıştı. Atatürk, 8 Ocak 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden şunları söylüyordu: "Efendiler! Dahilde ve hariçteki düşmanlarımız ister çok, ister az olsun, faaliyetlerinin genişliği ne olursa olsun, kesin başarı, son başarı meşru bir amaç izleyenlerde olacaktır."[18]

18. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1983, s. 226.

I. İnönü Muharebesi, 9 Ocak 1921 günü öğleden sonra Yunanlıların Bozüyük yönünden şiddetli taarruzu ile başladı. Ufak bir köyden ismini alan İnönü, şimdi Türk Kurtuluş Savaşında dönüm noktası olacak bir muharebeye sahne oluyordu. Ve yıllar sonra bu muharebeyi idare eden komutana, Atatürk tarafından "İnönü" soyadı verilecekti.

Muharebenin ilk günü Batı Cephesi kuvvetleri ile Yunanlılar arasında çok çetin çarpışmalar oldu. Yunanlıların her taarruzu, karşı taarruzla cansiperane püskürtülüyor, ilerlemelerine imkân verilmiyordu. Anlaşılan düşman, umduğunu bulamamıştı. İnönü mevzilerinde boş cepheler yerine, Türk kuvvetlerinin piyade ve topçu ateşiyle karşılaşmaları, onları gerçekten şaşırtmıştı.

Muharebe, 10 Ocak günü de sabahtan akşama kadar bütün şiddetiyle devam etti. Bu sabah, Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey de Gediz'den muharebe meydanına gelmiş, savaşı bizzat ateş hattında idareye başlamıştı. Bir ara bir alay kadar düşman kuvveti, mevzilerimizdeki bir boşluktan istifade ederek Batı Cephesinin karargâhı bulunan İnönü istasyonunun kuzevine kadar sokulmaya muvaffak oldu. Bu kritik vaziyet karşısında cephe karargâhı istasyondan alınarak sür'atle İnönü köyüne nakledildi ve cephenin bu kesimi kuvvet kaydırarak takviye edildi.

Askerlerimiz bugün de, aralıksız devam eden düşman taarruzlarını, bir an gerilemeksizin göğüslüyorlar; Yunanlıların ilerlemesine imkân bırakmıyorlardı. Şüphesiz ki ordumuz, bu taarruzlar karşısında ağır zayiat veriyor; ama canından aziz bildiği kutsal vatan topraklarını her ne pahasına olursa olsun, savunmadan geri kalmıyordu. En nihayet tükenen, gücü kırılan düşman oldu. 2 gündür devam eden taarruzlarından bir başarı elde edemediğini, edemeyeceğini anladı. Artık bu safhada onlar için yapılacak bir şey vardı: Geri çekilmek! Gerçekten Yunan kuvvetleri, 10 Ocak 1921 gecesi verdikleri kararla 11 Ocak günü sabahından itibaren Bursa yönünde geri çekilmeye başladılar.

Bu zafer müjdesi üzerine, 11 Ocak 1921 günü Atatürk, Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'e şu telgrafı çekiyordu: "Bu

paşarının, mukaddes topraklarımızı düşman istilâsından tamamen kurtaracak olan kesin zafere hayırlı bir başlangıç olmasını Allah'tan diler, Batı Cephesinin bütün subay ve erlerini kazandıkları bu zafer dolayısıyla tebrik ederim".[19]Gerçekten I. İnönü zaferi, Atatürk'ün ifadesiyle kesin zafere hayırlı bir başlangıç olmuş, onu II. İnönü, Sakarya, 26 Ağustos ve 30 Ağustos gibi daha büyük zaferler izlemiştir.

Artık sıra, Çerkez Ethem kuvvetlerinin de bırakılan yerden takibine gelmişti. Sür'atle ileri harekata geçilerek bu âsi kuvvetler de tamamen ortadan kaldırıldı. Çerkez Ethem ve kardeşleri son çare olarak Yunanlılara sığındılar. Bu isyanın bastırılması ile artık millî orduda emir ve komuta birliği de tam olarak sağlanmış oldu.

I. İnönü zaferi içerde ve dışarda büyük etkiler yarattı; büyük siyasî gelişmelere sebep oldu. Bu zaferden sonradır ki, ümitsizlikler boğulmuş, yeni kurulan devlet, sarsılmaz temeller üzerine oturmaya başlamış, 20 Ocak 1921 günü ilk Anayasamız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmişti. Yine bu zaferle içerde asayiş ve güven sağlanmış, muntazam ordu kurma çalışmaları daha da kolaylaşmıştı.

I. İnönü zaferinin dışardaki etkileri de önemliydi. Bu zaferle düzenli ordu, düşman karşısında ilk sınavını veriyor, dost ve düşman önünde yenilmez iradesini sergiliyordu. Bu zafer, yabancı devletlere de artık, millî hükûmetin hatırı sayılır bir varlık olduğunu gösteriyordu. Bu gelişmeler sebebiyledir ki İtilâf devletleri, 21 Şubat 1921'de toplanan Londra Konferansı'na İstanbul Hükûmeti ile beraber Ankara Hükûmeti'ni de çağırdılar. Ancak zaferin gerçek sahibi Ankara Hükûmeti idi. Bu sebeple Ankara delegeleri, Osmanlı heyeti içinde yer almayıp millî davayı savunmak üzere ayrı bir ekip oluşturdular. O kadar ki Osmanlı baş delegesi Sadrazam Tevfik Paşa, konferansta söz hakkını Ankara Hükûmeti temsilcilerine bırakmak mecburiyetinde kaldı. İşte bu gelişmeler sonucu İtilâf devletleri yeni bir barış teklifi hazırlamak zo-

19. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1983. s. 227-228.

runda kaldılar. Yine I. İnönü zaferinin millî hükûmete kazandırdığı dış itibar sayesinde 16 Mart 1921 tarihinde Sovyet Rusya ile "Moskova Antlaşması" imzalandı. Londra'da da Fransa ve İtalya ile barış yolunda bazı müzakereler oldu.

Ancak Yunanlılar, bu mağlubiyetten ders almayarak kısa süre sonra 23 Mart 1921 günü aynı cephelerden tekrar ileri harekâta geçtiler. 27 Mart 1921 günü Yunanlıların İnönü mevzilerine taarruzu ile başlayan II. İnönü muharebesinde de düşman taarruzları birincisinde olduğu gibi durduruldu. 31 Mart 1921'de Batı cephesi kuvvetlerinin karşı taarruza geçmesi sonucu Yunanlılar geri çekilmeye başladılar. Nihayet 1 Nisan 1921 günü binlerce ölü ile doldurdukları muharebe meydanını tekrar silâhlarımıza terk zorunda kaldılar. Bu suretle Batı cephesinde düşmana karşı II. İnönü Zaferi adını alan bir büyük başarı daha kazanıldı. Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya gönderdiği kutlama telgrafında: "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin ters talihini de yendiniz!"[20] diyordu.

Şimdi 1921 yılının Temmuz başlarındayız. Yunanlılar Ankara Hükûmetinin reddettiği Sevr Antlaşmasını gerçekleştirmek amacıyla Anadolu topraklarına durmadan kuvvet çıkararak Türklere karşı yeni bir taarruza hazırlanmaktadırlar. Nihayet bu genel düşman taarruzu, 10 Temmuz 1921 günü, bütün Batı Cephesi boyunca takviyeli kuvvetlerle başladı. Harekât ilerledikçe Yunan kuvvetleri ile Türk kuvvetleri arasında yer yer şiddetli çarpışmalar oldu. Ancak gerek insan gücü gerekse araç ve gereç yönünden Türk kuvvetlerinden sayıca fazla durumda bulunan Yunanlılar birçok yerleri işgal ettiler. Afyon, Eskişehir, Kütahya, Bilecik art arda düşman eline geçti.

Cepheden gelen bu kaygı verici haberler üzerine 18 Temmuz 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Ankara'dan Karacahisar'daki Batı Cephesi Karargâhına geldi. Takviyeli kuvvetlerle gelişen Yunan ilerleyişi karşısında, o günkü şartlar altında imkânları sınırlı Türk ordusu için daha da ileri

20. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 580.

kayıpları önlemek üzere yeni bir strateji tesbitine gerek gördü ve Cephe Kumandanı İsmet Paşa'ya şu direktifi verdi: "Orduyu, Eskişehir'in kuzey ve güneyinde topladıktan sonra, düşman ordusuyla araya bir mesafe koymak lâzımdır ki, orduyu derleyip toparlamak ve güçlendirmek mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmek yerindedir!"[21] Müteakiben bu strateji uygulandı ve Batı Cephesindeki Türk ordusu geri yürüyüşe geçerek 25 Temmuz 1921'de tamamen Sakarya Nehri'nin doğusuna çekildi. Bu karar, harp yönetimi bakımından isabetli bir davranıştı; zira kayba uğrayan, azalan kuvvetlerimizin, tutunduğu mevzilerde tazelenen taarruz gücüne karşı çekilmeksizin uzun sure direnmesi daha büyük kayıpların sebebi olacaktı.

İnkılâp Tarihimizde "Kütahya-Eskişehir Savaşları" adını alan ve Sakarya'nın doğusuna çekilmemizle sonuçlanan bu çarpışmalarda ordumuz kendisinden sayıca 2 misli fazla düşman kuvvetleri karşısında oldukça ağır zayiat vermiş, gerek çarpışmalar gerekse geri çekiliş esnasında şehit, yaralı ve kayıp olmak üzere 40.000'e yakın silâhlı kuvvetimiz yok olmuştu. Ayrıca araç ve gereç kaybımız da büyüktü.

Ordumuzun bu, Sakarya'nın doğusuna çekiliş günlerinde Bakanlar Kurulu, tekrar gelişebilecek yeni bir Yunan taarruzuna karşı tedbir olmak üzere Hükûmet Merkezi'nin Ankara'dan Kayseri'ye nakline karar verdi; ancak Meclis'ten onay almak gerekiyordu. Hükûmet kararı, Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda açıklandı. Meclis şahlanmıştı: "Biz buraya kaçmaya mı geldik, yoksa düşmanla dövüşmeye mi?" Millet temsilcileri, Ankara'yı harpsiz teslim etmeyi kabul etmediler; hedef son tepeye kadar dövüşmekti. Bu heyecanlı konuşmalar üzerine Meclis, tahliyenin aksine Ankara'nın müdafaasına, bunun için gerekli hazırlıkların yapılmasına karar verdi.

Bütün bu zor şartlara, geçici çekilişe rağmen sonunda düşmana kati darbe indirileceğine dair, başta Atatürk olmak üzere Millî Mücadele liderlerinin inançları asla sarsılmamıştı. Mustafa Ke-

21. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 608-609.

mal Paşa'ya göre "Pek uzak olmayan bir gelecekte karşımızdaki Yunan ordusu tükenecek, sonunda imhası mümkün hale gelecekti."[22] Ancak başarının en önemli şartı, herkesin bu sonuca candan inanması ve bu uğurda maddî ve manevî tüm güçlerini memleket savunmasına yöneltmesi idi. Ayrıca unutulmaması gereken nokta, ordumuz, düşmanın arzu ettiği yerde değil, bizim arzu ettiğimiz yerde kesin muharebeye girecek ve ona, orada kati darbeyi vuracaktı. Bu bakımdan gerektiğinde geri çekilişin, bazı yerleri düşmana terk edişin büyük bir önemi yoktu. Askerliğin gereğini kararsızlığa düşmeden uygulamak gerekiyordu.

Ne çare ki liderlerin bu inancına rağmen Sakarya'nın doğusuna çekilmenin yarattığı maneviyat bozukluğu Meclis'e de aksetmişti. Yeni bir ordu oluşturulurken meydana gelen bu ağır kayıp, bu çekilme ister istemez sarsıntılara sebep olmuş; bazı çevreleri haklı olarak endişe ve tedirginlik kaplamıştı. Bu hava içinde 4 Ağustos 1921 günü Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda askerî durum ve Başkomutanlık teşkili üzerinde heyecanlı görüşmeler oldu. Milletvekilleri, yorgun orduyu yeniden canlandıracak, memleketi bu badireden kurtaracak son çareyi aramaktadırlar. Bu çare, Mustafa Kemal'in fiilen ordunun başına geçmesidir. Çünkü O, katıldığı bütün savaşlarda yenilmemiş, yenmiş bir kumandandır. Bu sebepledir ki konuşmalar onun başkomutanlığı üzerine alması görüşünde birleşti. Taraftarları gibi muhalifleri de kendisinden, ordunun başına geçmesini istemektedirler. Meclis'in büyük çoğunluğu, taraftarları kurtuluş için tek çarenin bu olduğu, başka çıkar yol bulunmadığı fikrindedirler. Bazı milletvekilleri içtenlikle haykırırlar: "Sen mühim bir kumandansın! Büyük bir askersin ve bunu da Çanakkale Muharebesinde ispat ettin. Şimdi kendini hangi güne saklıyorsun? Sakarya'ya kadar geldi düşman, kendini hangi güne saklıyorsun?"[23] Bu haykırışlar, ger-

---

22. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1983, s.273

23. Utkan KOCATÜRK, Celâl Bayar'la Bir Konuşma, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 5, 1986, s. 346

çekten millî iradenin sesi idi ve büyük kahramanı, fiilen ordunun başına davet ediyordu.

Muhaliflere gelince, onlar da Başkomutanlığı Mustafa Kemal Paşa'ya vermekle zaten kurtuluş ümidi kalmadığını kabul ettikleri bir ortamda, gelişecek tüm sorumluluğu onun omuzlarına yüklemeyi amaçlıyorlardı.

Meclis'te 4 Ağustos 1921 günü başlayan bu görüşmeler, ertesi gün de aynı heyecanla devam etti. Mustafa Kemal Paşa, önce tartışmaların dışında kaldı. Ancak konuşmamasının, tavrını açıkça ortaya koymamasının, onun da gelecekten ümitsiz olduğu şeklinde yorumlanması ihtimaline karşı, kendisini Başkomutan görmek isteyen millî iradenin bu ısrarı karşısında, Meclis Başkanlığına şu önergeyi sundu: "Meclis'in sayın üyelerinin umumî surette beliren arzu ve istekleri üzerine Başkomutanlığı kabul ediyorum. Bu vazifeyi, kendi üzerime almaktan doğacak yararları en kısa zamanda elde edebilmek ve ordunun maddî ve manevî kuvvetini en kısa zamanda artırmak ve yönetimini bir kat daha kuvvetlendirmek için, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haiz olduğu yetkileri fiilen kullanmak şartiyle üzerime alıyorum. Hayatım boyunca millî hâkimiyetin en sadık bir hizmetkârı olduğumu milletin nazarında bir defa daha doğrulamak için bu yetkinin 3 ay gibi kısa bir müddetle sınırlandırılmasını ayrıca istiyorum".[24]

Bu önerge Meclis'in yetkilerini kullanma isteği sebebiyle bazı itirazlara sebep oldu. Ancak durum, olağanüstü bir durumdu ve ölüm kalım mücadelesi gibi olağanüstü şartlar konuşuyordu. Bu şartlar içinde Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilen görev gerçekten çok büyük ve önemli, diğer bir ifade ile Türk milletinin mukadderatı ile ilgili idi. Düşman karşısındaki cephede vakit geçirmeksizin en seri, en doğru kararları verebilmek, ancak Meclis'in yetkilerini anında kullanmakla mümkündü. Esasen Atatürk de bu olağanüstü şartlara rağmen, söz konusu yetkinin 3 ayla sınırlı kalmasını istemekle, millî iradeye olan sarsılmaz saygısını gösteriyordu. Nihayet Meclis, bu isteğinde kendisini haklı gördü. Gö-

24. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 611.

rüşmeler sonucu, 5 Ağustos 1921 günü, "Mustafa Kemal Paşa'ya 3 ay süre ile askerliğe ait hususlarda Meclis'in yetkilerini kullanmak koşuluyla Başkomutanlık tevcih eden Kanun, Büyük Millet Meclisi'nde oybirliği ile kabul edildi. Kanunda şu sözlere yer veriliyordu: "Millet ve memleketin mukadderatına bilfiil el koyan yegane yüce kuvvet olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Başkomutanlık fiili vazifesine kendi reisi Mustafa Kemal Paşa'yı memur etmiştir. Başkomutan, ordunun maddî ve manevî kuvvetini artırma ve yönetimini bir kat daha kuvvetlendirme hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin buna ait salâhiyetini Meclis namına fiilen kullanmaya yetkilidir. Bu sıfat ve salâhiyet üç ay müddetle sınırlıdır. Meclis lüzum gördüğü takdirde bu müddetin bitiminden evvel dahi bu sıfat ve salâhiyeti kaldırabilir."[25]

Başkomutanlık verilişinden sonra Mustafa Kemal Paşa kürsüye geldi. Memleketin düşman istilâsından kurtarılacağına dair sarsılmaz inancını bir kere daha ifade ederek Meclis'e şu teminatı verdi: "Efendiler! Zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, Allahın yardımıyla behemehal mağlûp edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada bu kesin inancımı yüksek heyetinize karşı, bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilân ederim."[26] Başkomutan aynı gün ordu ve millete de bir bildiri yayımladı. Bu bildiride de şu cümleler yer alıyordu: ".... Bana bu vazifeyi tevdi etmiş olan Meclis ve bu Meclis'te beliren milletin kesin iradesi, hareket tarzımın mihrakını teşkil edecektir. Hiçbir sebep ve suretle değiştirilmesine imkân olmayan bu kesin irade, her ne olursa olsun düşman ordusunu imha etmek ve bütün Yunanistan'ın silâhlı kuvvetlerinden oluşan bu orduyu, anayurdumuzun mukaddes ocağında boğarak kurtuluşa ve bağımsızlığa kavuşmaktır."[27]

Başkomutan, artık planını yapmış ve kesin şekilde uygulamaya başlamıştır. Hedef, muvaffakiyete götürecek bütün tedbir-

25. T.B.M.M. Zabıt Cerideleri, Devre: I, Cilt; XII, s. 21.

26. a.g.e., s. 19

27. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, 1964, s. 393.

leri en kısa zamanda almaktır. Bu amaçla 7 ve 8 Ağustos 1921 günleri, kendi imzasıyla 10 adet "Tekâlif-i Milliye" yani "Millî Vergi" emri yayımladı. Bu emirler gereği her ilçede bir "Millî Vergi Komisyonu" kuruluyordu. Her evden ordunun ihtiyacı için bir kat çamaşır, bir çift çorap, bir çift çarık isteniyordu. Ordunun malzeme ihtiyacı için tüccarın elinde bulunan stoklardan yüzde kırkına parası zaferden sonra ödenmek üzere el konuluyordu. Herkes hububat, hayvan ve yem bakımından stoklarının yüzde 40'ını yine parası sonradan ödenmek üzere orduya verecekti. Halkın elinde bulunan savaşa elverişli bütün silâh ve cephane, 3 gün içinde ordu ambarına teslim edecekti. Memleketteki demircilerin, dökümcülerin, marangozların, sanayi imalâthanelerinin listesi çıkacak ve sahiplerinin isimleri belirlenecekti. Böylece bütün memleket, gelecekteki zafer için olağanüstü bir seferberliğe davet edilmişti. Artık millet ve ordu el ele idi ve topyekûn bir harp başlatılmıştı.

Başkomutan bu acil tedbirleri aldıktan sonra 12 Ağustos 1921 günü Ankara'dan hareketle Polatlı'daki Cephe Karargâhına geldi. Artık Mustafa Kemal Paşa, cephede ve fiilen Türk ordusunun başında idi.

Şimdi 1921 yılı Ağustos başlarındayız. Yunan ordusu 13 Ağustos 1921 günü Sakarya'daki Türk mevzilerine doğru yeniden ileri harekâta başladı. 15 Ağustos 1921 günü Yunan Kralı Konstantin, ordularına "Ankara'ya!" emrini verdi. Durmaksızın ilerleyen Yunanlılar, birçok şehir ve kasabalarımızı işgal ederek sonunda Sakarya'daki savunma hattımıza dayandılar.

23 Ağustos 1921 günü, Yunan ordusunun taarruzu ile Sakarya Meydan Muharebesi başladı. Bütün cephe boyunca taarruz ve karşı taarruzlarla çok şiddetli muharebeler oldu. Yunan taarruzu, bir çok yerde kıtalarımız tarafından düşmana ağır zayiat verdirilerek durduruldu. Ancak takviyeli Yunan kuvvetlerinin önemli mevzilerimizi ele geçirdikleri, Polatlı'ya kadar yaklaştıkları, top seslerinin Ankara'dan duyulduğu zamanlar oldu. Türk mevzileri bir çok noktada yarılmasına rağmen, her nokta inatla savunuluyor, kaybedilen her hattın gerisinde yeni bir savunma hattı

oluşturuluyor, böylece düşmanın ilerlemesine imkân verilmiyordu. Zira Başkomutan, savaş stratejisi için şu formülü koymuştu: "Hatt-ı müdafaa yoktur, saṭh-ı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için, küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük, büyük her birlik, ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler, ona tâbi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmağa ve mukavemete mecburdur".[28]

Başkomutanın ortaya koyduğu, harp yönetimi bakımından büyük önem taşıyan bu kural, Sakarya'da aynen uygulanmış ve mukaddes vatan toprakları, her kaybedilen hattın gerisinde vakit geçirmeksizin yeniden bir hat teşkili suretiyle sonuna kadar savunulmuştur. Düşman aştığı her tepenin ardında "Ankara var!" hulyasıyla harp ediyor, Mustafa Kemal Paşa ise Yunan kuvvetlerini, son darbeyi indireceği yere, memleketin harim-i ismetine çekiyordu. Nihayet düşmanın taarruz gücü, ilerleme kuvvet ve kudreti gittikçe tükenmeye başladı. Yunan birlikleri ana mevzilerinden çok uzaklaşmış, gerçekten Türklerin harim-i ismetine düşmüştü. Artık taarruz sırası Türklerindi. 10 Eylül 1921 günü başlayan karşı taarruzumuzla düşmana ağır zayiat verdirilmiş, bu taarruz sonucu Yunanlılar batıya doğru çekilmeye başlamıştı. Bütün savaş boyunca cepheden ayrılmayan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, zaman zaman da en ileri mevzilerde görünmüş, hatta ateş hattına girmişti. Başkomutanın en ileri hatta, taarruz eden kıtaların yanında görülmesi ve muharebeyi ateş hattında bizzat takip edişi şüphesiz ki subay ve erlerimizin maneviyatları üzerinde büyük tesir yaptı.

"Sakarya Meydan Muharebesi" adını alan bu büyük ve kanlı savaş, 22 gün 22 gece devam etmiş ve nihayet 13 Eylül 1921 günü, düşman Sakarya Nehri'nin doğusunda tamamen imha edilerek büyük bir zafer kazanılmıştı. Bu anlamlı ve büyük başarı üzerine 19 Eylül 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından,

28. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 618.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya Kanunla Müşir (Mareşal) rütbesi ve "Gazi" unvanı verildi.

Sakarya Zaferinin sonuçları siyasî alanda da kendisini gösterdi. 13 Ekim 1921'de Kafkas Cumhuriyetleri ile Kars Antlaşması, 20 Ekim 1921'de Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalandı.

Sakarya Meydan Muharebesinden sonra mağlup Yunanlılar, Afyon-Eskişehir hattına kadar çekilmişler, bu bölgede mevzilerini kuvvetlendirmek, önemli yerleri tel örgülerle takviye etmek suretiyle savunmada kalmışlardı. Düşmanın bu geniş hat üzerinde üç kolordusu bulunuyordu.

Yunanlıların, tutundukları bu son mevzilerden de atılmaları, Türk ordusunun kesin sonuçlu bir muharebeyi kazanmasına gerek gösteriyordu. Ancak bu suretle düşmanın Anadolu'dan tamamen çıkartılması mümkün olabilecekti. Diğer taraftan gerek Yunanlılar gerekse İngilizler, mevsimin ilerlemiş olduğu, Türk hükûmetinin içinde bulunduğu güçlükler ve Anadolu'daki ekonomik durumun ağırlığı sebebiyle Türk ordusunun genel bir taarruzunu imkânsız görüyorlar; ordumuzun bir süre daha dayandıktan sonra ister istemez barış isteğinde bulunacağını hesaplıyorlardı. Bu sebeple kendileri barışa yanaşmıyorlar, işgal ettikleri toprakları ellerinde bulundurarak vakit kazanmak suretiyle daha kârlı çıkmayı amaçlıyorlardı. [29/1]

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ise düşmanın hayal ürünü bu hesaplarının dışında taarruz hazırlıklarını sürdürmek suretiyle gerçekçi bir yol izliyor; ancak taarruzun zamanını ve şeklini son derece gizli tutuyordu. Çünkü Atatürk'e göre, "Yarım hazırlıkla, yarım tedbirlerle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha kötü idi". Nihayet eldeki bütün imkânlar kullanılarak, memleketin maddî ve mânevî bütün güçleri seferber edilerek taarruz zamanının geldiğine karar verildi. Ama yine de Yunanlılar asker sayısı, araç ve gereç yönünden üstünlüklerini korumakta idiler.

29/1 E. Tümg. Nusret Özselçuk, 30 Ağustos Zaferi, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 9, 1987, s. 668.

Başkomutan tarafından en ince ayrıntılarına kadar hazırlanan Büyük Taarruz ve onu izleyecek meydan muharebesi planı, 27/28 Temmuz 1922 gecesi, Akşehir'e çağrılan ordu komutanlarına açıklandı. Onların da görüşleri alınarak Batı Cephesi Ordularına 6 Ağustos 1922'de gizli olarak "taarruza hazırlık" emri verildi.

Büyük taarruz planı gerçekten dâhiyane, dâhiyane olduğu kadar da cüretli ve tehlikeli idi. Zira kuvvetlerimizin hemen tamamı, taarruzun siklet merkezi olarak kabul edilen Afyon-Konya demiryolunun güneyine kaydırılmış, başka cephelere kuvvet ayırma hususu ister istemez ikinci planda düşünülmüştü. Bunun sonucu olarak Eskişehir-Ankara istikameti açık denecek bir durumda bırakılmıştı. Keza cephenin ağırlık merkezi olarak kabul edilen bölgenin arkası da göller bölgesine dayanıyordu. Başarısızlık halinde, bu bölgede savaşan 1. Ordu'nun akıbeti kritikleşebilirdi.[29/2]

Bu plan, ancak büyük komutanların sevk ve idaresinde başarıya ulaşabilirdi ve bütün riskleri etkisiz kılacak faktör, ne pahasına olursa olsun mağlup olmamak kararı idi. Gerçekten de öyle oldu.

26 Ağustos 1922 sabahı saat 5.30 da topçularımızın ateşiyle Kocatepe'den Büyük Türk Taarruzu başladı. Başkomutan da bu esnada Kocatepe'de bulunuyordu. Taarruz, kısa sürede Afyon-Konya demiryolu hattı boyunca başarılı bir şekilde gelişti. Bu hattın güneyinden I. Ordu, kuzeyinden II. Ordu taarruz ediyordu. Ancak cephenin ağırlık merkezi, I. Ordu bölgesinde toplanmıştı.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir basiretle ateş hattında yönettiği bu taarruzda ordumuzun Genelkurmay Başkanlığını Fevzi (Çakmak) Paşa, Batı Cephesi Komutanlığını İsmet Paşa üstlenmişti. I. Ordu'ya Nurettin Paşa, II. Ordu'ya Yakup Şevki Paşa Süvari Kolordusu'na da Fahrettin (Altay) Paşa komuta ediyordu.

Süratli taarruz sonucu, 26/27 Ağustos gecesi Yunan ordusunun bir çok mevzii düşürüldü. Âni baskın şeklinde gelişen bu taarruz karşısında şaşıran Yunanlılar çekilmeye başladı. 27 Ağus-

29/2 a.g.e., s. 669

tos 1922'de ordumuz düşman işgalindeki Afyon'a girdi. Türk ordusunun bu ilerleyişi karşısında Yunan ordusu, Dumlupınar mevzilerine çekilme kararı aldı. Kuvvetlerimiz 29 Ağustos günü de Dumlupınar mevzilerine taarruza başladı. 30 Ağustos günü Dumlupınar bölgesinde 200.000 kişilik Yunan ordusu tamamen kuşatılmıştı. "Başkomutan Meydan Muharebesi" adını alan bugünkü savaşta, düşmanın büyük kısmı imha edildi. Bu gece Kütahya da ordumuz tarafından kurtarılmış bulunuyordu.

Ancak, mağlup düşmanın çekilme yollarının da kesilmesi ve İzmir doğrultusunda aralıksız takibi gerekiyordu. Başkomutan, 1 Eylül 1922 günü komutası altındaki kuvvetlere: "Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri!" emrini verdi.

Son süratle İzmir yönünde ilerleyen kuvvetlerimiz, 1 Eylül'de Uşak'ı, 2 Eylül'de Eskişehir'i, 3 Eylül'de Nazilli, Simav, Salihli, Alaşehir ve Gördes'i, 6 Eylül'de Balıkesir ve Bilecik'i, 7 Eylül'de Aydın'ı, 8 Eylül'de de Manisa'yı kurtardılar. Bu takip esnasında 1. Yunan Ordusu Komutanı General Trikopis ile 2. Yunan Ordusu Komutanı General Diyenis ve bir kısım yüksek rütbeli Yunan subayları esir alındılar. Nihayet Türk birlikleri 9 Eylül 1922 sabahı İzmir'e ulaştılar. Bu sabah Kadifekale'de Türk bayrağı dalgalanıyordu. Artık Anadolu, 4 yıl süren düşman istilâsından, düşman işgalinden kurtarılmış, "Türkiye Türklerindir!" gerçeği bir kere daha gözler önüne serilmişti.

Mondros Mütarekesiyle başlatılan ve Sevr Antlaşmasıyla gerçekleştirildiği zannedilen Türk milletini Anadolu topraklarından çıkarmak ve tarihten silmek isteyen korkunç ve hain zihniyete karşı, milletimizin maddî ve manevî bütün güç kaynaklarını seferber ederek kazandığı bu büyük zaferler Atatürk'ün ifadesi ile tek bir amaca yönelikti: "Kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!" Atatürk diyor ki: "Hiç bir zafer, gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir gayeyi elde etmek için gereken vasıtadır. Gaye, fikirdir. Zafer bir fikrin elde edilişine hizmeti nispetinde kıymet ifade eder. Bir fikrin elde edilişine dayanmayan bir zafer, ömürlü olamaz. O, boş bir gayrettir. Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra

yeni bir âlem doğmalıdır, doğar. Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş bir gayret olur".

Büyük Türk zaferinden sonra da Türk milleti için yeni bir âlem doğmuş; çağdaş, demokratik ve lâik Türk devletinin kuruluşuna uzanacak olan bütün yollar açılmıştı. Bu sebepledir ki memleketi düşman istilâsından temizleyen büyük askerî zaferleri takiben bu başarıların semerelerini toplamak üzere siyasî faaliyetlere önem verildi. 11 Ekim 1922'de İtilâf devletleriyle imzalanan Mudanya Mütarekesi ile silâhlar bırakıldı; Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalara son verildi. Yine bu anlaşmaya göre Edirne'yi de içine almak üzere Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından tahliyesi kabul edildi; İstanbul ve boğazlar bazı kayıtlarla idaremize bırakıldı.

1 Kasım 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile saltanatla hilâfet birbirinden ayrılarak saltanat kaldırıldı. O gün Mustafa Kemal Paşa, Meclis kürsüsünden şunları söylemişti: "Millet, mukadderatını doğrudan doğruya eline aldı ve millî saltanat ve hâkimiyetini bir şahısta değil, bütün fertleri tarafından seçilmiş vekillerden oluşan bir Meclis-i Âli'de temsil etti. İşte o Meclis, Meclis-i Âli'nizdir; Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Milletin saltanat ve hâkimiyet makamı yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir"[30]. Meclis'in bu tarihî kararı üzerine Vahdettin bir İngiliz harp gemisiyle yurt dışına kaçtı.

Artık sıra barış görüşmelerine gelmişti. Lozan Barış Konferansı, 20 Kasım 1922 günü toplandı. Aylarca süren, zaman zaman da çok çetinleşen bu görüşmelerde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetini -Mudanya görüşmelerinde olduğu gibi- İsmet (İnönü) Paşa temsil ediyordu. Nihayet 24 Temmuz 1923 günü antlaşma imzalandı. Bu antlaşma ile yeni Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı bütün dünyaca onaylanıyor, millî sınırlarımız çiziliyor, ekonomik alanda Osmanlılar devrinden kalma eski pürüzler temizlenerek kapitülâsyonlar kaldırılıyordu. Diplomasi alanında kazanılan bu sonuç gerçekten çok önemliydi. Zira bu antlaşma Atatürk'ün ifadesiyle "Türk milleti aleyhine asırlardan beri hazırlan-

30. Utkan KOCATÜRK, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1983 s. 361

mış ve Sevr Antlaşmasıyla tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikastın yıkılışını ifade eden bir vesika" idi. "Bu sebeple Osmanlı devrine ait tarihte benzeri görülmemiş bir siyasî zafer eseri idi".[31]

13 Ekim 1923'de Ankara, Büyük Millet Meclisi kararı ile, Türkiye Devleti'nin Hükûmet Merkezi oldu. Artık mevcut yönetimin isminin de açıkça ifadesi ve ilânı gerekiyordu. Nihayet 29 Ekim 1923 akşamı, -yapılan bir Anayasa değişikliği ile- Cumhuriyet ilân olundu. Milletvekilleri bu büyük olayı ayakta "Yaşasın Cumhuriyet!" sesleriyle kutladılar. Bu sonucu takiben Cumhurbaşkanlığı seçimine geçildi. Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa, oybirliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi.

Cumhuriyetin ilânı ile gerçekleşen bu büyük inkılâbın yanı sıra devlet örgütü ve toplum yönetiminin de çağdaş devlet anlayışına uygun olarak lâikleşmesi gerekiyordu. Böyle bir anlayış içinde halifeli Cumhuriyet söz konusu olamazdı. Bu sebeple 3 Mart 1924'te artık hiçbir lüzumu kalmayan, aksine zararlı bir kuruluş halini almış bulunan halifelik de kaldırıldı ve son halifeyle beraber Osmanlı hanedanı yurt dışına çıkarıldı.

Artık devletin modern bir şekil alması ve milletin çağdaş uygarlık seviyesine en kısa zamanda erişebilmesi yolunda büyük inkılâplar birbirini takibe başladı. Bu devre esnasında şapka ve kıyafet inkılâpları yapıldı. Halkı uyuşukluğa sevkederek her türlü hayat enerjisini yokeden tekkeler, zaviyeler, türbeler kapatıldı; Şeriye ve Evkaf Vekâleti kaldırıldı. Lâik devlet prensibi kabul edilerek din ve devlet işleri kesin olarak birbirinden ayrıldı. Hukuk alanında, şeriye mahkemeleri ve Mecelle kaldırılarak Türk Medenî Kanunu'yla beraber birçok yeni kanunlar kabul edildi. İlim ve kültür işlerine büyük önem verildi; Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurularak Türk tarihi ve Türk dili üzerinde çalışmalar yapıldı. Medreseler kapatılarak çağdaş kültürü benimseyen Cumhuriyet okulları açıldı. Eğitim ve öğretimde lâik ve millî bir yol takip edildi. Atatürk'ün en büyük eserlerinden biri olan harf inkılâbı meydana geldi; Arap harfleri terk edilerek Lâtin harfleri

31. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s.767

esasına dayanan Türk alfabesi yapıldı. Üniversite'de de büyük bir reform gerçekleştirilerek ona çağdaş bir görünüm kazandırıldı; bu arada ihtiyaç duyulan çeşitli fakülteler ve kürsüler açıldı. Uluslararası takvim, saat ve rakamlar kabul edildi. Kadın hukukunda reform yapılarak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanındı. Ekonomik hareketlere önem verildi. 1923 yılında Türkiye'de ilk defa olarak bir İktisat Kongresi toplanarak memleketin ekonomik problemleri görüşüldü. Ziraî faaliyetler genişletildi; ticaret ve millî sanayi geliştirildi. Sağlık işlerine önem verildi. Güçlü bir ordu kuruldu. Yeni Türkiye Devleti'nin temeli olan bütün bu inkılâplara "Atatürk İnkılâpları" adı verildi. İnkılâpların memlekette daha süratle ve daha sağlam yerleşmesi için bütün Türk halkını içine almak üzere Cumhuriyet Halk Partisi teşkil edildi. Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılık Türkiye siyasetinin ilkeleri olarak kabul edildi.

Milleti çağdaş uygarlığa götüren bu zorunlu gidiş karşısında, muhalefeti teşkil eden, fakat bir kolu da tutuculuğa ve gericiliğe dayanan bir grup tedirgin oldu. Politik sahada da kendilerine temsilciler bulan bu grup, bütün bu gidişten Atatürk'ü sorumlu tuttukları için ona birkaç suikast girişiminde bulundularsa da muvaffak olamadılar ve millet tarafından tel'in edildiler.

Mustafa Kemal, inkılâpların büyük kısmını başardıktan sonra Türk bağımsızlık mücadelesini ve yeni Türkiye'nin kuruluşunu anlatan büyük Nutkunu yazdı. Bunu 1927 yılında, Parti Kongresinde altı gün devam eden büyüleyici hitabetiyle okudu. Değerli tahlil ve tenkitlerle dolu olan bu eser, Türk tarihinin olduğu kadar Türk edebiyatının da ölmez eserleri arasında yer aldı.

Büyük Önder, kurtuluştan sonra memleketi baştan başa dolaşarak halka inkılâpların ve yeni Türk Devleti'nin ideolojisini anlattı. 1934 senesinde Meclis, özel bir kanunla kendisine "ATATÜRK" soyadını verdi. Son senelerinde bitmeyen bir heyecanla Hatay'ın anavatana ilhakına çalıştı. Kendisinde mevcut karaciğer kifayetsizliği zamanla ağırlaştı; son günlerini hasta ve rahatsız olarak geçirdi. 10 Kasım 1938 perşembe günü saat dokuzu beş geçe

Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini kapadı. Ölümü bütün dünyada derin akisler yaptı ve büyük üzüntü yarattı.

Atatürk'ün na'şı, tahnit edilerek Dolmabahçe Sarayı salonunda özel bir katafalk'a yerleştirildi. Türk bayrağına sarılı ve başında silâh arkadaşlarının nöbet tuttuğu mukaddes tabut, üç gün müddetle milletin ziyaretine bırakıldı. Na'şı, bilâhere 20 Kasım'da Ankara'ya getirildi. 21 Kasım'da büyük törenle Etnoğrafya müzesindeki geçici kabrine kondu. Cenaze törenine bütün dünya devletleri özel temsilciler gönderdi. Çanakkale'de ve diğer muharebelerde ona karşı savaşmış yabancı generaller törende bilhassa dikkati çekiyordu. 10 Kasım 1953'te na'şı, Etnografya müzesinden alınarak muhteşem bir törenle Anıtkabir'e nakledildi.

ATATÜRK'ÜN ÜSTÜN KİŞİLİĞİ

Atatürk, Millî Mücadele'de millî birliği temin eden eşsiz bir lider, muharebe meydanlarında efsanevî bir kumandan, devlet kuran büyük siyaset adamı, milletin çehresini değiştiren kudretli bir inkılâpçıdır. Bu vasıflarıyla, insanlık tarihinin tanıdığı en büyük adamlardan biri olduğunda şüphe yoktur. Kahramanlık ve yüksek insanlık meziyetlerini en yüksek seviyede taşıdığında dünya tarihçileri ve fikir adamları tereddütsüz birleşmektedir. Tarihin büyük tanıdığı şahsiyetlerle mukayesesi yapıldığı zaman türlü bakımlardan bariz üstünlükleri göze çarpmaktadır. Bir kere bütün bu dehalara üstün tarafı, hem fikir hem hareket adamı oluşudur. O, fikri ve hareketi kişiliğinde birleştirmiş bir lider idi. Fikir ve düşüncelerinin özünü oluşturan Atatürkçülük, her türlü dogmatik unsurdan sıyrılmış akılcı bir dünya görüşüdür. Memleket gerçeklerinden kaynaklanan, problemler karşısında aklın ve ilmin rehberliğini kabul eden bu gerçekçi görüş, gerek Türk Bağımsızlık Savaşı'nın gerekse onu izleyen Türk çağdaşlaşma hareketi'nin esasını oluşturmaktadır.

Atatürk, milletin tarihî seyrini değiştirebilecek üstün meziyetleri sayesinde, memleketi askerî ve siyasî zaferlerle uçurumun kenarından kurtarmıştır. Dünya tarihinde, her türlü imkânsızlığa rağmen inandığı fikri tatbik sahasına dökmüş, "Ya istiklâl, ya

ölüm!" parolası ile bir Millî Mücadele kazanmış, arkasından yepyeni hüviyette bir çağdaş millet ve devlet yaratmış adam azdır. İçinde bulunduğu şartları değerlendirmede, engelleri ortadan kaldırmada gösterdiği büyük başarı Atatürk'ün ayrı bir özelliğini teşkil etmektedir. Diyebiliriz ki Atatürk, Türk toplumunda sadece çağdaşlaşma gereğini gördüğü için değil, bu çağdaşlaşmayı en kısa zamanda gerçekleştirecek yolu gösterdiği için ve nihayet çağdaşlaşmaya engel olan etkenleri cesaretle bertaraf ettiği için büyüktür. Esasen "Modern Türkiye'nin Kurucusu" sıfatını da işte bu büyüklüğünden almaktadır.

Büyük Nutkun sonlarında, Türk gençliğine hitaben çizdiği tablo, aslında, kendisi mücadeleye atıldığı zaman, memleketin içinde bulunduğu tablodur. Atatürk, en güç şartlar altında bile, herşeyin bitti zannedildiği bir zamanda bile, Türk milletine güven hissinin kaybolmaması gerektiği gerçeğini, eseriyle ispatlamış bir millî kahramandır; onun için sembol olmuştur, onun için bayrak olmuştur.

Atatürk gerçeğin adamıdır; sağduyunun ve ince görüşün adamıdır. Nerde ne yaptı, neye karar verdi ise daima en iyisini yapmış, en hayırlısına karar vermiştir. Halkın eğilimlerini çok iyi sezen ve ruhlara sızmasını bilen usta inkılâpçılığı sayesindedir ki müşterek arzu ve eğilimler kolayca millî ülkü haline gelebilmiştir. Giriştiği mücadelenin başından sonuna kadar Türk milletinin yüksek vasıflarına güvenmiş, kazanılan her türlü zaferin milletin eseri olduğunu söylemiştir. Bütün teşebbüslerinde millet sevgisine dayanmış, kudretli kişiliği ve gerçeği sezişe dayanan ikna kuvvetiyle kütleleri sürükleyebilecek bir lider olduğunu göstermiştir. Millî kurtuluşa bayrak olan fikirleri, görüşleri ve ölmez eseriyle, tesirleri memleket sınırlarını aşmış, mazlum milletlerin bağımsızlık ve hürriyet mücadelesinde manevî kuvvet olmuştur.

Atatürk yaratıcısı, yapıcısı olduğu "Türk İnkılâbı"nı ifade ederken: "Bu inkılâp, yüksek bir insanî ülkü ile birleşmiş vatanperverlik eseridir. Çocuklarına bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını

öğretmektedir"[32] diyordu. Kendisi de yarattığı inkılâbın imanlı bir yapıcısı sıfatıyla bütün dünyaya açık yürekle, samimiyetle ve dostlukla bakıyordu. Gerçekten, "Ne Mutlu Türküm diyene!" vecizesiyle kalplere millî iman perçinleyen Atatürk, aynı zamanda insanlık idealinin ve insan sevgisinin de sembolü idi. Yabancıların, "Düşmanlarınız kimlerdir?" sorusuna, "Biz kimsenin düşmanı değiliz; yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız!"[33] cevabını veriyordu. Işte bu insancıl yönü iledir ki tamamen millî nitelik taşıyan "Atatürk İnkılâbı" aynı zamanda bütün insanlığın hayranlığını da üzerinde toplamaktadır.

Atatürk'ün insanlık değerlerine içten ve büyük saygısı vardı. O, bütün insanlığın asırlar boyu övdüğü ve övündüğü meziyetleri üstün kişiliğinde toplamıştı. Hayatı boyunca gösterdiği davranışlar bu meziyetleri sergiliyordu. Şöyle ki:

- Muzaffer Başkomutan olarak İzmir'e girdiği gün, önüne serilen düşman bayrağını, "Bayrak bir milletin bağımsızlık alâmetidir; düşmanın da olsa saygı göstermek gerekir!"[34] diyerek, onu yerden kaldırtan,

- Bir milleti hürriyet ve bağımsızlığa kavuşturan büyük eserinin haşmeti karşısında, memleketin büyük sanatkârları, şairleri, tiyatro sanatçıları elini öpmek istedikleri zaman, "Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür!"[35] cevabını veren,

- Çanakkale'de kendisine karşı savaşırken bir kolunu kaybeden ünlü Fransız Generali Gouraud'ya, yıllar sonra Ankara'da karşılaştıkları zaman -Generalin boş kolunu işaret ederek- : "Türk topraklarında yatan şerefli kolunuz, memleketlerimiz arasında son derece kıymetli bir bağdır!"[36] diyen,

- Çanakkale şehitleri törenine konuşma yapmak üzere giden bir Bakanına, harpte ölen diğer millet askerleri için de: "Bu mem-

32. Utkan KOCATÜRK, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 72

33. a.g.e., s. 323

34. a.g.e., s. 323

35. a.g.e., s. 129

36. a.g.e., s. 324

leketin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz!"[37] diye not yazdıran,

- Mısır elçisine, bir sabah, Çankaya sırtlarından doğmakta olan güneşi göstererek: "Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız! Şu anda günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün doğu milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve hürriyetine kavuşacak daha çok kardeş millet vardır. Bu milletler, bütün güçlüklere, bütün engellere rağmen mânileri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini milletler arasında hiç bir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir âhenk ve işbirliği çağı alacaktır!"[38]

Diyen Büyük Atatürk, gerçekten insan sevgisinin ve insanlık idealinin kolay erişilemeyecek bir örneği idi. Bu davranışlar, belki de insanlık tarihinde eşi olmayan şeylerdi ve O'nun büyüklüğünü, O'nun genişliğini, O'nun engin hoşgörüsünü simgeliyordu.

"Yurtta barış, cihanda barış" için çalışmak, Atatürk için dünyamızda yaşayan bütün insanları birbirine daha çok yaklaştırmak, daha çok sevdirmek yolundaki çabaların bir parçası idi. O, "İnsan herşeyden önce mensup olduğu milletin varlığı ve mutluluğu için çalışmalı; fakat başka milletlerin de huzur ve refahını düşünmelidir"[39] derken, işte bu çabasını dile getiriyordu. Atatürk'e göre "Dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak, demekti" [40] Çünkü, "dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdu".[41] İşte Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada

37. Uluğ İĞDEMİR, Atatürk ve Anzaklar, T.T.K. yayını, 1978, s. 6.

38. Utkan KOCATÜRK, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 327-328.

39. a.g.e., s. 326

40. a.g.e., s. 327

41. a.g.e., s. 326-327

barış" ilkesinin kökleri böyle insancıl bir düşünceden, böyle insancıl bir idealden kaynaklanıyordu.

Atatürk'e göre "Milletleri idare edenlerin vazifesi, hayatı mutlu kılmak hususunda milletlerine yol göstermekti. Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar mutsuzdu. Hayatta mutluluk, ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı ve huzuru için çalışmakla mümkündü. Hatta bir devlet adamı böyle hareket ederken "Benden sonra gelecekler, acaba böyle bir ruhla çalıştığımı fark edecekler mi?' diye bile düşünmemeliydi."[42]

O, karşılık beklemeksizin, insanlığın mutluluğuna hizmet edebilecek adam yetiştirmenin, en büyük zevk olduğunu söylüyor ve şöyle diyordu: "Bahçesinde çiçek yetiştiren insan, bu çiçekten birşey bekler mi? Adam yetiştiren insan da, çiçek yetiştirendeki hislerle hareket etmelidir. Ancak bu tarzda düşünen ve çalışan adamlardır ki memleketlerine, milletlerine ve bunların geleceğine faydalı olabilirler".[43]

Atatürk'e göre, milletler arasında düşmanlıkların yerini akrabalık bilinci almalı idi. Kıtalar ve milletler arasında ırkçı ve şoven yaklaşımlar, yerini bütün insanlığın paylaştığı bazı ortak değerlere terk etmeli idi. "İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirine yaklaştırarak, onları birbirlerine sevdirecek karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarıyan hareket ve enerji idi. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasıyla mümkün olacaktı. Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmeli, insanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerini almalıydı."[44] Bütün milletlerin çağdaş uygarlık düzeyinde birleşmesi, bu ortak uygarlığa dahil olması Atatürk'ün en samimî arzusu idi. Çünkü O, insanlığın hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir organı sayıyordu.

---

42. a.g.e., s. 326-327.

43. a.g.e., s. 326-327.

44. a.g.e., s. 323.

Atatürk'e göre, insanlar arasında artık hiçbir renk, din ve ırk ayırımı tanımayan bir ahenk ve işbirliği çağı açılmalı, milletler bağımsızlıklarını, millî niteliklerini, millî kültürlerini kaybetmeksizin, her türlü emperyalist görüşün dışında, insanlığın ortak değerlerinde birleşmeli idi. Bu ortaklaşa değerlerin kıtaları birbirine bağlaması, insanları renk, ırk ve din farkı gözetmeksizin birbirine yaklaştırması lâzımdı. Çünkü insanlığın yükselmesi, insanlık idealinin gerçekleşmesi bu şuurun ayakta tutulmasına bağlı idi. İşte Atatürk, bu görüş ve düşünceleriyle, bu yönüyle de insanlık tarihi önünde aşılamayacak bir büyüklüğü temsil etmektedir.

Son söz olarak diyebiliriz ki, Atatürk'ün hayatı, şahsiyeti ve eseri incelendiği zaman, insanoğlu, hayranlığını gizleyememekte; bu millî kahramanı kutlamakta, bu kutsal mücadelenin önünde saygı ile eğilmektedir.

BU BÖLÜMÜN HAZIRLANMASINDA YARARLANILAN KAYNAKLAR:

ATATÜRK, Kemal: *Nutuk,* cilt: I-III, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1961.

ATATÜRK, Kemal: *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I-V,* Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını 1945-1972.

BAYUR, Hikmet: *Atatürk Hayatı ve Eseri,* Ankara 1963.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik: Atatürk ve İnönü Muharebeleri, Resimli Tarih Mecmuası, cilt: 5, sayı: 53, 1954.

BORAK, Sadi: *Atatürk,* Başak Kitabevi, İstanbul 1973.

BORAK, Sadi: *Ata ve İstanbul,* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul, 1983.

ÇELİKER, Fahri: *Bitlis'in Kurtuluşu ve Mustafa Kemal Paşa,* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 8, 1987.

ÇELİKER, Fahri: *Çanakkale ve Mustafa Kemal,* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 9, Ankara 1987.

EROĞLU, Hamza: *Atatürk'ün Üstün Kişiliği,* Ankara 1984.

İĞDEMİR, Uluğ: Atatürk'ün Yaşamı, I. cilt. Türk Tarih Kurumu Yayını, 1980.

İLHAN, Suat: *Atatürk ve Harp Yönetimi,* Atatürk Araştırma Merkezi yayını, 1987.

KOCATÜRK, Utkan: *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938),* Türk Tarih Kurumu Yayını, 1983.

KOCATÜRK, Utkan: *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,* Turhan Kitabevi, Ankara 1984.

ÖZSELÇUK, Nusret: *30 Ağustos Zaferi,* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt: III. sayı: 9, 1987

REİSİCUMHUR HAZRETLERİNİN TERCÜME-İ HALLERİ: *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1925-1926).* T.C. Başbakanlık yayını, İstanbul 1926.

ŞİMŞİR, Bilâl N.: *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e* (1921-1922), Milliyet yayınları, İstanbul 1972.

TEZER, Şükrü: *Atatürk'ün Hatıra Defteri,* Türk Tarih Kurumu Yayını, 1972.

TÜRK ISTIKLÂL HARBİ, Cilt: I-VII, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayını, 1962-1975.

II

ATATÜRKÇÜLÜK

(ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ)

TÜRK İNKILÂBI

Türk İnkılâbı adı verilen büyük olay, iki devreye ayrılır. Birinci devre, Mondros Mütarekesi'ni takiben "Ya istiklâl ya ölüm!" parolası ile millî mücadeleye atılan Türk milletinin bağımsızlık savaşını ve bağımsızlığın kazanılmasını kapsar. Bu devre sonunda, yeni Türk Devleti kurulmuştur. İkinci devre ise yeni kurulan, millî egemenliğe dayalı bağımsız devlet yapısında ve Türk toplumunda büyük çağdaşlaşma atılımlarını kapsar. İnkılâbın bu ikinci devresi, Atatürk ilkelerinin ışığında siyasal, sosyal, hukuksal, kültürel ve ekonomik inkılâpların birbirini izlediği bir devredir. Atatürk de Türk inkılâbını bütünüyle bu çerçeve içinde yorumlamış, bu anlayış içinde tarif etmiştir: "Uçurumun kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş.. Ondan sonra, içerde ve dışarda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arasız devrimler.. İşte Türk Genel Devrimi'nin bir kısa ifadesi..."[1] Türk İnkılâbı içinde birbirini tamamlamak bakımından askerî zaferlerle siyasal, sosyal, hukuksal, kültürel ve ekonomik zaferler aynı önemde ve aynı değerdedir.

Millî Mücadele'nin askerî başarıları olmasaydı, diğer inkılâp hareketlerinin hiçbiri meydana gelemezdi. Bu bakımdan inkılâplara yol aralayan, onlara temel teşkil eden, herşeyden önce bağımsızlığımızın kazanılmasını sağlayan askerî zaferler olmuştur. Bu sebeple Türk inkılâbını iki devreden oluşmuş birbirini tamamlayan bir bütün içinde yorumlamak gerekir; aksi halde bu büyük olayı tam kavramamız mümkün olmaz.

---

1. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. s. 365

Türk inkılâbı, her yönüyle Türk milleti için bir yeniden doğuş, yeniden diriliş, yeniden canlanış hareketidir. Çünkü inkılâbın birinci safhasında yenik kabul edilen bir millet, her türlü esaret zincirini kırarak yenen duruma gelmiş, bu zaferini takiben inkılâbın ikinci safhasında her türlü hurafe ve doğmalardan sıyrılarak yeni ve çağdaş bir zihniyete bürünmüştür. İnkılâbın Türk toplumuna getirdiği bu yeni zihniyet, bu yeni yaşam, tümüyle çağdaş ve ileriye dönük bir nitelik göstermektedir. Bu bakımdan Türk inkılâbına Türk Rönesansı, Türk Hümanizmi adını verenler, haklı görünmektedir.

ATATÜRKÇÜLÜK
(ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ)

Atatürkçülük, Türk milletinin aklın ve bilimin rehberliğinde ileri bir toplum olarak en kısa sürede çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini, milletler ailesinin bağımsız, eşit ve şerefli bir üyesi olarak demokratik ve lâik kurallar içinde mutlu bir yaşam sürmesini amaçlayan, ilkeleri Türk toplumunun ihtiyaç ve isteklerinden doğmuş çağdaş bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sistemine Atatürkçülük, Kemalizm, Atatürkizm, Atatürk Yolu, Atatürk İdeolojisi, Kemalist İdeoloji gibi çeşitli isimler verilmektedir. Ancak hangi kavram kullanılırsa kullanılsın, ifade edilmek istenen husus, Atatürk ilke ve inkılâplarının bütün halinde oluşturduğu düşünce sistemidir.

Atatürkçülük, çağdaşlaşma yolunda daimî bir atılımın, daimî bir gelişmenin içinde olmamızı gerektirmektedir. Bize bu gelişmeyi, bu ilerlemeyi hazırlayacak ortam ise, lâik devlet ve lâik toplum düzenidir. Bu sebepledir ki gelişen, ileriye giden bir Türkiye'de bütün ilerlemeler Atatürkçü düşünce ışığında, Atatürk ilke ve inkılâplarının kendisine zemin oluşturduğu lâik ve demokratik toplum düzeni içinde gerçekleşecektir. Çünkü uygarlık yolu budur; çünkü çağdaşlaşma yolu buradan geçmektedir.

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin Türk milleti için önemi ve değeri: Atatürkçü düşünce sistemi, aklın ve mantığın ışığında bugünün olduğu kadar yarının da gereklerine cevap verdiği, ken-

disini daima yenileyen çağdaş bir görüşü simgelediği içindir ki, zamanın seyri içinde her kuşağın kaçınılmaz hayat felsefesi, vazgeçilmez yaşam tarzı olarak değerini daima koruyacaktır. Çünkü zamanın gereklerine uymak, her çağda çağdaş kalabilmek Atatürkçülüğün amacıdır. İşte Atatürkçü düşünce sisteminin Türk milleti için önemi ve değeri, bu noktada düğümlenmektedir

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin Kaynağı: Atatürkçü düşünce, memleket gerçeklerinden, Türk milletinin ihtiyaç ve isteklerinden ve nihayet Türk tarihinin yapraklarından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan, ferdî bir düşünce değil, millî vicdandan kopup gelen, milletimizin müşterek arzu ve eğilimlerinin simgesi olan bir düşüncedir. Hayatta en hakikî yol göstericinin ilim olduğunu kabul eden Atatürkçülük, akılcılığa ve bilime verdiği değer sebebiyledir ki çağdaşlaşma yolunda bugün olduğu gibi yarın da geçerliliğini koruyacaktır. Zira akıl, bilim ve teknik rehber alınmadıkça, onların kuralları ve yöntemleri benimsenmedikçe hiçbir alanda ilerlemekten söz edilemez. Onun içindir ki Büyük Önder: "Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale müspet ilimdir" direktifiyle bize yolumuzu göstermiş bulunmaktadır.

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin Özellikleri: Atatürkçü düşünce sisteminin en belirgin özelliği, aklın ve bilimin ışığında gelişmeye açık bir yön göstermesidir. Atatürk ilkelerini dogma halinden kurtaran, dogmatizm'den uzaklaştıran yönü, işte bu noktada düğümlenmektedir. Atatürkçü düşünce sistemine göre "Hayatta en hakikî yol gösterici ilimdir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır."[2] Nitekim Atatürk'ün şu sözleri, koyduğu düşünce sisteminin bu özelliğini bütün açıklığı ile vurgulamaktadır: "Ben manevî miras olarak hiçbir nas, hiçbir dogma hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar".[3] İşte

2. Utkan KOCATÜRK. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984. s. 116-117.

3 İsmet GİRİTLİ. Kemalist Devrim ve İdeolojisi 1980. s. 13.

büyük Kurtarıcının, Atatürkçü düşünce sisteminin esasını belirleyen ölmez sözleri...

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Atatürk ilkeleri, çağdaşlaşma yönünü belirleyen, Atatürk inkılâplarına temel teşkil eden fikir ve düşüncelerdir. Atatürk inkılâpları ise, Atatürk ilkelerinin eser haline dönüşmüş şekilleridir. Atatürkçü düşünce sistemi içinde birbirine bağlı bir bütün oluşturan Atatürk ilke ve inkılâpları, Türkiye'yi çağdaş uygarlık seviyesine en kısa zamanda ulaştırabilmek için aklın ve mantığın çizdiği yollardır. Bu bakımdan Atatürk ilke ve inkılâplarının felsefesinde yapıcılık yatar; iyiye, doğruya, faydalıya yöneliş yatar.

ATATÜRK İLKELERİ

Atatürk ilkeleri, başlangıcından itibaren Türk inkılâbı'nın içinden doğmuş, onun uygulamalarına yön vermiş olduklarından Atatürkçülüğün ideolojisini oluşturmaktadır.

Bağımsızlık, millî egemenlik, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik, inkılâpçılık, barışçılık ve akılcılık Atatürkçü düşünce sisteminin temel ilkeleridir. Bu ilkeler gerek anlamları, gerekse amaçları bakımından birbiri ile ilişkili, birbirini tamamlayan ilkelerdir. Hepsinin amacı Türk milletini en kısa zamanda çağdaş uygarlık düzeyine eriştirmeye yönelmiştir.

Bu ilkeler tümüyle akılcı ve gerçekçi bir temele oturmuşlardır; çünkü Türk milletinin hususiyetleri, onun bugünkü ve yarınki ihtiyaçları gözönüne alınarak çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak belirlenmişlerdir.

Bağımsızlık: Bağımsızlık, en önde gelen Atatürk ilkesidir. Zira Millî Mücadele adını verdiğimiz büyük olay, herşeyden önce bu ilkenin gerçekleşmesi için yapılmış, sonunda başarıya ulaşmıştır. Çünkü esas olan, bağımsızlığına kastedilen Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşaması idi; bu esas da ancak milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasıyla temin olunabi-

lirdi. Bu sebepledir ki Millî Mücadele'nin parolası, "Ya istiklâl ya ölüm!" olmuştu.

Tam bağımsızlık, Atatürk'ün anlatımı ile "siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bunların herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek mânasıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyetini ifade eder."[4] Ancak bağımsız devletlerdir ki, memleketlerinin iç ve dış siyasetlerini yabancıların karışmasına imkân vermeksizin çizebilir ve yürütebilirler. Dışa bağımlı devletler için böyle bir serbestlik söz konusu olamaz.

Atatürk, Türk Bağımsızlık Mücadelesinde, bu ilkenin önemini şu sözleriyle belirtmiştir: "Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu, bütün mânasıyla koruyabilmek, gerekirse son ferdinin son damla kanını akıtarak, insanlık tarihini şanlı örnek ile süslemek! İşte bağımsızlık ile hürriyetin hakikî mahiyetini, geniş mânasını, yüksek kıymetini vicdanında kavramış milletler için temel ve ölmez prensip..."[5]

Bu sözlerin büyük bir değeri vardı. Çünkü, "bağımsızlıktan mahrum bir millet, ne kadar zengin ve refaha kavuşturulmuş olursa olsun, medenî insanlık karşısında uşak olmak durumundan yüksek bir muameleye lâyık olamazdı. Yabancı bir devletin himayе ve desteğini kabul etmek, insanlık özelliklerinden mahrumiyeti, beceriksizlik ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildi. Gerçekten bu aşağı dereceye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı getirmelerine asla ihtimal verilemezdi."[6] İşte Millî Mücadele adını verdiğimiz büyük savaş da Türk milletini bağımsızlıktan yoksun bırakmak isteyenlere karşı bu düşüncelerin ışığında yapılmış, sonunda tam bağımsız bir Türk Devleti kurulması ile başarıya erişmişti.

Millî sınırlarımız içinde, millet egemenliğine dayalı, bağımsız bir devlet olarak varlığımızı sürdürmek, bu temel prensipler uğ-

4. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 623-624

5. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s. 249

6. a.g.e., s. 35

runda her türlü fedakârlığı, her an yapmaya hazır olmak, Atatürkçülüğün özünü ve amacını oluşturmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için şüphe yok ki herşeyden evvel kuvvetli olmak, kendi kuvvetimize dayanmak gerekmektedir.

Millî Egemenlik: Millî egemenlik, yani milleti bizzat kendi mukadderatına hâkim kılmak esası, Atatürkçülüğün bağımsızlıkla iç içe girmiş ikinci büyük ilkesidir. Bu ilkeye göre, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir; hiçbir mâna, hiçbir şekil ve hiçbir surette ortaklık kabul etmez. Bu iradenin, bütün millet fertlerinin arzularının, emellerinin birleşmesinden ibaret olması sebebiyledir ki toplum içinde her kuvvet, bu iradeden doğar; ancak bu iradeye uymak suretiyle yaşayabilir. Atatürkçü anlayışa göre, milletin irade ve emeline uymayanların talihi acıdır, yok olmaktır.

"Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek eşitlik ve adaletin devamlı şekilde sağlanması ve korunması, ancak tam anlamıyla millî egemenliğin kurulmuş olmasına bağlıdır. Bundan ötürü hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası millî egemenliktir."[7] Türk Bağımsızlık Savaşı da bu görüşlerin ışığı altında milletin, egemenliğini kendi eline almasıyla başlamış, bu irade gücü ile başarıya ulaşmıştır.

Milletimizin yüzyıllar boyunca başına gelen bütün felâketler, kendi kader ve mukadderatını, kendi iradesini, kendi idaresini başkalarının eline terketmesinden kaynaklanıyordu. Bu terkediş sebebiyledir ki I. Dünya Harbinin sonunda uçurumun kenarına kadar getirilmiş, sonunda galip devletler tarafından nerede ise tarihten silinmek istenmişti. Türk milleti, bu acı tecrübelerin ışığında artık uyanmıştı. Kendi iradesini, kendi idaresini artık başkasının elinde görmek istemiyordu. Bu sebepledir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı, milletin yüzyıllar süren arayışlarının özünü, onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun canlı bir timsalini oluşturuyordu.

Atatürk'e göre: "Bir milletin egemenliğini anlayabilmesi ve onu güvenle koruyabilmesi, birtakım özel niteliklere ve üstün öğ-

7. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. s. 298.

renim ve eğitime sahip olmasına bağlıdır. Bir milletin siyasî eğitiminde, sosyal eğitiminde, vatan sevgisinde noksan varsa, öyle bir millet egemenliğini gerektiği derecede kuvvetle elinde tutamaz."[8] Bu bakımdan millî egemenliği yaşatma hususunda vatandaşların gerekli nitelikte yetiştirilmesi büyük önem taşır.

Cumhuriyetçilik: Cumhuriyetçilik, devlet idaresinde millî egemenliği, millî iradeyi ve hür seçimi esas kabul eden ilkenin adıdır. Bu ilkenin yönetim biçimi ve siyasal rejim olarak ifadesi, cumhuriyettir. Bu tarz yönetim, millî egemenlik kavramını en iyi temsil edecek, en iyi gerçekleştirecek, en iyi uygulatacak bir devlet şekli olup demokrasinin de en gelişmiş şeklidir. Atatürk'ün ifadesi ile "Türk milletinin tabiat ve âdetlerine en uygun olan bu idare şekli, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrenmesi, demektir."[9]

Türk milleti, asırlar boyunca kendi hakimiyetini, kendi iradesini kullanmasına mani olan monarşi, oligarşi gibi rejimlerin acılarını çekmiş, nihayet kendi mizacına en uygun idarenin Cumhuriyet olduğunu görmüştür. Bu tarz bir idarede, egemenliğin herhangi bir kişi, zümre veya sınıfla paylaşılması söz konusu olamaz. Cumhuriyet rejiminde bir görevin, ilâhi bir kuvvete dayanması veya babadan oğula geçmesi gibi bir veraset usulü yoktur; egemenlik bütünüyle millete aittir. Millet bu egemenliğini, kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullanır. Seçimle iş başına geliş de görev bakımından belli bir dönemi kapsar; yani Cumhuriyet rejiminde ömür boyu bir görev söz konusu olamaz. İşte bu yönetim sayesindedir ki devlet idaresine lâyık olanlar, milletin reyi ve iradesi ile işbaşına gelebilirler. Cumhuriyetin fazileti ve üstünlüğü buradadır.

Milliyetçilik: Atatürkçülüğün en önemli ilkelerinden biri de milliyetçiliktir. Bu ilke, Millî Mücadele'nin doğuşunda ve başarıya ulaşmasında başlıca rolü oynamıştır; zira yeni kurulan devlet,

8. a.g.e., s. 299-300

9. Utkan KOCATÜRK. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 58.

artık milletler topluluğuna değil, sadece Türk unsuruna dayanıyordu, bu sebeple millî bir devletti.

Atatürk inkılâbı, Türk milletini dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir toplum olarak kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre, Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür; çünkü bu kişiler aynı dili konuşmakta, aynı kültürü paylaşmakta, aynı ülküyü taşımaktadırlar. Bu anlayış içinde her ferdimizin amacı Türk milletinin mutluluğu, birlik ve beraberliği için çalışmak, bu kutsal vatanı daha güzel, daha bayındır hale getirmektir. Bu sebeple millî sınırlarımız içinde, millî benliğimizi duyarak, varlığımızı yükseltmeye çalışmak, Atatürk milliyetçiliğinin esasıdır.

Irkçılığı reddeden Atatürk milliyetçiliği bütünleştirici, birleştirici, vatan yüzeyinde millî birliği temin edici bir milliyetçiliktir. "Ne mutlu Türküm diyene!" vecizesiyle kalplere millî iman perçinleyen Atatürk, aynı zamanda insanlık idealinin ve insan sevgisinin de sembolüdür. "Biz kimsenin düşmanı değiliz; yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız"[10] diyen Atatürk'tür. Bu bakımdan, Türk inkılâbının milliyetçilik anlayışı hiçbir zaman bencil bir milliyetçilik değildir; aksine bu milliyetçilik, insanî bir ülkü ile el ele yürümektedir. Atatürk milliyetçiliğine göre, Türk vatandaşları herşeyden önce kendi milletinin varlığı ve saadeti için çalışacak, fakat başka milletlerin de huzur ve refahını düşünecektir. İşte Türk inkılâbının "Yurtta barış, cihanda barış" ilkesi, milliyetçiliğimizin bu insancıl yönünü işaret etmektedir.

Halkçılık: Halkçılık ilkesi, Türk toplumunda fert, aile, zümre ve sınıf hâkimiyetinin olamayacağı, bütün millet fertlerinin kanun önünde eşitliği esasına dayanır. Bu sebeple Türk inkılâbının halkçılık anlayışı, vatanı, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütün kabul eden görüşten kaynaklanmaktadır. Türk toplumunda bir sınıfın diğer sınıf veya sınıflar üzerine hâkimiyet kurması, Atatürkçü halkçılık ilkesi ile bağdaşamaz. Çünkü Türk inkılâbının halkçılık anlayışı, bütün millet fertlerini ayrılık gözetmeksizin memleke-

10. a.g.e., s. 323.

tin öz evlâdı kabul etmek, onların temel hak ve hürriyetlerini teminat altına almak, devlet yönetimine eşit olarak katılmalarını sağlamak, onları kanun önünde eşit tanımak prensibine dayanır. Bu ilkede devletin vatandaşa, vatandaşın da devlete karşı karşılıklı hak ve görevleri en çağdaş, en insanî şekilde düzenlenmiştir. Millet fertleri arasında ayrıcalık tanımayan bu ilke, millî egemenliğin ve millî iradenin milletten kaynaklandığını göstermesi bakımından demokrasi zihniyetini de simgeler. Bu ilkede "millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur."[11]

Devletçilik: Devletçilik, Türkiye'nin en kısa zamanda kalkınması için özellikle ekonomik alanda fertlerin yapamayacağı bazı işleri devletin üzerine alması esasına dayanır. Atatürkçü devletçilik anlayışı -herhangi bir doktrine bağlı olmaksızın- bizim ihtiyaçlarımızdan doğmuş bir ilkeyi simgelemektedir. Bu anlayışın, her iktisadî faaliyeti yalnız devletin uğraşı alanı sayan zihniyet ve yollarla hiçbir ilgisi yoktur. Aksine, bu uygulamada kişisel faaliyet, ekonomik ilerlemenin esas kaynağı olarak kabul ediliyordu. Çünkü fertlerin her görüş noktasından olduğu gibi bilhassa ekonomik sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devletin kendi faaliyetleri ile bir engel meydana getirmemesi, demokrasi prensibinin en mühim esası idi. Ancak ferdî gelişimin mâni karşısında kalmaya başladığı noktada devlet faaliyetinin sınırı başlamalıydı. Atatürk bu ilkeyi şu şekilde açıklamaktadır: "Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, ondokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce mânası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak. memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim

11. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. s. 195.

takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizm'den başka bir yoldur".[12] Görülüyor ki, Türk inkılâbı'nın devletçilik anlayışı, ekonomi siyasetinde devleti yapıcı ve idareci olduğu kadar düzenleyici bir birlik unsuru kabul etmektedir. Bu anlayışta, devlet müdahalesinden ziyade, ekonomiyi fert ve devlet el ele geliştirmek, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındır hale getirmek için, milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde, özellikle iktisadî sahada devleti alâkadar kılmak söz konusudur. İçinde bulunulan hal ve şartlara göre, ferdî teşebbüsün yanı sıra kamu yararının söz konusu olduğu alanlarda devlete de ödev yükleyen Atatürkçü devletçilik ilkesi, iktisadî alanda bugün "karma ekonomi" kavramıyla ifade edilmektedir.

Lâiklik: Lâiklik, genel anlamda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dinî inançların devlet idaresinde ve siyasette rol oynamaması esasına dayanır.

Milletimiz yüzyıllar boyunca devlet idaresinde bu ilkenin uygulama alanı bulamamasının çok acılarını çekmiş; çok zararlarını görmüş, sonuç olarak gelişme ve ilerlemesi geri kalmıştı. Bu bakımdan Türk inkılâbı lâiklik ilkesini Türkiye Cumhuriyeti'nin ve çağdaş Türk toplumunun temel ilkelerinden biri olarak benimsemiştir.

Lâikliğin ayrıntılarına inecek olursak, devlet yönetimine dinî kural ve görüşlerin karıştırılmaması yanında, toplumda din ve vicdan hürriyetinin temini, din ve mezhepleri ne olursa olsun yurttaşlara eşit işlem yapılması, devletin resmî bir dininin bulunmayışı, eğitimin lâik, akılcı ve çağdaş esaslara göre düzenlenmesi, bu ilkenin başlıca unsurlarını oluşturur. Lâiklik bu nitelikleriyle toplumda fikir ve inanç ayrılıklarının düşmanlığa dönüşmesini önleyen, vatandaşları hoşgörülü davranmaya sevkeden, bu sebeple ülkede birlik ve beraberliği temin eden temel unsurlardan biridir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki lâiklik anlayışında din devlet ve dünya işlere karışmayacak, vicdanlardaki yüksek ve kutsal yerini muhafaza edecektir. Lâiklik dinsizlik, din düşmanlığı, dine saygısız-

12. Utkan KOCATÜRK. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984. s. 138

lık değildir; aksine dinin her türlü çıkar hesaplarından uzak tutulması, siyasete âlet edilmemesidir.

İnkılâpçılık: İnkılâpçılık, Atatürk'ün ifadesiyle: "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseler kurmuş olmaktır".[13] Bu sebeple, Atatürkçülüğün inkılâp anlayışı, eskiyi, kötüyü, çirkini yıkıp yerine yeniyi, iyiyi ve güzeli koymaktır. Bu inkılâp anlayışı ilim ve tekniğin ışığında sürekli bir çağdaşlaşmayı içerir. Bu sebepledir ki atılımlarda tereddüt ve şüphe yerine inanç, sebat ve değişmez karar söz konusudur.

Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, uygarlık dünyasında yerimizi almak, ancak gerek zihniyet gerekse kurumlar açısından o uygarlığın gereklerini yerine getirmekle mümkündür. Türk inkılâbı, bu büyük işi, her biri diğerini tamamlayan bir sıra inkılâplarla başardı. Amaç her yönüyle çağdaş bir toplum haline gelmekti. Atatürk bu hususu, şu sözleri ile belirtiyordu: "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağımıza uygun ve bütün mâna ve biçimiyle uygar bir toplum haline eriştirmektir. İnkılâplarımızın temel kuralı budur."[14]

Atatürk'ün inkılâpçılık anlayışı, ıslahat kavramıyla bağdaşamaz; çünkü ıslahat, yeniden düzenleme olmakla beraber, bu düzenlemenin içinde eski ile yeninin, zararlı ile faydalının yanyana yaşaması söz konusudur. Tanzimat'tan bu yana Osmanlılarda düşünülen bütün yeniliklerde, yapılan bütün inkılâplarda bu ikilik yaşatılmıştı. Yeni mahkemelerin yanında şer'i mahkemeler, medresenin yanında yeni okul, yeni kıyafetin yanında eski kıyafet beraber yürürlükte idi. Atatürk inkılâbı'nın en büyük özelliği, sadece yeniyi, iyiyi, faydalıyı kabul etmekle, kendisine kadar inkılâp hareketlerinde süre gelen bu ikiliği kesin şekilde ortadan kaldırmak olmuştur.

---

13. Afet İNAN, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Yayını 1959, s. 250.

14. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s. 214.

Barışçılık: Atatürkçülük, bütün insanlığın barış ve huzur içinde yaşamasını ister. Bu bakımdan barışçılık ilkesi, Atatürkçü düşüncenin vazgeçilmez bir unsurudur. Barışçılık, bağımsız bir devlet olarak yurdumuzda mutlu bir yaşam sürmemizi amaçladığı gibi, bizim dışımızda diğer milletlerin de birbirleri ile iyi ilişkiler içinde yaşamalarını öngörür. Atatürk'e göre: "Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı ilkelerinden biri olan yurtta barış cihanda barış ilkesi, insaniyetin ve uygarlığın refah ve ilerlemesinde en esaslı etkenlerdendir."[15] Bu kuralın bütün devletlerce bir siyaset esası sayılması, tüm insanlığın mutluluğu için şarttır. Memleket içinde her faaliyetin gelişimi, şüphesiz ki bütün vatandaşların güven duygusu içinde mutlu bir yaşam sürmelerine bağlıdır. Bu bakımdan yurt güvenliği içinde fertlerin de hak ve hürriyetlerini, kişisel güvenliklerini düşünmek, cumhuriyet rejiminin görevleri arasındadır.

İç barış, bütün insanlığın mutluluğu açısından dış barış ile de tamamlanmalıdır. Bu bakımdan komşuları yanında diğer bütün devletlerle de iyi geçinmek, iyi ilişkiler içinde olmak Atatürkçü dış politikanın esasını oluşturmaktadır. Bu ilkeye göre milletlerarası anlaşmazlıklar herşeyden önce barışçı yollarla çözülmeli, askerî harekât siyasî faaliyetin ümitsiz olduğu noktada başlamalıdır.

Yurtta barış, cihanda barış ilkesinin yaşayabilmesi, herşeyden evvel yurdumuzu ve haklarımızı koruyacak kuvvette olmamıza bağlıdır. Ancak bu önemli unsurun yerine getirilmesinden sonradır ki barışı koruyacak uluslararası çabalara ihtiyaç vardır. Atalarımızın "Hazır ol cenge, ister isen sulh u salah!" sözü bu anlamdadır.

Akılcılık, Bilimcilik, Gerçekçilik: Akılcılık, yani sorunlara akılcı görüşle yaklaşım, Atatürkçülüğün diğer bir ilkesidir. Atatürkçülüğün bütün ilkeleri temelde akılcılık, bilimcilik ve gerçekçilikten kaynaklanmaktadır; diğer bir ifade ile bu ilkelerin hepsinin özünde akılcılık, bilimcilik ve gerçekçilik yer almaktadır. Çünkü bu ilkeler, hayalden, teoriden değil, doğrudan doğruya hayattan doğmuş ilkelerdir.

---

15. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, s. 560.

Gerçeği aramak, gerçeğe yönelmek, gerçeği konuşmak Atatürk'ün yöntemi idi. "Biz daima gerçek arayan ve onu buldukça, bulduğumuza kani oldukça ifadeye cüret gösteren adamlar olmalıyız"[16] sözü bu yöntemini yansıtıyordu. Bu bakımdan Atatürkçülük akla değer verir, olaylara bilim gözüyle bakar; gerçeği kavramaya çalışır. Hayal gücü ile sorunlara yaklaşmak, ön yargılarla hareket etmek, Atatürkçü düşünce ile bağdaşamaz. Atatürk'e göre: "Akıl ve mantığın halletmeyeceği mesele yoktur."[17] "Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak arzu edilir olmakla beraber, yolun mâkul, mantıkî ve bilhassa ilmî olması şarttır".[18]

Yüzyıllar boyunca Osmanlı devlet yönetimi ve Türk toplumu, karşılaştıkları sorunlara, çağın gelişmelerine uygun akılcı ve gerçekçi çözümler arayacakları yerde, onları teokratik kurallar içinde, bu kurallarla bağdaşmak üzere çözümlemeye çalışmışlardı. Matbaanın memlekete iki yüz sene geç girişi bu davranışın tipik bir örneği idi.

Atatürk'ün gerçekçiliği de, akla, mantığa ve bilime verdiği değerden kaynaklanmaktadır. Çünkü akıl, mantık ve bilim, devlet yönetiminde ve toplum yaşamında dogmalardan kurtularak gerçekçi olmamızı gerektirmektedir.

Akıl ve mantığın ışığında bilim süzgecinden geçen her görüş, bizi şüphesiz ki gerçeğe, gerçekçiliğe götürür. Gerçekler karşısında hayalci olmak kadar büyük hata olamaz. Bu sebepledir ki Atatürk: "Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir"[19] diyordu.

---

16. Uluğ İĞDEMİR, Yılların İçinden, T.T.K. yayını, 1976, s. 26

17. Afet İNAN, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası yayını 1959, s. 270.

18. Uluğ İĞDEMİR, Yılların içinden, T.T.K. yayını, 1976, s. 26

19. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, s. 389

Atatürk'e göre yeni devlet, "kuruntuya dayanan ülküler arkasında, o ülkülere erişmek için değil, fakat erişmek hulyasıyla milleti kayalara çarparak, bataklıklara batırarak, en nihayet kurban ederek mahvetmek gibi cinayetlerden kaçınan bir devletti. Bugünkü Türkiye halkı ve hükûmeti, tükenmez emeller peşinde koşup kendi evini unutan ve harap bırakan sergüzeştçi insanlardan değildi."[20] Bilâkis artık kendi hayatî menfaatlerini düşünmek, bunları greçekleştirmek istemektedir. "Asırlardan beri Türkiye'yi idare edenler çok şeyler düşünmüşler; fakat yalnız bir şey düşünmemişlerdi: Türkiye'yi! Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk milletinin uğradığı zararlar büyüktü. Bunları telâfi için artık bir şey lâzımdı: O da gerçekçi olmak, Türkiye'den başka bir şey düşünmemek!"[21] Şimdiye kadar halkımız kendi benliği, kendisine unutturularak şunun bunun herhangi bir keyif ve emelini elde etmekle vakit geçirmişti. Bu bakımdan gerçekçilik ilkesi iç siyasette olduğu gibi dış siyasette de yolumuzu çizmiştir: "Erişilemeyecek hayalî emeller peşinde milleti uğraştırmamak ve zarara sokmamak.. Uygar dünyadan, uygar ve insanî davranış ve karşılıklı dostluk beklemek..."[22]

Atatürkçülük dün olduğu gibi bugün de toplumumuzun sorunlarına akılcı,bilimci ve gerçekçi bir görüşle eğilinmesini, sorunların bu görüşle çözümlenmesini gerektirmektedir. Bir diğer ifade ile sorunların çözümünde dogmatik unsurların etkisinde kalmaksızın sadece ve sadece aklı, mantığı ve bilimi anahtar kabul etmektedir.

ATATÜRK İNKILÂPLARI

Türk Bağımsızlık Mücadelesi'nin kazanılmasını takiben Atatürk için en önemli konu, Türk toplumunu içinde bulunduğu karanlıktan kurtarmak, ona çağdaş yaşamın yollarını göstermek idi. Onun içindir ki Büyük Adam, askerî zaferleri takiben: "Millî Mü-

20. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s. 41, 58

21. a.g.e., s. 180

22. Kemal ATATÜRK, Nutuk II, s. 436

cadele'nin birinci safhası kapandı. Artık ikinci safhası başlıyor!"[23] demişti. Hedef çağdaşlaşmak, en kısa zamanda çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak idi. Toplumu geri bırakan zincirleri kırmak, onun ilerlemesine set çeken engelleri ortadan kaldırmak gerekiyordu. Atatürkçülüğün ilkeleri bu amaçla ortaya konmuştu. Bu ilkelerin ışığında vakit geçirmeksizin atılımlar yapmak, bu atılımları Türk milletinin yaşam tarzı haline getirmek gerekiyordu. İşte Atatürk inkılâpları bu büyük işi başardı.

Atatürk inkılâplarını 1-Siyasal, 2- Toplumsal, 3- Hukuksal, 4- Kültürel ve 5- Ekonomik alanlar içinde incelemek, onları daha kolay kavramamıza yardım eder. Atatürk ilkelerinden kaynaklanan bu inkılâplar da, ilkeler gibi aynı amaca yönelik, birbirine bağlı, birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturur.

SİYASAL İNKILÂPLAR:

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve onu takiben 20 Ocak 1921 tarihinde millî egemenliğe dayalı yeni anayasanın kabulü, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilânı, 3 Mart 1924'te halifeliğin ilgası, Şeriye Vekâleti'nin kaldırılması, lâiklik ilkesinin ışığında din ve devlet işlerinin ayrılması ve nihayet 5 Şubat 1937'de lâiklik prensibinin Anayasa'da yer alışı Türk inkılâbının siyasî alanda gerçekleştirdiği başlıca inkılâpları oluşturur.

Saltanatın Kaldırılması: Osmanlı saltanatı, 1517 yılından itibaren halifelikle de birleşmiş, Padişah iradesi artık tamamen teokratik bir nitelik kazanmıştı. Asırlar boyunca süren bu idare sistemi, şüphesiz ki milletin haklarını gaspeden, millî egemenliği bir şahsa devreden yönetim biçimiydi. I. ve II. Meşrutiyet inkılâplarıyla açılan Meclisler uzun süre yaşamamış, hâkimiyeti yine padişah ve halife sıfatını taşıyan kişi elinde tutmuştu. Bu idare şekli yüzünden milletin uğradığı kayıplar, düşünülemeyecek kadar çoktu. Varlığını korumak için cehalet ve taassubu da beraberinde sürükleyen bu idare, son zamanlarda milletimiz için gerçekten

23. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda, Selek yayınları 1958, s. 176

en zararlı bir düşman haline gelmişti. Nihayet bu idarenin düşmanlarla anlaşarak millî mücadeleyi baltalama girişimleri ve sonunda Sevr Antlaşmasını imzalayarak milleti idama mahkûm edişi, Padişahlık rejimini, memlekete ihanete kadar götürmüştü. Bütün bu kötülüklere rağmen, Anadolu'da büyük zafer kazanıldıktan sonra, Padişahın ve onun hükûmetinin zafere ortakmış gibi İtilâf devletleri tarafından barış görüşmelerine davet edilmesi, bu rejimin bir an önce kaldırılmasını zaruret haline getirdi. Esasen bütün çağdaş devletler, tert veya zümre hâkimiyetine dayanan hükümdarlık idarelerinden kurtularak millî egemenliğe dayalı cumhuriyete gidiyordu. Yeni Türk Devleti'nin de bu yönetimi benimsemesi tabiî idi. Nihayet 1 Kasım 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi, verdiği tarihî kararla saltanatla hilâfeti birbirinden ayırarak saltanata son verdi.

Saltanatın kaldırılması ile, Padişahlık rejimi tarihe karışıyor, Türk milletinin mukadderatı, hiçbir kayıt ve şart tanımaksızın kendisine bırakılıyordu.

Cumhuriyetin İlânı: 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmış, yeni Türk devletinin bağımsızlığı kabul edilmişti. İkinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oluşturulmasını takiben artık, mevcut rejimin isminin de bütün açıklığı ile konulması, yeni devletin başkanının seçilmesi gerekiyordu. O güne kadar bu görev Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak Atatürk tarafından yürütülmüştü. Diğer taraftan bazı yabancı ülkeler de Lozan Antlaşmasını onay için Türkiye'deki yeni devlet rejiminin daha açık şekilde belirlenmesini istiyorlardı. Bu sıralarda, 27 Ekim 1923'te İcra Vekilleri Heyeti'nin istifası ve Meclis'in güvenini kazanacak bir kabine listesinin oluşturulamaması da, bu soruna âcil bir çözüm gerektiriyordu. İşte iç ve dış şartların doğurduğu bu gelişmeler sonucu 29 Ekim 1923 akşamı Cumhuriyet ilân edildi. Bu suretle yeni devletin yönetim biçimi bütün açıklığı ile ismini almış oluyordu.

Cumhuriyetin ilânı ile "Egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir" kuralı artık devlet yönetiminde, en belirgin şekliyle yerini alıyor; demokrasiye giden yol daha aydınlık olarak çiziliyordu.

Atatürk, Cumhuriyeti ilân ederken demokrasinin bütün kurallarının zamanı geldikçe uygulanması fikrinde idi. Türk milletinin, siyasî haklarını dilediği gibi kullanması, memlekette çoğulcu demokrasinin işlerlik kazanması, onun baş amacı idi. Nitekim çok partili döneme geçme ile ilgili kendi devrinde yapılan iki büyük deneme, bu hususu göstermektedir; ancak çağdaşlaşmayı amaçlayan büyük inkılâpların yapıldığı bu devrede, muhalefet partileri iyi niyetlerine rağmen kendilerine katılan gerici çevrelerin,cumhuriyet rejimini devirmek isteyen fırsatçıların da gizli faaliyet odakları haline geldi. Bu suretle şartların henüz müsait olmadığı bir devrede, çok partili rejim ister istemez bir süre daha ileriye bırakıldı. Bu bakımdan Atatürk devrini ve bu devre hakim olan tek parti rejimini, Türkiye'yi çoğulcu demokrasiye ulaştırma amacını güden, gelecek için bu rejime mâni engelleri ortadan kaldırmayı amaçlayan, bu gaye ile halkın siyasal ve sosyal eğitime önem veren bir zaman aralığı olarak yorumlamak gerekir.

Halifeliğin Kaldırılışı: Saltanatın kaldırılmasına, Cumhuriyetin ilânına rağmen hiçbir gereği kalmayan halifelik varlığını korumakta devam ediyordu. Halife de bu durumdan istifade ile Cumhuriyet rejimi karşısında ayrı bir kuvvetmiş görüntüsünü vermekten çekinmiyor, İstanbul'da tantanalı törenler düzenliyor, devlet bütçesinden kendisine ayrılan tahsisatı az görüyordu. Bu tutumlar inkılâba karşı çevreleri kımıldanmaya sevkediyor, bir kısım basın da halife yanlısı bir tutumun içine itiliyordu. Halbuki büyük fedâkarlıklarla kurulan genç Türkiye Cumhuriyetini her türlü tehlikeden korumak vazife idi. Artık halife sorununun da kesin şekilde çözülmesi gerekiyordu. Nihayet 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan bir kanunla hilâfet kaldırılarak son halife de yurt dışına çıkarıldı.

Halifeliğin kaldırılışı ile Türkiye Cumhuriyeti, lâiklik yolunda bir büyük adım daha attı; zira millî egemenliğe dayalı bir rejimde, çağdaş ve lâik devlet kavramında "halifeli cumhuriyet" söz konusu olamazdı. Anayasada, 1928'de yapılan bir değişiklikle "Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslâmdır" maddesinin de kaldırıl-

ması, Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin yemin şeklinin yeniden düzenlenmesi, lâiklik yolunda aşılan büyük gelişmeler oldu. Nihayet 5 Şubat 1937'de lâiklik, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olarak Anayasada yer aldı.

TOPLUMSAL İNKILÂPLAR:

Kadınların toplum hayatına katılması, onların medenî ve siyasî haklarda erkeklerle eşit tutulması, kıyafetin çağdaş şekil alması, tekke ve türbelerin kapatılması, soyadı kanununun kabulü, birtakım lâkap ve unvanların kaldırılması, uluslararası saat, takvim ve rakamların, ölçü birimlerinin kabulü, Türk inkılâbının toplumsal alanda başardığı başlıca çağdaş atılımlardır.

Kadın Hakları: Çağdaş hukuk devleti kurmanın baş şartı, toplum içinde erkeğe olduğu gibi kadına da sosyal, kültürel ve siyasal haklarını tanımak, bu haklara saygı göstermekti. Çağdaşlaşmanın ve çağdaş bir toplum olabilmenin yolu ve yöntemi bu idi; çünkü kadın hakları bir anlamda insan haklarının da ayrılmaz bir parçası idi. Zira insan kavramını kadın ve erkek birlikte oluşturmakta, bu kavrama her iki cins birlikte anlam kazandırmaktaydı. İşte bu anlayışla hareket eden Atatürk inkılâbı, Türk kadınına, asırlarca ihmal edilen sosyal ve siyasal haklarını kazandırdı. Bu haklar, Atatürk'ün özlemi idi. Büyük Adam "siyasî ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının insanlığın mutluluğu ve saygınlığı açısından gerekli olduğuna"[24] inanıyor; "Türk kadınının, dünya kadınlığına elini vererek yine dünyanın barış ve güveni için çalışmasını"[25] istiyordu.

Türk kadın hakları, ülkemizde kadının nüfus sayımında toplama dahil edilmediği, âile hayatında haremlik ve selâmlığın hüküm sürdüğü, kadın gözlerinin peçe ile dış âlemden uzaklaştırıldığı bir toplum mirasında gerçekleştirildi. Teokratik devlet düzeninden lâik devlet düzenine geçiş ve bu düzenin hususiyetlerini

24. Utkan KOCATÜRK, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 99

25. a.g.e., s.99.

benimseme, kadın hakları adını verdiğimiz büyük inkılâbın başarılmasında da başlıca etken oldu. Bu inkılâp sayesinde Türk kadını, birçok ülke kadınından evvel sosyal ve siyasal haklarına kavuştu.

Türk kadını hiç de lâyık olmadığı harem kafeslerinden, bugün bilim kürsüsüne, hakim kürsüsüne, parlamento kürsüsüne yükselmişse, bu aşamaları hiç şüphesiz yeni bir çağ başlatan Türk İnkılâbı'na borçludur. Kadınlarımız bu haklarını bir lütuf olarak değil, şerefli bir görevin karşılığı, bir hak olarak kazandılar. Bu bakımdan Türk kadın hakları, uygar dünya önünde, Atatürk inkılâbının, insan unsuruna verdiği değeri belirleyen büyük çağdaş atılımlar oldu.

Şapka ve Kıyafet İnkılâbı: Çağdaş giyim-kuşam, uygar oluşun en tabii işareti idi. Bu sebepledir ki Atatürk, çağdaşlaşma atılımları içinde, şapka ve kıyafet inkılâbına büyük önem verdi. O zamana kadarki mevcut kıyafetimiz ne millî ne de uygar idi. Fes, kalpak, külah, takke, sarık gibi başlıkların yanı sıra cübbe, ceket, şalvar, potur, pantolon gibi her çeşit kıyafet toplumumuza dış görünüş bakımından karmaşık bir manzara veriyordu. Halbuki fikri ile, zihniyeti ile uygar olmaya karar veren Türk Milleti, bunu yaşayışıyla, dış görünüşüyle de İspat etmeliydi. Daha önceleri başlık ve kıyafette bazı yenilikler yapılmışsa da eski ile yeninin birarada yaşatılması sebebiyle bu atılımlar gerektiği gibi gerçekleştirilememişti.

1925 yılında gerçekleştirilen şapka ve kıyafet inkılâbı sayesindedir ki toplumumuz, çağdaş giyim şekline kavuşmuş, yaşam tarzı bakımından uygar milletlerle birlik ve beraberlik içinde olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan şapka ve kıyafet inkılâpları şekilden öze geçen, belirlediği zihniyet bakımından çağdaş düşünceye açılan, çağdaş düşünce ile bütünleşen büyük ve şuurlu inkılâplardır.

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması: Osmanlı devrinde tekkeler, çalışmaksızın tevekkül felsefesini işliyordu; halbuki insanları yaşadıkları dünyadan uzaklaştırarak, onları daha hayatta iken uhrevî âleme çekmek, çağdaş yaşam ile bağdaşamazdı. Top-

lum yeni bir enerjiye, yeni bir atılıma ihtiyaç gösteriyor; çağdaş yaşam, insanları çalışmaya bu çalışmanın hayatta iken mükâfatını almaya çağırıyordu. Türbeler ise türbedarlar eliyle ölmüş kişilerin mânevi varlığından çıkar sağlamaya çalışılan, çalışmaksızın onlardan medet umulan odaklar haline getirilmişti.

Türkiye Cumhuriyeti artık, şeyhler, dervişler ve müritler memleketi olamazdı. İşte 30 Kasım 1925'te kabul edilen bir kanunla tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, türbedarlıklar ile birtakım unvanların kaldırılması bu gerekçeye dayandı.

Soyadı Kanunu: 1934 yılında çıkarılan "Soyadı Kanunu" ile her Türk'ün öz adından başka bir de soyadı taşıması ve bu soyadının, isimden sonra kullanılması kabul edildi. Bu suretle her aile reisi, kurduğu aile birliğini belirtmek üzere ortak bir soyadı taşıyacaktı.

Soyadı kanunu, toplumdaki isim kargaşalığını önlediği gibi, isimlerin başına takılan bir sürü yersiz ve özenti sıfatları da ortadan kaldırdı. Artık her Türk, mensup olduğu aileye ait bir soyadı taşıyor, kız evlât evlendiği zaman eşinin soyadını alıyordu. Bu kanunun çıkışını takiben Türk inkılâbının yaratıcısı Mustafa Kemal'e de kanunla "Atatürk" soyadı verildi.

Soyadı Kanunu, her çeşit işlemlerde isim kargaşalığını önlemesi bakımından toplum yaşantımızda önemli bir inkılâp oldu.

Lâkap ve Unvanların Kaldırılması: 1934 yılında çıkarılan diğer bir kanunla Efendi, Bey, Paşa, Ağa, Hacı, Hoca, Hafız, Molla, Hazretleri vb. lâkap ve unvanlar kaldırılarak vatandaşların resmî işlemlerde sadece ad ve soyadları ile anılması kabul edildi.

Uluslararası Saat, Takvim ve Rakamların Kabulü: Uluslararası saat, takvim ve rakamların kabulü, uygar dünya ile daha kolay bağlantı kurmamızı sağladı; doğuda kullanılan takvim, saat ve rakamlar uygar dünyanın kullandığı takvim,saat ve sayılar değildi; uygar dünya ile ilişkilerimizde çeşitli karışıklıklara sebep oluyordu.

Bu gerçeği gören Atatürk İnkılâbı, takvim, saat, rakamlar, uzunluk ve ağırlık birimleri konularında da çağdaş dünyaya uymak bakımından büyük atılımlar yaptı. Hicrî ve rumî takvim ye-

rine milâdi takvim esas alındı. Alaturka saat terkedilerek milletlerarası saat sistemi kabul edildi; Arap sayılarının yerini uluslararası sayılar aldı. Arşın, endaze, okka, dirhem gibi birimler yerine metrik sistem kabul edildi.

HUKUK ALANINDA İNKILÂPLAR:

Toplumun bugünkü ihtiyaçları ile uygunluk göstermeyen, şeriata dayalı eski hukuk zihniyetinin terki, Mecellenin kaldırılarak yerine lâik hukuk sisteminin ve bu sisteme bağlı Medenî Kanun, Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu gibi çağdaş kanunların uygulamaya konulması, Türk inkılâbının hukuk alanında başardığı başlıca inkılâpları oluşturur.

Atatürk, Türk İnkılâbı'nda hukukun yerini, önemini ve yönünü açık şekilde belirtmiştir. O'na göre, hukukta izleyeceğimiz yol, uygarlık yolu olacaktı; yüzyılın gereklerine, milletin gerçek ihtiyaçlarına göre kanun yapılacaktı. Çünkü uygar bir devlet makinası, eski kanunlarla işleyemezdi. Osmanlı hukuk sistemi, son asırların yeniliklerle geçen hızlı yürüyüşüne kayıtsız kalmış, eski devirlerin şeriat yasalarından kendini sıyıramamıştı. Tanzimat, I. ve II. Meşrutiyet gibi büyük inkılâplar yapılmasına rağmen, hukuk alanında, çağa gerektiği şekilde ayak uydurulamamış, yeni mahkemelere rağmen şeriye mahkemeleri de varlığını korumuştu. Hukuk alanında da bu ikiliği kaldıran, sadece ve sadece çağdaş yolu gösteren Atatürk inkılâpları oldu. Medenî Kanunumuz, Ceza Kanunumuz, Borçlar Kanunumuz ve diğer kanunlarımız, toplumun ihtiyaçlarına en iyi cevap veren, çağdaş zihniyetle hazırlanmış, lâik yasalardı. Bu sebeple hukuk alanında yapılan yenilikler, Türk inkılâbının çağdaş niteliğini simgeleyen başlıca atılımlar oldu.

EĞİTİM, KÜLTÜR VE SANAT ALANLARINDA İNKILÂPLAR:

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takiben millî, demokratik ve lâik bir eğitim programı çizilerek öğretimin birleştirilmesi, üniversite reformu, Arap harflerinin yerine yeni Türk harflerinin ka-

bulü, dilimizin yabancı kelimelerden temizlenerek öz benliğine kavuşturulması, tarihimizin yanlış görüşlerden kurtarılarak doğru temeller üzerine oturtulması, Türk milletinin, dünya uygarlık tarihi içindeki yerinin bütün açıklığı ile belirtilmesi, güzel sanatlarda gelişmeler kültür alanında gerçekleştirilen başlıca inkılâplardır.

Öğretimin Birleştirilmesi: Yeni Türk Devleti'nin kurulmasını takiben millî, demokratik ve lâik bir eğitim programı çizilmesi gerekiyordu. Bu amacı gerçekleştirmek üzere 3 Mart 1924 tarihinde, öğretimin birleştirilmesini hedef alan "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" çıkarıldı.

Onsekizinci asır ortalarından itibaren medreseler, yeniliklere tamamen kapalı, sadece teokratik öğretim yapan kurumlar haline gelmişti. Zaman zaman, bu kurumları düzeltme amacıyla bazı girişimler yapılmışsa da olumlu bir sonuç sağlanamamıştı. Halbuki son asırlarda müspet ilimlerde büyük ilerlemeler olmuştu. Bu devirde bir yandan Harbiye, Mülkiye, Tıbbiye, Mühendishane kurulurken, öbür yandan medreseler de varlıklarını korumuşlardı. Bu ikilik, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul tarihi olan 3 Mart 1924 tarihine kadar sürdü. Bu kanunla öğretim birliği esas alınarak Türkiye dahilindeki bütün öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlandı; medreseler kapatıldı, yerlerini çağdaş, millî ve lâik eğitim yapan cumhuriyet okulları aldı. Amaç öğrenim çağındaki Türk çocuklarına aynı eğitimi uygulamak; onları cumhuriyetçi, milliyetçi, lâik ve çağdaş vatandaşlar olarak yetiştirmekti.

Türkiye'deki yabancı okullar da devlet denetimi altına alınarak bunların millî kültürü zedeleyici, millî hisleri gevşetici eğitim yapmalarına imkân verilmedi. İlköğretimin ise tamamen Türk okullarında yapılması kanun hükmü haline getirildi.

İlk ve ortaöğretimdeki bu yeniliklerin yanı sıra yükseköğretimde de büyük atılımlar oldu. 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformu ile millî ve çağdaş Türk üniversitesinin temelleri atıldı. Bu suretle üniversiteye yeni bir zihniyet, dinamik bir yapı kazandırıldı.

Yeni Türk Harflerinin Kabulü: Türk dili, kendisine mahsus bir alfabe ve yazı ile ifade edilmesi gerekirken uzun asırlar boyunca Arap harfleri ve Arap alfabesi ile yazılmıştı; halbuki bu alfabe, bu yazı, Türk dilinin zenginliğini, onun genişliğini ifadeden çok uzaktı. Bu ihmal sebebiyledir ki Türkçe, kendi kuralları ile yazılan ve söylenen bir dil olmaktan çıkmış; Arap ve Acem dil kurallarının etkisi altına girmişti. İşte yeni Türk harflerinin kabulü yazıda da millî benliğimize dönüş bakımından büyük bir inkılâp oldu.

Dil İnkılâbı: Atatürk Türk diline büyük önem veriyordu; zira dil, millî kültürün ifade vasıtası, millî birliğin en sağlam dayanağı idi. Osmanlı İmparatorluğu devrinde Türk dili saray çevresinin ve onlara yakın aydınların çokça kullandıkları Arap ve Acem kelimeleriyle nerdeyse benliğini kaybederek, karmaşık bir dil haline gelmişti. Bu dile tekrar öz benliğini kazandırmak, onu yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak gerekiyordu. Bu amaçla Türk Dil Kurumu kurularak bilimsel çalışmalar yapıldı.

Yeni Türk harflerinin kabulü ve dil inkılâbı, okuma yazma oranının kısa zamanda yükselmesinde şüphesiz ki büyük rol oynadı. Keza bu inkılâplar millî kültürümüze dönüş ve bu kültürün gelişmesi açısından da büyük atılımlar oldu.

Millî Tarih Anlayışı ve Türk Tarih Tezi: Atatürk'ten önce Türk tarihi, bir hanedan'ın tarihi olarak ele alınıyor, Osmanlı devletinin kuruluşu ile başlatılıyordu; ya da İslâm tarihi içinde eritiliyor, ancak Türklerin bu tarih içinde oynadıkları rol de ümmet anlayışı sebebiyle yeterince belirtilmiyordu. Türklerin Osmanlılardan, hele İslâmlığı kabulden önceki tarihleri, bu dönemdeki zengin kültür ve edebiyatları gözardı ediliyordu. Selçuklu tarihçileri de Osmanlı tarihçileri gibi, Türk tarihinin kendilerinden evvelki bölümünü karanlıkta bırakmış, Islâm tarihinden geriye gitmemişlerdi: Oysaki Türk tarihini doğru temelleri üzerine kurmak, onun Orta Asya'dan başlayan gerçek seyir ve gelişim yollarını incelemek, bu yol üzerinde Türklerin dünya tarihindeki rollerini, uygarlık zincirindeki yerlerini belirtmek gerekiyordu. Bu bilimsel işi başarmak şerefi de Türk inkılâbına düştü. Bu amaçla Türk Tarih Kurumu kurularak Türk tarihi üzerinde geniş araştırmalar yapıldı.

Türk tarih tezi, alışılagelen ümmet tarihi yerine, Türk'ü esas unsur kabul eden millet tarihi üzerine oturtulmuştu. 1930 yılından itibaren geliştirilen bu tez, o yıllar Türkiye'sinde önemli bilimsel çalışmalara sahne oldu; 1932 ve 1937 yıllarında toplanan Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongrelerinde yabancı bilim adamlarının da iştiraki ile büyük ölçüde tartışılarak gerçekler ortaya konmaya çalışıldı.

Türk tarih tezine göre Anadolu'nun tarih öncesi ilk sâkinlerinin kökleri Orta Asya'da idi. Bugünkü Türk milleti, tarih öncesi devirlerde Orta Asya'da büyük bir uygarlık yarattıktan sonra coğrafi zaruretlerin doğurduğu göçler sebebiyle Mezopotamya'ya, Anadolu'ya, Mısır'a ve Avrupa'ya yayılmış, buralarda yeni uygarlık aşamalarına sahne olmuştu. Bu bakımdan Türklerin anayurdu olan Orta Asya, insanlık tarihinde bir medeniyet beşiği olma özelliğini taşıyordu; çünkü kendisinden sonraki uygarlıklarda az veya çok onun izlerini görmemek; onun etkilerini sezmemek mümkün değildi.

Güzel Sanatlarda Gelişmeler: Cumhuriyet devrinde güzel sanatlara da büyük önem verildi. Atatürk'e göre: "Güzel sanatlarda başarı, bütün inkılâpların muvaffak olduğunun en kesin delili idi"[26]. Bu görüşledir ki başta musiki, resim, heykeltraşlık ve mimarî olmak üzere her çeşit sanat dalında çağdaş anlamda büyük ilerlemeler oldu.

EKONOMİK İNKILÂPLAR:

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takiben çağdaş uygarlığa erişme yolunda gerçekleştirilmesi gereken hususlardan biri, belki de birincisi ekonomik kalkınma idi. Bu bakımdan Cumhuriyet yönetiminin devraldığı fakir ekonomi mirası üzerinde, Türk miletine yeni bir hayat vermek üzere yapılan girişimler, millî ekonomi ile ilgili kanun ve kararlar, millet menfaatini gözeten büyük yatırımlar, kurulan büyük tesisler Türk inkılâbının ekonomik alanda gerçekleştirdiği başlıca büyük işler oldu.

---

26. Utkan KOCATÜRK, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 128.

Türk inkılâbı'nın ekonomi politikası da diğer alanlardaki politikalar gibi bir doktrinden değil, doğrudan doğruya memleket gerçeklerinden, milletin ihtiyaçlarından kaynaklanıyordu. Atatürk bu hususu ifade ederken: "Bilhassa ekonomik faaliyeti dayandıracağımız esaslar her türlü bilgiyle beraber doğrudan doğruya memleketimiz topraklarını koklayarak ve bu topraklarda bizzat çalışan insanların sözlerini işiterek tesbit olunacaktır. Sanayi ve ticaretimiz için dahi aynı düşünüş hâkim olacaktır"[27] diyordu.

Lozan Antlaşması ile kapitülasyonların kaldırılması, yeni Türk devleti için başlıbaşına bir inkılâptı. Kapitülasyonlar yıllarca ekonomik gelişmeyi zincir altına almış, yabancı çıkarlarını ön plânda tutarak millî ekonominin aleyhine milleti ve devleti durmaksızın sömürmüştü. Osmanlı devletinin dış borçlanmaları da bağımsızlığımıza zarar verecek, yabancıların maliyemize müdahalesini gerektirecek tarzda işlemişti. Lozan Antlaşması ile bu borçlar da ödeme şartları bağımsızlığımıza dokunmayacak şekilde kayda bağlandı: çünkü yeni devlet, bir daha eski hatalara düşmek, çıkmaz yollara sürüklenmek istemiyordu.

Türk İnkılâbı, ekonomik hayat denince; ziraat, ticaret, sanayî faaliyetlerini ve bütün bayındırlık işlerini birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün olmayan bir bütün sayıyordu. Bu anlayış içinde Türk ekonomisini kalkındırmak üzere büyük atılımlar yapıldı ve millî bir ekonomi devri başlatıldı. Bütün bu gelişmelerde devlet ve fert, Atatürkçü devletçilik anlayışına uygun olarak birbirlerine karşıt değil, aksine birbirlerinin tamamlayıcısı olarak vazife gördüler. Ekonomide plânlı kalkınmaya önem verilerek 1933 yılında ilk beş yıllık, 1937 yılında da ikinci beş yıllık plân uygulamaya konuldu.

Bu devrede ziraat, millî ekonominin temeli kabul edildi. Bu sebeple ziraatte kalkınmaya büyük önem verildi. Tarımsal ürünlerimizin miktarını artırmak, kalitesini yükseltmek, üretim masraflarını azaltmak için gerek teknik gerekse kanunî her önlem alın-

27. a.g.e., s. 256

dı. Her çiftçi ailesinin geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması da memleketin üretimini zenginleştirecek başlıca çarelerden biri olarak görüldü.

1925 yılında âşar'ın kaldırılması, köylünün ferahlaması bakımından büyük bir aşama oldu. Osmanlı devrinde köylü, mahsulünün yüzde onunu devlete vermekle yükümlü idi ve bu vergi "âşar" adını alıyordu. Şeriattan kaynaklanan bir usul olarak asırlarca yaşatılmış olan bu sistem, fakir Anadolu köylüsünü belini doğrultamaz hale getirmişti; zira ürün alsın almasın, köylü bu vergiyi miktarı değişmeksizin ödemeye mecbur idi. Mültezim adı verilen kişiler, her sene köye gelir, bu mahsulü zorla alırlardı; bu vergiye itiraz hakkı yoktu. Zamanla mültezimlik müessesesi de tamamen bozulmuş, devlet yetkililerinin dilediğine verdiği bir görev haline getirilmişti. Mültezimler para ile satın aldıkları bu görevde halka zulmetmekten çekinmiyorlardı. Cumhuriyet idaresi bu haksız vergi sistemine son vermek yerine âdil bir sistemi getirmek suretiyle ziraî sahada büyük bir atılım yapmış oldu.

Cumhuriyet devrinde millî ticarete büyük önem verildi. Küçük esnafa ve küçük sanayi erbabına muhtaç oldukları krediyi kolay ve ucuza vermek suretiyle bu kesim de desteklendi. İç ve dış ticarette üreticinin emeğini değerlendiren büyük atılımlar yapıldı. Sanayi faaliyetlerine de önem verildi. 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılarak sanayi hareketleri büyük ölçüde teşvik edildi. Büyük, küçük her çeşit sanayi geliştirildi. Ferdî teşebbüsün imkânlarını aşan alanlarda devlet yatırımları ile büyük tesisler kuruldu; bu arada ordunun ihtiyacı olan araçları da karşılamak üzere büyük fabrikalar kuruldu. Madenlerin, ormanların, kara, deniz ve hava yollarının işletilmesinde büyük gelişmeler oldu.

Bütün bu faaliyetlerin yanı sıra bayındırlık işleri de hız kazandı. Atatürk: "Bu geniş memleketi bayındır hale getirmek lâzımdır. Bu halk, zengin olmağa mecburdur. Memleket bayındır olmazsa, bu halk zengin olmazsa, size hâla yaşamak imkânından

bahsederlerse inanmayınız!"[28] diyordu Cumhuriyet hükûmetlerinin o zamanki bütçesi ile tasarrufa âzami dikkat edilerek büyük imar faaliyetlerine girişildi. Yollar, demiryolları, köprüler ve barajlar yapıldı; Cumhuriyet Türkiyesi'nde yepyeni şehirler kuruldu.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA ÇAĞDAŞLAŞMA

Atatürk, Türk milletine, çağdaş uygarlık seviyesine erişmeyi, hatta bu seviyeyi aşmayı amaç olarak göstermiştir. Çünkü Atatürk, Türk toplumunda çağdaşlaşmayı, herşeyden evvel bir "yaşam davası", bir "var olma mücadelesi" kabul ediyordu. "Büyük davamız en uygar ve en refaha kavuşmuş millet olarak varlığımızı yükseltmektir" diyor ve bu hususu "Türk milletinin dinamik ideali" olarak gösteriyordu. Onun içindir ki Atatürk'ün, hemen bütün konuşmalarında uygarlık ve çağdaşlaşma kavramları üzerinde önemle ve ısrarla durduğu görülür.

Çağdaşlaşma -bir genel tanım yapmak gerekirse- her bakımdan içinde bulunduğumuz zamanın gereklerini benimseme, o gereklere uyma, o gerekleri yerine getirme demektir. Bir diğer ifade ile toplum olarak gerek zihniyet gerekse kurumlar açısından, çağın gerektirdiği yaşam tarzına geçme, geçebilme demektir. İleri ülkeler gösterdikleri siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerle içinde bulundukları çağın uygarlığını temsil etmek üzere belli bir düzey çizerler. İşte bu düzey "çağdaş uygarlık düzeyi" dir. Bir ülkenin, bir milletin çağdaş olup olmadığı, yaşadığı zamanın uygarlık düzeyine yakınlığı, bu uygarlık alanına dahil oluşu ile ölçülür. Atatürk'ün "Memleketler muhteliftir; fakat uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu yegâne uygarlığa iştirak etmesi lâzımdır"[29] sözü, bu anlamda kullanılmıştır.

Atatürk, uygarlığı bir milletin devlet hayatında, fikir hayatında ve ekonomik hayatta gösterdiği ilerlemelerin bileşkesi olarak tarif ediyordu. Bu anlamda bir uygarlık anlayışının, "hars" ola-

28. a.g.e., s. 253

29. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III. s 68

rak ifade ettiği "kültür"le eşdeğer olduğunu, ondan ayrılamayacağını söylüyordu. [30] "Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkaracağız"[31] sözünde millî kültür geniş anlamda kullanılıyor, Türk milletinin devlet hayatında, fikir hayatında ve ekonomik hayattaki gösterdiği seviye, yani Türk milletinin uygarlığı kastediliyordu.

Atatürk'e göre: "Dünya'da her milletin varlığı, kıymeti, hürriyet ve bağımsızlık hakkı, ancak gösterdiği ve göstereceği uygar eserlerle orantılıdır. Uygar eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum milletler, hürriyet ve bağımsızlıklarından soyunmağa mahkûmdur".[32] O halde "uygarlık yolunda ilerlemek ve başarı kazanmak, var olmanın şartıdır".[33]

İşte bu gerçekçi düşüncelerin ışığında Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye'yi kalkındırmak, Türk milletini hakkı olan uygar düzeye ulaştırmak, Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin "var olma savaşı"nda en hayatî konuyu teşkil ediyordu. Diğer taraftan büyük askerî zaferleri takiben Lozan'da bağımsızlığını onaylatan yeni Türk Devleti'ni bütün dünya, çağdaş nitelikleriyle görmek, çağdaş nitelikleriyle benimsemek istiyordu. Kendi içine kapanmış, çağın yeniliklerinden, uygarlığın nimetlerinden uzaklaşmış bir Türkiye, şüphesiz ki çağdaş dünya ölçüleri içinde hürmet göremez, itibar kazanamazdı. Büyük önder bu gerçeği gördüğü içindir ki: "Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün gayretimiz Türkiye'de çağdaş, batılı bir hükûmet kurmaktır. Uygarlığa girmek arzu edip de batıya yönelmemiş millet hangisidir?"[34] sözleriyle, çağdaşlaşma özlemini dile getiriyordu.

O halde ne yapılacaktı? Yapılacak iş şu idi: Çağdaş milletler, çağdaşlık niteliğini her türlü dogmatik unsurdan sıyrılarak ancak

30. Afet İNAN. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. Türkiye İş Bankası Yayını 1959. s. 261-262

31. Utkan KOCATÜRK. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984. s. 113.

32. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. s.181

33. a.g.e.. s. 181

34. a.g.e.. s. 68

bilim ve teknoloji kurallarını kendilerine rehber edinerek kazanmışlardı. O halde, Türk milletine de her alanda yol gösterecek, onu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştıracak tek rehber, bilim ve teknik idi. Bilim ve teknik rehber alınmadıkça, onun kuralları ve yöntemleri benimsenmedikçe hiçbir alanda ilerlemekten söz edilemezdi. Bu bakımdan ilim ve fennin dışında rehber aramak, Atatürk'e göre gafletti, cehaletti, dalâletti. İşte Atatürk'ün çağdaşlaşma modeli temelde bu esasa dayanır.

Büyük Önder bu hususta düşüncelerini şöyle özetlemektedir: "Gözlerimizi kapayıp yalnız yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alâkasız yaşayamayız. Bilâkis ileri, uygar bir millet olarak uygarlık sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat, ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur."[35] İşte Atatürk'ün bize, çağdaşlaşmanın yolunu ve yöntemini gösteren ölmez sözleri...

Kurtuluş Savaşı'nı takiben, toplumumuzu ve sosyal bünyemizi tasvir eden bir tablo çizmek gerekirse, bunun pek de iç açıcı olmadığı görülür. Ama bütün bu güçlüklere rağmen, çağdaş bir toplum yaratmakta Atatürk'ün nasıl çırpındığı, nasıl olağanüstü bir gayret sarfettiği hepimizin malûmudur.

Atatürk çağdaşlaşma hareketini başlattığı, büyük inkılâplarına giriştiği zaman Türk toplumu -asırların ihmali olarak- batıdan çok gerideydi. 1925'lerde yaptığı bir konuşmada bunu, kendisi de söyler: "Birbirimizi aldatmayalım! Uygar dünya çok ilerdedir. Buna yetişmek ve o uygarlık dairesine dahil olmak mecburiyetindeyiz!"[36] der. Gerçekten, o yıllarda batı uygarlığı ile aramızdaki mesafe büyüktü. Memleket baştan nihayete kadar bakımsız ve harabe idi. Ulaşım imkânları, yol ve vasıta son derece kısıtlı idi. Özellikle iktisadî hayatımız çağdaş ölçülerden çok uzaktı. Ölüm kalım savaşından çıkmış, malî kapitülasyonları henüz üzerinden atmış bir memlekette ekonomi millî bir hamleye muhtaçtı.

35. a.g.e., s. 44

36. a.g.e., s. 223

Hukuk düzenimiz şeriat esaslarına, Mecelle'ye dayanıyordu. Oysaki günün gereklerine uygun lâik bir hukuk düzeni getirmek, bu amaçla yeni kanunlar yapmak ve uygulamak gerekiyordu. Yine bu yıllarda eğitimimiz, kültür hayatımız esaslı bir inkılâba ihtiyaç gösteriyordu. Geniş kitle okuldan, eğitimden nasibini almamıştı. Okuma yazma bilenlerimiz yok denecek kadar azdı. Genç kuşakları asrın gereklerine göre yetiştirebilmek için ilmin ve teknoloji'nin ışığında lâik ve millî bir eğitim sistemine ihtiyaç vardı.

Çağdaş Türk biliminin temellerini atacak olan üniversitemiz -o zamanki ismiyle Darülfünun- batılı anlamda esaslı bir reforma gerek gösteriyordu. Darülfünunu doğulu renginden kurtararak modernleştirmek, ona millî ve batılı üniversite niteliğini kazandırmak, Türk inkılâbı yönünden hayatî önem taşıyordu.

Bir diğer sosyal problem, Türk kadını -asırlar süren bir ihmalin sonucu olarak- toplum hayatının dışında bırakılmıştı. Kadın, siyasî hakları şöyle dursun, sosyal ve hukuksal haklarından da mahrumdu. Oysaki uygarlık yolunda, yükselme adımlarının kadın ve erkek her iki cins tarafından beraber atılması; beraber yol alınması gerekiyordu.

İşte bütün bu eksiklere, bütün bu güçlüklere rağmen Atatürk görmüş ve sezmiştir ki uygarlık savaşında her şeyden önce esas ve önemli olan, çağdaşlaşmayı önleyici düzeni ortadan kaldırmak, yerine, insanca yaşamanın yollarını açan lâik ve demokratik bir toplum düzeni kurmaktır. Bu ise zihniyet değişikliğini gerektirir. Bu bakımdan Atatürk devrinde Türk toplumunun çeşitli kurum ve kuruluşlarında yapılan her inkılâp, temelde, düşüncelerde yapılan inkılâba dayanmaktadır. Atatürk inkılâbı, aslında bir "düşünce inkılâbı", bir "zihniyet inkılâbı"dır. O zihniyet, her türlü hurafeden sıyrılarak çağdaş düşünceyi benimseme, akılcı, bilimci ve gerçekçi yoldan yürümektir.

Atatürk ilke ve inkılâpları, Türk çağdaşlaşma hareketinin en önemli unsurunu, bir diğer ifade ile bu hamlenin itici gücünü oluşturmaktadır. Zira Atatürk ilke ve inkılâpları, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine en kısa zamanda ulaştırabilmek için aklın ve mantığın çizdiği yolları içermektedir. Nitekim Atatürk de: "Yaptığımız

ve yapmakta olduğumuz inkılâpların amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını her bakımdan uygar bir toplum haline getirmektir. İnkılâplarımızın temel kuralı budur"[37] diyor. İşte bu amaçla Atatürk'ün önderliğinde yapılan inkılâplar, yeni Türk Devleti'nin çağdaş şekil almasını, Türk toplumunun her yönüyle uygar nitelik kazanmasını sağlamıştır.

Atatürk inkılâpları, birbiri ile bağlantılı bir bütünlük gösterir. Bu bütün içinde tüm inkılâpların kökü, bir zihniyet değişikliğine dayanmaktadır. O zihniyet, her türlü dogmadan kurtularak akılcı bir yolu gerektirmektedir.

Atatürk inkılâplarını, tarihimizde kendisinden evvel yapılmış inkılâp hareketlerinden ayıran en önemli fark, bu inkılâpların, lâik bir temel üzerine oturtulmuş olmasıdır. Tanzimattan, hatta daha gerilerden Atatürk dönemine kadar uzanan yenileşme çabaları teokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde düşünülüyor, bu düzenle bağlantılı olarak gerçekleştirilmeye çalışılıyordu. Atatürk inkılâpları ise kendisine ortam ve temel olarak, lâik toplum düzenini ve bu düzenin gerekliliğini kabul etmekle yakın tarihimiz içinde kendisinden evvelki inkılâp hareketlerinden temelde ayrılır.

Atatürk inkılâplarını kendisinden evvelki inkılâp hareketlerinden ayıran diğer bir husus da bu inkılâpların tam bir inançla, kesin kararlılıkla başlatılmış olmasıdır. Bu inanç ve kararlılık, bu yeniliklerin Türk milletinin çağdaşlaşma yolundaki ihtiyaç ve isteklerine en uygun şekilde cevap vermelerinden kaynaklanmaktadır. Atatürk inkılâpları, bu nitelikleri sebebiyledir ki sosyal bünyemizde kısa zamanda tamamen kök salmışlardır.

İşte akılcı çizgide bir seri ilkeler ve inkılâplar dizisi olan Atatürkçü çağdaşlaşma, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yönleriyle bir bütündür. Ancak bu bütünün en büyük özelliği çağdaşlaşma sürecinde millî niteliğini koruması, yenilikleri benimserken özbenliğini de korumasıdır. Atatürk'ün çağdaşlaşma, bizim için batıyı körü körüne taklit, körü körüne bir uyum değildir. Burada

37. a.g.e., s. 214

önemli olan husus, gerek zihniyet gerekse kurumlar açısından batılılaşırken, millî hususiyeti kaybetmemek, hatta daha yerinde bir ifade ile çağdaş yenilikleri millî bünye içinde eritmektir. Nitekim Atatürk'ün: "Biz batı uygarlığını bir taklitçilik yapalım, diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya uygarlık seviyesi içinde benimsiyoruz"[38] sözleri, bu anlamda kullanılmıştır.

Bu bakımdan Atatürk önderliğinde başlatılan Türk çağdaşlaşma hareketi batı uygarlığına, batı teknolojisine dönüş yanında unutulmuş Türklüğe de bir dönüştü. Zira Türk milleti tarihin çok eski devirlerinde büyük uygarlıklar kurmasına, insanlığa büyük hizmetler yapmasına rağmen, son asırlarda bazı siyasî ve toplumsal etkenler, engeller sebebiyle -kendi kabahati olmaksızın- batıdan geride kalmıştı. Oysaki bir zamanlar Batı, Türklerden gerideydi. İşte Türk çağdaşlaşma atılımıyla Türk'ün uygar niteliği tekrar harekete getiriliyordu. Nitekim Atatürk, 10. yıl söylevinde "Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük uygar vasfı ve büyük uygar kabiliyeti bundan sonraki gelişmesiyle geleceğin yüksek uygarlık ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır "[39] derken, Türk çağdaşlaşma hareketinin bu millî yönünü bütün açıklığıyla dile getiriyordu. Buradan şu sonuca varıyoruz ki Atatürkçü çağdaşlaşma akıl, mantık ve bilim çizgisinde belki her modelden esinlenmiş, ama asıl cevheri, asıl temeli kendi içinden çıkarmış, asıl amacı kendi ihtiyaç ve isteklerini gözönüne alarak belirlemiştir.

Atatürkçü çağdaşlaşmanın özellikleri arasında bir noktayı daha belirtmekte fayda vardır. O da şudur: Atatürkçü çağdaşlaşmanın temelinde devlet olarak bağımsızlık, millet olarak egemenlik, fert olarak hak ve hürriyetler söz konusudur. Ancak bu nitelikte ve bu ortam içinde bir çağdaşlaşma, insanî açıdan değer ifade eder. Yoksa, bağımsızlıktan ve egemenlikten yoksun mandater çağdaşlaşma, insan hak ve hürriyetlerinden yoksun totaliter çağdaşlaşma, çağdaş bir ilerleme, çağdaş bir yaşam olamaz. Atatürkçü çağ-

38. Afet İNAN, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Yayını 1959, s. 176

39. Utkan KOCATÜRK, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri 1984, s. 177

daşlaşmanın en belirgin özelliği, lâik ve demokratik toplum düzeni içinde gelişmeye açık yönüdür.

Atatürk'ün çağdaşlaşma yöntemi, "az zamanda çok ve büyük işler yapmak" esasına dayanır. Atatürkçülük'te zaman ölçüsü Büyük Önder'in ifadesiyle: "Geçmiş asırların uyuşturucu zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket kavramına göre" ayarlanmıştır. Bu bakımdan, çağdaşlaşma yolunda, atılan her adımı kısa ve noksan görmek, her an daha uzun ve daha esaslı adımlarla ileriye yürümek, Atatürkçü çağdaşlaşmanın esasıdır. Hayatta en hakiki yol göstericinin ilim olduğunu kabul eden Atatürkçülük, akılcılığa ve bilime verdiği değer sebebiyledir ki çağdaşlaşma yolunda bugün olduğu gibi yarın da geçerliliğini koruyacaktır. Nitekim Büyük Önder: "Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale müspet ilimdir"[40] direktifiyle bize yolumuzu göstermiş bulunmaktadır.

Bu yolda aşılan mesafe gerçekten çok büyüktür. Memleket bir çağdan yeni bir çağa götürülmüştür. Ancak hedefe henüz ulaşılmamıştır. İdealimiz odur ki Türk milleti, bu aydınlık yolda, Atatürk'ün gösterdiği amaca mutlaka erişecektir.

40. a.g.e., s. 177

BU BÖLÜMÜN HAZIRLANMASINDA YARARLANILAN KAYNAKLAR

ATATÜRK, Kemal: *Nutuk*, cilt: I-III, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1961.

ATATÜRK, Kemal: *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-V*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1945-1972

AYSAN, A. Mustafa: *Atatürk'ün Ekonomik Görüşü: Devletçilik*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 6, 1986.

EROĞLU, Hamza: *Atatürkçülük*, Olgaç Matbaası, 1981.

EROĞLU, Hamza: *Türk İnkılâp Tarihi*, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını, 1982.

FEYZİOĞLU, Turhan: *Atatürk ve Fikir Hayatı*, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II. Yükseköğretim Kurulu Yayını. No: 5, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU, Turhan: Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol: *Atatürk Yolu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1987.

FEYZİOĞLU, Turhan: Türk İnkılâbının Temel Taşı: Lâiklik, *Atatürk Yolu*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Yayını, 1987.

FEYZİOĞLU. Turhan: *Atatürk ve Milliyetçilik*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, II. basım, 1987.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı: *Türk İnkılâp Tarihi*, Gn. kur. Basımevi, 1973.

Genelkurmay Başkanlığı: *Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sistemi)*, Üçüncü Kitap Ankara Gn. kur. Basımevi, 1983.

GİRİTLİ, İsmet: *Kemalist Devrim ve İdeolojisi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1980.

GİRİTLİ, İsmet: *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ders Notları*, Filiz Kitapevi, 1983.

IRMAK, Sadi: *Atatürk Devrimleri Tarihi*, Yapı ve Kredi Bankası Yayını, 1981.

IRMAK, Sadi: *Atatürk ve Türkiye'de Çağdaşlaşma Atılımları*, Hisarbank Kültür Yayınları, 1981.

KARAL, Enver Ziya: *Atatürk ve Devrim*, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları, 1980

KAYNAR, Reşat: *Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 6, 1986.

KAYNAR, Reşat: *Atatürkçülük*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 5, 1986

KİLİ, Suna: Atatürk ve Bilimsel Gerçek, Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansı Tebliğleri (10-11 Kasım 1980), cilt: II, s. 361 İstanbul 1981

KOCATÜRK, Utkan: *Türk Toplumunda Çağdaşlaşma Gereği,* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 2, 1985.

KOCATÜRK, Utkan: *Atatürk'ün Tarih Tezi: Bir Uygarlık Beşiği Olarak Orta Asya,* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 9, 1987.

KURAN, Ercümend: *Atatürkçülük Üzerine Denemeler,* Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1981.

MUMCU, Ahmet: *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi,* İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1983.

MUMCU, Ahmet: *Atatürkçülük'te Temel İlkeler,* İnkılâp ve Aka Kitabevleri, Koll. Şti., İstanbul 1981.

MUMCU, Ahmet: *Atatürk ve Atatürkçülük* (Giriş), Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Yükseköğretim Kurulu Yayını, No: 5, Ankara 1986.

ÖZBUDUN, Ergun: *Atatürk ve Devlet Hayatı,* Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Yükseköğretim Kurulu Yayını, No: 5, Ankara 1986

ÖZERDİM, Sami N. : *Atatürkçünün Elkitabı,* Türk Dil Kurumu Yayını, 1981.

SİNANOĞLU, Suat: *Türk Humanizmi,* Türk Tarih Kurumu Yayını. 1980.

ÜLKEN. Yüksel: *Atatürk ve İktisat* (İktisadî Düşüncesi ve İktisat Politikası), Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Yükseköğretim Kurulu Yayını. 1986.

III
ATATÜRK'ÜN
ÖLMEZ SÖZLERİ

MİLLÎ MÜCADELE

KURTULUŞ SAVAŞI VE ZAFER

Türkiye Türklerindir; işte milliyetperverlerin kuralı budur.

1921 (Atatürk'ün S.D.V, s. 83)

★

Her milletin kendi mukadderatına kendisinin hâkim olması hakkını biz yeryüzünde yaşayan milletlerin hepsi için tanıyoruz; bizim de bu hakkımızın kayıtsız şartsız tanınmasını istiyoruz. Bu meşru ve haklı isteğimizi tanımamak yüzünden akan ve akacak olan kanların mesuliyeti şüphesiz sebep olanlara aittir.

1922 (Atatürk'ün S.D.I., s. 229)

★

Ben ve benim gibi birçok vatandaşlar, kardeşler, milletin asıl vatanı, ümitsiz felâkete düştüğü zaman görevli oldukları vicdanen, namusen, haysiyeten yükümlü bulundukları vazifeyi yapmak durumunda kaldılar. Bunu elbette yapacaklardı; yapmaları zorunlu idi, vicdanî idi, insanî idi, millî namus gereği idi. Ben bu mukaddes esasların dışında hareket edebilir mi idim? Efendiler, elbette edemezdim. Türk milletinin gerçek hiçbir ferdi bu gereklerin haricinde hareket edemezdi. Ben elbette bu elim manzara karşısında vicdanımın emirlerine karşı, millî namusumuza aykırı hareket edemezdim. Mensup olmakla övünç duyduğum yüksek topluluğun yüksek haysiyetine elbette aykırı hareket edemezdim. Bence mensubiyetiyle övündüğüm milletin hiçbir ferdi bu namus gereğinden asla sapmamıştır. Eğer bundan müstesna gösterilenler varsa emin olunuz aziz, namuslu vatandaşlar; onların kalp ve vicdanı milletimizin müşterek temiz vicdanından hiç ilham almamış kapkara sefil vicdanlardır.

1925 (M.E.İ.S.D.I. s.22)

Ben 1919 senesi Mayısı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde, maddî hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım.

Ben Türk ufuklarından bir gün mutlaka bir güneş doğacağına, bunun hararet ve kuvvetinin bizi ısıtacağına, bundan bize bir güç çıkacağına o kadar emindim ki, bunu âdeta gözlerimle görüyordum.

1937 (Cumhuriyet gazetesi, 1.4.1937)

★

Ölmek isteyen bir milleti hiçbir kuvvet kurtaramaz. Türk milleti ölmek istemez; o, daima yaşayacaktır efendiler!

(Şevket Aziz Kansu, Türk Dili Dergisi, sayı: 12, 1952, s. 682)

★

Türk esaret kabul etmeyen bir millettir. Türk milleti esir olmamıştır.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 230)

★

Aziz ve mübarek vatanımızı kurtarmak için bütün aydınların, herkesin hazır olması lâzımdır. İstanbul'a gitmeyeceğiz. Anadolu, en büyük hazinedir. Vatanın sinesinde kurtuluş çarelerini beraberce ölünceye kadar aramaya, temin etmeye çalışacağız.

1919 (Sırrı Kardeş, M. Kemal Kırşehir'de, 1950, s. 30)

★

Ne vakit başladığı bilinmeyen zamanlardan beri bağımsızlığın şerefi ile yaşayan milletimiz en feci bir çökmeyle nihayet buluyor gibi görünmüşken esaret kaydına karşı evlâdını ayaklanmaya davet eden ecdat sesi kalplerimiz içinde yükseldi ve bizi son kurtuluş mücadelesine davet etti.

1921 (Atatürk'ün S.D.I., s.165)

★

Millî müdafaamızı, düşmanların bayrakları, babalarımızın ocakları üstünden çekilinceye kadar terkedemeyiz. İstanbul mabetleri etrafında düşman askerleri gezdikçe, öz vatan toprakları

üstünden yabancı adamların ayakları çekilmedikçe biz mücadelemizde devam etmeğe mecburuz. Kendi hükûmetimizin idaresi altında bedbaht ve fakir yaşamak, yabancı esareti pahasına kavuşacağımız huzur ve mutluluğa bir kere üstündür.

1920 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s.307)

★

Osmanlı Devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele bunun da taksimini teminle uğraşılmaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükûmet, bunlar hepsi anlamı kalmamış birtakım mânasız sözlerden ibaretti. O halde ciddî ve hakikî karar ne olabilirdi?

Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da millî egemenliğe dayanan kayıtsız ve şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan evvel düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur.

1927 (Nutuk. I. s.12)

★

Misak-ı Millî, barış yapmak için en makul ve asgarî şartlarımızı kapsayan bir programdır. Barışa erişmek için biraraya getireceğimiz esasları kapsar. Fakat memleket ve milleti kurtarmak için barış yapmak kâfi değildir. Milletin gerçek kurtuluşu için yapılacak çalışmalar ondan sonra başlayacaktır. Barıştan sonraki çalışmalarda muvaffak olabilmek milletin bağımsızlığının korunmuş olmasına bağlıdır. Misak-ı Millî'nin amacı onu temindir.

1922 (Atatürk'ün S.D.V., s.95)

★

Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

1919 (Nutuk I. s. 31)

★

Tarihin bu memlekette şimdiye kadar meydana getirmediği bu millî birlik ve beraberliğin bozulmasına ait her hareketi bir va-

tan ihaneti sayarak ona göre lâzım gelen karşılığı vermede tereddüt etmeyeceğiz.

1920 (Nutuk I, s. 385)

★

Amerika, Avrupa ve bütün uygarlık dünyası bilmelidir ki, Türkiye halkı her uygar ve kabiliyetli millet gibi, kayıtsız şartsız hür ve bağımsız yaşamaya kesin karar vermiştir. Bu haklı kararı bozmağa yönelen her kuvvet, Türkiye'nin ebedî düşmanı kalır. Bu hususta insaniyet ve uygarlık âleminin temiz vicdanı muhakkak Türkiye ile beraberdir.

1922 (Atatürk'ün S.D.III, s. 48)

★

Türkiye'nin bugünkü mücadelesi, yalnız kendi adına ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye büyük ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü savunduğu, bütün mazlum milletlerin, bütün doğunun davasıdır ve bunu sonuçlandırıncaya kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir.

1922 (Atatürk'ün S.D. II, s. 40)

★

Memleketimizin ellide biri değil, her tarafı tahrip edilse, her tarafı ateşler içinde bırakılsa, biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan savunma ile meşgul olacağız.

1920 (Atatürk'ün S.D.I., s. 78)

★

Millet ve biz yok, birlik halinde millet var. Biz ve millet ayrı ayrı şeyler değiliz. Ve şunu kesin olarak söyliyeyim ki bir millet, varlığı ve bağımsızlığı için herşeye girişir ve bu gaye uğrunda her fedakârlığı yaparsa, muvaffak olamaması mümkün değildir. Elbette muvaffak olur. Muvaffak olamaz ise o millet ölmüş demektir. Şu halde millet yaşadıkça ve her türlü fedakârlıkta bulundukça muvaffak olamaması hatıra gelmez ve böyle birşey söz konusu olamaz.

1919 (E.Ö K. Atatürk'le Beraber II, s. 34)

★

Birlik ve emelde kararlı ve ısrar eden millet, mağrur ve müteca viz her düşmanı eninde sonunda gurur ve tecavüzünde pişman edebilir.

1920 (Nutuk II, s. 464)

★

Ben, millî amacın temini için, yegâne çarenin, muharebe ve muharebede muvaffakiyet olduğunu söylüyorum. Bütün kudretimizi bütün kaynaklarımızı, bütün varlığımızı orduya vereceğiz. Gücümüzü dünyaya tanıtacağız ve ancak ondan sonra, milleti insan gibi yaşatmak mümkün olacaktır, diyorum.

1922 (Nutuk II, s. 657-658)

★

Millî mücadeleyi yapan, doğrudan doğruya milletin kendisidir, milletin evlâtlarıdır. Millet analarıyla, babalarıyla, hemşireleriyle mücadeleyi kendisine ülkü edindi. Biliyorsunuz ki, asırlarca vuku bulan mücadeleler ve bunların neticeleri olarak da yüksek tarihî zaferler vardır. Fakat o zaferlerin sahipleri kendi ülküleri olarak değil, şunun bunun hırsı peşinde kul köle olarak bulunmuşlardır. Halbuki millî mücadelede şahsî hırs değil, millî ülkü, milli onur gerçek etken olmuştur.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s.231)

★

Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını "Ben, Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek verdim" diyemez.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 147-148)

★

Ben, memleket ve milleti düştüğü felâketten çıkarabileceğim inancıyla Anadolu'ya geçtiğim ve amacın gerektirdiği teşebbüslere giriştiğim zaman cebimde, emrimde beş para olmadığını söyleyebilirim. Fakat parasızlık benim milletle beraber atmaya muvaffak olduğum, hedefe yönelik adımları durdurmaya değil, zer-

re kadar azaltmaya dahi sebep teşkil edememiştir. Yürüdük, muvaffak olduk; yürüdükçe, muvaffak oldukça maddî güçlükler kendiliğinden ortadan kalktı.

1926 (Atatürk'ün S.D.II, s. 243)

★

Afyonkarahisar - Dumlupınar meydan muharebesi ve onun son devresi olan 30 Ağustos muharebesi, Türk tarihinin en mühim bir dönüm noktasını teşkil eder. Millî tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar kesin neticeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni yön vermekte kesin tesirli böyle bir meydan muharebesi hatırlamıyorum.

Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk Devletinin, genç Türk Cumhuriyetinin temeli burada sağlamlaştırıldı. Ebedî hayatı burada taçlandırıldı. Bu sahada akan Türk kanları, bu semada uçan şehit ruhları, devlet ve Cumhuriyetimizin ebedî koruyucularıdır. Burada temelini attığımız "Şehit Asker" anıtı işte o ruhları, o ruhlarla beraber gazi arkadaşlarını, fedakâr ve kahraman Türk milletini temsil edecektir. Bu anıt Türk vatanına göz dikeceklere, Türk'ün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü, hücumunu, kudret ve iradesindeki şiddeti hatırlatacaktır.

1924 (Atatürk'ün S.D. II. s. 178-179)

★

Bu Anadolu zaferi tarih arasında, bir millet tarafından tamamen benimsenen bir fikrin ne kadar güçlü ve ne kadar zinde bir kuvvet olduğunun en güzel bir misali olarak kalacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 260)

★

Biz, bu harekâtı, neticesini tamamen bilerek yaptık, bütün bunlar belki bütün dünyaya hayret verecek niteliktedir. Onun için ordumuzun kudretini anlamayan ve anlamaktan âciz olanlar bu muazzam eseri beklenmedik bir tesadüf eseri gibi göstermek istiyorlar. Fakat, hiçbir vakit öyle değildir. Harekât bütün ayrıntılarına kadar tamamen düşünülmüş, tesbit olunmuş, hazırlanmış, idare edilmiş ve neticelendirilmiştir.

1922 (Atatürk'ün S.D.I. s. 256)

Türk tarihinde askerlerimiz ilk defa olarak ülküleri uğruna asîl bir amaçla harp etmiş bulunuyorlar. Askerlerimiz, ayakları altında bir metre yüksekliğinde kar, çamur bulunmasına rağmen düşmanlarına karşı koşa koşa, sevine sevine gidip harp etmişlerdir.

1925 (Atatürk'ün S.D.V , s.35)

★

Vatanın kurtuluşu, milletin oy ve idaresi kendi alınyazısı üzerinde kayıtsız şartsız hâkim olduğu zaman başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla olumlu ve kesin neticelere ermiştir.

1922 (Atatürk'ün T.T.B. IV. s. 459)

★

Memleketimizi hiçbir hak ve adalete dayanmayarak çiğnemek ve çiğnetmek girişimi, muzaffer ordumuzun fedakârane ve cansiperane gayretiyle layık olduğu başarısızlığa uğratılmış ve milletimiz, tarihin nadir kaydettiği bir zafer kazanarak sevgili yurdumuzu kurtarmıştır.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 290)

★

Bütün bu başarı, yalnız benim eserim değildir ve olamaz. Bütün başarı, bütün milletin karar ve imanıyla çalışmasını birleştirmesi neticesidir. Kahraman milletimizin ve seçkin ordumuzun kazandığı başarı ve zaferlerdir.

1928 (Atatürk'ün S.D. II, s. 76-77)

★

Kahraman Türk ordularının kazandıkları büyük zaferlerde şahsıma düşmüş olan vazifeleri yapabilmişsem çok bahtiyarım. Yalnız bu noktada bir gerçeği açıklamak için söyleyeyim ki, benim ordularımızı yönelttiğim hedefler, esasen ordularımın her erinin, bütün subaylarının ve komutanlarının görüşlerinin, vicdanlarının, kararlarının, ülkülerinin yönelmiş olduğu hedefler idi.

1928 (Atatürk'ün S.D.II, s. 228)

★

Her safhası vatan için, evlâtlarımızın torunları için şerefli olaylarla dolu büyük bir kahramanlık menkıbesi teşkil eden Anadolu

muharebelerinin heyecan veren ayrıntılarını tarihin diline terk ediyorum. Millet, milletin ruh sanatı, musikisi, edebiyatı ve bütün estetiği, bu kutsal mücadelenin ilâhî nağmelerini sonsuz bir vatan aşkının coşkun heyecanlarıyle daima şakımalıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D.I, s. 305)

★

Geçirdiğimiz buhranlı günlerin şerefli kahramanlarını hep beraber kutlayalım. Onlar arasında muharebe meydanlarında düşman silâhiyle göğüsleri delinmiş bahtiyarlar olduğu gibi yangınlarda, ateşlerde yakılmış bedbaht çocuklar, kadınlar ve ihtiyarlar vardır. Onlar arasında namuslarına tecavüz edilmiş, ebediyen ağlamağa mahkûm genç kızlar da vardır. Onlar arasında yurtlarını kaybetmiş aileler, evlâtlarını gömmüş analar vardır ve yine onlar arasında muharebedeki namus vazifesini şerefle yaparak bugün memleketlerine dönmüş gaziler vardır. Onlardan şehitlik şarabını içmiş olanların ruhlarına fatihalar sunalım.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 308-309)

★

Lozan Barış Antlaşmasının içine aldığı esasları, diğer barış teklifleriyle daha fazla karşılaştırmaya lüzum olmadığı fikrindeyim. Bu antlaşma, Türk milleti aleyhine, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşmasıyla tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikastın yıkılışını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte benzeri görülmemiş bir siyasî zafer eseridir.

1927 (Nutuk II, s. 767)

★

Lozan Barışı, Türk tarihinde bir dönüm noktasıdır. Türk Milleti için siyasî bir zafer teşkil eden bu antlaşmanın Osmanlı tarihinde benzeri yoktur. Milletimiz bununla gerçekten iftihar edebilir ve Türk milletinin yüksek bir eseri olan bu antlaşmanın yüksek kıymetini takdir etmesi lâzım gelen gençliğin, bunu mazide yapılmış antlaşmalarla mukayese etmesi gerekir.

Bu münasebetle Lozan görüşmelerinde her türlü siyasî mücadelelere göğüs gererek neticeyi elde etmede büyük bir akıllılık göstermiş olan İsmet Paşa Hazretlerini saygı ile hatırlamak vazifemdir.

1927 (Atatürk'ün S.D.V., s. 47)

BAĞIMSIZLIK VE HÜRRİYET

Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız vazifenin temel ruhudur. Bu vazife, bütün millete ve tarihe karşı yüklenilmiştir. Bu vazifeyi yüklenirken, tatbik kabiliyeti hakkında şüphe yok ki çok düşündük. Fakat netice olarak edindiğimiz görüş ve iman, bunda, muvaffak olabileceğimize dairdir. Biz, böyle işe başlamış adamlarız. Bizden evvelkilerin işledikleri hatalar yüzünden, milletimiz sözde mevcut zannolunan bağımsızlığında kayıtlı bulunuyordu. Şimdiye kadar Türkiye'yi, uygarlık dünyasında kusurlu gösteren neler düşünülebilirse hep bu hatadan ve bu hataya uymadan doğmaktadır. Bu hataya uyma neticesi; mutlaka, memleket ve milletin bütün haysiyetinden ve bütün yaşama kabiliyetinden soyunma ve uzaklaşmasını gerektirebilir. Biz, yaşamak isteyen, haysiyet ve şerefiyle yaşamak isteyen bir milletiz. Bir hataya uyma yüzünden bu özelliklerden mahrum kalmaya tahammül edemeyiz. Bilgin, cahil, istisnasız bütün millet fertleri, belki içinde bulundukları güçlükleri tamamen anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve fakat sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın temini ve devam ettirilmesidir.

Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek mânasıyle bütün bağımsızlığından mahrumiyeti demektir. Biz, bunu temin etmeden barış ve sükûna erişeceğimiz inancında değiliz.

1921 (Nutuk II, s. 623-624)

★

Bağımsızlık ve hürriyetlerini her ne pahasına ve her ne karşılığında olursa olsun zedeleme ve kayıtlamaya asla müsamaha etmemek; bağımsızlık ve hürriyetlerini bütün mânasıyle koruyabilmek ve bunun için gerekirse, son ferdinin son damla kanını akıtarak, insanlık tarihini şanlı örnek ile süslemek; işte bağımsızlık ve hürriyetin gerçek niteliğini, geniş mânasını, yüksek kıymetini, vicdanında kavramış milletler için temel ve ölmez ilke... Ancak bu ilke uğrunda her türlü fedakârlığı, her an yapmaya hazır milletlerdir ki, devamlı olarak insanlığın hürmet ve saygısına layık bir topluluk olarak düşünülebilirler.

1928 (Atatürk'ün S.D. II, s. 249)

★

Amerika, Avrupa ve bütün uygarlık dünyası bilmelidir ki, Türkiye halkı her uygar ve kabiliyetli millet gibi, kayıtsız şartsız hür ve müstakil yaşamağa kesin karar vermiştir. Bu haklı kararı bozmağa yönelik her kuvvet, Türkiye'nin ebedî düşmanı kalır.

1922 (Atatürk'ün S.D III, s. 48)

★

Esas Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla temin olunabilir. Ne kadar zengin ve refaha kavuşturulmuş olursa olsun bağımsızlıktan mahrum bir millet, uygar insanlık karşısında uşak olmak durumundan yüksek bir davranışa layık olamaz.

Yabancı bir devletin himaye ve desteğini kabul etmek, insanlık özelliklerinden mahrumiyeti, beceriksizlik ve miskinliği itiraftan başka birşey değildir. Gerçekten bu aşağı dereceye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez.

Halbuki Türk'ün haysiyet ve onur ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. Bundan ötürü, ya bağımsızlık, ya ölüm!

1919 (Nutuk I. s. 13)

★

Türkiye halkı, asırlardan beri hür ve bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı bir yaşama gereği saymış bir milletin kahraman evlâtlarıdır. Bu millet, bağımsızlıktan uzak yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır.

1922 (Atatürk'ün S.D.II, s. 35)

★

Türkiye Devletinin bağımsızlığı mukaddestir. O, ebediyen sağlanmış ve korunmuş olmalıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D.I, s. 307)

★

Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevî, hususî ve resmî hayatımın her safhasını yakından tanıyanlarca bu aşkım bilinir. Bence bir millette şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın yerleşmesi ve yaşaması mutlaka o milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasına bağlıdır. Ben şahsen bu saydığım özelliklere çok ehemmiyet veririm ve bu özelliklerin kendimde varlığını iddia edebilmek için milletimin de aynı özellikleri taşımasını şart ve esas bilirim. Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple millî bağımsızlık bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menfaatleri gerektirdiği takdirde insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle uygarlık gereği olan dostluk ve siyaset ilişkilerini büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım.

1921 (Atatürk'ün S.D. III, s. 24)

★

Hürriyet, insanın, düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir. Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş mânasıdır. İnsanlar, bu manâda hürriyete, hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü malûmdur ki insan, tabiatın yaratığıdır. Tabiatın kendisi dahi, mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına bağlıdır. Bu sebeple, insan ilk önce, tabiat içinde, tabiatın ka-

nunlarına, şartlarına, sebeplerine, etkenlerine bağlıdır. Meselâ, dünyaya gelmek veya gelmemek insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, tabiatın ve birçok yaratıkların esiridir. Himaye edilmeğe, beslenmeğe, bakılmağa, büyütülmeğe muhtaçtır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 450)

★

Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve çöküntü vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası hürriyettir.

1906 (Atatürk'ün S.D. II, s.1)

★

Hürriyet, Türk'ün hayatıdır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 464)

★

Mazinin kararsız, çürümüş zihniyeti ölmüştür. Bütün dünya bilmelidir ki, Türk milleti hakkını, haysiyetini, şerefini tanıtmağa kadirdir. Türk vatanının bir karış toprağı için bütün millet bir vücut olarak ayağa kalkar. Haysiyetinin bir zerresine, vatanının bir avuç toprağına vuku bulacak tecavüzün bütün varlığına vurulmuş darbe olacağını artık Türk milletinin farketmediğini sanmak hatadır. Saygısızlığın, tecavüzün küçüğü, büyüğü yoktur.

1924 (Atatürk'ün S.D.V. s. 34)

MİLLÎ EGEMENLİK

Kayıtsız şartsız ifadesiyle belirtilen egemenliği, milletin üzerinde tutmak demek bu egemenliğin bir zerresini; sıfatı, ismi ne olursa olsun, hiçbir makama vermemek, verdirmemek demektir. Bununla kastettiğim mânayı kolaylıkla anlayabilirsiniz.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 80)

★

Millî emeller, millî irade yalnız bir şahsın düşüncesinden değil bütün millet fertlerinin arzularının, emellerinin birleşmesinden ibarettir.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 95)

★

Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 58)

★

Kuvvet birdir ve o milletindir.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 389)

★

Egemenlik, hiçbir mâna, hiçbir şekil ve hiçbir renkte ve belirtide ortaklık kabul etmez.

1922 (Nutuk II, s. 700)

★

Millî egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş kurumlar her tarafta yıkılmağa mahkûmdurlar.

1929 (Atatürk'ün S.D. II, s. 179)

★

Millî egemenliğimiz için tehlike yoktur ve olamaz! Çünkü milletimiz asırların çok acı darbelerle, çok acı felâketlerle vermiş olduğu derslerden tamamiyle uyanmıştır. Bu uyanışı da fiilen ispat etmiştir. Artık bu milleti dalgınlığa, bilgisizliğe sürüklemenin imkânı kalmamıştır. Milletimiz en hakikî düsturunu bizzat eline almıştır. Bu kurala dayalı hükûmet şeklini, hükûmet yapısını tesbit etmiştir. 1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 26.12.1929)

★

Varlığımızı, bağımsızlığımızı kurtaran bütün işler ve hareketler, milletin müşterek fikrinin, arzusunun, azminin yüksek belirtisinden başka bir şey değildir. 1924 (Atatürk'ün M.A.D., s.22)

★

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısının ruhu millî egemenliktir. Milletin kayıtsız şartsız egemenliğidir. Bir milletin egemenliğini anlayabilmesi ve onu güvenle koruyabilmesi birtakım özel niteliklere ve üstün eğitime sahip olmasına bağlıdır. Bir milletin ki siyasî eğitiminde, sosyal eğitiminde, vatan sevgisinde noksan vardır, öyle bir millet, egemenliğini lüzumu derecede kuvvetle elinde tutamaz.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 299-300)

★

23 Nisan Türkiye millî tarihinin başlangıcı ve yeni bir dönüm noktasıdır. Bütün bir düşmanlık cihanına karşı ayağa kalkan Türkiye halkının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni meydana getirmek hususunda gösterdiği harikayı ifade eder.

1922 (Atatürk'ün S.D.V. s.96)

★

Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin asırlar süren arayışlarının özü ve onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun canlı bir timsalidir.

Türk milleti mukadderatını Büyük Millet Meclisi'nin kifayetli ve vatanperver eline bıraktığı günden itibaren karanlıkları sıyırıp kaldırmış ve ümitleri boğan felâketlerden milletin gözlerini kamaştıran güneşler ve zaferler çıkarmıştır.

1927 (Atatürk'ün S.D.I., s. 340-341)

Misak-ı Millî ismi altında tanıyarak gerçekleşmesi uğrunda bütün milletin ömrünü tüketmeyi göze aldığı kurtuluş belgemizin kudret, kuvvet ve niteliği ne ise 1 Kasım kararının da kıymet ve ehemmiyeti odur. Misak-ı Millî vatanın dış düşman karşısındaki vaziyet ve yerini tesbit eden bir kural olduğu gibi 1 Kasım 1922 kararı da asırlardan beri cahillik ve şaşkınlığın koruyucusu, düşkünlük ve uğursuzluğun babası bulunan ve milletimiz için dahilî ve daimî bir düşman olan ferdî saltanata ve onun temsil ettiği uğursuz bir idare şekline yönelmiş bir mukaddes silâhtır. Asırlarca ve asırlarca müddet mert ve kahraman bir azme belirti sahası olmuş bir vatanı düşmana teslim etmek cüretini gösterenler, o cüreti ancak o idarenin ruhunda, şeklinde ve niteliğinde bulmuşlardı.

1922 (Atatürk'ün S.D.I, s.297)

★

Millî egemenlik kuralı, hilâfetsiz Türk Cumhuriyeti ile en mükemmel şekline ulaştırıldı.

1927 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s.531)

★

Millî egemenlik uğrunda canımı vermek, benim için vicdan ve namus borcu olsun.

1923 (Atatürk'ün S.D II. s. 76)

DEMOKRASİ

CUMHURİYET, CUMHURİYETÇİLİK

Demokrasi ilkesi, egemenliğin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerektirir. Bu suretle demokrasi ilkesi, siyasî kuvvetin, egemenliğin kaynağına ve meşruiyetine temas etmektedir. Demokrasinin tam ve en belirgin hükûmet şekli Cumhuriyettir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 29; 397-398)

★

Artık bugün, demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır. Yirminci asır, birçok müstebit hükûmetlerin, bu denizde boğulduğunu görmüştür.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 399)

★

Bizim milletimiz esasen demokrattır. Kültürünün, geleneklerinin en derin maziye ait evreleri bunu doğrular. Bizim yapabileceğimiz bir şey varsa bu doğuştan karakterin gereklerini sun'î bir surette menetmek isteyenleri ortadan kaldırmaktır.

(Vasfi Raşit Seviğ, T.C. Esas Teşkilat Hukuku, 1938, cilt: I, s. 329)

★

Millî egemenlik esasına dayanan ve bilhassa cumhuriyet idaresine sahip bulunan memleketlerde siyasî partilerin varlığı tabiîdir. Türkiye Cumhuriyetı nde de, birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur.

1924 (Atatürk'ün S.D. III, s. 77)

★

Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir.

1933 (Atatürk H.H.B., s. 251)

Çağdaş bir cumhuriyet kurmak demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir.

(Muhit Mecmuası, sayı: 32, 1931, s.7-8)

★

Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıkî uygulamasını temin eden hükûmet şekli, cumhuriyettir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 410-411)

★

Cumhuriyet ahlâkî fazilete dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir. Sultanlık korku ve tehdide dayanan bir idaredir. Cumhuriyet idaresi, faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir. Sultanlık korkuya, tehdide dayandığı için korkak, alçak, sefil, rezil insanlar yetiştirir. Aradaki fark bunlardan ibarettir.

1925 (Atatürk'ün S.D.II, s. 231,

★

Türk milletinin tabiat ve âdetlerine en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir.

1924 (Atatürk'ün S.D. III, s.74)

★

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir. Bundaki başarıyı Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak kararlı bir şekilde yürümesine borçluyuz.

1933 (Atatürk'ün S.D. II, s. 272)

★

Cumhuriyet, Türk milletinin refah ve yükselmesi yolunda asırların görmediği başarılara erişti. Milletin eğilimlerini ve ihtiyaçlarını bularak ve öğrenerek onun refah ve gelişimi gereklerini gerçekleştirmekte Cumhuriyetin az zamanda elde ettiği neticeler, Cumhuriyet idaresinin milletimize hazırladığı geleceğin daha ne kadar parlak olduğunu tahmin ettirmeğe kâfidir. Asla şüphe yoktur

ki Cumhuriyetin gelecek evlâtları, bizden daha çok refaha kavuşmuş ve bahtiyar olacaklardır.

1933 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 272)

★

Bugünkü hükûmetimiz, devlet örgütümüz doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet örgütü ve hükûmettir ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükûmet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükûmet millettir ve millet hükûmettir. Artık hükûmet ve hükûmet mensupları kendilerinin milletten ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.

1927 (Atatürk'ün S.D. II, s. 435)

★

Benim naçiz vücudum birgün elbet toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza dek yaşayacaktır. Ve Türk milleti güven ve mutluluğunun kefili olan ilkelerle, uygarlık yolunda, tereddütsüz yürümeğe devam edecektir.

1926 (Atatürk'ün S.D. III, s. 80)

★

Milletimizin kurduğu yeni devletin alınyazısına, işlerine, bağımsızlığına unvanı ne olursa olsun hiç kimseyi müdahale ettiremeyiz! Milletin kendisi, kurduğu devleti ve onun bağımsızlığını koruyor ve sonuna kadar koruyacaktır!

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K ve İ.S., s. 39)

★

Türkiye Cumhuriyeti her mânası ile büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır. Kıymetli evlâtlarının elinde daima yükselecek, ebediyen yaşayacaktır.

(F.A. ve A.H., s. 67-68)

★

Cumhuriyetçilik ve toplumsal inkılâp, lâiklik ve yeniliksever-lik Türk'ün öz malı ve özelliği haline geldiğini görmek benim için büyük bir bahtiyarlık olacaktır.

(Kılıç Ali, Atatürk ve Cumhuriyet, Milliyet gazetesi, 2. XI. 1970)

★

Biz her vasıtadan, yalnız ve ancak, bir görüşten istifade ederiz. O görüş şudur: Türk milletini uygar dünyada layık olduğu yere yükseltmek ve Türk Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün daha ziyade kuvvetlendirmek.. Ve bunun için de istibdat fikrini öldürmek..

1927 (Nutuk II, s. 897)

★

Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla, Türk milletini emin ve sağlam bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibariyle, büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur.

1936 (Atatürk'ün S.D.I., s. 372)

★

Bütün dünya bilsin ki, benim için bir taraflılık vardır: Cumhuriyet taraftarlığı, fikrî ve sosyal inkılâp taraftarlığı. Bu noktada, yeni Türkiye topluluğunda bir ferdi, hariç düşünmek istemiyorum.

1924 (Atatürk'ün S.D. II, s. 189)

★

Politika âleminde birçok oyunlar görülür. Fakat kutsal bir ülkünün belirtisi olan cumhuriyet idaresine, yeni harekete karşı bilgisizlik ve taassup ve her nevi düşmanlık ayağa kalktığı zaman, bilhassa ilerici ve cumhuriyetçi olanların yeri, gerçek ilerici ve cumhuriyetçi olanların yanıdır; yoksa gericilerin ümit ve faaliyet kaynağı olan yer değil...

1927 (Nutuk II, s. 893)

SİYASET VE DEVLET İDARESİ

İnsaf ve merhamet dilenmekle millet işleri, devlet işleri görülemez; millet ve devlet şeref ve bağımsızlığı temin edilemez.

İnsaf ve merhamet dilenmek gibi bir ilke yoktur. Türk milleti, Türkiye'nin gelecek çocukları, bunu, bir an hatırdan çıkarmamalıdırlar.

1927 (Nutuk I, s. 355)

★

Bir hükûmet iyi midir, fena mıdır? Hangi hükûmetin iyi veya fena olduğunu anlamak için, "Hükûmetten gaye nedir?" bunu düşünmek lâzımdır. Hükûmetin iki hedefi vardır. Biri milletin korunması, ikincisi milletin refahını temin etmek. Bu iki şeyi temin eden hükûmet iyi, edemeyen fenadır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s.121)

★

Benim istediğim sadece memleket işlerinin Büyük Millet Meclisinde açıkça mnünakaşa edilmesidir. Büyük Millet Meclisinde Türk milletinin gözü önünde açıkça konuşulamayacak hiçbir iş yoktur.

1930 (G.D.D., s. 132)

★

Milletin rey ve iradesine dayanan her işin neticesi millet için hayır ve saadet olduğu gerçektir.

1922 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 450)

★

Mutluluk ve güvenin bütün gereklerini, Büyük Millet Meclisi kanunlarının itibar ve yürürlüğünde görmek, anlayışımızın esas noktasıdır.

1927 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 536)

Memleketin mukadderatında yegâne yetki ve kudret sahibi olan Büyük Millet Meclisi, bu memleketin düzeni için, iç ve dış güven ve dokunulmazlığı için en büyük teminattır. Büyük millî dertler şimdiye kadar ancak Büyük Millet Meclisi'nde şifa buldu. Gelecekte de yalnız orada kesin tedbirlerini bulabilecektir. Türk milletinin sevgi ve bağlılığı daima Büyük Millet Meclisi'ne yöneldi ve daima oraya yönelecektir.

1930 (Atatürk'ün S.D.I., s. 352)

★

Millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur.

1921 (Atatürk'ün S.D.I., s. 195)

★

Yapmak iktidarında olmadığımız işleri uyuşturucu, oyalayıcı sözlerle yaparız diyerek millete karşı gündelik siyaset takip etmek prensibimiz değildir.

1931 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 552)

★

Memleket işlerinde, millet işlerinde, gerçek işlerde duygulara, hatıra, dostluğa bakılmaz.

1922 (Atatürk'ün S.D.I. s. 213)

★

Milleti idarede prensibimiz, milletin müşterek ve umumî fikir ve eğilimlerine uymaktır. Bu fikir ve eğilimlerin gerçek ve ciddî olabilmesi, milletin maddî ve manevî ihtiyaç kaynaklarından gelmesine bağlıdır.

1925 (Atatürk'ün S.D. V., s. 210)

★

Bir milletin siyasî alınyazısında mevki sahibi olabilmek için onun ihtiyacını görebilme ve onun kudretini takdirde ehliyet sahibi olmak birinci şarttır.

1927 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 531)

★

Millet tarafından, millet adına, devleti idareye yetkili kılınanlar için gerektiği zaman, millete hesap vermek mecburiyeti, lâubalilik ve keyfî hareketle uzlaşamaz.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 415)

★

Bu memlekette çalışmak isteyenler, bu memleketi idare etmek isteyenler memleketin içine girmeli, bu milletle aynı şartlar içinde yaşamalı ki ne yapmak lâzım geleceğini ciddî surette hissedebilsinler.

1923 (A.İ.B.T., s.32)

★

Her ne suretle olursa olsun, hizmet edenler milletten büyük mükâfatlar bekliyorsa katiyen doğru bir harekette bulunmuş olmazlar. milletten çok şey istememeliyiz. Hizmet edenler, namus vazifelerini yerine getirmiş olmaktan başka bir şey yapmamışlardır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s. 91)

★

Vatandaşlar! Vatanınızda herhangi bir şahsı, istediğinizi sevebilirsiniz, kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz. Fakat bu sevgi sizi, millî varlığınızı bütün sevgilerinize rağmen herhangi bir şahsa, herhangi bir sevdiğinize vermeğe sebep olmamalıdır. Bunun aksine hareket kadar büyük hata olamaz.

1925 (Atatürk'ün M.A.D., s. 20)

★

İleri hükûmetçiliğin ayırıcı özelliği, halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de samimiyetle inandırabilmesidir. Büyük, küçük bütün cumhuriyet memurlarında bu zihniyetin, en geniş ölçüde gelişmesine önem vermek, çok yerinde olur.

1937 (Atatürk'ün S D.I., s. 378)

★

Bence muhalefet hürmete değerdir. Çünkü o da bir araştırma, bir görüş sonucudur. Fakat edilecek itirazlar anlayışlı ve uygun ve meşru sebeplere dayanmazsa muhalefet değersiz olur.

1919 (Atatürk'ün S.D. III. s. 7)

Büyük Millet Meclisinde ve millet karşısında ulus işlerinin serbest münakaşası ve iyi niyet sahibi kişilerin ve partilerin özel görüşlerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları benim gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir.

1930 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 544)

★

Millet işlerinde her ferdin zihninin başlı başına faaliyette bulunması gereklidir.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 95)

★

Asla hatırdan çıkarmamalısınız: Bizim en büyük kuvvetimizi, bugün de yarın da dürüst, açık bir siyaset ve sözlerimize bağlılık teşkil edecektir.

(H.R.S.H., s. 18)

★

Hakikaten memlekete hizmet etmek isteyenlerin kalbi açık olmalıdır; açık söylemelidir. Millet ile, milleti sevk ve idare edenler çok açık görüşmelidirler. Olan şeyler ve yapılacak şeyler olduğu gibi ifade olunmalıdır. Yoksa safsatalar ile milleti aldatmak, onu birbirine düşürmek demektir. Kuralımız, daima millete karşı gerçekleri ifade olmalıdır. Milleti aydınlatma, bu demektir. Millete gerçeği izah edenler, kendilerinin de aldanmadığına emin olmalıdır. Arkadaşlar, benim bütün hayatımda izlediğim yol budur!

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 8.13.1929)

FERT, TOPLUM, MİLLET HAYATI

Bir millet, bir memleket için kurtuluş, esenlik ve başarı istiyorsak bunu yalnız bir şahıstan hiçbir vakit istememeliyiz. Umumî kurtuluşu, gene umumî gayret temin eder ve bir millet, bir toplum yalnız bir ferdin gayretiyle bir adım bile atamaz.

(M.Turhan Tan, Atasözü, En Büyük Kaybımız, 1938, s. 93-94)

★

En iyi fertler kendinden ziyade mensup olduğu toplumu düşünen, onun varlığının ve mutluluğunun korunmasına hayatını veren insanlardır.

1930 (Ayın Tarihi, cilt: 24, sayı: 82-83, 1931)

★

İnsanlar toplumsal hayatta haklardan ve vazifelerden örülmüş bir ağ içinde düşünülebilir. İnsanlar, insan kaldıkça bu ağdan çıkamazlar.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 522)

★

Bütün insanlar, bir toplumsal vücudun âzalarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 522)

★

Başkasına olan bir iyilik bize de iyiliktir; başkasına olan kötülük bize de kötülüktür. Bu sebeple iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak lâzımdır. Yaptığımız işler, etrafımızda sevinçler veya acılar halinde akisler uyandırır; bu hal bize vicdan vazifeleri duyurur.

Bağlılık, bizi başkaları için hoşgörülü yapar. Çünkü, başkalarının kusurlarında bizim de istemeyerek ekseriye beraber suçlu

olduğumuzu gösterir. Hulâsa, bağlılık, "herkes, kendi için" yerine "herkes, herkes için" düşüncesini koyar. Bu düşünce toplumsaldır, millîdir, geniş ve yüksek mânasiyle insanîdir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 73-529-531)

★

Sosyal hayatın kaynağı, aile hayatıdır. Aile, izaha lüzum yoktur ki kadın ve erkekten kuruludur.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve I.S., s.46)

★

Gerçek kamuoyu, hariçten kimsenin tesiri olmaksızın tabiî olarak mevcut olan fikir ve duyguların yine tabiî olarak yarattığı bir havadır. Halbuki insan daima tesir altında kalır. Yalnız yeter ki bu tesir toplumu meydana getiren insanların gerçekten onları düşünen ve bütün varlığını onlara veren ve ayıranları tarafından yaratılsın. Bu suretle yaratılacak olan kamuoyu bu memleketin geleceğini temin edebilir.

1931 (Ayın Tarihi, cilt: 24, sayı: 82-83, 1931)

★

Toplumsal düzenimizi, bilerek veya bilmeyerek bozucu kimselere müsaade edemeyiz; bunlar doğrudur. Bizden bu hususta sükûnet ve tarafsızlık istiyenleri tatmin edemiyorsak, bunun sebebi, memleket ve millet menfaatini herşeyin üstünde gördüğümüzdür.

1925 (Atatürk'ün S.D.V., s. 211)

★

Biz yurt güvenliği içinde fertlerin güvenliğini de layık olduğu derecede göz önünde tutarız. Bu güvenlik, Türk Cumhuriyeti kanunlarının, Türk hâkimlerinin teminatı altında, en ileri şekilde mevcuttur.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 378)

★

Vatanın her köşesinde, kamu huzurunu bozan olayın, yalnız oradaki vatandaşları değil, en uzak yerlerdeki vatandaşların rahatını, mutluluğunu ve çalışma hayatını ve iktisadiyat ve üretimini etkilediği ve zarar verdiği açıktır. Bundan dolayı, her mut-

luluğun ve her faaliyetin bilhassa iktisadî ve ticarî gelişimin ilk şartı, huzur ve sükûn ile güvenlik ve asayişin, bozulması mümkün olmayan bir emniyet ve kuvvette bulunmasıyla mümkündür. Bu sebeple de Cumhuriyet polis ve jandarmasının ve Cumhuriyet ordusunun şeref ve itibarı her düşüncenin üstündedir. Bu şeref ve itibara saygı için vatandaşlarımın dikkat ve uyanıklığını isterim

1925 (Atatürk'ün T.T.B.: IV., s. 520)

★

Cumhuriyetin dahilî siyaseti vatandaşın yaşayışını hiçbir nüfuz ve sataşmanın tesirinde bırakmaksızın temin etmektir. Bu siyaset dikkatle izlenmektedir.

1929 (Ayın Tarihi, sayı: 68, 1929, s. 5024)

★

Hükûmetin varlığının sebebi, memleketin asayişini, milletin huzur ve rahatını temin etmektir. Bütün memlekette gerçek bir asayiş hâkim olmalıdır. Millet büyük bir huzur ve güven içinde müsterih bulunmalıdır. Memleketimizin herhangi bir köşesinde halkın güvenini, devletin bütünlük ve asayişini bozmaya kalkışanlar devletin bütün kuvvetlerini karşılarında bulmalıdırlar.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 307)

★

L Â İ K L İ K

İslâm dinini, asırlardan beri alışılageldiği veçhile bir siyaset vasıtası mevkiinden uzaklaştırmak ve yüceltmek gerekli olduğu gerçeğini görüyoruz. Mukaddes ve tanrısal inançlarımızı ve vicdanî değerlerimizi, karanlık ve kararsız olan ve her türlü menfaat ve ihtiraslara görünüş sahnesi olan siyasiyattan ve siyasetin bütün kısımlarından bir an evvel ve kesin şekilde kurtarmak milletin dünyevî ve uhrevî saadetinin emrettiği bir zarurettir. Ancak bu suretle İslâm dininin yüksekliği belirir.

1924 (Atatürk'ün S.D.I., s. 318)

★

Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir Devlettir. Türk Devleti lâiktir. Her reşit dinini seçmekte serbesttir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 352)

★

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur. Devlet idaresinde bütün kanunlar, nizamlar ilmin çağdaş medeniyete temin ettiği esas ve şekillere, dünya ihtiyaçlarına göre yapılır ve uygulanır. Din telâkkisi vicdanî olduğundan, Cumhuriyet, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin çağdaş ilerlemesinde başlıca başarı etkeni görür.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 56)

★

Biz, din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmıyoruz. Millet ve devlet işlerinin Kâbesi millî egemenliğin belirdiği Büyük Millet Meclisi'dir. Din işlerinin mihrabı ise insanların, şahısların vicdanlarıdır.

(Asaf İlbay, Tan gazetesi, 13 VII. 1949)

★

Vicdan hürriyeti mutlak ve taarruz edilmez, ferdin tabiî haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 464)

★

Şüphesiz, fikirlerin, inançların başka başka olmasından, şikâyet etmemek lâzımdır. Çünkü, bütün fikirler ve inançlar, bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik alâmetidir, ölüm işaretidir. Böyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki gerçek hürriyetçiler, taassupsuzluğun umumî bir huy olmasını temenni ederler.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 509-512))

★

Taassupsuzluğun arzu edildiği gibi, umumileşmesi, huy haline gelmesi fikrî eğitimin yüksek olmasına bağlıdır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 5/5)

★

Serbest Fırka Lideri Fethi Bey'e verilen cevaptan:

Memnuniyetle görüyorum ki, lâik cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasî hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Bundan ötürü büyük Meclis'te aynı temele dayanan yeni bir partinin faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini cumhuriyetin esaslarından sayarım.

1930 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 544)

★

Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve en gerçek tarikat, uygarlık tarikatıdır.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 215)

★

Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi ne bir din, ne de bir mezhep kabulüne zorlayabilir. Din ve mezhep hiçbir zaman politika âleti olarak kullanılamaz.

(A.H., s. 57)

★

Bunca asırlarda olduğu gibi, bugün dahi, milletlerin bilgisizliğinden ve taassubundan istifade ederek binbir türlü siyasî ve şahsî maksat ve menfaat temini için dini, âlet ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların, içerde ve dışarda varlığı, bizi bu konuda söz söylemekten, ne yazık ki, henüz uzak bulundurmuyor.

1927 (Nutuk II, s. 208)

★

Artık Türkiye, din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar.

1924 (Atatürk'ün S.D. III, s.76)

★

Herhalde hilâfetin kaldırılması memleket ve millet için çok hayırlıdır. Ve pek az bir zamanda bütün bu iyilikler görünecektir. Mazideki hareket tarzlarına ait pişmanlıklar bu suretle tekrar olunamayacaktır.

1924 (Atatürk'ün S.D. V., s.99)

★

Unvanı halife olsun, ne olursa olsun hiç kimse bu milletin mukadderatında ortaklık sahibi olamaz. Millet, buna katiyen müsaade edemez. Bunu teklif edecek hiçbir milletvekili bulunamaz.

1922 (Nutuk II, s. 700)

★

MİLLİYETÇİLİK
MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK

Ne mutlu Türküm diyene!

1933 (Atatürk'ün S.D. II, s. 276)

★

Bu memleket tarihte Türktü, hal de Türktür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 126)

★

Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvelâ bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen, bütün iş ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 143)

★

Bir milletin, diğer milletlere nispetle tabii veya kazanılmış hususî karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir yapı oluşturması, ekseriye onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmeye çalışması keyfiyetine milliyet ilkesi denir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 24 379-380)

★

Milliyet teorisini, milliyet ülküsünü çözüp dağıtmaya çalışan teorilerin dünya üzerinde uygulanma kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar, hadiseler ve gözlemler insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir ve milliyet ilkesi aleyhindeki büyük ölçüde fiilî tecrübelere rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 142-143)

Türk milliyetçiliği, ilerleme ve gelişme yolunda milletlerarası temas ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk toplumunun hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini korumaktır.

1930 (Afet İnan, T.T.K. Belleten, Sayı: 128, 1968, s. 557)

★

Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz; Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olursa, o topluluğa dayanan cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.

1923 (Atatürk'ün S.D.V., s. 114)

★

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 351)

★

Vatanımız, Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleri ile yaşadığı bugünkü siyasî sınırlarımız içindeki yurttur. Vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kütledir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 19)

★

Ey Türk Milleti! Sen yalnız kahramanlık ve cengâverlikte değil, fikirde ve uygarlıkta da insanlığın şerefisin. Tarih, kurduğun uygarlıkların övgüleriyle doludur. Mevcudiyetine kasteden siyasî ve toplumsal etkenler birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da, onbin yıllık fikir ve kültür mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasında binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, uygarlık safında layık olduğun yeri sana parmağıyla gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel! Bu, senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir!

1931 (Türk Tarihi'nin Ana Hatları, Methal Kısmı, 1931, s.74)

★

Bu dünyadan göçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü bu olmalı-

dır: "Benim Türk milletine, Türk cemiyetine, Türklüğün istikbaline ait ödevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Siz de sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz".

Bu sözler bir ferdin değil, bir Türk ulusu duygusunun ifadesidir. Bunu, her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere mütemadiyen tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferdinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceğini, onun ebedî olduğunu göstermelidir. Yüksel Türk! senin için yükseklikğin hududu yoktur. İşte parola budur!

1935 (Ulus gazetesi, 12.12.1935)

★

Milliyetin çok belirgin niteliklerinden birisi dildir. Türk milletindenim diyen insan, herşeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.

1931 (Vakit gazetesi, 19.2.1931)

★

Türk milletinin millî dili ve millî benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaklar.

1933 (Hakimiyeti Milliye gazetesi, 7.2.1933)

★

Milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, doğuştan zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu sürekli olarak ve her türlü araç ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek millî ülkümüzdür.

Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu bütün insanlığa gerçek huzurun temini yolunda kendine düşen uygar vazifeyi yapmakta başarıya ulaştıracaktır.

1933 (Atatürk'ün S.D. II, s. 272)

★

Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve herşeyini derhal ortaya koymağa karar vermiş olma, bir ulusun en yenilmez silâhı ve korunma vasıtasıdır. Bu sebep-

le, Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir.

Yüksek ve inkılâpçı bir kültür seviyesine varmak için, önümüzdeki yıllarda daha çok emek vereceğiz. Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, kudretli bir nesil yetiştirmek, ana siyasamızın açık dileğidir.

1935 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s.573)

★

Biz millî varlığın temelini, millî şuurda ve millî birlikte görmekteyiz.

1936 (Atatürk'ün S.D.I. s. 372)

★

TÜRK MİLLETİNE
İNAN, GÜVEN VE SAYGI

Millî ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün uygar âlem az zamanda bir kere daha tanıyacaktır.

Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük uygar vasfı ve büyük uygar kabiliyeti, bundan sonraki gelişimi ile geleceğin yüksek uygarlık ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.

1933 (Atatürk'ün S.D.II, s. 272)

★

Türk! Öğün, Çalış, Güven.

1934 (Atatürk H.H.B., s. 304)

★

Ben batı milletlerini, bütün dünyanın milletlerini tanırım. Fransızları tanırım, Almanları, Rusları ve bütün dünyanın milletlerini şahsen tanırım ve bu tanışmam da harp sahalarında olmuştur, ateş altında olmuştur, ölüm karşısında olmuştur. Yemin ederek size temin ederim ki, bizim milletimizin manevî kuvveti bütün milletlerin manevî kuvvetinin üstündedir.

1920 (Atatürk'ün S.D.I., s. 81)

★

Türk milleti güzel herşeyi, her uygar şeyi, her yüksek şeyi sever, takdir eder. Fakat muhakkaktır ki, herşeyin üstünde tapındığı birşey varsa, o da kahramanlıktır. Bu sözlerim şüphesiz bugünkü uyanık Türk gençliğinin kulaklarında yüksek ve tesirli akisler yapacaktır. Yüksek huylarına önemle baktığım Türk çocuklarından daha az şey istemem.

1931 (Atatürk'ün S.D. III, s 91)

★

Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.

1933 (Atatürk'ün S.D. II, s. 272)

★

Türk milleti kahramanlıkta olduğu kadar yetenek ve liyakatte de bütün milletlerden üstündür.

(B.H., s.287)

★

Bu millet kılı kıpırdamadan dava uğruna ve benim uğruma, canını vermeğe hazır olmasaydı ben hiçbir şey yapamazdım.

(Behçet Kemal Çağlar, Yücel Dergisi, sayı: 78, 1941, s. 268)

★

Bizim ilham kaynağımız doğrudan doğruya büyük Türk milletinin vicdanı olmuştur ve daima olacaktır.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 214)

★

Girişti̇ğimiz büyük işlerde, milletimizin yüksek kabiliyet ve yüksek sağduyusu başlıca rehberimiz ve başarı kaynağımız olmuştur.

1926 (Atatürk'ün S D.I., s. 337)

★

Memleket ve millet hizmetlerinde baş olmak isteyenlerin ilham kaynağı, milletin hakikî hisleri ve emelleridir. Bizim anılmağa değer bir hareketimiz varsa, o da milletin duygu ve eğilimlerinde varlığına temas etmeğe çalışmaktan ibarettir. Her türlü başarı sırrının, her nevi kuvvetin, kudretin gerçek kaynağının, milletin kendisi olduğuna kanaatimiz tamdır.

1925 (M.E.İ.S.D. İ, s. 26)

★

Mühim bir vazifenin yapılışında benden evvel işe girişen, millet olmuştur. Benim şu veya bu sebeple ertelediğim mühim vazifeyi millet bana ihtar etmiş ve yaptırmıştır. Bunu milletin müşterek ruhundaki yükseklik ve erginliğe parlak bir misal olarak anmalıyım.

1925 (Atatürk'ün Ş D.K. ve İ.S. s. 44)

★

Şahsınıza ait bir buluşun başkaları tarafından kullanılmasından ve mesut neticelerin isminize değil, mensup olduğunuz cemiyete ve millete mal edilmesinden endişeniz olmasın; millet bunun kadrini bilir. Millet sevgisi kadar büyük mükâfat yoktur. İstiklâl Harbinde benim de milletime ettiğim bir takım hizmetler olmuştur, zannederim. Fakat, bunlardan hiçbirini kendime mal etmedim. Yapılanın hepsi milletin eseridir, dedim; aranacak olursa, doğrusu da budur.

(Atatürk'ün H., s. 388)

★

Beni seven arkadaşlarıma tavsiyem şudur: Şahsınız için değil, fakat mensup olduğunuz millet için elbirliği ile çalışalım; çalışmaların en yükseği budur.

(Atatürk'ün H., s.388)

HALKÇILIK

İç siyasetimizde özelliğimiz olan halkçılık, yani milleti bizzat kendi mukadderatına hâkim kılmak esası Anayasamızla tesbit edilmiştir.

1921 (Atatürk'ün S.D.I., s. 161)

★

Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 352)

★

Bir kelime ile ifade etmek gerekirse, diyebiliriz ki yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir; halkın devletidir. Mazi kurumları ise bir şahıs devleti idi, şahıslar devleti idi.

1923 (Atatürk'ün S.D.I. s. 309)

★

Bugünkü varlığımızın asıl niteliği, milletin umumî eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir.

1920 (Atatürk'ün S.D.I., s. 87)

★

İleri hükûmetçiliğin ayırıcı özelliği halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de samimiyetle inandırabilmesidir. Büyük küçük bütün cumhuriyet memurlarında bu zihniyetin en geniş ölçüde gelişmesine önem vermek, çok yerinde olur.

1937 (Atatürk'ün S.D.I, s. 378)

★

Devlet ve hükûmeti, kendi malı ve koruyucusu tanımak, bir millet için büyük nimet ve şereftir.

1936 (Atatürk'ün S.D.I., s. 372)

★

Elimizdeki programın ruhu, bizi yalnız bir kısım vatandaşla alâkalı kılmaktan meneder. Biz, büyük Türk milletinin hizmetindeyiz.

1937 (Atatürk'ün S.D.I, s. 389)

★

Millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur.

1921 (Atatürk'ün S.D.I., 195)

★

Bu memlekette çalışmak isteyenler, bu memleketi idare etmek isteyenler memleketin içine girmeli, bu milletle aynı şartlar içinde yaşamalı ki, ne yapmak lâzım geleceğini ciddî surette hissedebilsinler.

(A.İ.B.T., s. 32)

★

Aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında doğal bir uygunluk olması lâzımdır. Yani aydın sınıfın halka telkin edeceği ülküler, halkın run ve vicdanından alınmış olmalı.

1923 (Atatürk'ün S.D..II, s. 140)

★

Siz milliyetçi topluluk, halk ile konuştuğunuz vakit yüksek sesle söylemeyi unutmayınız. Yüksek ses, imanın ifadesi olduğu zaman tesir yapmaktan uzak kalmaz. Yolunca çalıştığımız büyük ülküyü, halkın kalbinde bir fikir haline, bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak, bilhassa sizin vazifenizdir. Bir takım kelimeler vardır ki, sık sık telâffuz edildiği halde, hatta aydınlarımız arasında onu tamamiyle anlayan çok değildir. Halkçılığımızın ne olduğunu, esaslarının neden ibaret bulunduğunu, halkçıların halka karşı ne gibi vazifeler yüklenmek mecburiyetinde kalacaklarını madde madde izah etmek lâzımdır.

Cumhuriyeti, onun gereklerini yüksek sesle anlatınız. Cumhuriyet ilkelerini sevdiriniz. Bunu kalblere yerleştirmek için hiçbir fırsatı ihmal etmeyiniz.

1930 (Ayın Tarihi, cilt: 24, sayı 82-83. 1931)

★

Gençlerimiz ve aydınlarımız ne için yürüdüklerini ve ne yapacaklarını evvelâ kendi dimağlarında iyice kararlaştırmalı, onları halk tarafından iyice sindirimi ve kabulü mümkün bir hale getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 142)

★

Biz, memleket halkı fertlerinin ve muhtelif sınıf mensuplarının birbirlerine yardımlarını, aynı kıymet ve mahiyette görürüz; hepsinin menfaatlerini aynı derecede ve aynı eşitseverlik hissiyle temine çalışmak isteriz. Bu tarz, milletin umumî refahı, devlet bünyesinin kuvvetlenmesi için daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir sosyal kurumda faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti esittir. Devlete bu düşünüs ile azamî faydalı olmak ve milletin güven ve iradesini yerine sarf edebilmek, bizce, bizim anladığımız mânada, halk hükûmeti idaresi ile mümkün olur.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 425-427)

★

Millî hedef belli olmuştur. Ona kavuşacak yolları bulmak müşkül değildir; mühim olan, çetin olan, o yollar üzerinde çalışmaktır. Denebilir ki, hicbir şeve muhtaç değiliz, yalnız tek bir şeye çok ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak. Toplumsal hastalıklarımızı tetkik edersek temel olarak bundan başka, bundan mühim bir hastalık keşfedemeyiz; hastalık budur. O halde ilk işimiz bu hastalığı esaslı surette tedavi etmektir. Milleti çalışkan yapmaktır. Servet ve onun doğal neticesi olan refah ve mutluluk yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 223)

AKILCILIK, BİLİMCİLİK, GERÇEKÇİLİK

Bizim akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek belirgin özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilidirler.

1925 (Atatürk'ün S.D.V, s. 210)

★

Akıl ve mantığın halletmeyeceği mesele yoktur.

(Atatürk H.H.B., s. 262)

★

Bütün ilerlemeler insan fikrinin eseridir.

(A.H., s. 64)

★

Herşeyin kaynağı insan zekâsıdır.

(Falih Rıfkı Atay, 19 Mayıs 1944, s. 41)

★

İnsanların hayatına, faaliyetine hâkim olan kuvvet yaratma ve icat kabiliyetidir.

1930 (Atatürk H.H.B., s. 262)

★

Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak arzuya değer olmakla beraber, yolun mâkul, mantıkî ve bilhassa ilmî olması şarttır.

1931 (Y.İ., s. 26)

★

Dünyada herşey için, maddiyat için, mâneviyat için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir.

1924 (Atatürk'ün M.A.D., s. 19)

★

Milletimizin siyasî, sosyal hayatında, milletimizin fikrî eğitiminde rehberimiz ilim ve teknik olacaktır.

1922 (Atatürk'ün S.D. II, s. 43)

★

Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.

1933 (Atatürk'ün S.D. II, s. 272)

★

İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

1922 (Atatürk'ün M.A.D., s. 8)

★

Biz uygarlıktan, ilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 26)

★

Genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan hakikî fikirli demektir.

1929 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 55)

★

Biz daima gerçeği arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza kani oldukça ifadeye cüret gösteren adamlar olmalıyız.

1931 (Y.İ., s. 26)

★

Gerçeği konuşmaktan korkmayınız.

1908 (Atatürk'ün S.D.V., s. 110)

★

Milleti aldatmayacağız! Millete, daima ve daima gerçeği söyleyeceğiz. Belki hata ederiz, yanlış şeyleri gerçek zannederiz; fakat millet onu düzeltsin.

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi 13.1.1930)

★

Birbirimize daima gerçeği söyleyeceğiz. Felâket ve saadet getirsin, iyi ve fena olsun, daima gerçekten ayrılmayacağız.

1925 (Atatürk'ün S.D.II, s. 118)

★

UYGARLIK VE ÇAĞDAŞLAŞMA

Türkler, bütün uygar milletlerin dostlarıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D. III, s. 67)

★

Uygarlığın ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence uygarlığı kültürden ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu görüşümü izah için kültür ne demektir tarif edeyim: Bir insan cemiyetinin a-Devlet hayatında, b- Fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, c- İktisadî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarette, kara, deniz ve havaya ait ulaşım işlerinde yapabildiği şeylerin bileşkesidir.

Bir milletin uygarlığı denildiği zaman kültür adı altında saydığımız üç nevi faaliyet bileşkesinden hariç ve başka bir şey olamayacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin kültürü, yani uygarlık derecesi bir olamaz. Bu farklar, devlet, fikir, iktisadî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi bu fark üçünün bileşkesi üzerinde de görünür. Mühim olan bileşkeler üzerindeki farktır. Yüksek bir kültür, onun sahibi olan millette kalmaz, diğer milletlerde de tesirini gösterir, büyük kıtaları içine alır. Belki bu itibarla olacak, bazı milletler yüksek ve kapsamlı kültüre, uygarlık diyorlar. Avrupa uygarlığı, şimdiki çağ uygarlığı gibi.

1930 (Atatürk H.H.B., s. 267)

★

Uygarlığın coşkun seli karşısında mukavemet boşunadır ve o, gafil ve itaatsizler hakkında çok amansızdır. Dağları delen, göklerde uçan, göze görünmeyen zerrelerden yıldızlara kadar herşeyi gören, aydınlatan, tetkik eden uygarlığın kudret ve yüksek-

liği karşısında ortaçağa ait zihniyetlerle, ilkel uydurma hikâyelerle yürümeğe çalışan milletler mahvolmağa veya hiç olmazsa esir ve aşağı olmaya mahkûmdurlar. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti halkı, yenileşen ve olgun bir kütle olarak sonsuza dek yaşamağa karar vermiş, esaret zincirlerini ise tarihte görülmemiş kahramanlıklarla parça parça etmiştir.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 47)

★

Uygarlık yolunda başarı yenileşmeğe bağlıdır. Sosyal hayatta, iktisadî hayatta, ilim ve fen sahasında başarılı olmak için yegâne gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve yaşayışa hâkim olan hükümlerin zaman ile değişme, gelişme ve yenileşmesi zorunludur. Uygarlığın icatları, fennin harikaları, cihanı değişiklikten değişikliğe sürüklediği bir dönemde asırlık köhne zihniyetlerle, maziye düşkünlükle mevcudiyetin muhafazası mümkün değildir. Uygarlıktan bahsederken şunu da kesinlikle söylemeliyim ki uygarlığın esası, ilerleme ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, muhakkak sosyal, iktisadî, siyasî güçsüzlüğe sebep olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların doğal haklarına malik olmaları, aile vazifelerini yürütmeğe yetenekli bulunmaları lâzımdır.

1924 (Atatürk'ün S.D. II, s. 181-182)

★

Memleketler muhteliftir; fakat uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu yegâne uygarlığa iştirak etmesi lâzımdır.

1923 (Atatürk'ün S.D. III, s. 68)

★

Uygar eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum olan milletler hürriyet ve bağımsızlıklarından soyunmaya mahkûmdurlar.

1924 (Atatürk'ün S.D. II, s. 181)

★

Uygarlık öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona kayıtsız olanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz uygarlık âilesinde lâyık ol-

duğumuz yeri bulacak ve onu koruyacak ve yükselteceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 18)

★

Milletimizi en kısa yoldan uygarlığın nimetlerine kavuşturmaya, mesut ve müreffeh kılmaya çalışacağız ve bunu yapmağa mecburuz.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 39)

★

Biz dünya ailesi içinde uygarız. Her görüş noktasından uygarlığın gereklerini tatbik edeceğiz.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s.68)

★

Memleket mutlaka çağdaş, uygar ve yepyeni olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün fedakârlığımızın faydalı bir sonuç vermesi buna bağlıdır. Türkiye, ya yeni fikirle donatılmış, namuslu bir idare olacaktır, veyahut olamayacaktır. Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilmezsiniz ne kadar yenilik taraftarıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D. III, s. 72)

★

Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye'de çağdaş, bundan ötürü batılı bir hükûmet kurmaktır. Uygarlığa girmek arzu edip de, batıya yönelmemiş millet hangisidir? Bir istikamette yürümek kararında olan ve hareketinin, ayağında bağlı zincirlerle güçleştirildiğini gören insan ne yapar? Zincirleri kırar, yürür.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 68)

★

Gözlerimizi kapayıp yalnız yaşadığımızı farzedemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile ilgisiz yaşayamayız... Bilâkis ileri, uygar bir millet olarak uygarlık sahasının üzerinde yaşayacağız; bu hayat, ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

Hiçbir mantıkî delile dayanmayan bir takım geleneklerin inançların korunmasında israr eden milletlerin ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz. İlerlemede, kayıt ve şartları aşamayan milletler hayatı makul ve amelî göremez. Hayat felsefesini geniş gören milletlerin egemenliği ve esareti altına girmeğe mahkûmdur.

Bütün bu gerçeklerin milletçe iyi anlaşılması ve iyi sindirilebilmesi için herşeyden evvel bilgisizliği ortadan kaldırmak lâzımdır. Bu sebeple maarif programımızın, maarif siyasetimizin temel taşı, bilgisizliğin giderilmesidir. Bu giderilmedikçe yerimizdeyiz... Yerinde duran birşey ise geriye gidiyor, demektir.

1922 (Atatürk'ün M.A.D. , s. 8-9)

★

Sosyal ve ekonomik hayatımız, uygar milletlerin eriştiği derecelere göre düzeltilmelidir.

1923 (G.İ.. Milliyet gazetesi, 4.12.1929)

★

İlerlemeyi, yükselmeyi ve asrın icabını seven ve isteyen güzide bir halkımız vardır. Türk'e olumlu ve iyi bir şey veriniz, bunu reddetmesi ihtimali yoktur. Fakat düne kadar ona menfi ve ezici şeyler verdikten sonra bunun neticelerinden yine onu kabahatli görmek haksızdır, haksızlıktır. Halkın karanlığı aşmak ve refaha ve iyiliğe varmak arzusu el ile tutulacak kadar belirgindir. Cumhuriyetin eli bu arzuyu tutmuştur ve bundan dolayı tarihin daima takdis ettiği, halkı istediği gayeye ulaştıracaktır.

1924 (Raşit Metel, Atatürk ve Donanma 1966, s. 87)

★

İnkılâbın temellerini her gün derinleştirmek, desteklemek lâzımdır. Birbirimizi aldatmayalım. Uygar dünya çok ilerdedir. Buna yetişmek, o uygarlık dairesine dahil olmak mecburiyetindeyiz.

1925 (Atatürk'ün S.D.H. s. 223)

★

Bizce zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket kavramına göre düşünülmelidir.

1933 (Atatürk'ün S.D.H. s 272)

Yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve kararındayız. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en uygar memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkaracağız.

1933 (Atatürk'ün S.D.II, s. 272)

★

Biz batı uygarlığını bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya uygarlık seviyesi içinde benimsiyoruz.

(Atatürk H.H.B., s. 176)

İNKILÂP VE TÜRK İNKILÂPLARI

İnkılâp, Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine, milletin en yüksek uygar icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni kurumları koymuş olmaktır.

1933 (Atatürk H.H.B. s. 250)

★

Türk inkılâbı nedir? Bu inkılâp, kelimenin ilk anda işaret ettiği ihtilâl mânasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir. Bugünkü Devletimizin şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş tarz olmuştur.

Milletin, varlığını devam ettirmesi için fertleri arasında düşündüğü müşterek bağ, asırlardan beri gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yani millet, dinî ve mezhebî bağlantı yerine Türk milliyeti bağıyla fertlerini toplamıştır.

Millet, uluslararası umumî mücadele sahasında hayat sebebi ve kuvvet sebebi olacak ilim ve vasıtanın ancak çağdaş uygarlıkta bulunabileceğini bir değişmez gerçek olarak ilke saymıştır.

Netice olarak, millet saydığım değişiklik ve inkılâpların doğal ve zorunlu gereği olarak umumî idaresinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevî ihtiyaçlardan mülhem ve ihtiyacın değişme ve gelişmesiyle sürekli olarak değişme ve gelişmesi esas olan dünyevî bir zihniyeti, hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır.

Büyük milletimizin hayatının seyrinde vücuda getirdiği bu değişiklikler herhangi bir ihtilâlden çok fazla, çok yüksek olan en muazzam inkılâplardandır.

Çok milletlerin kurtuluş ve yükselme mücadelesinde köpürdükleri görülmüştür. Fakat bu köpürme Türk milletinin şuurlu köpürmesine benzemez.

1925 (M.E.İ.S.D.I., s. 28)

İstiklâl Savaşı ve Türk İnkılâbı, her hamlesinde ve her safhasında, milletimizin yüksek siyasî ve uygar karakteriyle memleket işlerindeki şuurlu birliğine dayanarak başarılmıştır.

1938 (Ulus gazetesi, 16. 10. 1938)

★

Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağımıza uygun ve bütün mâna ve biçimiyle uygar bir toplum haline eriştirmektir. İnkılâplarımızın temel kuralı budur.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 214)

★

Cumhuriyetin 10. yıldönümü münasebetiyle 29 Ekim 1933 günü kordiplomatiği kabulü sırasında söylemiştir:

Türk inkılâbı kurucudur. Türk ihtilâli, yüksek bir insanî ülkü ile birleşmiş vatanperverlik eseridir. Çocuklarına bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını öğretmektedir. Bu inkılâbın hararetli ve imanlı bir yapıcısı sıfatiyle dünyaya açık yürekle, samimiyetle ve dostlukla bakıyorum.

Bu heyecan ve büyük sevinç gününde size bu samimî teminatı vermekledir ki, memleketlerinize karşı olan hissiyatımı en iyi bir tarzda ifade etmiş oluyorum.

1933 (Hakimiyeti Milliye gazetesi, 30.10.1933, s 2)

★

En büyük inkılâp eseriniz hangisidir? sorusuna verdiği cevap:

- Benim yaptıklarım birbirine bağlı ve lüzumlu işlerdir Bana yaptıklarımdan değil, yapacaklarımdan sorunuz.

(A.H., s. 61)

★

Bütün dünya bilsin ki benim için bir taraflılık vardır: Cumhuriyet taraftarlığı, fikrî ve sosyal inkılâp taraftarlığı. Bu noktada, yeni Türkiye topluluğunda bir ferdi, hariç düşünmek istemiyorum.

1924 (Atatürk'ün S.D.II. s. 189)

★

Türkiye'de doğan inkılâp güneşi yükselerek hararetini yaydıkça, Türk milletinin kalbi büsbütün dünyanın büyük ve takdire değer eserlerine karşı sıcak bir sevgiyle dolmuş, bütün ilerleme ilkelerini tamamiyle benimsemiştir.

1933 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s.560)

★

İnkılâbın hedefini kavramış olanlar, daima onu korumaya muktedir olacaklardır.

(H.R.S.H., s.12)

★

Hayatın felsefesi, tarihin garip tecellisi şudur ki, her iyi, her güzel, her yararlı şey karşısında onu imha edecek bir kuvvet belirir. Bizim dilimizde buna "irtica" derler. İyi bir şey yaptınız mı, biliniz ki bunu imha etmek için karşınıza muhalif, mürteci bir kuvvet çıkacaktır. Bundan dolayı yapmadan evvel, çıkacak kara kuvvetin imhası tedbirini de almamız lâzımdır.

Bütün millet emin ve müsterih olsun ki, bugünkü inkılâbı yapanlar ve onu tamamlamaya karar verenler, karşılarına çıkacak menfi kuvvetleri çıktığı noktada ezebilecek kudrete, kabiliyete, tedbire maliktirler.

Bundan dolayı tekrar kesinlikle ifade ederim ki, milletin egemenliği ebedîdir. Onu bozacak ve zarar verebilecek kuvvet yoktur ve olamaz!

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 2.1.1930)

HUKUK İNKILÂBI

Toplumumuzun bütün dünya ile teması tabii ve kaçınılmazdır. Bunun için adalet düzeyimizi, büyün uygar toplumların adalet düzeyinde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Bu hususları yerine getirmek için mevcut kanun ve usullerimizi, bu görüş açılarından düzeltmekte ve yenilemekteyiz ve yenileyeceğiz.

1922 (Atatürük'ün S.D.I., s. 217)

Mühim olan nokta, adalet anlayışımızı, adaletle ilgili kanunlarımızı, adalet örgütümüzü, bizi şimdiye kadar şuurlu, şuursuz tesir altında bulunduran, asrın gereklerine uygun olmayan bağlardan bir an evvel kurtarmaktır. Millet, her uygar memlekette olan adalet işlerindeki ilerlemenin, memleketin ihtiyaçlarına uyan esaslarını istiyor. Millet, seri ve kesin adaleti temin eden uygar usulleri istiyor. Milletin arzu ve ihtiyacına tabi olarak adalet işlerimizde her türlü tesirlerden cesaretle silkinmek ve seri ilerlemelere atılmakta asla tereddüt olunmamak lâzımdır. Medenî hukuk'ta, aile hukuku'nda takibedeceğimiz yol ancak uygarlık yolu olacaktır. Hukukta idare-i maslahat ve asılsız hikâyelere bağlılık milletleri uyanmaktan meneden en ağır bir kâbustur. Türk milleti, üzerinde böyle bir ağırlık bulunduramaz.

1924 (Atatürk'ün S.D.I., s.317)

★

Gerçekte biz asrın gereklerine ve milletin gerçek ihtiyaçlarına göre kanun yapmalıyız. Eldeki kanunlarımızı yargıçlarımız süratle uygulayamıyorlarsa hemen değiştirmeliyiz. Halka adaleti süratle dağıtma ve uygulama mecburiyetindeyiz. Yeni idaremizin mânası bu olmak lâzımdır.

Uygar ve düzenli bir devletin makinası, eski kanunlarla işliyemez. Bugün mevcut kanunlarımızın kökü, daha ziyade Mecelle'dir. Yeni Türkiye, ne zamanı, ne de ihtiyacı gözönünde tutmayan Mecelle'nin hükümlerine bağlı kalamaz. En uygar milletler derecesinde hukuk hükümlerimizi de düzelteceğiz. Yüz sene, beşyüz sene, bin sene evvel yaşıyan bir toplum için yapılan kanunlarla, bugünkü toplumları idareye kalkışmak, gaflettir, cehalettir.

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 5.2.1930)

★

Bugünün ihtiyaçlarına uygun kanun yapmak ve onu iyi uygulamak refah ve ilerleme vasıtalarının en mühimlerindendir.

1925 (Atatürk'ün S.D.I., s. 328)

★

Büsbütün yeni kanunlar meydana getirerek eski hukuk esaslarını temelinden sökmek girişimindeyiz. Ve yeni hukuk esaslarıyle, alfabesinden öğretime başlayacak bir yeni hukuk neslini yetiştirmek için bu kurumları açıyoruz.

Cumhuriyetin desteği ve yardımcısı olacak bu büyük kurum* un açılışında hissettiğim mutluluğu hiçbir teşebbüste duymadım.

1925 (M.E.İ.S.D.I, s.30-31)

★

Herhalde âlemde bir hak vardır. Ve hak kuvvetin üstündedir.

1919 (Nutuk II, s. 1184)

* Ankara Hukuk Fakültesi

ŞAPKA VE KIYAFET İNKILÂBI

Bilim, sağlık açısından pratik olmak itibariyle her görüş açısından tecrübe edilmiş uygar kıyafet giyilecektir. Bunda, tereddüde yer yoktur. Biz, uygar insan olduğumuzu ispat ve göstermeye için, gerekeni yapmakta asla tereddüt etmeyeceğiz.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 61)

★

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı, uygardır. Tarihte uygardır, hakikatte uygardır. Fakat ben, sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi söylüyorum; uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, fikriyle, zihniyetiyle uygar olduğunu ispat ve gösterme mecburiyetindedir. Uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, aile hayatı ile, yaşayış tarzı ile uygar olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Nihayet uygarım diyen Türkiye'nin hakikaten uygar olan halkı, baştan aşağıya dış görünüşüyle dahi uygar ve olgun insanlar olduğunu fiilen göstermeye mecburdur. Bu son sözlerimi açık ifade etmeliyim ki, bütün memleket ve dünya ne demek istediğimi kolaylıkla anlasın. Bu izahatımı yüksek topluluğunuza, tüm topluluğa bir soru ile yöneltmek istiyorum. Soruyorum:

Bizim kıyafetimiz millî midir? Bizim kıyafetimiz uygar ve uluslararası mıdır? Size iştirak ediyorum. Tabirimi mazur görünüz, altı kaval üstü şişane diye ifade olunabilecek bir kıyafet, ne millîdir ve ne de uluslararasıdır. O halde kıyafetsiz bir millet olur mu, arkadaşlar? Çok kıymetli bir cevheri çamurla sıvayarak dünyaya göstermekte mâna var mıdır? Bu çamurun içinde cevher gizlidir, anlamıyorsunuz, demek doğru mudur? Cevheri gösterebilmek için

çamuru atmak gereklidir, doğaldır. Cevherin korunması için bir kap yapmak lâzımsa onu altından veya platinden yapmak gerekmez mi? Bu kadar açık gerçek karşısında tereddüt doğru mudur? Bizi tereddüde sevkedenler varsa onların ahmaklık ve kalınkafalığına karar vermekte hâlâ mı tereddüt edeceğiz?

Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp diriltmenin yeri yoktur. Uygar ve uluslararası kıyafet, bizim için, çok cevherli milletimiz için lâyık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kıravat, yakalık, ceket ve elbette bunların tamamlayıcısı olmak üzere başta kenarlıklı serpuş. Bunu açık söylemek isterim: Bu serpuşun ismine şapka denir. Redingot gibi, bonjur gibi, smokin gibi, frak gibi, işte şapkamız!

Buna uygun değil, diyenler vardır. Onlara diyeyim ki, çok gafilsiniz ve çok cahilsiniz ve onlara sormak isterim: Yunan serpuşu olan fesi giymek uygun olur da şapkayı giymek neden olmaz? Ve yine onlara, bütün millete hatırlatmak isterim ki, Bizans papazlarının ve Yahudi hahamlarının özel elbisesi olan cübbeyi ne vakit, ne için ve nasıl giydiler?

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s. 46)

★

Bütün boş ve temelsiz sözleri ortadan kaldırmak lâzımdır. Şapka giyelim mi, giymeyelim mi gibi sözler mânasızdır. Şapka da giyeceğiz, batının her türlü uygar eserlerini de alacağız. Uygar olmayan insanlar, uygar olanların ayakları altında kalmaya maruzdur.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 223)

★

Seyahatim esnasında köylerde değil bilhassa kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok yoğun ve itina ile kapatmakta olduklarını gördüm. Erkek arkadaşlar, bu biraz bizim bencilliğimizin eseridir. Çok iffetli ve dikkatli olduğumuzun gereğidir. Fakat muhterem arkadaşlar, kadınlarımız da bizim gibi kavrayışlı ve düşünür insanlardır. Onlara ahlâka ait kutsal kavramları telkin etmek, millî ahlâkımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile, temizlikle donatmak esası üzerinde bulunduk-

tan sonra fazla bencilliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana göstersinler. Ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilsinler. Bunda korkulacak birşey yoktur.

1925 (Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S., s.61)

★

Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya bir peştemal veya buna benzer bir şeyler atarak yüzünü gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mâna ve anlamı nedir? Efendiler, uygar bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşî vaziyete girer mi? Bu hal milleti çok gülünç gösteren bir manzaradır. Derhal düzeltilmesi lâzımdır.

1925 (Atatürk'ün S.D. II, s. 217)

TÜRK KADINI VE KADIN HAKLARI

Bizce, Türkiye Cumhuriyeti anlamınca kadın, bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en muhterem yerde, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir.

(A. ve T.K., s. 741)

★

Kadınlarımızın her millette olduğu gibi, bizim milletimiz için de ne kadar yüksek önemi olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Bizim milletimizde kadın, eskiden bu önemi, gerçekten en yüksek derecede kazanmıştır. Büyük atalarımız ve onların anaları, tarihin, olayların tanıklığıyla gerçektir ki, cidden yüksek faziletler göstermişlerdir. Burada birçok noktalardan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve en önemlisi kıymetli evlâtlar yetiştirmeleriydi. Gerçekten Türk milletinin bütün cihanda, yalnız Asya'da değil Avrupa'da dahi büyük ezici kudret göstermiş olması, çok parlak hareketler yapmış bulunması, hep öyle kıymetli anaların faziletli evlâtlar yetiştirmesi ve daha beşikten çocuklarının ruhuna mertlik ve fazilet telkin eylemesi sayesinde idi. Şunu söylemek istiyorum ki, kadınlarımızın umumî vazifelerde üzerlerine düşen hisselerden başka kendileri için en önemli, en hayırlı, en faziletli bir vazifeleri de iyi anne olmaktır. Zaman ilerledikçe, ilim geliştikçe, uygarlık dev adımlarıyle yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü gereklerine göre evlât yetiştirmenin güçlüklerini biliyoruz. Anaların, bugünkü evlâtlarına vereceği eğitim eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için gerekli özellikler taşıyan evlât yetiştirmek, evlâtlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak, pek çok yüksek özelliği şahıslarında taşımalarına bağ-

lıdır. Bu sebeple kadınlarımız hattâ erkeklerden daha çok aydın, daha çok kültürlü, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer gerçekten milletin anaşı olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.

1928 (Atatürk'ün S.D.II, s. 152)

★

Şuna inanmak lâzımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz herşey kadının eseridir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 85)

★

Erkeklere ilköğüdü,ilk eğitimi veren ve onun üzerinde ilk analık nüfuz ve tesirini kuran kadındır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 89)

★

Bir toplum, cinsinden yalnız birinin yeni gerekleri edinmesiyle yetinirse o toplum yarıdan fazla kuvvetsizlik içinde kalır. Bir millet ilerlemek ve uygarlaşmak isterse bilhassa bu noktayı esas olarak kabul etmek mecburiyetindedir.

Bizim toplumumuzun başarı gösterememesinin sebebi kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan doğmaktadır. İnsanlar dünyaya alnında yazılı olduğu kadar yaşamak için gelmişlerdir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bu sebeple bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer organı işlemezse o toplum felç olmuştur. Bir toplumun hayatta, çalışması ve başarılı olması için, çalışmanın ve başarılı olabilmenin bağlı olduğu bütün sebep ve şartları benimsemesi gerekir. Bundan ötürü bizim toplumumuz için ilim ve teknik gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın edinmeleri lâzımdır. Malûmdur ki, her sahada olduğu gibi sosyal hayatta dahi iş bölümü vardır. Bu umumî iş bölümü arasında kadınlar kendilerine ait olan vazifeleri yapacakları gibi aynı zamanda sosyal topluluğun refahı, saadeti için gerekli gündelik çalışmaya dahi dahil olacaklardır. Kadının ev vazifeleri en ufak ve ehemmiyetsiz vazifesidir.

Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk eğitim verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkiyle anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bugü-

nün gereklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Bu sebeple kadınlarımız da bilgi ve teknik sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 85-86)

★

Arkadaşlar, Türk milleti çok büyük olaylarla ispat etti ki, yeniliksever ve inkılâpçı bir millettir. Son senelerden önce de milletimiz yenileşme yolları üzerinde yürümeğe, sosyal inkılâba girişmemiş değildir. Fakat gerçek neticeler görülemedi. Bunun sebebini araştırdınız mı? Bence sebep işe esasından, temelinden başlanmamış olmasıdır. Bu hususta açık söyleyeceğim: Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki bir kütlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine müsamaha edelim de kütlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Mümkün müdür ki bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok yükselme adımları, dediğim gibi, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol alınmak gerekir. Böyle olursa inkılâp muvaffak olur.

1925 (Atatürk'ün S.D.II, s. 216-217)

★

Herhalde kadınlarımızı da erkekler gibi aynı öğrenim derecesinden geçirmelidir. Onlara, erkeklere öğrettiğimiz şeylerden başka kadınlık vazifelerini de öğretmeğe mecburuz.

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 3.12.1929)

★

Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 86)

★

Daha endişesiz ve korkusuzca, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınını çalışmamızda ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınını ilmî, ah-

lâkî. sosyal. ekonomik hayatta erkeğin ortağı. arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak yoludur.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s. 150-151)

★

Bu karar* Türk kadınına sosyal ve siyasî hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde. peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadınını artık tarihlerde aramak lâzım gelecektir. Türk kadını evdeki uygar yerini yetki ile işgal etmiş, iş hayatının her safhasında başarılar göstermiştir. Siyasî hayatta belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını, bu sefer de milletvekili seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Uygar memleketlerin bir çoğunda kadından esirgenen bu hak. bugün Türk kadınının elindedir ve onu yetki ve liyakatla kullanacaktır.

1934 (A. ve T.K., s. 740)

★

Siyasî ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, insanlığın mutluluğu ve saygınlığı açısından gerekli olduğuna eminim.

1935 (Ayın tarihi. sayı: 17, 1935, s. 14)

★

* Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan Anayasa değişikliği

MİLLÎ EĞİTİM

Millî eğitimin ne demek olduğunu bilmekte artık karışıklık kalmamalıdır. Bir de millî eğitim esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, araçlarını da millî yapmak zorunluluğu tartışmadan uzaktır.

1925 (Atatürk'ün S.D. II. s. 198)

★

En önemli ve verimli vazifelerimiz millî eğitim işleridir. Millî eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lâzımdır. Bir milletin hakikî kurtuluşu ancak bu suretle olur.

1922 (Atatürk'ün M.A.D. s. 10)

★

Millî eğitimde süratle yüksek bir seviyeye çıkacak bir milletin hayat mücadelesinde maddî, mânevî bütün kuvvetlerinin artacağı muhakkaktır.

1928 (Atatürk'ün S.D.I.. s. 345)

★

Büyük davamız, en uygar ve en rahata kavuşmuş millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali, en kısa bir zamanda basarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak, türeli bir plânda ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli

ilkeleri en kısa zamanda temin etmek, Millî Eğitim Bakanlığı'nın üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir.

İşaret ettiğim ilkeleri, Türk gençliğinin kafasında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca vazifedir.

1937 (Atatürk'ün S.D.I. s. 386)

★

Genç kuşağın kafasını yormadan, onun her şeyi almaya ve kavramaya müsait zihni, gerçek izleriyle bezenmelidir.

1924 (Atatürk'ün S.D.II, s. 199)

★

Mektep genç beyinlere, insanlığa hürmeti, millet ve memlekete sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için izlenmesi uygun olan en doğru yolu belletir. Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer çalışkan bilgin olmaları lâzımdır. Bunu temin eden mekteptir. Ancak bu şekilde her türlü teşebbüslerin mantıkî neticelere erişmesi mümkün olur.

1922 (Atatürk'ün M.A.D., s. 8-9)

★

Milletimizin siyasî, toplumsal hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde rehberimiz ilim ve teknik olacaktır. Mektep sayesinde, mektebin vereceği ilim ve teknik sayesindedir ki Türk milleti, Türk sanatı, ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün güzelliğiyle gelişir.

1922 (Atatürk'ün S.D. II, s. 43)

★

Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğiticiden mahrum bir millet henüz millet adını almak istidadını kazanmamıştır. Ona alelâde bir kütle denir, millet denemez. Bir kütle millet olabilmek için mutlaka eğiticilere, öğretmenlere muhtaçtır.

1925 (M.E.İ.S.D.I, s. 25)

★

Memleketi ilim, kültür, iktisat ve bayındırlık sahasında da yükseltmek, milletimizin her hususta pek verimli olan kabiliyetlerini geliştirmek, gelecek kuşaklara sağlam, değişmez ve olumlu bir karakter vermek lâzımdır. Bu kutsal amaçları elde etmek için savaşan aydın kuvvetlerin arasında öğretmenler en önemli ve nazik yeri almaktadırlar.

1923 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 487)

★

Yeni kuşak, en büyük cumhuriyetçilik dersini bugünkü öğretmenler topluluğundan ve onların yetiştirecekleri öğretmenlerden alacaktır.

1924 (Büyük Tarih Trabzon'da, s. 11)

★

Yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, idarî inkılâplar çok büyük, çok önemlidir. Bu inkılâplar, sayın öğretmenler, sizin toplumsal ve fikrî inkılâptaki başarılarınızla desteklenecektir. Hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" kuşaklar ister!

1924 (M.E.İ.S.D.I, s.20)

★

Öğretmenler! Yeni kuşağı, cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Ve yeni kuşak, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle orantılı bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister! Yeni kuşağı, bu özellik ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir.

1924 (M.E.İ.S.D.I, s. 19)

★

Türkiye'nin eğitim ve öğretim siyasetini her derecesinde tam bir açıklık ve hiçbir tereddüde yer vermeyen kesinlikle ifade etmek ve uygulamak lâzımdır. Bu siyaset her mânasıyla millî nitelikte gösterilebilir.

1924 (Atatürk'ün S.D.I., s.317)

★

Eğitim ve öğretimde uygulanacak yol, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir zorbalık vasıtası, yahut medenî bir zevkten ziyade maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden pratik ve kullanılması mümkün bir cihaz haline getirmektir. Millî Eğitim Bakanlığı bu esasa önem vermelidir.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s.288)

★

Bir çocuğun, normal öğrenim derecelerinden geçerek yetişmiş olması şarttır.

(Afetinan, Kemal Atatürk'ü Anarken, 1956, s. 84)

★

Çocuklarımızı artık, düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karışık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Bence bunlar, çocuk terbiyesinde ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalardır. Ancak bu suretledir ki, çocuklarımız memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olurlar.

(F.A. ve A.H., s. 79)

GENÇLİK VE TÜRK GENÇLİĞİ

Bütün ümidim gençliktedir.

1919 (E.Ö K. Atatürk'le Beraber II. s. 472)

★

Bugün ulaştığımız netice, asırlardan beri çekilen millî felâketlerin doğurduğu uyanıklığın ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların karşılığıdır. Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum.

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, düşmanların olacaktır. Bir gün, bağımsızlık ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şartlarını düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şartlar, çok elverişsiz bir nitelikte belirebilir. Bağımsızlık ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Zorla ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şartlardan daha acıklı ve daha korkunç olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, memleketi ele geçirenlerin siyasî emelleriyle birleştirebilirler. Millet, fakirlik ve yoksulluk içinde harap ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu durum ve şartlar içinde dahi vazifen; Türk bağımsızlık ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!

1927 (Nutuk II, s. 897-898)

★

Siz, genç arkadaşlar, yorulmadan beni izlemeye söz vermişsiniz. İşte ben bilhassa bu sözden çok duygulandım.

Yorulmadan beni izleyeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada da dinlenmeden beni izlemektir. Yorgunluk her insan, her yaratık için doğal bir haldir. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevî bir kuvvet vardır ki işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür.

Sizler, yeni Türkiye'nin genç evlâtları, yorulsanız dahi beni izleyeceksiniz. Dinlenmemek üzere yürümeğe karar verenler asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan, yorulmadan yürüyecektir.

1937 (Cumhuriyet gazetesi, 1.4.1937)

★

Gençler! Benim gelecekteki emellerimi gerçekleştirmeyi üstlenen gençler! Bir gün bu memleketi sizin gibi beni anlamış bir gençliğe bırakacağımdan dolayı çok memnun ve mesudum. Buna cidden sevinmekteyim. Fakat beraber yaşadığımız müddetçe benim hedefime yürümenizi hepinizden istemek, meşru bir hakkım olarak tanınmalıdır. 1937 (Babalık gazetesi, 6.4.1937)

★

Sayın gençler, hayat mücadeleden ibarettir. Bundan dolayı hayatta yalnız iki şey vardır: Galip olmak, mağlup olmak. Size, Türk gençliğine terk edip bıraktığımız vicdanî emanet, yalnız ve daima galip olmaktır ve eminim daima galip olacaksınız. Milletin yükselme gerek ve şartları için yapılacak şeylerde, atılacak adımlarda asla tereddüt etmeyin. Milleti o yükselme aşamasını götürmek için dikilecek engellere hep birlikte mâni olacağız. Bunun için dimağlarınıza, irfanlarınıza, bilginize, icabederse bileklerinize, bazularınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka ve mutlaka o gayeye varacağız. Bu millet, sizin gibi evlâtlariyle layık olduğu olgunluk derecesini bulacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s. 133)

Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler uygulamaya geçtiği vakit, Türk milleti yükselecektir.

(A.B.N.M., s. 37)

★

Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz eğitimin sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: 1- Milliyetine, 2- Türkiye Devleti'ne, 3- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlarla mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerek ve araçlarıyla donanmayan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele, mücadele lâzımdır.

1922 (M.E.İ.S.D.I, s. 9)

★

Gençliğin çalışkan, hassas ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir.

1933 (Cumhuriyet gazetesi, 28.4.1933)

★

Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çelişen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve millî düşünceleri tam bir imanla her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârâne savunma zorunluğu aşılanmalıdır. Yeni kuşağın bütün ruhsal kuvvetlerine bu özellik ve kabiliyetin zerki mühimdir. Daimî ve müthiş bir savaş şeklinde beliren milletler hayatının felsefesi, bağımsız ve mesut kalmak isteyen her millet için bu yüksek özellikleri şiddetle istemektedir.

Yeni kuşağın taşıyacağı manevî özellikler yanında kuvvetli bir fazilet aşkı ve kuvvetli bir intizam ve inzibat fikrinden de bahsetmek zaruretindeyim.

1921 (Atatürk'ün M.A.D., s.4)

★

Atatürk tarafından yazdırılmıştır:

Türkiye Cumhuriyeti'nin, özellikle bugünkü gençliğine ve yetişmekte olan çocuklarına hitap ediyorum: Batı senden, Türk'ten çok geriydi. Mânada, fikirde, tarihte bu, böyleydi. Eğer bugün

Batı nihayet teknikte bir yükselme gösteriyorsa, ey Türk çocuğu, o kabahat da senin değil, senden evvelkilerin affolunmaz ihmalinin bir neticesidir.

Şunu da söyliyeyim ki; çok zekisin, malûm! Fakat zekânı unut. daima çalışkan ol.

1936 (Cevat Abbas Gürer, Cumhuriyet gazetesi 10.11.1941)

HARF VE DİL İNKILÂBI

Herşeyden evvel her gelişmenin ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıtadan evvel, büyük Türk milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lâzımdır. Büyük Türk milleti, bilgisizlikten, az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Lâtin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe Lâtin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk çocuklarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

1928 (Atatürk'ün S.D.I., s. 345)

★

Bizim âhenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindesiniz. Anladığınızın izlerine yakın zamanda bütün dünya tanık olacaktır. Buna kesin şekilde eminim.

1928 (Atatürk'ün M.A.D., s.26)

★

Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir toplumun yüzde onu, yirmisi okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır.

Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzelteceğiz. Bu hataların düzeltilmesinde bütün vatandaşların çalışmasını isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün uygarlık âleminin yanında olduğunu gösterecektir.

1928 (Atatürk'ün M.A.D., s.28)

★

Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temelleri üstüne kurmak, öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim.

1934 (Ayın Tarihi, Sayı: 12, 1934, s. 23)

★

Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet örgütümüzün dikkatli, ilgili olmasını isteriz.

1932 (Atatürk'ün S.D.I., s. 358)

★

Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin gelişmesinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.

Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

1930 (Sadri Maksudi Arsal, Türk Dili İçin, 1930)

★

Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, ananelerini, hâtıralarını, menfa-

atlerini, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

1931 (Afet İnan, Türk Dili Dergisi, sayı: 182, 1966, s. 90)

★

Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak onlar üzerinde işlemek lâzımdır.

Türk milletini ve Türk dilini uygarlık tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz.

(Mahmut Atillâ Aykut, T.D.K. Yıllık 1944, s. 63)

★

Türk dilinin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın aracından faydalanmalıyız. Her aydın hangi konuda olursa olsun yazarken buna dikkat edebilmeli, konuşma dilimizi ise ahenkli, güzel bir hale getirmeliyiz.

1938 (Afet İnan, Atatürk ve Dil Bayramı, Atatürk'e Saygı, T.D.K., s.54)

KÜLTÜR VE BİLİM

Bir milletin kültür seviyesi, üç sahada; devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarıları neticelerinin bileşkesiyle ölçülür.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 379)

Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.

1936 (Atatürk H.H.B., s. 261)

★

Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mâna çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı eğitmektir.

1936 (Atatürk H.H.B., s. 261)

★

Kültür, tabiatın yüksek verimleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey saklıdır. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık v.s. Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları, kendi çocuklarına, torunlarına ve geleceğine vermesi demektir.

Buraya kadar anlatmak istediğimiz, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çocukları kültürel insanlardır. Yani hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu özelliği çevrelerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına inanırlar.

1936 (Atatürk H.H.B., s. 262)

★

Kültür, zeminle orantılıdır. O zemin, milletin seciyesidir.

1921 (Atatürk'ün S.D.II, s.17)

★

Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyeti nin temel dileği olarak temin edeceğiz.

1932 (Atatürk'ün S.D.I, s.358)

★

Millî kültürümüzü, çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkaracağız.

1933 (Atatürk'ün S.D.II, s.272)

★

Fikirler zor ve şiddetle, top ve tüfekle asla öldürülemez.

(Peyami Safa, En Büyük Kaybımız, 1938, s.248)

★

Biz cahil dediğimiz vakit mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğimiz ilim, gerçeği bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmiyenlerden de gerçeği gören hakiki âlimler çıkar.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 132)

★

Mazide sayısız uygarlık kurmuş bir ırkın ve milletin çocukları olduğumuzu ispat etmek için, yapmamız lâzım gelen şeylerin hepsini yaptığımızı ileri süremeyiz; bugüne ve yarına bırakılmış daha birçok büyük işlerimiz vardır. İlmî çalışmalar da bunlar arasındadır.

(Atatürk'ün H., s. 388)

★

İlim tercüme ile olmaz, tetkikle olur.

1932 (Melahat Özgü, Atatürk'e Sevgi, TDK Yayını, 1972, s. 15)

★

İş bölümü, maddî işlerde olduğu gibi fikrî, siyasî, idarî işlerde de çoğalmıştır. Meselâ ilim, her biri bir konu ve usule sahip bir çok kısımlara ayrıldı. Bir adamın bir ilmi tamamen kavramasına imkân kalmadı.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, S. 519-520)

★

Dünyada herşey için, maddiyat için, mâneviyat için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fen-

nin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir.

1924 (Atatürk'ün M.A.D., s.19)

★

Aydınlar gidecekleri muhitlerde başlı başına bir âlem yaratabilirler. Memleketin yalnız bir yerinde değil, beş on yerinde birer ilim merkezi, nur merkezi, kültür merkezi yapmalıyız, millet bahtiyar olsun.

1923 (A.İ.B.T., s.33)

TARİH GÖRÜŞÜ VE TÜRK TARİHİ

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek, insanlığı şaşırtacak bir nitelik alır.

1931 (Hasan Cemil Çambel, T.T.K. Belleten, sayı: 10, 1939, s. 272)

★

Tarih, gerçekleri tahrif eden bir sanat değil, belirten bir ilim olmalıdır.

1930 (Şemsettin Günaltay, Ülkü Dergisi, sayı: 100, 1945, s. 3)

★

Tarih bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez.

1919 (Nutuk III, s. 1928)

★

Millet için ve milletçe yapılan işlerin hâtırası her türlü hâtıraların üstünde tutulmazsa millî tarih kavramının kıymetini takdir etmek mümkün olamaz.

1931 (Atatürk'ün S.D.I., s. 353)

★

Her an tarihe karşı, cihana karşı hareketimizin hesabını verebilecek bir vaziyette bulunmak lâzımdır.

1930 (Atatürk'ün S.D.II, s. 257)

★

Türkler onbeş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyetlerine belirti olmuş birer unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefir-

lerini kabul eden bir Türk devleti, ecdadımız olan Türk milletinin kurduğu bir devlet idi.

1922 (Atatürk'ün S.D.I., s.262)

★

Milletimiz ufak bir aşiretten; anavatanda müstakil bir devlet kurduktan başka batı âlemine, düşman içine girdi ve orada büyük güçlükler içinde bir imparatorluk kurdu. Ve bunu, bu imparatorluğu altı yüz senedenberi tam bir heybet ve azametle devam ettirdi. Buna muvaffak olan bir millet elbette yüksek siyasî ve idarî niteliklere sahiptir. Böyle bir vaziyet yalnız kılıç kuvvetiyle oluşamazdı. Cihanın malûmudur ki Osmanlı Devleti pek geniş olan ülkesinde bir hududundan diğer hududuna ordusunu fevkalâde süratle ve tamamen hazırlıklı olarak naklederdi. Ve bu orduyu aylarca ve belki de senelerce iyi besler ve idare ederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilâtının değil bütün idarî şubelerin fevkalâde mükemmeliyetini ve kendilerinin kabiliyetli olduğunu gösterir.

1919 (Nutuk III, s. 1182-1183)

★

Türk milleti bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir. Bu, eskiye ait kalıntılarla tesbit edilmiştir. Osmanlı Devleti'ne gelince, bu devlet yedi asırdır yaşamaktadır, ve muhteşem mazisi ve tarihiyle övünebilir. Biz kudreti ve haşmeti bütün dünyada, Asya, Avrupa ve Afrika kıt'alarında tanınan bir milletiz. Cengâverlerimiz ve ticaret gemilerimiz okyanusları aşmışlar ve bayrağımızı Hindistan'a kadar götürmüşlerdir. Kabiliyetlerimiz, bir zamanlar sahip olduğumuz ve bütün dünyaca bilinen egemenliklerimizle ispat edilmiştir.! Fakat son yüzyıl boyunca Avrupa kuvvetlerinin hükûmet merkezimizdeki entrikaları ve bu entrikaların neticesinde bağımsızlığımıza müdahaleleri, iktisadî hayatımızı engelledikleri kayıtlar, yüzyıllarca birarada kardeşçe yaşadığımız Müslüman olmayan unsurlarla aramızda ektikleri anlaşmazlık tohumları ve bu durumlara ilâveten hükûmetlerimizin zayıflığı ve bunun neticesi olan kötü idare, çağdaş seviyede gelişme ve refah yolunda ilerlememize engel teşkil etti. Bu-

gün içinde bulunduğumuz acı durum hiçbir zaman bizim esastan ehliyetsizliğimizi veya çağdaş uygarlığa uyamadığımızı ifade etmez. Bu tamamen yukarıda sayılan birbirine zıt sebepler yüzünden ortaya çıkmıştır.

1919 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 83-84)

★

Tarihimizle müspettir ki, şimdiye kadar sayısız zaferler elde etmişizdir. Tarihimiz bir çok parlak muzafferiyetler kaydeder. Fakat zaferle beraber her şey bırakılmış ve semerelerini toplamağı ecdadımız ihmal etmiştir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 53)

★

Muhtelif milletleri, müşterek ve umumî bir unvan altında toplamak ve bu muhtelif unsur kütlelerini aynı hukuk ve şartlar altında bulundurarak kuvvetli bir devlet kurmak, parlak ve cazip bir siyasî görüştür. Fakat aldatıcıdır. Hattâ, hiçbir hudut tanımayarak, dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet halinde birleştirmek, erişilmesi imkânsız bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamış olan insanların çok acı, çok kanlı olaylarla meydana koyduğu bir gerçektir.

Panislâmizm, panturanizm siyasetinin muvaffak olduğuna ve dünyayı uygulama sahası yapabildiğine tarihte tesadüf edilmemektedir. Irk farkı gözetmeksizin bütün insanlığı içine alan cihangirane devlet kurma hırslarının sonuçları da tarihte yazılıdır. Müstevli olmak hevesleri, söz konumuzun dışındadır. İnsanlara her türlü duygularını ve özel bağlantılarını unutturup onları kardeşlik ve tam bir eşitlik dairesinde birleştirerek, insanî bir devlet kurmak görüşü de kendine mahsus şartlara sahiptir.

1920 (Nutuk II, s. 436)

★

Büyük devletler kuran ecdadımız,büyük ve kapsamlı uygarlıklara da sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur.

(Atatürk H.H.B., s. 297)

★

Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

(Atatürk H.H.B., s. 297)

★

Büyük işleri yalnız büyük milletler yapar.

(Afet İnan, Kemal Atatürk'ü Anarken, 1956, s.196)

★

Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur.

(Hikmet Bayur, T.D.K. Türk Dili Belleten, sayı: 33, 1938, s.16)

★

Türk çocuklarında kabiliyet her milletinkinden üstündür. Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça, Türk çocukları kendileri için lâzım gelen hamle kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Bu tarihten Türk çocukları bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.

(Şemsettin Günaltay, 1951 Olağanüstü Türk Dil Kurultayı, s. 33)

GÜZEL SANATLAR

İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Halbuki bizim milletimiz gerçek özellikleriyle uygar ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 67)

★

Atatürk tarafından yazdırılmıştır.

Güzel sanatlarda başarı, bütün inkılâpların başarıldığının en kesin delilidir. Bunda başarılı olamayan milletlere ne yazıktır. Onlar, bütün başarılarına rağmen uygarlık alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima mahrum kalacaklardır.

1936 (Cevat Abbas Gürer, Cumhuriyet gazetesi, 10. XI.1941)

★

Tiyatro sanatçılarına söylemiştir:

Efendiler... hepiniz milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz, hattâ cumhurbaşkanı olabilirsiniz; fakat sanatkâr olamazsınız! Hayatlarını büyük bir sanata adayan bu çocukları sevelim...

1930 (İ. Galip Arcan Anlatıyor. Ses Dergisinden alıntı, Sümerbank Dergisi, sayı:29, 1963)

★

Elini öpmek isteyen tiyatro sanatçılarına söylemiştir:

- Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür!

1930 (Vasfi Rıza Zobu, O Günden Bu Güne, 1971, s. 323)

★

Sanatkâr, toplumda uzun çalışma ve çabalardan sonra alnında ışığı ilk hisseden insandır.

(İbrahim Ceyhan, Atatürk'e Göre Sanatkâr, Atatürk'e Ait Hatıralar, A. Hidayet Reel, s. 160)

Hayatta musiki lâzım mıdır? Hayatta musiki lâzım değildir; çünkü hayat musikidir. Musiki ile ilişkisi olmayan yaratıklar insan değildirler. Eğer söz konusu olan hayat, insan hayatı ise musiki mutlaka vardır. Musikisiz hayat, zaten mevcut olamaz. Musiki hayatın neşesi, ruhu, sevinci ve herşeyidir. Yalnız musikinin türü, üzerinde düşünmeye değer.

1925 (Atatürk'ün S.D.II. s. 231-232)

★

Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu, yapılmaktadır. Ancak, bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğine ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.

Bugün dinletmeğe yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek değişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu düzeyde, Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir.

1934 (Ayın Tarihi, sayı: 12, 1934, s. 23)

★

Bugünkü Türk kafası musikiyi düşündüğü zaman yalnız basit oyunlara yarayacak, insanlara basit ve geçici heyecan verecek musiki aramıyor. Musiki dendiği zaman yüksek duygularımızın, hayat ve hâtıralarımızın ifadesini bulan bir musiki istiyoruz.

Bugünkü Türkler musikiden diğer yüksek ve hassas toplumların beklediği hizmeti bekliyor.

1938 (Kemal Ünal, Ulus gazetesi, 10.XI.1939)

★

Bizim gerçek musikimiz Anadolu halkında işitilebilir.

1930 (Ayın Tarihi, sayı: 73, 1930)

BASIN

Basın, milletin umumî sesidir. Bir milleti aydınlatma ve uyarmada, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, özet olarak bir milletin mutluluk hedefi olan müşterek yönde yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.

1922 (Atatürk'ün S.D.I., s.225)

★

Türkiye basını, milletin gerçek ses ve iradesinin belirme yeri olan Cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale meydana getirecektir. Bir fikir kalesi, düşünüş kalesi.. Basınla ilgili kişilerden bunu istemek, cumhuriyetin hakkıdır.

1924 (Atatürk'ün S.D. II, s.166)

★

Cumhuriyet devrinin kendi düşünce ve ahlâkıyla donanmış basınını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir.

1925 (Atatürk'ün S.D.II, s. 326)

★

Basının tam ve geniş hürriyeti iyi kullanmasının, ne derecede nazik bir vaziyet olduğunu söylemeğe lüzum görmem. Her türlü kanunî kayıtlardan evvel bir kalem sahibinin ilme, ihtiyaca ve kendi siyasî görüşlerine olduğu kadar vatandaşların hukukuna ve memleketin, her türlü hususî görüşlerin üstünde olan, yüksek menfaatlerine de dikkat ve hürmet etmek manevî zorunluluğu, asıl bu mecburiyettir ki umumî düzeni temin edebilir. Bununla beraber bu yolda yanılma ve kusur olsa bile bu kusuru düzeltecek etken ve araç, asla mazide zannolunduğu gibi basın hürriyetini kayıtlayan bağlar değildir. Aksine basın hürriyetinden doğan mahzurların giderilme vasıtası, yine basın hürriyetidir.

1924 (Atatürk'ün S.D.I., s. 317-318)

Özel amaçla yayın yapan bazı gazetelerin, halkın çoğunluğu üzerinde yaptığı tesir her memlekette olduğu gibi o gazetelerin lehinde değildir.

1924 (Atatürk'ün S.D.III, s.78)

★

Tıbbî bir hıfzıssıhha olduğu gibi, toplumsal bir hıfzıssıhha da vardır. Her ikisi aynı kurala dayanır. Maddî mikropları yok etmek mümkün olmadığı gibi, manevî mikropları da yok etmek mümkün değildir. Fakat, şahsın vücudunda cismanîbir sıhhat yaratmak mümkün olduğu gibi, toplumsal bünyede de manevî bir sıhhat yaratmak ve bu suretle bir direnç zemini hazırlamak mümkündür.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 61-62; 488-498)

TÜRK ORDUSU VE TÜRK ASKERİ

Ordu, Türk Ordusu!. İşte bütün milletin göğsünü itimat, gurur duygulariyle kabartan şanlı ad!

Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir.

Ordumuz, Türk topraklarının ve Türkiye idealini gerçekleştirmek için harcamakta olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız teminatıdır.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 387)

★

Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir. Biri millet kararı, diğeri en elim ve en güç şartlar içinde dünyanın takdirlerine hakkıyla layık olma niteliği kazanan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir.

1924 (Atatürk'ün S.D.II, s. 171)

★

Bütün tarih bize gösteriyor ki, milletler, yüksek hedeflerine erişmek istediği zaman, bu coşkuları karşısında üniformalı çocuklarını bulmuşlardır. Tarihin bu genelliği içinde yüksek bir ayrılık bizim tarihimizde, Türk tarihinde görülür. Bilirsiniz ki Türk milleti, ne vakit yükselmek için adım atmak istemişse, bu adımların önünde daima baş olarak, daima yüksek millî ideali gerçekleştiren hareketlerin önderi olarak kendi kahraman çocuklarından kurulu ordusunu görmüştür.

Bunun içindir ki, Türk milleti tehlikelere karşı elinde kılıç yürümeğe hazır bulunan kahraman çocuklarına derin güven beslemiştir. Ve bu güveni daima besleyecektir. Bundan sonra da Türk milletinin yüce idealinin gerçekleşmesi için kahraman asker evlâtları hep önde gidecektir.

Bugün Türk milleti, başardığı her hayatî şeyin kahramanı olarak kendi ordusunu, ordusuna kumanda eden öz evlâtlarından kurulu subaylar topluluğunu, yüksek kumanda kurulunu görmektedir. Millet ve kahraman çocuklarından meydana gelen ordu, o derece birbiriyle birleşmiştir ki, dünyada ve tarihte bunun örneği pek seyrektir. Bu millî görünüş ile daima övünebiliriz.

1931 (Ayın Tarihi, sayı: 84-85, 1931, s. 7291)

★

Türk milleti ordusunu çok sever, onu kendi idealinin koruyucusu sayar.

1931 (Ayın Tarihi, sayı: 84-85, 1931, s. 7291)

★

Artık millet, yalnız bir şey için silâha sarılacaktır: Millî sınırlarımız içinde hayatını, bağımsızlığını ve egemenliğini müdafaa için...

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 8.1.1930)

★

Ben Türk ordusunun yabancısı bir adam değilim; ben ordu ile küçük subaylıktan beri derinden temasa gelmiş bir askerim. Ben, olayların sevki ile ordunun içinde subay, nihayet komutan olarak iş görmüş ve zannıma göre muvaffak olmuş bir komutanım. Türk ordusunu, onun faziletini, kıymetini ve bu ordu ile neler yapılabileceğini benim kadar anlayan az olmuştur.

1918 (Atatürk'ün B.A., s. 16)

★

Dünyada sevgisi benim için yegâne cömert olan şey Mehmed'in, Türk köylüsünün asaletinden gelen şeylerdir. Onun sevgisine inanmış ve kanmış olanlar, insanların en bahtiyarıdırlar.

(F.C.G., s. 130)

★

Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle, imanla, itaatınla, hiçbir korkunun yıldıramadığı demir gibi temiz kalbinle

düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için gönül borcumu ve teşekkürümü söylemeği nefsime en aziz bir borç bilirim.

1921 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 414)

★

Askerler mert olur. Türk askeri ise mertlerden mert ve pelcivanmert olur.

1919 (Reşit Paşa'nın Hatıraları, 1940, s. 61)

MİLLÎ SAVUNMA VE ASKERLİK SANATI

Ordunun vazifesi, vatanı çiğnemek isteyen düşmana karşı ayağı kalkmaktır. Bu kalkış, elbette yerinde durmak için değil, düşmana atılmak için olursa kalkılmış olduğuna değer.

1914 (Mustafa Kemal. Z. ve K. Hasbihal, s. 19)

★

Muharebe vasıtalarına malik olmayan ve muharebe vasıtası zayıf olan milletler, kuvvetlilerin zebunu, haraçgüzarı, esiri olmuşlardır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 117)

★

Bir ordunun değeri, subay ve komuta heyetinin değeri ile ölçülür.

1923 (M.E.İ.S.D.I, s. 18)

★

Zafer, "Zafer benimdir!" diyebilenindir. Başarı, "Başaracağım!" diye başlayanın ve "Başardım!" diyebilenindir.

1925 (Atatürk'ün S.D.II. s. 206)

★

Hiçbir zafer, gaye değildir. Zafer, ancak kendisinden daha büyük olan bir gayeyi elde etmek için gerekir en belli başlı vasıtadır. Gaye, fikirdir. Zafer, bir fikrin elde edilişine hizmeti nispetinde kıymet ifade eder. Bir fikrin elde edilmesine dayanmayan bir zafer devamlı olamaz. O, boş bir gayrettir. Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir âlem doğmalıdır, doğar. Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş bir gayret olur.

1921 (Ruşen Eşref Ünaydın. Atatürk'ü Özleyiş. 1957. s.44)

★

Komutan, yaratan demektir.

1932 (İsmail Habib Sevük, Atatürk İçin, 1939, s.85)

★

Komutanlar, astlarından yüksek ve bilgili olmalıdırlar.

(Atatürk H.H.B., s. 78)

★

Komutanlar, askerlik vazife ve gereklerini düşünürken ve uygularken dimağını siyasî düşüncelerin tesiri altında bulundurmaktan sakınmalıdırlar. Siyasî yönün gereklerini düşünen başka vazifeliler olduğunu unutmamalıdırlar.

1925 (Nutuk II, s. 492)

★

Komutanlar, emri altına verilen millet evlâdını, memleket vasıtalarını, düşmana, ölümü yöneltirken, tek düşüneceği nokta, milletin kendisinden beklediği vatanî vazifeyi ateşle, süngü ile ölümle yapmak ve sonuçlandırmaktır. Askerî vazife ancak, bu anlayış ve görüşle yapılabilir. Lâfla, politika ile, düşmanın aldatıcı vaatlerine kulak vermekle, askerlik vazifesi yapılamaz. Komutanlık vazife ve sorumluluğunu yüklenecek kadar omuzlarında ve bilhassa dimağında kuvvet bulunmayanların feci sonuçlarla karşılaşmasından kaçınılamaz.

1927 (Nutuk II, s. 492)

★

Harp ve muharebe demek; iki milletin, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla ve bütün varı yoğu ile, bütün maddî ve manevî güçleriyle birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bundan ötürü bütün Türk milletini, cephede bulunan ordu kadar fikren, hissen ve fiilen ilgilendirmeliydim. Millet fertleri, yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silâhla vuruşan savaşçı gibi, kendini vazifeli hissederek, bütün varlığını mücadeleye verecekti. Bütün maddî ve manevî varlığını, vatan savunmasına vermekte geç davranan ve müsamaha gösteren milletler, harp ve muharebeyi gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılamazlar.

Gelecek harplerinin tek başarı şartı da en ziyade bu söylediğim hususta saklı olacaktır. Daha şimdiden Avrupa'nın büyük askerî milletleri, bu hareket tarzını kanun haline getirmeye başlamışlardır.

1927 (Nutuk II, s. 619)

★

Mutlaka şu ve bu sebepler için, milleti harbe sürüklemek taraftarı değilim. Harp zarurî ve hayatî olmalı! Gerçek kanaatim şudur: Milleti harbe götürünce vicdanımda acı duymamalıyım. "Öldüreceğiz!" diyenlere karşı, "Ölmeyeceğiz!" diye harbe girebiliriz. Lâkin, millet hayatı tehlikeye uğramadıkça, harp bir cinayettir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s.124)

★

Ben askerliğin herşeyden ziyade sanatkârlığını severim.

1912 (Atatürk'ün Özel Mektupları, Sadi Borak, 1961, s.11)

★

En büyük askerlik budur: Muhtelif ihtimalleri çok iyi hesap etmeli; en iyi görüneni süratle tatbik etmeli.

(Oğuz Kâzım Atok, Ülkü Dergisi, sayı: 71, 1944, s. 12)

★

Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha çok fenadır.

1922 (Nutuk II, s. 636)

★

Müdafaa hattı yoktur, müdafaa sathı vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın, her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük, büyük her birlik, ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler, ona uyamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar direnmeye ve dayanmaya mecburdur.

1921 (Nutuk II, s. 618)

★

Memleketin umumî hayatında orduyu siyasetten ayırmak ilkesi, cumhuriyetin daima gözönünde tuttuğu bir temel noktadır.

(Atatürk'ün S.D.I., s.)

★

Vatanın iç ve dış herhangi bir tehlikeden en az fedakârlıkla en az zamanda kurtulması için tek çare herhangi bir seferberlik davetine her vatandaşın derhal ve bir an kaybetmeksizin uymasıdır.

Vatandaşlarım! Türk vatanının gelişmesi, bütünlüğü ve her tehlikeden korunması bir seferberlik davetine derhal uyup gitmektir. Bu ilkeyi yetişmişlerimizin ve yetişecek evlâtlarımızın daima hatırasında bulundurmalıyız. Türk vatanseverliğinin birinci özelliği vatan savunması daveti karşısında her işi bırakarak silâh altına koşmaktır.

1925 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 524)

DIŞ SİYASET

Bizim aydınlık ve uygulanabilme kabiliyeti gördüğümüz siyasî meslek, millî siyasettir. Dünyanın bugünkü umumî şartları ve asırların dimağlarda ve karakterlerde biriktirdiği gerçekler karşısında hayalci olmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir.

Milletimizin, güçlü, mutlu ve güvenlik içinde yaşayabilmesi için, devletin tamamen millî bir siyaset izlemesi ve bu siyasetin, iç kuruluşlarımıza tamamen uygun ve dayalı olması lâzımdır. Millî siyaset dediğim zaman, kastettiğim mâna ve anlam şudur: Millî sınırlarımız içinde, her şeyden evvel kendi kuvvetimize dayanıp varlığımızı koruyarak millet ve memleketin gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak... Genel olarak erişilemeyecek hayalî emeller peşinde milleti uğraştırmamak ve zarara sokmamak... Uygar dünyadan, uygar ve insanî davranış ve karşılıklı dostluk beklemektir.

1920 (Nutuk II, s. 436)

★

Büyük hayaller peşinden koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın düşmanlığını, kötü niyetini, kinini bu memleketin ve milletin üzerine çektik. Biz Panislâmizm yapmadık. Belki "yapıyoruz, yapacağız!" dedik. Düşmanlar da "yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!" dediler. Panturanizm yapmadık. "Yaparız, yapıyoruz!" dedik, "yapacağız!" dedik ve yine "öldürelim!" dediler. Bütün dava bundan ibarettir. Bütün dünyaya korku ve telâş veren kavram bundan ibarettir. Biz böyle, yapmadığımız ve yapamadığımız kav-

ramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını arttırmaktan ise tabiî duruma, meşru duruma dönelim. Haddimizi bilelim. Bundan ötürü biz yaşama ve bağımsızlık isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı esirgemeden veririz!.

1921 (Atatürk'ün S.D.I. , s.195-196)

★

Yeni Türkiye'nin izleyeceği siyaset, belirsiz ve keyfî olamaz. Bizim siyasetimiz, mutlaka milletin kabiliyet ve ihtiyacıyla mütenasip olacaktır. Bizim için ne ittihad-ı İslâm, ne Turanizm mantıkî bir siyaset yolu olamaz. Artık yeni Türkiye'nin devlet siyaseti, millî sınırları dahilinde, egemenliğine dayanarak bağımsız yaşamaktır. Hareket kuralımız budur!

1923 (G.İ.. Milliyet gazetesi, 7.12.1929)

★

Olaylar, Türk milletine iki önemli kuralı yeniden hatırlatıyor: Yurdumuzu ve haklarımızı savunacak güçte olmak.. Barışı koruyacak uluslararası çalışma birliğine önem vermek.

1935 (Atatürk'ün S.D.I., s. 365)

★

Komşuları ile ve bütün devletlerle iyi geçinmek Türkiye siyasetinin esasıdır.

1930 (Ayın Tarihi, Sayı: 79-81, 1930 s. 6787)

★

Türkiye'nin güvenliğini gaye tutan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış istikameti bizim daima prensibimiz olacaktır.

1931 (Atatürk'ün S.D.I.,s. 356)

★

Türk Cumhuriyeti'nin en esaslı prensiplerinden biri olan yurtta barış, dünyada barış gayesi, insaniyetin ve medeniyetin refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir. Buna elimizden geldiği kadar hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak bizim için övünülecek bir harekettir.

1933 (Atatürk'ün T.T.B IV, s. 560)

★

Yurtta barış, dünyada barış için çalışıyoruz.

1931 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 551)

★

Barış milletleri refah ve mutluluğa eriştiren en iyi yoldur. Fakat bu kavram bir defa ele geçirilince daimî bir dikkat ve itina ve her milletin ayrı ayrı hazırlığını ister.

1938 (Atatürk'ün S.D.I.,s. 396)

★

Bizim kanaatimizce beynelmilel siyasî güvenliğin gelişmesi için, ilk ve en mühim şart, milletlerin hiç olmazsa barışı koruma fikrinde, samimî olarak birleşmesidir.

1932 (Atatürk'ün S.D.I.,s. 357)

★

Şuna da inanıyorum ki, eğer devamlı barış isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları, kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.

1935 (Ayın Tarihi, sayı: 19, 1935)

★

Askerî hareket, siyasî faaliyetin ümitsiz olduğu noktada başlar. Ümidin güven verici bir şekilde geri gelmesi orduların hareketinden daha hızlı, hedeflere varışı temin edebilir.

1922 (Atatürk'ün S.D. III, s. 40-41)

★

Milletlerarası anlaşmazlıklar, ancak iyi niyetle ve umumî menfaat adına karşılıklı fedakârlık yolu ile halledilebilir.

(F.A. ve A.H., s. 141)

İNSANLIK İDEALİ VE BARIŞ ÖZLEMİ

Kudret ve kabiliyetten mahrum olanlara iltifat olunmaz. İnsanlık, adalet, yiğitlik gereklerini, bütün bu niteliklerin kendilerinde bulunduğunu gösterenler isteyebilirler.

1927 (Nutuk II s. 645)

★

İnsanlar daima yüksek, temiz ve mukaddes hedeflere yürümelidirler. Bu hareket şeklidir ki insan olanın vicdanını, dirriağını ve bütün insanî kavramını tatmin eder. Bu şekilde yürüyenler, ne kadar büyük fedakârlık yaparlarsa, yükselirler ve bu hareket şekli mutlaka açık olur.

1926 (Atatürk'ün S.D.III. s. 80-81)

★

İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlıktan uzak ve son derece üzünülecek bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirerek, karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasiyle mümkün olacaktır.

1931 (Atatürk'ün S.D. II. s 273)

★

Biz kimsenin düşmanı değiliz! Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.

1936 (Ferit Celâl Güven, Ülkü dergisi, sayı: 70, 1938, s. 314)

★

Geleceğin yüksek ufuklarından doğmaya başlayan güneş, asırlardan beri ıstırap çeken milletlerin tâlihidir. Bu tâlihin artık bir daha siyah bulutlara bürünmemesi, milletlerin ve onların önderlerinin dikkat ve fedakârlığına bağlıdır.

1928 (Atatürk'ün S.D.II.s. 250-251)

★

İnsanlığa yönelmiş fikir hareketi ergeç muvaffak olacaktır. Bütün mazlum milletler zalimleri bir gün yok edecek ve ortadan kaldıracaktır. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir sosyal duruma erişecektir.

(Atatürk'ün S.D.II, s.29)

★

Bir sabah, Mısır Büyükelçisi'ne Çankaya sırtlarından doğmakta olan güneşi göstererek söyledikleri:

Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız! Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün doğu milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve hürriyetine kavuşacak daha çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşları, şüphesiz ki ilerlemeye ve refaha yönelmiş olarak vuku bulacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklere ve bütün engellere rağmen, mânileri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır.

Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini, milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir âhenk ve işbirliği çağı olacaktır.

1933 (Dünya gazetesi, 20.12.1954)

★

Milletler gam ve keder bilmemelidir. Şeflerin vazifesi, hayatı neşe ve şevkle karşılamak hususunda milletlerine yol göstermektir.

Vaktiyle kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların ne dediklerini anlamak istedim. Bir kısmı herşeyi kara görüyordu. "Madem ki hiçiz ve sıfıra varacağız, dünyadaki geçici ömür esnasında neşe ve saadete yer bulunamaz!" diyorlardı. Başka kitaplar okudum, bunları daha akıllı adamlar yazmışlardı. Diyorlardı ki: "Madem ki sonu nasıl olsa sıfırdır, bari yaşadığımız müddetçe

şen ve neşeli olalım." Ben kendi karakterim itibariyle ikinci hayat görüşünü tercih ediyorum; fakat şu kayıtlar içinde:

Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar mutsuzdurlar. Besbelli ki o adam fert sıfatiyle mahvolacaktır. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mesut olması için lâzım gelen şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Mâkul bir adam, ancak bu şekilde hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk, ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.

Bir insan böyle hareket ederken, "Benden sonra gelecekler acaba böyle bir ruhla çalıştığımı farkedecekler mi?" diye bile düşünmemelidir. Hatta en mesut olanlar, hizmetlerinin bütün kuşaklarca meçhul kalmasını tercih edecek karakterde bulunanlardır.

Herkesin kendine göre bir zevki var. Kimi bahçe ile meşgul olmak, güzel çiçekler yetiştirmek ister. Bazı insanlar da adam yetiştirmekten hoşlanır. Bahçesinde çiçek yetiştiren adam, çiçekten bir şey bekler mi? Adam yetiştiren adam da, çiçek yetiştirendeki hislerle hareket edebilmelidir. Ancak bu tarzda düşünen ve çalışan adamlardır ki, memleketlerine ve milletlerine ve bunların geleceğine faydalı olabilirler. Bir adam ki, memleketin ve milletin mutluluğunu düşünmekten ziyade kendini düşünür, o adamın kıymeti ikinci derecededir. Esas kıymeti kendine veren ve mensup olduğu millet ve memleketi ancak şahsiyeti ile ayakta gören adamlar, milletlerinin mutluluğuna hizmet etmiş sayılmazlar. Ancak kendilerinden sonrakileri düşünebilenler, milletlerini yaşamak ve ilerlemek imkânlarına eriştirirler. Kendi gidince ilerleme ve hareket durur zannetmek bir gaflettir.

Şimdiye kadar bahsettiğim noktalar ayrı ayrı toplumlara aittir. Fakat bugün bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeğe elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu yolda çalışmakla

hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn, açıklık ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdur. Onun için ben sevdiklerime şunu tavsiye ederim:

Milletleri sevk ve idare eden adamlar, tabii evvelâ ve evvelâ kendi milletinin varlığının ve mutluluğunun yaratıcısı olmak isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lâzımdır.

Bütün dünya hâdiseleri bize bunu açıktan açığa ispat eder. En uzakta zannettiğimiz bir hâdisenin bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz.

Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir.

"Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne?' demeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alâkadar olmalıyız. Hâdise ne kadar uzak olursa olsun bu esastan şaşmamak lâzımdır. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükûmetleri bencillikten kurtarır. Bencillik şahsî olsun, millî olsun daima fena sayılmalıdır.

O halde konuştuklarımızdan şu neticeyi çıkaracağım: Tabiî olarak kendimiz için bütün lâzım gelen şeyleri düşüneceğiz ve gereğini yapacağız. Fakat bundan sonra bütün dünya ile alâkadar olacağız.

Kısa bir misal: Ben askerim. Umumî Harpte bir ordunun başında idim. Türkiye'de diğer ordular ve onların komutanları vardı. Ben yalnız kendi ordumla değil, öteki ordularla da meşgul oluyordum. Bir gün Erzurum cephesindeki hareketlere ait bir mesele üzerinde durduğum sırada yaverim dedi ki:

- Niçin size ait olmayan meselelerle de uğraşıyorsunuz?

Cevap verdim:

- Ben bütün orduların vaziyetini iyice bilmezsem kendi ordumu nasıl sevk ve idare edeceğimi tâyin edemem.

Bir devlet ve milleti idare vaziyetinde bulunanların daima gözönünde tutmaları lâzım gelen mesele budur.

1937 (Ulus gazetesi, 20.3.1937)

★

Vatandaşların bir milletin fertleri olmak itibariyle millete, onun devlet ve hükûmetine ve mensup olduğu milletin uygar insanlığın bir ailesi olması açısından, bütün insanlığa karşı birtakım vazifeleri vardır.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 16)

★

DİN VE İSLÂM DİNİ

Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağlılıktır. Softa sınıfının din simsarlığına müsaade edilmemelidir. Dinden maddî menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte biz bu vaziyete muhalifiz ve buna müsaade etmiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar saf ve masum halkımızı aldatmışlardır. Bizim ve sizlerin asıl mücadele edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir.

1930 (A.H., s.116)

★

Din, bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamağa çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkâr hareketlerden sakınıyoruz. (A İ A., s. 102)

★

Bizim dinimiz en mâkul ve en tabiî bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabiî olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uyması lâzımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur. 1923 (Atatürk'ün S.D., II, s.90)

★

Müslümanların toplumsal hayatında, hiç kimsenin özel bir sınıf halinde mevcudiyetini muhafazaya hakkı yoktur. Kendilerinde böyle bir hak görenler dinî emirlere uygun harekette bulunmuş olmazlar. Bizde ruhbanlık yoktur, hepimiz eşitiz ve dinimizin hükümlerini eşit olarak öğrenmeye mecburuz.

1923 (Atatürk'ün S.D., II, s.90)

★

Büyük dinimiz çalışmayanın insanlıkla alâkası olmadığını bildiriyor. Bazı kimseler zamanın yeniliklerine uymayı kâfir olmak sanıyorlar. Asıl küfür onların bu zannıdır.

1923 (Atatürk'ün S.D.II,s.128)

★

Bilhassa bizim dinimiz için herkesin elinde bir ölçü vardır. Bu ölçü ile hangi şeyin bu dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şey ki akla, mantığa,halkın menfaatine uygundur; biliniz ki o bizim dinimize de uygundur. Bir şey akıl ve mantığa, milletin menfaatine, İslâmın menfaatine uygunsa kimseye sormayın; o şey dinîdir. Eğer bizim dinimiz aklın, mantığın uyduğu bir din olmasaydı mükemmel olmazdı, son din olmazdı.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s.127)

★

Camilerin mukaddes minberleri halkın ruhî, ahlâki gıdalarına en yüksek, en verimli kaynaklardır. Minberlerden halkın anlayabileceği dille ruh ve beyne hitap olunmakla müslümanların vücudu canlanır, beyni temizlenir, imanı kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur. Fakat buna karşılık hutbe okuyanların taşımaları gereken ilmî özellikler, özel liyakat ve dünya durumunu anlayıp bilme, önemlidir.

1922 (Atatürk'ün S.D.I, s.225)

★

Hutbeden maksat ahalinin aydınlanması ve doğru yolun gösterilmesidir. Başka bir şey değildir. Yüz, iki yüz, hattâ bin sene evvelki hutbeleri okumak insanları bilgisizlik ve gaflet içinde bırakmak demektir. Hutbe okuyanların her halde halkın kullandığı dille görüşmesi gereklidir. Geçen sene Millet Meclisi'nde söylediğim bir nutukta demiştim ki "Minberler, halkın beyinleri, vicdanları için bir verim kaynağı, bir nur kaynağı olmuştur". Böyle olabilmek için minberlerden aksedecek sözlerin bilinmesi ve anlaşılması, teknik ve ilim gerçeklerine uygun olması lâzımdır. Hutbe okuyanların siyasî durumu, toplumsal ve uygar durumu her gün izlemeleri zorunludur. Bunlar bilinmediği takdirde halka yanlış öğ-

retilmiş olur. Bundan ötürü hutbeler tamamen Türkçe ve zamanın gereklerine uygun olmalıdır ve olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s. 95-96)

★

Ezan ve Kur'an'ı Türklerden başka hiçbir müslüman milleti bu kadar güzel okuyamaz. Bunlara muhteşem müzik ahengi veren Türk sanatkârlarıdır.

1933 (Abdülkadir İnan. Türk Dili Dergisi, TDK. sayı: 74, 1957 s. 66)

★

Milletimizin içinde gerçek din âlimleri, âlimlerimiz içinde milletimizin gerçekten iftihar edebileceği din bilginlerimiz vardır. Fakat bunlara mukabil ilmî kıyafet altında ilim gerçeğinden uzak, gereği kadar okuyup öğrenmemiş, ilim yolunda yeteri kadar ilerleyememiş hoca kıyafetli cahiller de vardır. Bunların ikisini birbirine karıştırmamalıyız.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s.144)

EKONOMİ VE KALKINMA
(Ekonomi, ticaret, sanayi, ziraat, ulaştırma, bayındırlık)

Ben, ekonomik hayat denince; ziraat, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün bayındırlık işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir bütün sayarım. Bu vesile ile şunu da hatırlatmalıyım ki, bir millete bağımsız hüviyet ve kıymet veren siyasî varlık makinasında, devlet, fikir ve ekonomik hayat mekanizmaları, birbirine bağlı ve birbirine tabidirler; o kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı ahenkte çalıştırılmazsa, hükûmet makinasının motris kuvveti israf edilmiş olur, ondan beklenen tam verim elde edilemez. Onun içindir ki, bir milletin kültür seviyesi üç sahada, devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarıları neticelerinin bileşkesiyle ölçülür.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s.379)

★

Türk milleti, bütün tarihinde harp meydanlarında birçok zafer taçları giymiştir. Bununla övünür, daima övünecektir. Ancak, bu övünç tacını daha çok süsleyerek milletin başında tutabilmek için diğer bir sahada da mutlaka muvaffak olması lâzımdır. O da iktisattır.

1923 (Vakit gazetesi, 29.1.1931)

★

Siyasî, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılamazlarsa husule gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.

1923 (Atatürk'ün S.D. II. s.107)

★

Bilirsiniz ki, ekonomisi zayıf bir millet fakirlik ve yoksulluktan kurtulamaz, toplumsal ve siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

Memleketin idaresindeki muvaffakiyet de ekonomide edinilen bilgilerin derecesiyle orantılı olur. Hiçbir medenî devlet yoktur ki ordu ve donanmasından evvel ekonomisini düşünmüş olmasın. Memleket ve bağımsızlık müdafaası için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve vasıtalar ekonomik hayatın genişleme ve gelişmesiyle olabilir.

1924 (Atatürk'ün S.D.II, s. 182)

★

Bu vatan, çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmaya değer bir vatandır. İşte bu memleketi böyle bayındır hale, cennet haline getirecek olan, ekonomik etkenler ve ekonomik faaliyettir. Bu sebeple, öyle bir ekonomi devri lâzımdır ki, artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrensin ve o gereklere başvursun.

Hepimizin arzusu şudur ki, bu memleketin fertleri ellerinde örnekleriyle ziraatin, ticaretin, sanatın, çalışmanın, hayatın bir temsilcisi olsun. Ve artık bu memleket böyle fakir ve bu millet aşağı değil, belki memleketimize zengin memleketi, zenginler memleketi, bu yeni Türkiye'nin adına da çalışkanlar diyarı denilsin. İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor ve böyle bir devre yükselecektir. Ve böyle bir devrin tarihini yazacaktır. Ve böyle bir devirde, böyle bir tarihte en büyük yer, en büyük hak çalışkanlara ait olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 108)

★

Bu geniş memleketi bayındır bir hale çevirmek lâzımdır. Bu halk, zengin olmaya mecburdur. Memleket bayındır olmazsa, bu halk zengin olmazsa, size hâlâ yaşamak imkânından bahsederse inanmayınız.

1923 (G.İ., Milliyet gazetesi, 2.2.1930)

★

Ekonomik kalkınma, Türkiye'nin, hür, bağımsız, daima kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, belkemiğidir. Türkiye bu kalkınmada, iki büyük kuvvet dizisine dayanmaktadır:

Toprağının iklimleri, zenginlikleri ve başlıbaşına bir servet olan coğrafi vaziyeti; ve bir de, Türk milletinin, silâh kadar, makina

da tutmaya yaraşankudretli eli ve millî olduğuna inandığı işlerde ve zamanlarda, tarihin akışını değiştirir kahramanlıkla beliren, yüksek sosyal benlik duygusu...

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 383)

★

Yeni Türkiye devleti temellerini süngü ile değil, süngünün de dayandığı ekonomi ile kuracaktır. Yeni Türkiye devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye devleti bir ekonomik devlet olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s.56-57)

★

Endüstrileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayiî kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere mahsullerimizi kıymetlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zarurettir.

1937 (Atatürk'ün S.D.I, s. 381)

★

En güzel coğrafî vaziyette ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye; endüstrisi, ticareti ve sporu ile, en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten istifadeyi bilmeliyiz; denizciliği, Türk'ün büyük millî ülküsü olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız.

1937 (Atatürk'ün S.D.I, s. 382)

★

Adana'da Esnaf Cemiyeti'nin çayında söylemiştir:

Bir milleti yaşatmak için birtakım temeller lâzımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en mühimlerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve hastalıklı bir kimse gibidir. Hattâ kastettiğim mânayı bu söz de ifadeye kâfi değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 125)

1935 Ağustosunda Milletlerarası İzmir Fuarının açılışına gönderdiği mesaj:

Türkiye'nin uyguladığı Devletçilik sistemi, ondokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce mânası şudur: Fertlerin hususî teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını gözönünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmağa muvaffak oldu. Bizim izlediğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizm'den başka bir yoldur.

1935 (Ulus gazetesi. 23.8.1935, s. 5)

★

Bugünkü savaşımlarımızın gayesi tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın bütünlüğü ise ancak malî bağımsızlık ile mümkündür. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca o devletin bütün hayatî kuruluşlarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak malî kuvvetle yaşar. Malî bağımsızlığın korunması için ilk şart, bütçenin ekonomik bünye ile orantılı ve denk olmasıdır. Bundan ötürü devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya müracaat etmeksizin memleketin gelir kaynaklarıyla idareyi temin çare ve tedbirlerini bulmak lâzım ve mümkündür. Azamî tasarruf millî özelliğimiz olmalıdır.

Mazinin ve düşmanların, memleket ve milletimizi bütün uygarlık dünyasıyla birlikte ileriye götürmekten menetmiş olan zincirleri, bugün bizi, az zamanda fevkalâde teşebbüslerde ve icraatta bulunmağa zorluyor. Ancak bu mecburiyetin tatmini ve kayıpların telâfisi bugünkü parasal kudretimizin üstündedir. Bundan dolayı hükûmetimizin her uygar devlet gibi dış borçlanmalar yapmasına lüzum vardır. Şu kadar ki ödünç alınan yabancı paralarını, şimdiye kadar Babıâli'nin yaptığı tarzda, ödemeye mecbur değilmişiz gibi, maksatsız israf ve kullanma ile borçlarımızın yükünü

artırarak malî bağımsızlığımızı tehlikeye maruz bırakmaya kat'i şekilde karşıyız. Biz, memlekette, bayındırlığı, üretimi ve halkın refahını temin edecek, gelir kaynaklarımızı geliştirecek verimli borçlanmalara taraftarız.

1922 (Atatürk'ün S.D.I., s. 222-223)

★

Biz ekonomik genişliğin temelini de, ancak her milletin refahla yaşamaya ve ilerlemeye hakkı olduğunu kabul eden bir zihniyetle, bütün milletlerin birlikte çalışmaları yolunun bulunmasında görüyoruz.

1932 (Atatürk'ün S.D.I. s. 357)

★

Vatandaşa hazineye karşı yükümlülüğünün, en mühim vazifesi olduğunu anlatmak için, yorulmamak lâzımdır. Şüphe yoktur ki, özellikle devletçi ve halkçı olan bir idare ve ekonomi hayatında, hazinenin kudret ve düzeni, başlıca dayanaktır. Cumhuriyetin kudreti de her sahada ve millî savunma sahasında, ihtiyaçlarını karşılayan hazinesinin düzenindedir.

1936 (Atatürk'ün S.D.I., s. 375)

★

Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve servete hak kazanmış ve lâyık olan köylüdür.

1922 (Atatürk'ün S.D.I., s. 219)

★

Memleketimiz şu iki şeyin memleketidir: Biri çiftçi, diğeri asker. Biz çok iyi çiftçi ve çok iyi asker yetiştiren bir milletiz. İyi çiftçi yetiştirdik; çünkü topraklarımız çoktur. İyi asker yetiştirdik; çünkü o topraklara göz diken düşmanlar fazladır. O toprakları sürenler, o toprakları koruyan hep sizlersiniz. Bundan sonra da daha iyi çiftçi ve daha iyi asker olacağız. Ama bundan sonra asker oluşumuz artık eskisi gibi başkalarının hırsı, şan ve şöhreti, keyfi için değil; yalnız ve yalnız bu aziz topraklarımızı korumak içindir.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 131)

★

Çiftçilerimizin gayretiyle memleketimizin verimli tarlaları, birer bayındırlık kaynağı olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 103)

★

Millî ekonominin temeli ziraattir. Bunun içindir ki, ziraatte kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır.

1937 (Atatürk'ün S.D.I, s. 379)

★

Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa sahip olması, mutlaka lâzımdır. Vatanın sağlam temeli ve bayındır hale getirilmesi, bu esastadır.

1936 (Atatürk'ün S.D.I., s. 374)

★

Ekonomik hayatın faaliyet ve canlılığı, ancak ulaştırma araçlarının, yolların, trenlerin, limanların durumu ve derecesiyle orantılıdır.

1922 (Atatürk'ün S.D.I. s. 221)

★

Demiryolları bir ülkeyi uygarlık ve refah nurlariyle aydınlatan kutsal bir meşaledir.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 383)

★

Ekonominin gelişmesinde başlıca lüzumlu olan, yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz ulaştırma araçları millî mevcudiyetin maddî ve siyasî kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet vasıtasıdır.

1930 (Atatürk H.H.B., s. 266)

★

Bir an için vatan dediğimiz kutsal varlığa genel bir görüşle bakalım. Onun hayat adına, bayındırlık adına her şereften mahrum bir siyah toprak sahasından ibaret bırakılmış olduğunu görürüz. O siyah toprak sahasının altında defineler ve üstünde asîl ve kahraman bir millet yaşıyor. İşte biz, bütün bu uzun ve tahammülü

güç mücadeleleri bu aziz ecdat mirasının hür ve bağımsız sahibi olduğumuzu ve daima olacağımızı ispat için yapmış bulunuyoruz. Vatanın ve millet bağımsızlığının sorumluluğu adına yapmış bulunuyoruz. Bundan sonraki faaliyetlerimizin de temel hedefi aynı sorumluluğun, huzur ve güvenliğin temini ve desteklenmesi olacaktır.

1923 (Atatürk'ün S.D.I., s. 308)

★

Mükemmel bir eserin âni bir girişimle oluşması o kadar kolay değildir. Aynı zamanda düşürmek lâzımdır ki, bu eksiklikler yarım asırlık bir gevşekliğin sonucu olsaydı, belki o kadar düşünmeğe gerek yoktu. Fakat bütün bu eksikler asırların biriktirdiği eksikliklerdir. Bu kuşak, hatta bundan sonraki kuşaklar çok seneler çalışarak bu eksiklikleri giderebileceklerdir.

1931 (Vakit gazetesi, 29.1.1931)

SPOR VE SAĞLIK

Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesinin ana unsurlarından saymak lâzımdır.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s.387)

★

Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a yazdığı mektup:

Seni cihanda büyük ün almış bir Türk pehlivanı tanıdım. Parlak başarılarının sırrını şu sözlerle izah ettiğini de öğrendim: "Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm!"

Bu dediğini, en az, yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü Türk sporcularına bir meslek ilkesi olarak kaydediyorum. Bununla senden ve sözlerinden ne kadar çok memnun olduğumu anlarsın.

1931 (Tarih IV. Türkiye Cumhuriyeti. Hz. T.T.T.C, s. 268)

★

Spor, yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılamaz. İdrak ve zekâ, ahlâk da bu işe yardım eder. Zekâ ve kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zekâ ve kavrayışı yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklısını severim.

(F.C.G., s. 130)

★

Türk sosyal bünyesinde spor hareketlerini düzenlemekle görevli olanlar, Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için herhangi bir yarışmada kazanmak emeliyle bir spor çizmezler. Esas olan, bütün her yaştaki Türkler

için beden eğitimini sağlamaktır. "Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur" sözünü atalarımız boşuna söylememişlerdir.

1937 (Atatürk H.H.B., s. 86)

★

Kendine, inkılâbın ve inkılâpçılığın çeşitli ve hayatî vazifeler verdiği Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman, üzerinde dikkatle durulacak millî meselemizdir.

1937 (Atatürk'ün S.D.I., s. 378)

★

Türk'e ev ve bark olan her yer, sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır.

1935 (Atatürk'ün S.D.I., s. 370)

HAYAT GÖRÜŞÜ VE BAŞARI YOLU

Hayat demek mücadele, uğraşı demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarı ile mümkündür. Bu da, manevî ve maddî bakımdan kuvvete, kudrete dayanır bir niteliktir.

1920 (Nutuk II, s. 434)

★

Yolunda, yalnız olmayacaksın; orada, aynı hedefi takip eden başkaları ile beraber yürüyeceksin. Bu hayat yarışında, diğerleri, kabiliyetleri itibariyle sizi geçebilirler. Bir başarı, elinizden kaçabilir. Bundan dolayı, onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl mühim olan başarı değil, gayrettir. İnsanın elinde olan ve onu memnun eden ancak gayrettir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 78; 542)

★

Yüksek seviyede olan, kendi seviyesinden bilgi ve anlayışça aşağı olanı beğenmez. Fakat bu hal, aslında takdir ve teşvike lâyık görülmek lâzım gelmez mi? Her yeni yetişen, kendinden eskisini beğenmeyecek kadar yükselirse, o zaman, ancak o zaman gelecek nesiller, birbirinden derece derece yüksek seviyede bir yüksek kuşak vücuda getirebilir ki, insanın ilerlemesinin gayesi de budur.

1918 (M.Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, Afet İnan, 1983, s. 51)

★

Allah dünya üzerinde yarattığı bu kadar nimetleri, bu kadar güzellikleri insanlar istifade etsin, varlık içinde yaşasın diye yaratmıştır ve azamî derecede faydalanabilmek için de, bütün yaratıklardan esirgediği zekâyı, aklı insanlara vermiştir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 108)

★

Hayatta daima ve çok ölçülü olmak lâzımdır.

(H.R.S.H., s. 10)

★

Felâket başa gelmeden evvel, onu önleyecek ve ona karşı savunulacak gerekleri düşünmek lâzımdır. Geldikten sonra dövünmenin faydası yoktur.

1920 (Nutuk II, s. 463)

★

Şu veya bu tarzda, bir takım kuş beyinli kimselere kendinizi beğendirmek hevesine düşmeyiniz, bunun hiçbir kıymeti ve ehemmiyeti yoktur. Eğer şunun, bunun güleryüz göstermesinden kuvvet almaya tenezzül ederseniz, halinizi bilmem, fakat geleceğiniz çürük olur.

1908 (Atatürk'ün S.D.V., s.112)

★

Büyüklük odur ki, hiç kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için gerçek ülkü neyse onu görecek, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır. Herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. Önüne sayılamayacak güçlükler yığacaklardır. Kendini büyük değil küçük, zayıf, vasıtasız, hiç telâkki ederek, kimseden yardım gelmeyeceğine inanarak bu güçlükleri aşacaksın. Ondan sonra sana büyüksün derlerse, bunu diyenlere de güleceksin!

1908 (Atatürk'ün S.D.V., s. 112)

★

Bir işi zamansız yapmak, o işi başarısızlığa uğratmak olur. Her şey sırasında ve zamanında yapılmalıdır.

1919 (E.Ö.K. Atatürk'le Beraber II, s. 235)

★

Herhangi bir zorluk önünde kaldığım zaman benim yaptığım iş şudur: Vaziyeti iyice belirlemek, sonra bu vaziyet karşısında alınacak tedbirin ne olduğuna karar vermek. Bu kararı bir kere verdikten sonra artık acaba yapayım mı, yapmayayım mı, diye tereddüt etmemek, tereddütsüz kararı uygulamak! Ve başaracağıma inanarak uygulamak! (G.D.D., s. 109)

★

Ben, bir işi nasıl başaracağımı düşünmem. O işe neler mâni olur, diye düşünürüm. Engelleri kaldırdım mı iş kendi kendine yürür.

(H.R.S.H., s.10)

★

Verdiğiniz emrin yapılmasından emin olmak istiyorsanız tâ en son gerçekleşme uçuna kadar kendiniz onun başında bulunmalısınız.

(A.T. ve D.K.H., s. 10)

★

Benim yaptığım işler, biri diğerine bağlı ve lüzumlu olan şeylerdir. Fakat, bana yaptıklarımdan değil, yapacaklarımdan bahsedin.

(Atatürk H.H.B., s. 301)

★

Neticesiz uğraşmak, çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut neticesiz, mânasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir.

1930 (M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, s. 536)

★

Başarılarda gururu yenmek, felâketlerde ümitsizliğe karşı koymak lâzımdır.

1930 (Atatürk H.H.B.,s. 90)

★

İnsanların hürmet ve saygılarının, itaatlerinin kendinden maddeten değil, mânen yüksek olanlar hakkında belirmesi insan ruhunun gereklerindendir.

1914 (Mustafa Kemal, Z. ve K. ile Hasbihal, s. 9)

ATATÜRK'E GÖRE ATATÜRK

Beni görmek demek mutlaka yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir.

1929 (Ayın Tarihi, sayı: 65, 1929)

★

İki Mustafa Kemal vardır; biri ben, et ve kemik geçici Mustafa Kemal... İkinci Mustafa Kemal, onu "ben" kelimesiyle ifade edemem. O, ben değil, bizdir. O, memleketin her köşesinde yeni fikir, yeni hayat ve büyük ülkü için uğraşan aydın ve savaşçı bir topluluktur. Ben onların rüyasını temsil ediyorum. Benim teşebbüslerim, onların özlemini çektikleri şeyleri tatmin içindir. O Mustafa Kemal sizsiniz, hepinizsiniz. Geçici olmayan, yaşaması ve başarması gereken Mustafa Kemal odur.

(Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yerli Yabancı 80 İmza Atatürk'ü Anlatıyor, s. 183)

★

Millî Mücadele'ye beraber başlayan yolculardan bazıları, millî hayatın bugünkü Cumhuriyet ve Cumhuriyet kanunlarına kadar gelen gelişmelerinde, kendi fikrî ve ruhî yeteneklerinin kavrayış hududu bittikçe, bana karşı direnişe ve muhalefete geçmişlerdir.

Bu son sözlerimi özetlemek lâzım gelirse, diyebilirim ki, ben milletin vicdanında ve geleceğinde hissettiğim büyük gelişme istidadını, bir millî sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş, bütün toplumumuza uygulatmak mecburiyetinde idim.

1927 (Nutuk I, s. 16)

★

Bizim yüzümüz, her zaman temiz ve pâk idi ve daima temiz ve pâk kalacaktır. Yüzü çirkin, vicdanı çirkinliklerle dolu olanlar,

bizim vatanseverce, vicdanlıca ve namusluca hareketlerimizi küçük ve çirkin ihtirasları yüzünden, çirkin göstermeye kalkışanlardır.

1927 (Nutuk II, s. 882)

★

Milletimizin, Türk milletinin yakın, uzak tarihine lüzumu kadar vukufumuz vardır. Mazinin derslerini, hal ve istikbal hayatı için göz önünde tutmak dikkatinden mahrum değiliz. Yaptığımız hizmetlerle övünmüyoruz. Yapacağımız hizmetlerin iftihar sebebi olabileceği ümidiyle müteselliyiz.

1925 (Atatürk'ün S.D.V., s. 209)

★

Benim gözümde hiçbir şey yoktur; ben yalnız liyâkat âşığıyım.

(B.H., s. 286)

★

Her zaman tekrar mecburiyetinde kalıyor ve tekrarı da faydalı görüyorum ki, eğer ben milletime herhangi bir hizmette bulunmuşsam, eğer ben herhangi bir girişimde önayak olmuşsam bu hizmet ve girişimin temel kaynağı, saygılar ve sevgilerle bağlı olduğum, bundan sonra da saygı ve sevgiyle mutluluk ve refahına varlığımı, hayatımı vereceğim aziz milletime, sizlere dayanmaktadır. Bir millette güzel şeyler düşünen insanlar, fevkalâde işler yapmaya kabiliyetli kahramanlar bulunabilir, ama öyle kimseler yalnız başına hiçbir şey olamazlar, meğer ki bir umumî hissin ifadesi, temsilcisi olsunlar. Ben milletimin düşünce ve duygularını yakından tanımaktan, aziz milletimde gördüğüm kabiliyet ve ihtiyacı belirtmekten başka birşey yapmadım. Onun bu kabiliyet ve duygularını sezip tanımakla övünüyorum. Milletimdeki, bugünkü zaferleri doğurabilecek özelliği görmüş olmak... Bütün bahtiyarlığım işte bundan ibarettir.

1923 (Atatürk'ün S.D.II, s. 161)

★

Ben zannediyorum ki, millet fertlerinin hiç birinden fazla yüksekliğe sahip değilim. Bende fazla girişim görüldüyse bu benden

değil, milletin bileşkesinden çıkan bir girişimdir. Sizler olmasaydınız, sizlerin vicdanî eğilimleriniz bana dayanak noktası teşkil etmemiş olsaydı; bendeki girişimlerin hiçbiri olmazdı. Millete ait meziyetleri yalnız şahıslara bırakan anlayış, eski idarelerin sistem ve usûl meselesinden doğuyordu. Vaktiyle mevcut devlet ve devletlerin kuruluş şekli sadece bir şahsın menfaatlerini ve arzularını tatmine yönelmiş idi. Şahısların bu arzu ve emellerine hizmet eden millet, gösterilen büyüklüklerin şerefinden asla payını alamaz, ancak hata ve beceriksizlik olursa onlar millete yüklenirdi. Bugün bu hal mevcut değilse, millet kendi büyüklüğünü olduğu gibi dünyaya göstermişse, fazlalık bende değil, bugünkü idarenin niteliğindedir. Bu şekil mevcut oldukça, bu yere çıkacak herkesin yapacağı şey bundan başka türlü olamaz.

1923 (Atatürk'ün S.D. II, s. 159)

★

Ben vazifemin bitmediğini, yüklendiğim sorumluluğun da yüksek ve çetin olduğunu anlıyorum. Arkadaşlar, bu vazife bitmeyecektir. Ben toprak olduktan sonra da devam edecektir. Ben seve seve, sevine sevine bütün varlığımı bu kutsal vazifeye vereceğim ve onun yüksek sorumluluğunu yüklenmekle mesut olacağım. Vazifeme başarı ile devam edebileceğim. Çünkü büyük milletimizin kalp ve vicdanında bana karşı sarsılmaz bir güven ve itimat taşımakta olduğunu görüyorum. Bu benim için büyük kuvvettir, büyük yetkidir.

1925 (Atatürk'ün S.D.II, s.236)

★

Ben gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.

1937 (Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 590)

KISALTMALAR

A.B.N.M.: Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Müsvetteleri üzerinde arkadaşlarının eleştirilerini Dinlemesi ve Gençliğe Seslenişi, Afetinan, Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri. T.T.K. Yayını, 1980)

A.H.:.Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sel Yayınları 1955

A.İ.A.: Asaf İlbay Anlatıyor, Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

A.İ.B.T.: Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı (16/17 Ocak 1923), İsmail Arar, İstanbul 1969.

Atatürk H. H.B.: Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Afetinan, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara 1959.

Atatürk'ün B.A.: Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Falih Rıfkı Atay, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

Atatürk'ün H.: Atatürk'ün Huzurunda, Muzaffer Göker, T.T.K. Belleten, cilt: III, sayı: 10, 1939

Atatürk'ün M.A.D.: Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, Maarif Vekâleti Ana Programa Hazırlıklar Serisi: A, No: 1, İstanbul 1939.

Atatürk'ün S.D. I: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Derleyen: Nimet Unan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: I, Birinci Basım, 1945.

Atatürk'ün S.D. II: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Toplayan: Nimet Unan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: I, İkinci Basım, 1959.

Atatürk'ün S.D. III: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, Toplayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: I, İkinci Basım, 1961.

Atatürk'ün S.D.V.: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri V, Derleyen: Sadi Borak-Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1972.

Atatürk'ün Ş.D.K. ve İ.S.: Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri (1925). Mustafa Selim İmece, Türkiye İş Bankası yayını, Ankara 1959.

Atatürk'ün T.T.B. IV: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938), Derleyen: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: I. 1964.

A.T. ve D.K.H.: Atatürk Tarih ve Dil Kurumları (Hatıralar), Ruşen Eşref Ünaydın, TDK Yayını, 1954.

A. ve T.K.: Atatürk ve Türk Kadını, Perihan Naci Eldeniz, T.T.K. Belleten, cilt: XX, sayı: 80, 1956.

B.H.: Bazı Hatıralar ve "Ben Ne Yaptım?", Yusuf Ziya Özer, T.T.K. Belleten, cilt: III, sayı: 10, 1939

E.Ö.K. Atatürk'le Beraber: Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Mazhar Müfit Kansu, cilt I-II, T.T.K. Yayını, Ankara 1966.

F.A. ve A.H.: Doğumundan Cumhuriyetin İlanına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri, Hasan Rıza Soyak, Hayat Yayınları, 1965.

F.C.G.: Gömlek, Ferit Celâl Güven, Yücel Dergisi, cilt: 10, sayı: 57, 1939.

G.D.D.: Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım (Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devirlerine ait Hatıralar ve Tetkikler), Asım Us, İstanbul 1964.

G.İ.: Gazi ve İnkılâp (Gazi Hazretlerinin şimdiye kadar neşredilmemiş hasbihalleri ve nutukları), Mahmut Soydan, Milliyet Gazetesi 26.XI.1929-7.2.1930.

H.R.S.H.: Hasan Rıza Soyak'tan Hatıralar, Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları: Medenî Bilgiler ve M.Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Afet İnan, T.T.K. Yayını, 1969.

M.E.İ.S.D.I: Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M.Eg. Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, I. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları: 6, 1946.

Nutuk I: Nutuk, cilt: I (1919-1920), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul 1961.

Nutuk II: Nutuk, cilt: II (1920-1927), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul 1961.

Nutuk III: Nutuk, cilt: III (Vesikalar), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul 1967.

Y.İ.: Yılların İçinden, Uluğ İğdemir, T.T.K. Yayını, 1976.

Z. ve K. Hasbihal: Zâbit ve Kumandan ile Hasbihal; Mustafa Kemal (Atatürk), Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara 1957.

IV

Doğumundan Ölümüne Kadar

ATATÜRK KRONOLOJİSİ

ATATÜRK KRONOLOJİSİ

1881 : Atatürk'ün Selânik'te doğumu.

1886 : Atatürk'ün ilk öğrenimine başlaması (Kısa bir süre mahalle mektebine devam etmiş, daha sonra çağdaş eğitim yapan Şemsi Efendi Okulu'na geçerek ilkokulu burada bitirmiştir.)

1888 : Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin ölümü.

1893 : Atatürk'ün Selânik Askerî Rüştiyesi'ne girişi (Atatürk kısa bir süre Selânik Mülkiye Rüştiyesi'ne gitmişse de öğrenimine daha sonra Askerî Rüştiye'de devam etmiş ve okulu 1896 yılında bitirmiştir. Bu okulda matematik öğretmeni Mustafa Efendi, genç öğrencisi Mustafa'nın adının sonuna "Kemal" ismini ilâve etmiştir.)

1896 : Atatürk'ün Manastır Askerî İdadisi'ne girişi (1899 yılında bitirmiştir)

13 Mart 1899 : Atatürk'ün Manastır Askerî İdadisi'ni bitirerek İstanbul'da Harp Okulu'nun piyade sınıfına yazılışı.

10 Şubat 1902 : Atatürk'ün teğmen rütbesiyle Harp Okulu'nu bitirişi ve öğrenimine Harp Akademisi'nde devam etmesi.

	1903 :	Atatürk'ün üsteğmen oluşu.
11 Ocak	**1905 :**	Atatürk'ün Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun oluşu.
5 Şubat	**1905 :**	Atatürk'ün -kurmaylık stajı için- Şam'da 5. Ordu emrine atanması.
10 Şubat	**1905 :**	Atatürk'ün Şam'a gitmek üzere İstanbul'dan hareketi.
Ekim	**1906 :**	Atatürk'ün Şam'da bazı arkadaşları ile gizli olarak "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"ni kuruşu.
20 Haziran	**1907 :**	Atatürk'ün kolağası (kıdemli yüzbaşı) oluşu.
13 Ekim	**1907 :**	Atatürk'ün Şam'dan, merkezi Manastır'da bulunan 3. Ordu Karargâhı'na atanması (Bu karargâhın Selânik'teki şubesinde çalıştırılmıştır.)
23 Şubat	**1908 :**	Atatürk'ün General Litzmann'dan çevirdiği "Takımın Muharebe Talimi" adlı -askerî eğitimle ilgili- kitabın Selânik'te yayımlanması.
22 Haziran	**1908 :**	Atatürk'e, Üçüncü Ordu Karargâhı'ndaki görevinin yanısıra Üsküp-Selânik arasındaki demiryolu müfettişliği görevinin de verilmesi.
23 Temmuz	**1908 :**	İkinci Meşrutiyet'in ilânı.
13 Ocak	**1909 :**	Atatürk'ün Üçüncü Ordu Selânik Redif Tümeni Kurmay Başkanlığı'na getirilişi.
13 Nisan	**1909 :**	İstanbul'da İkinci Meşrutiyet'e karşı -avcı taburlarının ayaklanmasıyla- büyük isyan çıkması (31 Mart İsyanı)

15/16 Nisan	**1909 :**	Atatürk'ün Hareket Ordusuyla beraber -bu ordunun Kurmay Başkanı olarak- Selânik'ten İstanbul'a hareketi.
19 Nisan	**1909 :**	Atatürk'ün Hareket Ordusu'yla beraber İstanbul'a gelişi.
16 Mayıs	**1909 :**	Atatürk'ün 31 Mart olayının bastırılmasından sonra tekrar Selânik'e dönüşü.
30 Ağustos	**1909 :**	Atatürk'ün -kolağası rütbesiyle- Cumalı Karargâhı'ndaki askerî manevra'ya katılışı.
8 Eylül	**1909 :**	Cumalı Karargâhı'ndaki askerî manevranın sona erişi ve Atatürk'ün Cumalı'den ayrılışı.
22 Eylül	**1909 :**	Selânik'te "İttihat ve Terakki Büyük Kongresi"nin toplanışı (Atatürk, bu kongrede bir konuşma yaparak ordunun siyasetten çekilmesi gereğini savunmuştur.)
5 Kasım	**1909 :**	Atatürk'ün -Selânik Redif Tümeni Kurmay Başkanlığından- tekrar Üçüncü Ordu Karargâhı'na atanması.
	1909 :	Atatürk'ün "Cumalı Ordugâhı" adlı kitabının Selânik'te yayımlanması (Bu küçük kitap, 30 Ağustos-8 Eylül 1909 arasında Cumalı Karargâhı'nda yapılan askerî manevra esnasında tutulan not ve krokilerden oluşmuştur.)
6 Eylül	**1910 :**	Atatürk'ün Selânik'te Üçüncü Ordu Subay Talimgâhı Komutanlığı'na atanması.
Eylül	**1910 :**	Atatürk'ün orduyu temsilen, Pikardi manevralarını izleme amacıyla Fransa'ya gönderilişi.

1 Kasım	**1910 :**	Atatürk'ün Üçüncü Ordu Subay Talimgâhı Komutanlığı'ndan tekrar Üçüncü Ordu Karargâhı'na atanması.
15 Ocak	**1911 :**	Atatürk'ün, 5. Kolordu Karargâhı'nda, daha sonra yine Selânik'te bulunan 38. Piyade Alayı'nda görevlendirilmesi.
Mart	**1911 :**	Atatürk'ün Arnavutluk'ta çıkan isyanı bastırmak üzere düzenlenen harekâtta Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın yanında görev alışı.
19 Nisan	**1911 :**	Atatürk'ün 5. Kolordu'nun Selânik-Kılkış arasında yaptığı manevralara -kolağası rütbesiyle- katılması (Manevra 20 Nisan 1911 akşamı sona ermiştir.)
14 Eylül	**1911 :**	Atatürk'ün, Selânik'te 38. Piyade Alay Kumandanlığı'ndaki görevinden alınarak İstanbul'da Genelkurmay I. Şube'de bir göreve atanması.
29 Eylül	**1911 :**	İtalyanların Trablusgarp'ta Osmanlı Devleti'ne harp ilânı
5 Ekim	**1911 :**	İtalyanların Trablusgarp'a saldırıya geçmesi.
15 Ekim	**1911 :**	Atatürk'ün, Trablusgarp'a gönüllü gitmek üzere -Gazeteci Mustafa Şerif kimliği ilebir kısım arkadaşlarıyla beraber İstanbul'dan ayrılışı (İskenderiye üzerinden Trablusgarp'a geçmiştir.)
27 Kasım	**1911 :**	Atatürk'ün binbaşılığa terfi edişi.
8 Aralık	**1911 :**	Atatürk ve arkadaşlarının Bingazi'ye gelişi (Atatürk, burada Tobruk Bölgesi komutanı Ethem Paşa'nın Kurmay Başkanı olarak göreve başlamıştır.)
19 Aralık	**1911 :**	Atatürk'ün -Ethem Paşa'nın yerine- Tobruk Bölgesi Komutanlığı'na getirilişi.

30 Aralık	**1911 :**	Atatürk'ün Derne'ye gelişi ve Derne doğusundaki Şark Gönüllüleri Komutanlığı'nı üzerine alışı.
	1911 :	Atatürk'ün, "Tâbiye Tatbikat Seyahatı" adlı kitabının Selânik'te yayımlanması (Bu küçük kitap, 5. Kolordu'nun 19-20 Nisan 1911 günleri yaptığı ve Atatürk'ün de kolağası rütbesiyle katıldığı bir askeri tatbikatın not ve krokilerinden oluşmuştur.)
12 Mart	**1912 :**	Atatürk'ün Derne Komutanlığı'na atanması.
8 Ekim	**1912 :**	Karadağ'ın harp ilânı ile Balkan Harbi'nin başlaması.
24 Ekim	**1912 :**	Atatürk'ün Trablusgarp'tan İstanbul'a hareketi.
25 Kasım	**1912 :**	Atatürk'ün, Gelibolu'da bulunan Bahr-i Sefîd (Akdeniz) Boğazı Kuvay-ı Mürettebesi Komutanlığı Harekât Şubesi Müdürlüğü'ne atanması.
1 Aralık	**1912 :**	Atatürk'ün İstanbul'dan Bolayır'a hareketi.
	1912 :	Atatürk'ün, General Litzmann'dan çevirdiği "Bölüğün Muharebe Talimi" adlı -askerî eğitimle ilgili- kitabın İstanbul'da yayımlanması.
27 Ekim	**1913 :**	Atatürk'ün Sofya Ataşemiliterliğine atanması.
20 Kasım	**1913 :**	Atatürk'ün Sofya'ya gelişi.
11 Ocak	**1914 :**	Atatürk'e, Sofya Ataşemiliterliğine ilâveten Belgrat ve Çetine Ataşemiliterliklerini de yürütme görevi verilmesi.
1 Mart	**1914 :**	Atatürk'ün yarbaylığa terfi edişi.

Mayıs 1914 : Atatürk'ün, Nuri (Conker)'in "Zâbit ve Kumandan" adlı,konferanslardan oluşan eseri üzerine, -onunla sohbet şeklinde- "Zâbit ve Kumandanla Hasbihal" adlı kitabını yazması (Bu kitap, bir süre gecikme ile 1918 Aralık ayında İstanbul'da yayımlanmıştır.

1 Ağustos 1914 : Almanya'nın Rusya'ya harp ilânı ile I. Dünya Savaşı'nın başlaması.

29 Ekim 1914 : Osmanlı Devleti'nin, I. Dünya Savaşı'na girişi.

20 Ocak 1915 : Atatürk'ün, Tekirdağ'da teşkil edilecek 19. Tümen Komutanlığı'na atanması.

2 Şubat 1915 : Atatürk'ün Tekirdağ'a gelişi ve 19. Tümeni kurma çalışmalarına başlaması.

25 Şubat 1915 : Tekirdağ'daki 19. Tümen Komutanlığı'nın Maydos (Eceabat)'a nakli ve Atatürk'ün 19. Tümen Komutanlığı üzerinde olmak üzere Maydos Bölgesi Komutanı olarak görevini sürdürmesi.

18 Mart 1915 : Çanakkale Boğazı'nı geçmeye teşebbüs eden İngiliz donanmasının, ağır zayiat vererek başarı kazanamaması.

23 Mart 1915 : Gelibolu'da 5. Ordu'nun kurulması kararı ve komutanlığına Alman Generali Liman von Sanders'in atanması (26 Mart 1915 günü Gelibolu'ya gelmiştir.)

18 Nisan 1915 : Atatürk'ün komutasındaki 19. Tümenin, 5. Ordu'nun genel ihtiyatını oluşturmak üzere Bigalı'ye gönderilişi.

25 Nisan 1915 : Çanakkale'de İngilizlerin Seddülbahir ve Arıburnu bölgesinde çıkarma hareketine başlaması; Bigali'den gelen Atatürk komu-

tasındaki 19. Tümen kuvvetlerinin taarruzu ile geri çekilmeye mecbur edilişi (Düşman çıkarması 26 ve 27 Nisan günleri de devam etmiş; ancak Atatürk komutasındaki askerlerimizin kahramanca savunması karşısında başarısız kalmıştır.)

1 Haziran 1915 : Atatürk'ün albaylığa terfi edişi.

15 Temmuz 1915 : Atatürk'e Harp Madalyası verilişi.

6 Ağustos 1915 : Düşmanın Çanakkale'de takviyeli kuvvetlerle yeni bir taarruzu (Bu taarruz, 7 Ağustos 1915 günü de devam etmiş, ancak Atatürk'ün aldığı önlemler sayesinde gelişme imkânı bulamamıştır.)

Düşmanın akşam Anafartalar bölgesine asker çıkararak bu bölgeden de ilerleme girişimi.

8 Ağustos 1915 : Atatürk'ün -General Liman von Sanders' in emri ile- "Anafartalar Grubu Komutanlığı"na getirilişi.

9 Ağustos 1915 : Atatürk komutasındaki kuvvetlerin, Anafartalar bölgesinde İngilizlere taarruzu; düşmanın tekrar çıkarma yaptığı kıyılara itilmesi.

10 Ağustos 1915 : Atatürk komutasındaki kuvvetlerin, Conkbayırı'nda İngilizlere taarruzu ve düşmanın ilerlemesine imkân verilmemesi (Bugünkü muharebeler esnasında Atatürk'ün kalbini hedef alan bir kurşun, göğüs cebindeki saate çarpıp geri döndüğünden, kendisi mutlak bir ölümden kurtuldu.)

1 Eylül 1915 : Atatürk'e, Anafartalar Grubu Komutanlığı'ndaki üstün başarıları sebebiyle "Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası" verilişi.

10 Aralık 1915: Atatürk'ün, "Anafartalar Grubu Komutanlığı"ndan istifası (Bu istifa, 5. Ordu Komutanı General Limon von Sanders tarafından kabul edilmemiş, kendisi izinli olarak İstanbul'a dönmüştür.)

19/20 Aralık 1915: İngilizlerin gece Çanakkale'yi tahliye etmeleri.

17 Ocak 1916: Atatürk'e, "Anafartalar Grubu Komutanlığı"ndaki üstün başarıları sebebiyle "Muharebe Altın Liyakat Madalyası" verilişi.

27 Ocak 1916: Atatürk'ün, karargâhı Edirne'de bulunan 16. Kolordu Komutanlığı'na atanması (Edirne'deki bu kolordu, Kafkas Cephesinin önem kazanması üzerine bir süre sonra aynı adla Diyarbakır'a nakledilmiştir.)

11 Mart 1916: Atatürk'ün, Karargâhı Diyarbakır'a nakledilmesi kararlaştırılan 16. Kolordu Komutanlığına atanması (Başkomutan Vekili Enver Paşa, bugün Atatürk'e telgraf çekerek Kolordu Karargâhıyla Resülayn (Ceylanpınar) üzerinden hemen Diyarbakır'a hareket etmesini istemiştir.)

12 Mart 1916: Atatürk'ün, -16. Kolordu'nun Edirne'den Diyarbakır'a kaydırılması üzerine- Edirne'den İstanbul'a hareketi.

16 Mart 1916: Atatürk'ün, Diyarbakır'daki görevine gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışı.

26 Mart 1916: Atatürk'ün Diyarbakır'a gelerek 16. Kolordunun komutasını üzerine alması.

1 Nisan 1916: Atatürk'ün mirliva (tuğgeneral)'lığa terfi edişi.

Haziran 1916: 16. Kolordu Karargâhı'nın Diyarbakır'dan Silvan'a nakledilmesi.

3 Ağustos	**1916 :**	Atatürk komutasındaki kuvvetlerin Bitlis ve Muş yönünde taarruza geçişi.
8 Ağustos	**1916 :**	Atatürk komutasındaki kuvvetlerin sabah Muş'u, akşam Bitlis'i düşman işgalinden kurtarışı.
13 Aralık	**1916 :**	Atatürk'ün, -Ahmet İzzet Paşa'nın izinli olarak kısa bir süre İstanbul'a gitmesi üzerine - vekâleten karargâhı Diyarbakır'da bulunan 2. Ordu Komutanlığı'na atanması.
16 Aralık	**1916 :**	Atatürk'ün, Silvan'dan hareketle Sekerat'ta 2. Ordu Karargâhı'na gelerek Komutan Vekilliği görevini üzerine alışı.
3 Ocak	**1917 :**	Atatürk'ün, -Ahmet İzzet Paşa'nın izinden dönüşü üzerine- Sekerat'ta 2. Ordu Komutan Vekilliği'nden ayrılarak Silvan'a dönüşü.
14 Şubat	**1917 :**	Atatürk'ün Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Komutanlığı'na atanması.
21 Şubat	**1917 :**	Atatürk'ün Şam'a gitmek üzere Diyarbakır'dan ayrılışı.
5 Mart	**1917 :**	Atatürk'ün Şam'a gelişi ve Sina Cephesini teftişi.
5 Mart	**1917 :**	Atatürk'ün Diyarbakır'daki 2. Ordu'ya vekâleten Komutan atanması.
11 Mart	**1917 :**	Atatürk'ün 2. Ordu Komutan Vekili olarak Şam'dan Diyarbakır'a dönüşü.
16 Mart	**1917 :**	Atatürk'ün 2. Ordu'ya asaleten Komutan atanması.
14 Mayıs	**1917 :**	Atatürk'ün Muş'u ikinci defa düşman işgalinden kurtarışı (Muş, 8 Ağustos 1916'da kurtarılmış ise de 25 Ağustos 1916'da tekrar Rusların eline düşmüştü.)

5 Temmuz 1917 : Atatürk'ün, General Falkenhein'in komutasındaki Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na bağlı olarak Halep'te oluşturulması kararlaştırılan Yedinci Ordu Komutanlığı'na atanması.

Temmuz 1917 : Atatürk'ün Diyarbakır'dan İstanbul'a hareketi (7. Ordu Karargâhı'nı oluşturmak üzere Başkomutan Vekili Enver Paşa tarafından İstanbul'a çağrılmıştır.)

Temmuz 1917 : Atatürk'ün Diyarbakır'dan İstanbul'a gelişi.

15 Ağustos 1917 : Atatürk'ün İstanbul'dan Halep'e hareketi (7. Ordu Karargâhı Halep'in Aziziye mevkiinde idi.)

20 Eylül 1917 : Atatürk'ün, Halep'ten -genel durum değerlendirmesi ve General Falkenhein ile anlaşmazlığına dair- Sadrazam ve Dahiliye Nazırı Talât Paşa ile Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya raporu.

Ekim başı 1917 : Atatürk'ün, -Yıldırım Orduları Komutanı General Falkenhein'le anlaşmazlık sonucu- Yedinci Ordu Komutanlığı'ndan istifa edişi.

9 Ekim 1917 : Atatürk'ün tekrar Diyarbakır'da bulunan 2. Ordu Komutanlığı'na atanması (Atatürk, bu atamayı kabul etmediğinden işlem yürürlük kazanmamış, kendisi 2. Ordu Komutanı sıfatiyle izinli sayılarak Halep'ten İstanbul'a gelmiştir.)

Ekim Sonu 1917 : Atatürk'ün, Halep'ten İstanbul'a dönüşü (9 ay kadar İstanbul'da kalmıştır.)

7 Kasım	**1917 :**	Atatürk'ün, İstanbul'da Genel Karargâhta görevlendirilmesi.
15 Aralık	**1917 :**	Atatürk'ün, Veliaht Vahdettin Efendi'nin maiyetinde Almanya'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışı.
4 Ocak	**1918 :**	Atatürk'ün Almanya seyahatinden İstanbul'a dönüşü.
13 Mayıs	**1918 :**	Atatürk'ün, böbrek rahatsızlığı sebebiyle tedavi için İstanbul'dan Viyana'ya hareketi (Viyana ve Karlsbat'ta 2,5 ay kadar tedavi görmüştür.)
4 Ağustos	**1918 :**	Atatürk'ün Viyana'dan İstanbul'a dönüşü.
7 Ağustos	**1918 :**	Atatürk'ün, General Falkenhein'in yerine Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na getirilmiş olan General Liman von Sanders'in emrindeki 7. Ordu'ya tekrar komutan atanması.
15 Ağustos	**1918 :**	Atatürk'ün, ikinci defa atandığı 7. Ordu Komutanlığı görevine başlamak üzere İstanbul'dan Halep'e gelişi (Halep'te bir gün kaldıktan sonra 7. Ordu Karargâhı'nın bulunduğu Nablus'a gitmiştir.)
19 Eylül	**1918 :**	İngilizlerin Halep Cephesi'nde büyük kuvvetlerle taarruza başlaması (Bu İngiliz taarruzu karşısında 8. Ordu Cephesi'nin yarılması üzerine 4 ve 7. Ordular da çekilme mecburiyetinde kalmışlardı. Atatürk komutasındaki 7. Ordu birlikleri düzenini ve savaş kudretini bozmadan Riyad'a, oradan da Halep'e çekildi.)
26 Ekim	**1918 :**	Atatürk komutasındaki 7. Ordu kuvvetlerinin tekrar taarruza geçen düşman kuvvetlerini Halep'in kuzeyinde durdurması

ve düşmanın bu hattı geçmesine imkân verilmemesi.

30 Ekim 1918 : Moṛıdros Mütarekesi'nin imzalanması.

31 Ekim 1918 : Atatürk'ün -7. Ordu Komutanlığı da üzerinde kalmak üzere- Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na atanması ve Katma'dan Adana'ya gelerek General Liman von Sanders'den komutanlık görevini devralması.

7 Kasım 1918 : Yıldırım Orduları Grubu ve 7. Ordu Komutanlıklarının kaldırılması ve Atatürk'ün Ordu Kumandanı sıfatiyle Harbiye Nezareti emrine verilmesi.

10 Kasım 1918 : Atatürk'ün Adana'dan trenle İstanbul'a hareketi.

13 Kasım 1918 : Atatürk'ün, Adana'dan İstanbul'a gelişi.

Aralık 1918 : Atatürk'ün, -1914 yılı Mayısında yazdığı- "Zâbit ve Kumandan İle Hasbihal" adlı kitabının İstanbul'da yayımlanması.

30 Nisan 1919 : Atatürk'ün 9. Ordu Kıtaatı Müfettişliği'ne atanması.

16 Mayıs 1919 : Atatürk'ün Anadolu'ya geçmek üzere Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan ayrılışı.

19 Mayıs 1919 : Atatürk'ün sabah Samsun'a çıkışı.

22 Mayıs 1919 : Atatürk'ün Samsun'dan Sadarete raporu: ".... Millet yekvücut olup hakimiyet esasını, Türklük duygusunu hedef kabul etmiştir."

21 Haziran 1919 : Atatürk'ün İstanbul'da bulunan bazı tanınmış kimselere Amasya'dan mektup göndererek Millî Mücadele'ye davet etmesi:

"Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim değil, tâbi olmak mecburiyetindedir." "Size teveccüh eden fedakârlık pek büyüktür" "Millî gaye elde edilinceye kadar âcizleri Anadolu'dan ve milletin sinesinden ayrılmayacağım ve bu noktada nihayete kadar bir millet ferdi gibi çalışacağımı millete karşı mukaddesatım namına söz verdim ve hiç bir kuvvet bu millî karara mâni olamayacaktır."

22 Haziran 1919 : Atatürk'ün Amasya'dan Anadolu'da mülkî ve askerî makamlara genelgesi: "Vatanın tamamiyeti, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır."

3 Temmuz 1919 : Atatürk'ün Erzurum'a gelişi, halk ve asker tarafından sevgi gösterileriyle karşılanışı.

8/9 Temmuz 1919 : Atatürk'ün resmî vazifesiyle beraber askerlik mesleğinden istifası.

9 Temmuz 1919 : Atatürk'ün resmî vazifesiyle beraber askerlik mesleğinden istifasını ordu'ya, vilâyetlere ve millete duyurması: "... Bundan sonra mukaddes millî gayemiz için her türlü fedakârlıkla çalışmak üzere sine-i millette bir ferd-i mücahit suretiyle bulunmakta olduğumu tamimen arz ve ilân eylerim."

14 Temmuz 1919 : Atatürk'ün askerlikten istifası ve Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başına geçişinin Erzurum'da yayımlanan Albayrak Gazetesinde halka ilânı: "... Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin istifanamesi bir azim ve iman vesikasıdır. Millette, henüz

eski kanın sönmemiş olduğunu gösterir muazzam delildir. Anafartalar'da, millî şerefi, tarihin bugünkü nesilden beklemekte olduğu mukaddes vazifeyi yükselten ve yücelten bu muhterem Kumandanı bugün de Millî Mücadele'nin başında görmek mesut bir görüntüdür."

23 Temmuz 1919 : Erzurum Kongresi'nin açılışı ve Atatürk'ün Kongre'ye Başkan seçilmesi (Kongre 7 Ağustos 1919'da son bulmuştur.)

7 Ağustos 1919 : Erzurum Kongresi'nin Heyet-i Temsiliye seçimini takiben Atatürk'ün kısa bir konuşmasıyla son bulması: "Milletimizin kurtuluş ümidi ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda fedakâr muhterem heyetiniz her türlü eziyetlere katlanarak burada, Erzurum'da toplandı. Hassas ve necip bir ruh ve pek sağlam bir iman ile vatan ve milletimizin kurtuluşuna ait esaslı kararlar aldı. Bilhassa bütün cihana karşı milletimizin mevcudiyetini ve birliğini gösterdi. Tarih bu kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir."

: Atatürk'ün Heyet-i Temsiliye Reisliği'ne seçilmesi.

9 Ağustos 1919 : Atatürk'ün, askerlik mesleğinden ihracına, haiz olduğu nişanların alınmasına ve fahrî yaverlik rütbesinin kaldırılmasına dair irade-i seniye çıkması.

2 Eylül 1919 : Atatürk'ün Sivas'a gelişi, büyük tezahüratla karşılanması.

4 Eylül 1919 : Sivas Kongresi'nin açılışı ve Atatürk'ün Kongre'ye Başkan seçilmesi. (Kongre 11 Eylül 1919'da son bulmuştur.)

11 Eylül 1919 : Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin resmen kuruluşu.

7 Ekim 1919 : Atatürk'ün -Heyet-i Temsiliye adına- millete beyannamesi: "En ağır tarihî şartlar altında bile millî vakarından ve herkesin hukukuna riayetteki mazisinden gelen hasletlerinden zerre kadar ayrılmamış olan milletimizin bundan sonra da aynı tarz ve harekette sabit kalacağından ve bu suretle bu mübarek topraklara sahip olmaktaki liyakat-i medeniyesini bütün cihana tasdik ettireceğinde şüphe yoktur."

20 Ekim 1919 : Atatürk'ün, Rauf ve Bekir Sami Beylerle beraber Amasya'da İstanbul Hükûmeti'nin Bahriye Nazırı Salih Paşa ile görüşmelere başlaması (Amasya Mülâkatı).

7 Kasım 1919 : Atatürk'ün İstanbul'da toplanması kararlaştırılan Meclis-i Mebusan'a Erzurum'dan milletvekili seçilmesi.

27 Aralık 1919 : Atatürk'ün Ankara'ya gelişi ve büyük törenle karşılanması. (Atatürk şehre girdikten sonra Vali odasında bir müddet istirahat ederek çay içmişler, daha sonra Kolordu'yu ziyaretle buradan kendisine ve arkadaşlarına tahsis edilen Ziraat Mektebi'ne gelmişlerdir.)

: Atatürk'ün bütün teşkilâta, Ankara'ya geldiğini ve Heyet-i Temsiliye Merkezi'nin Ankara olduğunu bildiren telgrafı.

12 Ocak 1920 : İstanbul'da son "Osmanlı Meclis-i Mebusanı"nın açılması (İstanbul'un işgali üzerine 18 Mart 1920 günü son toplantısını yaparak çalışmalarına ara verme kararı al-

mış. 11 Nisan 1920'de Padişah iradesi feshedilmiştir.)

28 Ocak 1920 : Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın gizli toplantısında Misak-ı Millî'nin kabulü.

17 Şubat 1920 : Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Misak-ı Millî'nin yabancı parlamentolara ve basına bildirilme kararı.

16 Mart 1920 : İtilâf Devletleri tarafından İstanbul'un fiilen işgali.

: Atatürk'ün İstanbul'un işgali nedeniyle millete beyannamesi: "... Bugün, İstanbul'u zorla işgal etmek suretiyle Osmanlı Devleti'nin yediyüz senelik hayat ve hâkimiyetine son verildi. Yani bugün Türk milleti, medenî kabiliyetinin, hayat ve istiklâl hakkının ve bütün istikbalinin müdafaasına davet edildi."

19 Mart 1920 : Atatürk'ün Ankara'da bir Meclis toplanması yolunda acele seçim yapılması için vilâyetlere, livalara ve kolordu komutanlarına genelgesi: "Ankara'da fevkalâde yetkiye malik bir Meclis, millet işlerini yönetmek ve denetlemek üzere toplanacaktır."

10 Nisan 1920 : Şeyhülislâm Dürrizade Abdullah'ın Anadolu'daki millî kuvvetleri kâfir ilân eden ve katlinin gerekli olacağını (!) bildiren fetvası.

16 Nisan 1920 : Ankara Müftüsü Rıfat Efendi'nin, Şeyhülislâm Dürrizade Abdullah'ın fetvasının dinen geçerli olamayacağını ilân eden fetvası.

23 Nisan 1920 : Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması.

24 Nisan 1920 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi Bakanlığı'na seçilmesi ve teşekkür konuşması: ".... Gerek askerî gerekse siyasî hayatımın bütün dönem ve safhalarını işgal eden mücadelelerimde daima hareket kuralım, millî iradeye dayanarak milletin ve vatanın muhtaç olduğu gayelere yürümek olmuştur."

11 Mayıs 1920 : Atatürk'ün İstanbul'da Divan-ı Harp tarafından idama mahkûm edilmesi.

24 Mayıs 1920 : Atatürk hakkında 11 Mayıs 1920 tarihli idam kararının Padişah tarafından tasdiki.

8 Temmuz 1920 : Atatürk'ün Meclis'te konuşması: ".... Efendiler; memleketimizin ellide biri değil heyet-i umumiyesi tahrip edilse, heyet-i umumiyesi ateşler içinde bırakılsa, biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müdafaa ile meşgul olacağız!"

10 Ağustos 1920 : İstanbul Hükûmeti ile İtilâf Devletleri arasında "Sevr Antlaşması"nın imzalanması.

2/3 Aralık 1920 : Ermenilerle "Gümrü Antlaşması"nın imzalanması.

5 Aralık 1920 : Atatürk'ün Bilecik'te Ahmet İzzet Paşa başkanlığındaki İstanbul Heyeti ile görüşmesi (Bilecik mülâkatı)

10 Ocak 1921 : Birinci İnönü Zaferi

11 Ocak 1921 : Atatürk'ün I. İnönü Zaferi münasebetiyle Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Bey'e tebrik telgrafı: "... Bu muvaffakiyetin mukaddes topraklarımızı düşman istilâsından kâmilen kurtaracak olan kesin za-

fere bir hayırlı başlangıç olmasını Allah'tan diler ve bu tebrikâtın umum Batı Ordusu er ve subaylarına iletilmesini rica ederim."

1 Nisan 1921 : İkinci İnönü Zaferi.

: Atatürk'ün Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya cevap telgrafı: ".... Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin ters talihini de yendiniz. İstilâ altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en uzak köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istilâ hırsı, azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahaş oldu!"

10 Mayıs 1921 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu" Başkanı oluşu.

16 Temmuz 1921: Atatürk'ün Ankara'da toplanan ve 21 Temmuz 1921'e kadar çalışmalarına devam eden Maarif Kongresi'ni açış konuşması: "... Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa meycudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile çelişen bilûmum yabancı unsurlarla mücadele lüzumunu ve milli düşünceleri tam bir imanla her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir."

18 Temmuz 1921 : Atatürk'ün Ankara'dan, Karacahisar'daki Batı Cephesi Karargâhı'na gelişi.

: Atatürk'ün Batı Cephesi Karargâhı'nda İsmet Paşa'ya direktifi: "Orduyu, Eskişehir'in kuzey ve güneyinde topladıktan sonra, düşman ordusuyla araya büyük bir mesafe koymak lâzımdır ki, ordunun tan-

zim, tensik ve takviyesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya doğusuna kadar çekilmek caizdir."

5 Ağustos 1921 : Atatürk'e geniş yetkiler ve üç ay süre ile Başkomutanlık tevcih eden Kanunun kabulü.

: Atatürk'ün Başkomutan oluşundan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşması: "... Efendiler, zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, Allah'ın yardımıyla behemehal mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada bu kesin inancımı yüksek heyetinize karşı, bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilân ederim."

23 Ağustos 1921 : Yunan Ordusu'nun taarruzu ve Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlaması (22 gün 22 gece devam etmiştir.)

26 Ağustos 1921 : Başkomutan Atatürk'ün emri: "Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz."

13 Eylül 1921 : Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonuçlanması ve düşmanın Sakarya nehrinin doğusunda imha ile zaferin kazanılması.

19 Eylül 1921 : Başkomutan Atatürk'ün "Sakarya Muharebesi" hakkında Büyük Millet Meclisi'nde konuşması: "Etendiler! Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusunun Sakarya'da kazanmış olduğu meydan muharebesi pek büyük bir meydan muharebesidir.

Harb tarihinde misli belki olmayan bir meydan muharebesidir."

: Başkomutan Atatürk'e Büyük Millet Meclisi tarafından kanunla Müşir (Mareşal) rütbesi ve "Gazi" unvanı verilişi.

13 Ekim 1921 : Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Kafkas Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan) arasında "Kars Antlaşması"nın imzalanması.

20 Ekim 1921 : Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Fransa Hükûmeti arasında "Ankara Antlaşması"nın imzalanması.

31 Ekim 1921 : "Atatürk'ün Başkomutanlık süresinin 5 Kasım 1921'den itibaren 3 ay daha uzatılmasına dair Kanun'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü."

14 Ocak 1922 : Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın ölümü.

4 Şubat 1922 : Atatürk'ün Başkomutanlık süresinin 5 Şubat 1922 tarihinden itibaren ikinci defa üç ay uzatılmasına dair Kanun'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü..

1 Mart 1922 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Efendiler! Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Türkiye ve Türkiye halkının beka ve istiklâlini temine çalışıyor. Çünkü Türkiye'nin asıl sahibi, meşru ve gerçek sahibi olan Türkiye halkının kat'i arzu ve iradesi bu yoldadır."

6 Mayıs 1922 : Atatürk'ün Başkomutanlık süresinin 5 Mayıs 1922 tarihinden itibaren üçüncü defa üç ay uzatılması hakkında Kanun'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü.

26 Ağustos 1922 : Büyük Taarruz'un, Kocatepe'den sabah saat 5.30'da topçularımızın ateşiyle başlaması.

30 Ağustos 1922 : Yunan ordusunun tamamen sarılması ve imha edilmesi suretiyle "Dumlupınar (Başkomutan) Meydan Muharebesi"nin kazanılması.

1 Eylül 1922 : Başkomutan Atatürk'ün orduya beyannamesi: ".... Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini gözönüne alarak ilerlemesini ve herkesin fikrî güçlerini ve kahramanlık ve vatanseverlik kaynaklarını yarışırcasına göstermeye devam etmesini isterim. Ordular; İlk Hedefiniz Akdenizdir, İleri!"

9 Eylül 1922 : Başkomutan Atatürk'ün kuvvetlerimizin İzmir'e giriş haberi üzerine ordulara mesajı: "İlk verdiğim Akdeniz hedefine varmakta orduların gösterdiği gayret ve fedâkarlığı hürmet ve takdirle anarım."

10 Eylül 1922 : Atatürk'ün Büyük Zaferi takiben İzmir'e gelişi.

4 Ekim 1922 : Başkomutan Atatürk'ün -26 Ağustos Taarruzu, 30 Ağustos ve 9 Eylül Zaferleri hakkında- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde uzun beyanatı: "... Bu Anadolu Zaferi tarih arasında bir millet tarafından tamamen benimsenen bir fikrin ne kadar kadir ve ne zinde bir kuvvet olduğunun en güzel misali olarak kalacaktır."

11 Ekim 1922 : Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması.

1 Kasım 1922 : Hilâfet ve Saltanat'ın birbirinden ayrılarak Saltanat'ın kaldırılması kararı.

29 Ocak 1923 : Atatürk'ün İzmir'de Lâtife (Uşaklıgil) Hanım'la evlenişi (5 Ağustos 1925'de ayrılmıştır.)

1 Mart 1923 : Atatürk'ün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Misak-ı Millî, vatanın haricî düşman karşısındaki vaziyet ve mevkiini tesbit eden mukaddes bir kural olduğu gibi 1 Kasım 1922 kararı da milletimiz için dahilî ve daimî bir düşman olan ferdî saltanata ve onun temsil ettiği meşum bir idare şekline tevcih edilmiş mukaddes bir silâhtır."

8 Nisan 1923 : Atatürk'ün, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı olarak milletvekili seçimi münasebetiyle millete, 9 umdeyi içine alan beyannamesi.

24 Temmuz 1923 : Lozan Antlaşması'nın imzalanması (Atatürk der ki: "Lozan Barış Antlaşması'nın ihtiva ettiği esasları, diğer barış teklifleriyle daha fazla mukayeseye mahal olmadığı fikrindeyim. Bu antlaşma, Türk milleti aleyhine, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması'yla ikmal edildiği zannedilmiş, büyük bir suikastin yıkılışını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı Devrine ait tarihte örneği bulunmayan bir siyasî zafer eseridir.")

: Atatürk'ün, Lozan Antlaşması'nın imzalanması üzerine İsmet Paşa'ya tebrik telgrafı: "Memlekete bir dizi faydalı hizmetlerden ibaret olan ömrünüzü bu dèfa da tarihî bir muvaffakiyetle taçlandırdınız."

13 Ağustos 1923 : Atatürk'ün tekrar Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na seçilmesi.

: Atatürk'ün, İkinci Devre Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "..... Memleketimizi mâmur ve halkımızı mesut ve müreffeh edeceğiz. Ümidimiz, azmimiz ve bilhassa milletimizin ve Meclis-i Âlinizin göstereceği vahdet ve tesanüt ilerleme ve uygarlık yolundaki çalışmamızda elbette muvaffakiyetin kefili olacaktır."

11 Eylül 1923 : "Halk Fırkası"nın kuruluşu ve Atatürk'ün Halk Fırkası Genel Başkanlığı'na seçilmesi.

13 Ekim 1923 : Ankara'nın başkent oluşu.

29 Ekim 1923 : Cumhuriyetin ilânı ve Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesi.

30 Ekim 1923 : Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kabinesi'nin İsmet Paşa tarafından kurulması.

21 Kasım 1923 : Atatürk'e Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile yeşil-kırmızı şeritli İstiklâl Madalyası verilmesi.

1 Mart 1924 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: ".... İslâm dinini, asırlardan beri alışılageldiği veçhile bir siyaset vasıtası mevkiinden uzaklaştırmak ve yüceltmek gerekli olduğu gerçeğini görüyoruz. Mukaddes ve tanrısal inançlarımızı ve vicdanî değerlerimizi, karanlık ve kararsız olan ve her türlü menfaat ve ihtiraslara görünüş sahnesi olan siyasiyattan ve siyasetin bütün kısımlarından bir an evvel ve katî şekilde kurtarmak milletin dünyevî ve uhrevî saadetinin emrettiği bir zarurettir. Ancak bu suretle İslâm dininin yüksekliği belirir."

3 Mart 1924 : Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu'nun kabulü.

: Hilâfetin kaldırılması.

30 Ağustos 1924 : Atatürk'ün Dumlupınar'da "Meçhul Asker Abidesi"nin temelini atması ve törende konuşması: ".... Hiç şüphe etmemelidir ki yeni Türk Devleti'nin, genç Türk Cumhuriyeti'nin temeli burada sağlamlaştırıldı. Ebedî hayatı burada taçlandırıldı. ... Bu âbide Türk vatanına göz dikeceklere, Türkün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü, hücumunu, kudret ve iradesindeki şiddeti hatırlatacaktır."

1 Kasım 1924 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Hiç şüphe etmemelidir ki, Anadolu ortasında sür'atle meydana getirilecek yeni ve mamur bir Ankara, asırlarca ihmal edilen Türk vatanı için başlıbaşına bir medeniyet merkezi, Türk Devleti için pek mühim bir dayanak olacaktır."

17 Kasım 1924 : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu (2 Haziran 1925'de Bakanlar Kurulu kararı ile feshedilmiştir.)

17 Şubat 1925 : Âşar'ın kaldırılmasına dair Kanun'un kabulü.

5 Ağustos 1925 : Atatürk'ün, Lâtife (Uşaklıgil) Hanım'dan ayrılışı.

23 Ağustos 1925 : Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişi.

27 Ağustos 1925 : Atatürk'ün İnebolu'da elinde panama şapkası ile "ünlü şapka nutku"nu söylemesi: "... Bunu açık söylemek isterim. Bu ser-

puşun ismine şapka denir. İşte şapkamız!"

1 Kasım 1925 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ve ahlâkiyle donanmış basınını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir."

5 Kasım 1925 : Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışı ve Atatürk'ün konusması: ". Cumhuriyetin güç ve dayanağı olacak bu büyük müessesenin açılışında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım ve bunu izhar ve ifade etmekle memnunum."

25 Kasım 1925 : Şapka giyilmesi hakkında Kanun'un kabulü.

30 Kasım 1925 : Tekke ve zaviyeler ile türbelerin kapatılmasına ve türbedarlıklar ile bir takım unvanların kaldırılmasına dair Kanun'un kabulü

26 Aralık 1925 : Milletlerarası saat ve takvim hakkındaki Kanunların kabulü.

17 Şubat 1926 : Türk Medenî Kanun'un kabulü.

22 Nisan 1926 : Borçlar Kanunu'nun kabulü.

29 Mayıs 1926 : Türk Ticaret Kanunu'nun kabulü.

14 Haziran 1926 : Atatürk'e İzmir'de hazırlanan suikast girişiminin meydana çıkarılması.

18 Haziran 1926 : Atatürk'ün İzmir suikast girişimi hakkında Anadolu Ajansına demeci: "... Alçak teşebbüs benim şahsımdan ziyade mukaddes Cumhuriyetimize ve onun istinat ettiği yüksek prensiplerimize müteveccih bulunduğuna şüphe yoktur.. Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır, fa-

kat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet pâyidar kalacaktır."

1 Kasım 1926 : Atatürk'ün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: ".... Bu büyük millet, arzu ve istidadının yöneldiği istikametleri görmeye çalışan ve görebilen evlâdını daima takdir ve himaye etmiştir."

30 Haziran 1927 : Atatürk'ün askerlikten emekliye ayrılışı.

1 Temmuz 1927 : Atatürk'ün, Kurtuluş'tan sonra İstanbul'a ilk gelişi ve coşkun şekilde karşılanışı.

15 Ekim 1927 : Cumhuriyet Halk Partisi "II. Büyük Kongresi"nin Ankara'da toplanması ve Atatürk'ün 36 saat 33 dakika süren Büyük Nutku'nu okumaya başlaması.

20 Ekim 1927 : Atatürk'ün Parti Kongresi'nde okuduğu Büyük Nutku'nu bitirişi: "... Bugün ulaştığımız netice, asırlardan beri çekilen millî felâketlerin doğurduğu uyanıklığın ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların karşılığıdır. Bu neticeyi Türk gençliğine emanet ediyorum. Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. ... Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asîl kanda mevcuttur!"

1 Kasım 1927 : Atatürk'ün ikinci defa Cumhurbaşkanlığına seçilmesi.

: Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açış konuşması: "... Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin asırlar süren arayışlarının özü ve onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun canlı timsalidir. Türk milleti, mukadderatını Büyük Millet Meclisi'nin kifayetli ve vatanperver

eline bıraktığı günden itibaren karanlıkları sıyırıp kaldırmış ve ümitleri boğan felâketlerden milletin gözlerini kamaştıran güneşler ve zaferler çıkarmıştır."

10 Nisan 1928 : Lâikliğe giden önemli Anayasa değişikliklerinin yapılması (Bu değişikliklerle, Anayasanın ikinci maddesindeki "Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslâmdır" fıkrası ile 26. maddede mevcut "ahkâm-ı şeriye'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürütüleceğini" belirten cümle kaldırılmış, ayrıca milletvekillerinin ve Cumhurbaşkanının yaptıkları yeminler de değiştirilerek namus üzerine ant içilmesi şekli kabul edilmiştir.)

20 Mayıs 1928 : Milletlerarası rakamların kabulüne dair Kanun.

9/10 Ağustos 1928 : Atatürk'ün, İstanbul Sarayburnu Parkında yeni harfler hakkında konuşması: "... Bizim ahenktar, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindesiniz."

1 Kasım 1928 : Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun'un kabulü.

1 Kasım 1928 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: ".... Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır."

8 Kasım 1928 : Atatürk'ün Millet Mektepleri'nin Genel Başkanlığı'nı ve Başöğretmenliği'ni kabul etmeleri.

1 Ocak 1929 : Yeni harfleri ve bu harflerle yazıyı halka öğretmek üzere "Millet Mektepleri"nin açılması.

1 Kasım 1929 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Meclisimizin en büyük eseri olan Türk harfleri, memleketin umumî hayatına tamamen tatbik olunmuştur. İlk müşkülat, milletin ülkü kuvveti ve uygarlığa olan sevgisi sayesinde kolaylıkla yenilmiştir."

3 Nisan 1930 : Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkı tanıyan yeni Belediye Kanunu'nun kabulü.

11 Ağustos 1930 : Atatürk'ün yeni bir parti kurulması isteği hakkında Fethi (Okyar) Bey'in mektubuna cevabı: "Görüyorum ki lâik cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasî hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Binaenaleyh Büyük Meclis'te aynı temele istinat eden yeni bir partinin faaliyete geçerek millet işlerini serbest tartışmasını, Cumhuriyetin esaslarından sayarım."

12 Ağustos 1920 : Fethi (Okyar) başkanlığında "Serbest Cumhuriyet Fırkası"nın kuruluşu (Parti, 17 Kasım 1930'da kendisini feshetmiştir.)

1 Kasım 1930 : Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: ".... Geçen senenin önemli olaylarından biri de Sivas'a demiryolunun ulaşmasıdır. Bu kadar müşkülât içinde vatanı bir misli

daha genişletmeye ve kuvvetlendirmeye medar olan bu eserin gelecek Türk milleti tarafından şükranla yâdolunacağına eminim."

28 Aralık 1930 : Kubilây'ın şehit düşmesi nedeniyle Atatürk'ün, orduya başsağlığı mektubu: ".... Büyük ordunun kahraman genç subayı ve Cumhuriyetin mefkûreci öğretmen heyetinin kıymetli uzvu Kubilây'ın temiz kanı ile Cumhuriyet hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır."

12 Nisan 1931 : Atatürk'ün direktifiyle "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"nin kuruluşu (Daha sonra "Türk Tarih Kurumu" adını almıştır.)

4 Mayıs 1931 : Atatürk'ün üçüncü defa Cumhurbaşkanlığına seçilmesi.

10 Mayıs 1931 : Cumhuriyet Halk Partisi Üçüncü Büyük Kongresi'nin toplanışı ve Atatürk'ün konuşması: "... Millet için ve milletçe yapılan işlerin hâtırası her türlü hâtıraların üstünde tutulmazsa millî tarih kavramının kıymetini takdir etmek mümkün olamaz."

1 Kasım 1931 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Türkiye'nin güvenliğini gaye tutan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış istikameti, bizim daima kuralımız olacaktır."

19 Şubat 1932 : Halkevlerinin açılması.

12 Temmuz 1932 : Atatürk'ün direktifiyle "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"nin kuruluşu (Daha sonra "Türk Dil Kurumu" adını almıştır.)

1 Kasım 1932 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Millî kültürün her

çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz."

31 Mayıs 1933 : İstanbul Darülfünunu'nun kapatılmasına Millî Eğitim Bakanlığı'nca yeni bir üniversite kurulmasına dair Kanun'un kabulü (Bu kanunla İstanbul darülfünunu kapatılmış, 18 Kasım 1933 günü İstanbul Üniversitesi öğretime açılmıştır.)

29 Ekim 1933 : Atatürk'ün, Cumhuriyetin 10. Yıldönümü nedeniyle Türk milletine ünlü söylevi: "... Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. ... Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti bundan sonraki inkişafiyle âtinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır... Ne mutlu Türküm diyene!"

1 Kasım 1933 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: ".... Geçen on sene, gelecek devirler için bir başlangıçtan başka bir şey değildir. Bununla beraber, eski devirlerin tarihi karşısında, Cumhuriyetin bu on senesi, eşi görülmeyen bir diriliş ve göz kamaştırıcı bir ileri atılış âbidesidir."

20 Kasım 1933 : Atatürk'ün İstanbul Üniversitesi'nin öğretime açılması münasebetiyle kendisine çekilen saygı ve bağlılık telgrafına cevabı: "İstanbul Üniversitesi'nin açılmasından çok sevinç duydum. Bu yüksek ilim ocağında kıymetli profesörlerin elinde Türk çocuğunun müstesna zekâ ve eşsiz kabiliye-

tinin çok büyük inkişaflara mazhar olacağından eminim."

9 Şubat 1934 : Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında "Balkan Antantı"nın imzalanması.

21 Haziran 1934 : Soyadı Kanunu'nun kabulü.

1 Kasım 1934 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak, bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir."

24 Kasım 1934 : Kendisine "Atatürk" soyadı verildiğine dair Kanun'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü.

26 Kasım 1934 : Efendi, Bey, Paşa, Hazretleri v.b. lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair Kanun'un kabulü.

3 Aralık 1934 : Bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair Kanun'un kabulü (Bu kanunla din adamlarının -hangi din ve mezhebe mensup olurlarsa olsunlar- mabet ve âyinler haricinde ruhanî kisve taşımaları yasaklanmıştır.)

5 Aralık 1934 : Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan Anayasa değişikliği.

1 Mart 1935 : Atatürk'ün dördüncü defa Cumhurbaşkanı seçilmesi.

9 Mayıs 1935 : Cumhuriyet Halk Partisi IV. Büyük Kurultayı'nın Ankara'da Atatürk'ün konuşmasıyla açılışı: "Uçurum kenarında yıkık bir

ülke.. türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar.. yıllarca süren savaş... ondan sonra, içerde ve dışarda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arasız, devrimler... İşte Türk genel devrimi'nin bir kısa ifadesi" (Kurultay 16 Mayıs 1935 de kapanmıştır.)

1 Kasım 1935 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Olaylar Türk milletine iki önemli kuralı yeniden hatırlatıyor: Yurdumuzu ve haklarımızı müdafaa edecek kuvvette olmak.. Barışı koruyacak uluslararası çalışma birliğine önem vermek.."

9 Ocak 1936 : Ankara'da "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi"nin açılışı.

20 Temmuz 1936 : Boğazların Türk Hükûmeti'nin hâkimiyetine geçişini sağlayan "Montreux Antlaşması"nın imzalanması.

1 Kasım 1936 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla Türk milletini emin ve metîn bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibariyle büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur."

27 Ocak 1937 : Cenevre'de Milletler Cemiyeti toplantısında Hatay'ın bağımsızlığının kabul edilmesi (Bu durum, 29 Mayıs 1937'de Cenevre'de toplanan Milletler Cemiyeti Konseyi'nde de Hatay Anayasasıyla beraber onaylanmış, bağımsızlık rejimi 29 Kasım 1937 günü yürürlüğe girmiştir. 2 Eylül 1938'de Hatay Millet Meclisi açılarak Dev-

let Başkanlığı'na Tayfur Sökmen seçilmiştir. Devletin adı "Hatay devleti" olarak kabul edilmiş, 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Fransa arasında yapılan antlaşma ile de Türkiye'ye bırakılmış, 7 Temmuz 1939 tarih ve 3711 sayılı Kanun'la yeni Hatay ili kurulmuştur.)

11 Haziran 1937 : Atatürk'ün bütün çiftliklerini ve mallarını millete bağışlaması.

9 Temmuz 1937 : Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Paktı'nın imzalanması.

1 Kasım 1937 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşması: "... Milletimizin lâyık olduğu yüksek uygarlık ve refah seviyesine varmasını alıkoyabilecek hiçbir engel düşünmeğe yer bırakılmadığını ve bırakılmayacağını huzurunuzda söylemekle bahtiyarım."

30 Mart 1938 : Fransa'dan davet edilen Prof.Dr. Fissenger'in Atatürk'ü muayenesini takiben Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nin -Atatürk'ün hastalığı hakkında- ilk resmî tebliğ yayımlaması (Bu tebliğ'de Fissenger'in muayenesi sonucu Atatürk'ün sıhhatinde endişe verici bir durum olmadığının tesbit edildiği ve kendisine 1,5 ay kadar istirahat tavsiyesinin kâfi görüldüğü belirtilmiştir.)

20 Mayıs 1938 : Atatürk'ün Ankara'dan Mersin'e gelişi: askerî birliklerin geçit resmini izlemesi.

24 Mayıs 1938 : Atatürk'ün Mersin'den Adana'ya gelişi, Atatürk Parkı önünde askerî birliklerin geçit resmini izlemesi.

26 Mayıs 1938 : Atatürk'ün son olarak Ankara'dan İstanbul'a gidişi (Ölüm tarihine kadar İstanbul'da kalmıştır.)

5 Eylül 1938 : Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda elyazısıyla vasiyetini yazması (Vasiyetname 6 Ekim 1938 günü Dolmabahçe Sarayı'na çağırılan İstanbul Altıncı Noterine Atatürk tarafından teslim edilmiştir. Vasiyetnamenin açılışı: 28 Kasım 1938)

29 Ekim 1938 : Atatürk'ün, Cumhuriyetin 15. Yıldönümü nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Ordusuna mesajı: "... Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini, dahilî ve haricî her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni, her an yapmaya hazır ve âmade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız vardır."

1 Kasım 1938 : Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasının -hastalığı sebebiyle- Başbakan Celâl Bayar tarafından okunması: "... Memleketimizi her gün daha çok kuvvetlendirmek, her alanda her türlü ihtimallere karşı koruyabilecek bir halde bulundurmak ve dünya olaylarının bütün safhalarını büyük bir uyanıklılıkla izlemek, barışsever siyasetimizin dayanacağı esasların başlangıcıdır."

10 Kasım 1938 : Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda saat dokuzu beş geçe ölümü (Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu 16 Kasım 1938 günü Dolmabahçe Sarayı'nın büyük tören salonunda bir katafalk üzerine konularak milletin ziyaretine bırakılmış, 19 Kasım

1938 günü Dolmabahçe'den top arabasına konularak törenle Sarayburnu rıhtımına, buradan Zafer torpidosu aracılığıyla Yavuz gemisine nakledilmiştir. Bu gemi ile İzmir'e getirilmiş, yine Zafer torpidosuna nakledilerek karaya çıkarılmıştır. Cenaze, saat 20.30'da özel trenle Ankara'ya gönderilmiş, 20 Kasım 1938 günü saat 10.00'da başta Cumhurbaşkanı olmak üzere Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Bakanlar, Genelkurmay Başkanı, milletvekilleri, devlet ve ordu ileri gelenleri tarafından İstasyonda törenle karşılanmıştır. Atatürk'ün tabutu trenden alınarak top arabasına konulmuş, büyük törenle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirilerek Meclis önünde hazırlanan katafalk'a yerleştirilmiştir. 21 Kasım 1938 günü geçici kabir olarak ayrılan Etnografya Müzesi'ne getirilmiş ve hazırlanan mermer lâhdin üzerine yerleştirilmiştir. Tabut 10 Kasım 1953'de büyük bir törenle Anıt-Kabir'e nakledilmiş ve Atatürk'ün fani vücudu vatan topraklarına verilmiştir.)

BU BÖLÜMÜN HAZIRLANMASINDA YARARLANILAN KAYNAKLAR:

ATATÜRK, Kemal: *Nutuk* I-III, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1961.

ATATÜRK, Kemal: *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-V.* Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1945-1972.

BAYUR, Hikmet: *Atatürk Hayatı ve Eserleri.* Güven Basımevi, Ankara 1963.

BORAK, Sadi: *Atatürk.* Başak Kitabevi, 1973.

BORAK, Sadi: *Ata ve İstanbul.* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1983.

BORAK, Sadi: *Atatürk Biyografisinde Yapılan Yanlışlıklar.* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 1, 1984

ERİKAN, Celâl: *Komutan Atatürk.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1972.

ERİKAN, Celâl: *Komutan Atatürk I.* Türkiye İş Bankası Yayını, 1964.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı: *Türk İstiklâl Harbi, Cilt: 1-VII, 1962-1975.*

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı: *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Atatürk Dizisi, 1985.

İĞDEMİR, Uluğ: *Atatürk'ün Yaşamı.* Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1980.

İNAN, Afet: *Atatürk'ün Askerliğe Dair Eserleri.* Türkiye İş Bankası Yayını, 1959.

İNAN, Afet: *M.Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları.* Türk Tarih Kurumu Yayını, 1983.

KOCATÜRK, Utkan: *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938).* Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1983.

ÖNDER, Mehmet: *Atatürk'ün Almanya Gezisi.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, 1981.

ÖNDER, Mehmet: *Atatürk'ün Yurt Gezileri.* Türkiye İş Bankası Yayını, 1975.

ÖZERDİM, Sami N.: *Atatürk Devrimı Kronolojisi.* Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yayını, 1974.

TEZER, Şükrü: *Atatürk'ün Hatıra Defteri* Türk Tarih Kurumu Yayını, 1972.

Türkiye Muharip Gaziler Derneği: *İstiklâl Madalyası, Tarihçesi ve Tanımı*, Şekerbank Yayını, 1983.

Üçüncü Ordu Komutanlığı: *Atatürk 3. Ordu Bölgesinde, 3. Ordu Komutanlığı*, Erzincan 1981.

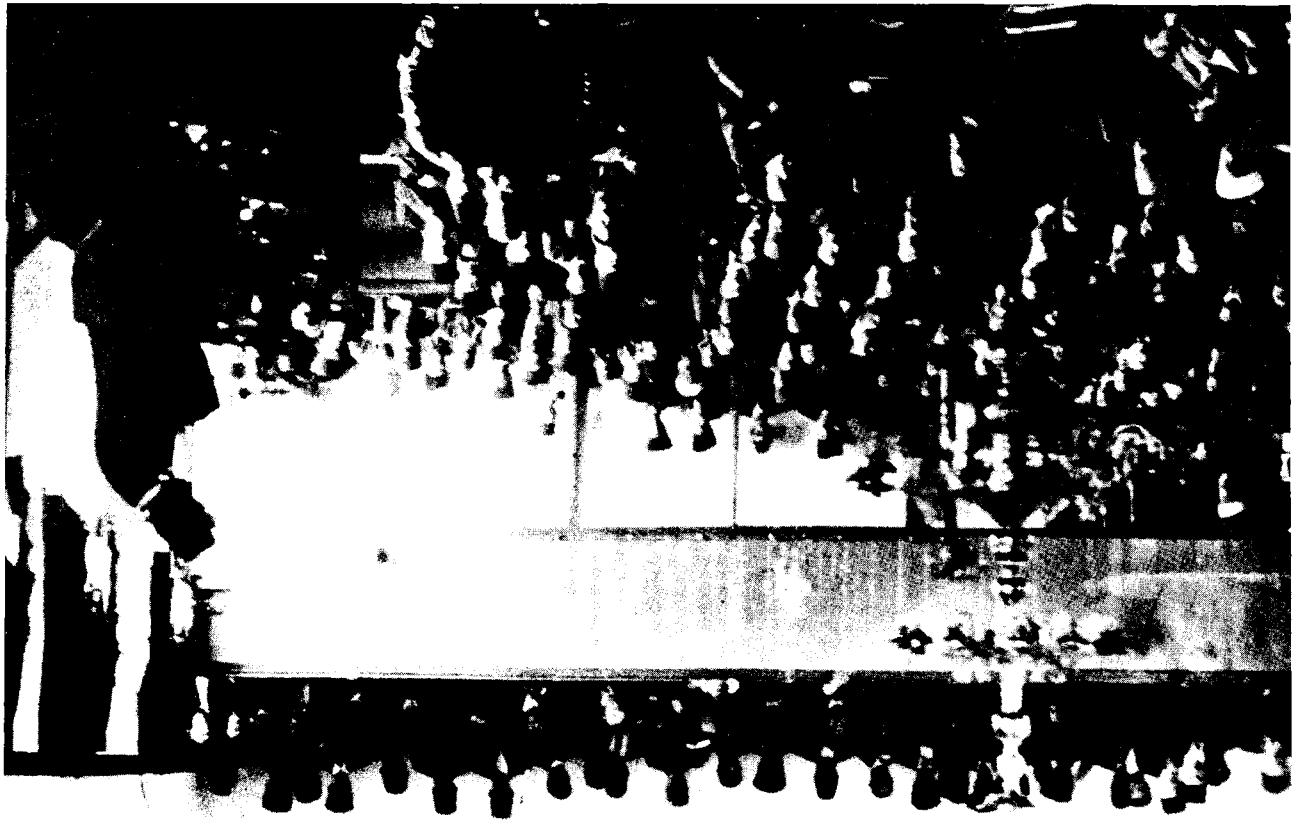
Kemal ATATÜRK (1881 - 1938)

Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal (1905)

Albay Mustafa Kemal Çanakkale cephesinde (1915)

Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa (19 Eylül 1921)

Başkomutan Atatürk, Büyük Taarruz sabahı
Kocatepe'de (26 Ağustos 1922)

Atatürk, şapka ve kıyafet inkılâbı günlerinde (1 Eylül 1925)

Atatürk, Kayseri'de halka yeni Türk harflerini öğretiyor
(20 Eylül 1928)

Atatürk, İstanbul'dan Ankara'ya giderken tren penceresinde (1932)

Atatürk, Büyük Nutkunu okuyor (15 Ekim 1927)

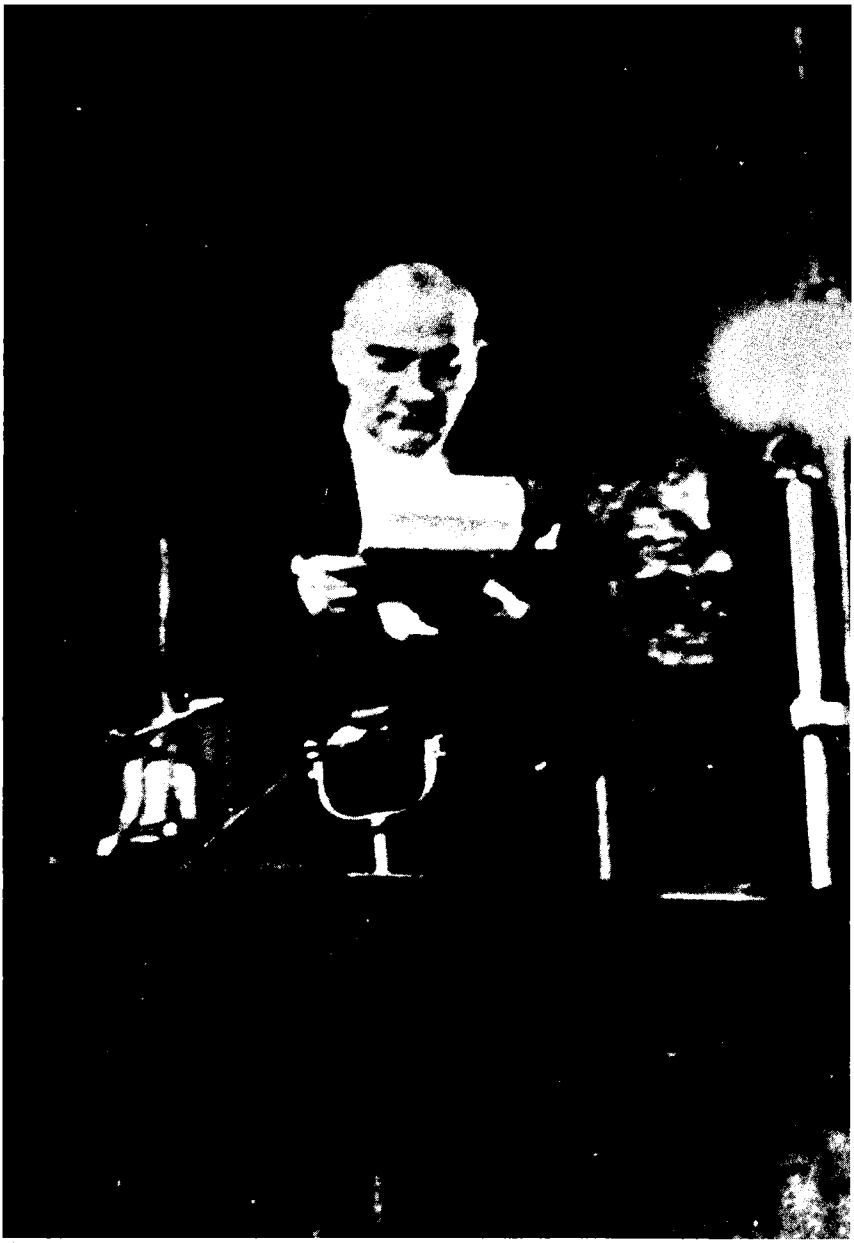
Atatürk, Cumhuriyetin 10. Yıldönümünde ünlü söylevini verirken (29 Ekim 1933)

Kemal ATATÜRK (1929)

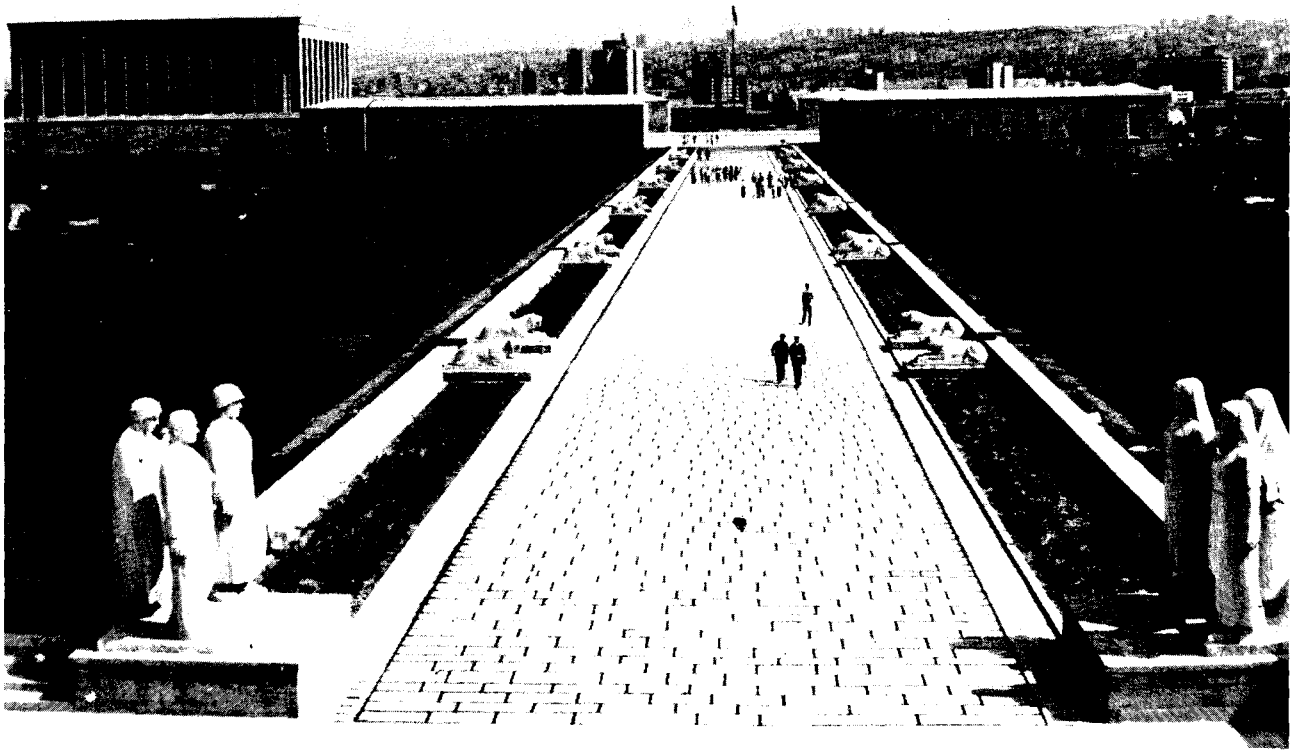
Atatürk, Çankaya Köşkündeki kitaplığında çalışma esnasında (1929)

Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplantı yılını açış konuşması yapıyor (1 Kasım 1936)

Atatürk, Cumhuriyetin 14. yıldönümünde geçit törenini izliyor (29 Ekim 1937)

Anıtkabir

87.06.Y.0001 - 845

№ 4329

Atatürk, Millî Mücadele'nin lideri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Türk çağdaşlaşma hareketinin önderidir. Bu nitelikleriyle Türk tarihi içinde müstesna bir yeri vardır. İlke ve inkılâplarının özünü oluşturan Atatürkçülük, Türk milletinin ileri bir toplum olarak en kısa sürede çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini, milletler âilesinin bağımsız, eşit ve şerefli bir üyesi olarak demokratik ve lâik kurallar içinde mutlu bir yaşam sürmesini amaçlamaktadır.

Atatürk'ü hayatı ve eseriyle toplu şekilde tanıtan bu kitap, dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde Büyük Önder'in hayatı ve üstün kişiliği, ikinci bölümde onun düşünce sistemi, ilke ve inkılâpları, üçüncü bölümde çeşitli konularda ölmez sözleri, dördüncü bölümde hayatının kronolojisi sunulmuştur.

ISBN 975-17-0096-5

1750.- TL.